

Een krasje in het graniet der eeuwigheid

Schaakverhalen

70 jaar Schaakvereniging Promotie
(1952-2022)

Voorwoord

Al jaren kent Promotie de traditie dat met regelmaat op haar website (oud)leden met een column bijdragen aan een levendige website. Vrijwel altijd gekoppeld aan het schaakspel trakteerden de auteurs Duijzer, Eggink, Kunnen, Matai, Meijer, Mooijman, Nepveu en Toxopeus ons op hun proza; columns die ook hun weg vonden naar Schaaksite.

Het is een mooi initiatief om in een columnboek een verzameling van hun beste werk op te nemen. Dat heeft geresulteerd in een kloek boekwerk waarin we ook het nodige van de geschiedenis van onze schaakvereniging kunnen lezen. Een mooie bijkomstigheid is dat het verschijnt ten tijde van ons zeventigjarig jubileum. Daarmee sluit deze bundel aan bij eerdere geschriften die tijdens eerdere jubilea verschenen zijn onder de titel “We hebben geschaakt dus we bestaan”. Wie deze columns leest zal ontdekken dat deze stelling niets aan kracht heeft verloren.

Veel dank daarom aan de initiatiefnemers van dit boek voor dit prachtige verjaardagscadeau!

Jaap van den Berg
Voorzitter SV Promotie

Beste lezer,

Dit boekje bevat een collectie van columns die zijn geschreven voor de webstek van de schaakvereniging Promotie te Zoetermeer, www.svpromotie.nl.

Toen het internet als communicatievehikel bij verenigingen doordrong en dus ook bij onze schaakvereniging, merkte Willem Broekman, onze webmaster van het eerste uur, op dat het zaak was telkens wat nieuws op de site te plaatsen. Steeds wat nieuws, een vorm van positieve aandachtstrekkerij. Interessant voor clubleden, maar wellicht ook voor anderen. Zou het dan niet leuk zijn om clubleden met regelmaat een column te laten schrijven? Aangezien Promotie al een levendig clubblad had, zou het niet moeilijk zijn om 'slachtoffers' te vinden voor deze klus. Willem kreeg gelijk: sinds 2003 wordt er, bij voorkeur elke week, een bijdrage geplaatst door vogels van divers pluimage.

Toen het 70-jarig bestaan van Promotie eraan kwam was dit voor de huidige webmaster Rens Minnema aanleiding om eens te polsen of de schrijvers een boekje zouden willen samenstellen met hun beste columns. Dat animo was er, iedere columnist maakte een keuze en het resultaat ligt thans voor u. Het aardige is dat heel verschillende persoonlijkheden dapper hebben meegewerkt en in de columns zijn de verschillen in stijl en interesse goed te merken. De columns hebben alle uiteraard op een of andere manier met het edele schaakspel te maken. Met enige nadruk willen we echter stellen dat ze ook prima leesbaar zijn voor mensen die geen lid zijn van een schaakclub en alleen de spreekwoordelijke regenachtige zondagnamiddag wel eens willen opofferen voor een partijtje. Natuurlijk, af en toe valt er in de tekst een schaaktechnische term, maar dat maakt het verhaal, de column niet onbegrijpelijk voor niet-schakers.

Nog iets over de titel van dit werkje. Het is de titel van een van onze columns en geeft precies aan wat wij doen. Als schakers en als columnisten. Dat hier enige melancholie in verscholen zit is onontkoombaar. Dat betekent uiteraard niet dat dit ook de 'klankkleur' is van alle andere bijdragen.

Wij, de acht schrijvers van deze columns en de twee redacteurs hebben ons met heel veel plezier van onze taak gekweten. Hopelijk ervaart u dat ook wanneer u de columns leest, of al bladerend op iets stuit dat u interessant lijkt. Kortom, wij hopen dat dit boekje u plezier verschaft en dat u er met enige regelmaat naar zult grijpen!

Auteurs: Jan Willem Duijzer, Gerhard Eggink, Ruurd Kunnen, Rudi Matai, Hans Meijer, Theo Mooijman, Manuel Nepveu, en Max Toxopeus

Redactie: Rens Minnema, Rob de Vries

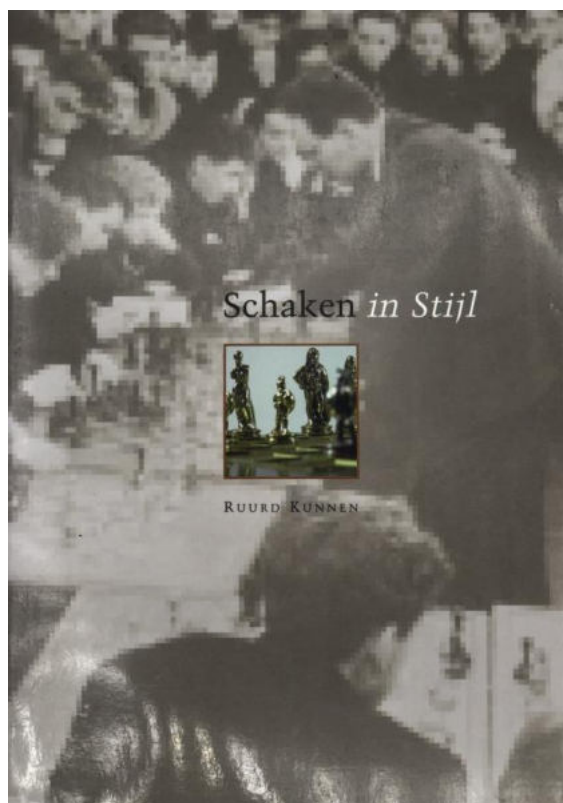
Inhoud

#	titel	auteur	jaar	blz
1	Het internationale weekendtoernooi van DD	Ruurd Kunnen	2002	1
2	De vloek van Kirsan	Ruurd Kunnen	2003	3
3	Onbehagen en berusting	Max Toxopeus	2004	5
4	Schaken met Jan Timman	Ruurd Kunnen	2004	6
5	Een geschenk van een gevallen vriend	Ruurd Kunnen	2004	8
6	Bondsperikelen	Ruurd Kunnen	2005	10
7	Over een talentje dat vlinders in haar buik had	Ruurd Kunnen	2006	11
8	Een creatieve worsteling	Ruurd Kunnen	2006	12
9	A p(r)awn a day, keeps the doctor away	Theo Mooijman	2006	13
10	Doe de verwarming alvast maar aan	Theo Mooijman	2006	14
11	Fluiten naar de geest van de wedstrijd	Theo Mooijman	2007	15
12	Alice in Vlaanderen	Theo Mooijman	2007	16
13	Mediaal advies	Theo Mooijman	2008	17
14	Rock 'n Roll	Ruurd Kunnen	2008	18
15	Famke	Theo Mooijman	2008	19
16	Schaken in Samaipata	Hans Meijer	2008	20
17	Schaken voor huisvrouwen	Hans Meijer	2009	22
18	Corus 2009	Ruurd Kunnen	2009	24
19	Prep talk	Ruurd Kunnen	2009	25
20	Het bitterzoet van de overwinning	Ruurd Kunnen	2009	26
21	Dat kunnen we u niet aandoen	Theo Mooijman	2009	27
22	Een complexe materie	Ruurd Kunnen	2010	28
23	Vierenzestig	Hans Meijer	2010	30
24	Spraggett over schaken	Hans Meijer	2010	32
25	Toren	Theo Mooijman	2010	33
26	Eenzaamheid	Manuel Nepveu	2011	34
27	Flip	Manuel Nepveu	2011	35
28	C+B	Ruurd Kunnen	2011	36
29	Bedevaart	Theo Mooijman	2011	37
30	Nooit meer schaken	Hans Meijer	2011	38
31	Sed fugit interea, fugit irreparabile tempus	Manuel Nepveu	2011	39
32	Dichten	Theo Mooijman	2012	40
33	Vreemdeling in een vreemd land	Hans Meijer	2012	41
34	De eerste keer	Theo Mooijman	2012	43
35	“Boykotten die Olympiade!”	Ruurd Kunnen	2012	44
36	Trucjes	Hans Meijer	2012	45
37	De Groningen Blues	Manuel Nepveu	2013	46
38	Hervormen	Ruurd Kunnen	2013	47
39	Herkauwen	Manuel Nepveu	2013	49
40	De dappere schaakster	Ruurd Kunnen	2013	50
41	Een slaapje	Theo Mooijman	2013	51
42	Afscheid	Manuel Nepveu	2013	52
43	Een leven lang in de marge	Manuel Nepveu	2013	53
44	Eeuwige roem	Ruurd Kunnen	2013	54
45	Mokkels	Manuel Nepveu	2013	55

#	titel	auteur	jaar	blz
46	De drie gezusters (1)	Theo Mooijman	2013	56
47	De drie gezusters (2)	Theo Mooijman	2013	57
48	Innerlijke samenhang	Manuel Nepveu	2013	58
49	In Roden	Ruurd Kunnen	2014	59
50	Hoe lang nog?	Manuel Nepveu	2014	60
51	Met een 'S'	Theo Mooijman	2014	61
52	James Mason	Jan Willem Duijzer	2014	62
53	Frustratie	Manuel Nepveu	2014	63
54	Terug naar Kockengen	Hans Meijer	2014	64
55	Ik weet ze allebei nog precies	Theo Mooijman	2015	66
56	De bekering	Manuel Nepveu	2015	67
57	De brede en smalle weg	Jan Willem Duijzer	2015	68
58	Aapjes kijken	Manuel Nepveu	2015	69
59	Vijf ringen	Theo Mooijman	2015	70
60	De twee getallen van Hipparchus	Hans Meijer	2015	71
61	Twee schaakgedichten	Hans Meijer	2015	75
62	Krimpen	Theo Mooijman	2015	76
63	Associaties	Manuel Nepveu	2015	77
64	Goud van Oud	Manuel Nepveu	2015	78
65	Pistol Annies	Theo Mooijman	2016	79
66	HB	Theo Mooijman	2016	80
67	Verrassingen	Manuel Nepveu	2016	81
68	Op een andere dag	Theo Mooijman	2016	82
69	IM	Manuel Nepveu	2016	83
70	Jan	Manuel Nepveu	2016	84
71	Gezins-taal	Manuel Nepveu	2016	85
72	Huppelen	Theo Mooijman	2016	86
73	De etiquette van winst en verlies	Manuel Nepveu	2017	87
74	Oudjes onder elkaar	Manuel Nepveu	2017	88
75	Buddy	Theo Mooijman	2017	89
76	De karakteristieken van den schaker	Manuel Nepveu	2017	90
77	Naar aanleiding van ...	Manuel Nepveu	2017	91
78	Een krasje in het graniet der Eeuwigheid	Manuel Nepveu	2017	92
79	Biotoop	Theo Mooijman	2018	93
80	Vijfentwintig jaar Groningen	Manuel Nepveu	2018	94
81	Het einde van de denksporten en de laatste schaker	Hans Meijer	2018	95
82	Lente	Theo Mooijman	2018	96
83	Naar alle Onwaarschijnlijkheid	Manuel Nepveu	2018	97
84	Het levensverlengende effect van schaken	Jan Willem Duijzer	2018	98
85	Mat in Mar del Plata	Hans Meijer	2018	99
86	De duif en de Babson task	Manuel Nepveu	2018	100
87	Selecteren	Theo Mooijman	2018	101
88	Fluwelen onverbiddelijkheid	Manuel Nepveu	2018	102
89	De mooiste oktoberdag	Theo Mooijman	2018	103
90	Pestjochies	Manuel Nepveu	2018	104

#	titel	auteur	jaar	blz
91	Het paradijs om de hoek	Jan Willem Duijzer	2018	105
92	De fotograaf	Hans Meijer	2018	106
93	Over kleine piekjes en diepe dalen	Manuel Nepveu	2018	107
94	Twaalf remises	Hans Meijer	2018	108
95	Gna, gna ,gna	Manuel Nepveu	2019	109
96	Mar del Plata 1960	Jan Willem Duijzer	2019	110
97	De uil en de adelaar	Theo Mooijman	2019	111
98	Sosonko, Korchnoi, Achmatova en de anderen	Hans Meijer	2019	112
99	Geen land voor oude mannen	Hans Meijer	2019	114
100	Appels en peren	Jan Willem Duijzer	2019	115
101	Schaken tussen wal en chip	Hans Meijer	2019	116
102	Voor de 'heb'	Manuel Nepveu	2019	118
103	Het is schaken, maar niet zoals wij het kennen	Hans Meijer	2019	119
104	Wonderkinderen	Hans Meijer	2019	122
105	Wereldschaakdag	Theo Mooijman	2020	124
106	Handoperatie	Theo Mooijman	2020	125
107	Schaak-opa	Manuel Nepveu	2020	126
108	Marcel Duchamp in Uruguay	Hans Meijer	2020	127
109	Coronale stilte	Manuel Nepveu	2020	129
110	De Texel-studie van Afek	Jan Willem Duijzer	2020	130
111	Wolfgang Uhlmann	Manuel Nepveu	2020	132
112	Schaken met Mafalda	Hans Meijer	2020	133
113	De Berlijnse verdediging; een kerstverhaal	Jan Willem Duijzer	2020	135
114	De vrede van Zoetermeer	Hans Meijer	2020	138
115	Wijk aan Zee	Rudi Matai	2021	140
116	Intuïtie	Manuel Nepveu	2021	143
117	13 schaakweetjes	Rudi Matai	2021	144
118	Atlas	Gerhard Eggink	2021	146
119	Hard gelag	Manuel Nepveu	2021	147
120	Pat? Nee, nee, nee. Eeuwig schaak!	Gerhard Eggink	2021	148
121	Schaken, dichten en dammen volgens Driek	Hans Meijer	2021	150
122	Een gRimlach	Manuel Nepveu	2021	151
123	Beste Anatoly Karpov, stukken kunnen ook naar achteren!	Rudi Matai	2021	152
124	Peter	Gerhard Eggink	2021	154
125	Geen goed gevoel	Manuel Nepveu	2021	156
126	Schaken is ongemak	Hans Meijer	2021	157
127	Uitje	Gerhard Eggink	2021	158
128	Zijn wij computergelovigen?	Manuel Nepveu	2021	160
129	Max-1 en Max-2	Rudi Matai	2021	161
130	De Schaakverzamelaar	Hans Meijer	2022	163
131	De baksteen	Manuel Nepveu	2022	165
132	Venetië	Gerhard Eggink	2022	166
133	Schaken op muziek	Manuel Nepveu	2022	167
134	Opgewekt richting uitgang	Manuel Nepveu	2022	168
135	Bier	Gerhard Eggink	2022	169
136	Dankzij Fischer	Gerhard Eggink	2022	171

De heer Hogers speelde in de jaren vijftig in het eerste van DD, het Koninklijk 's-Gravenhaags schaakgenootschap *Discendo Discimus*. Donner aan bord 1, Hogers aan bord 7. Ik heb hem ontmoet in de Bibliotheca Van der Linde-Niemeijeriana, de schaakafdeling van de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag, waar ik veel heb gewerkt aan mijn boek over de sportificatie van het schaken.

Zaterdag 22 september kwam ik hem tegen op het internationale weekendtoernooi van DD. “Schaakt U ook?”, vroeg hij, zonder veel gevoel voor understatement en ik wees hem het bord waarop ik een Russische verdediging aan het bestrijden was. Hij mopperde wat over het gebrek aan deelname van DD-coryfeeën aan hun eigen toernooi. “Waar zijn Kort en Reimers?”. “En clubkampioen Hoorweg”, dacht ik er stilletjes bij. De heer Hogers keek mij schuins aan. “Loopt uw boek een beetje?”. Ik begreep wat hij bedoelde. Als je het gros van de deelnemers aan het toernooi zag, zou je de stelling dat schaken een sport is, terstond als onzinnig terzijde schuiven. Dat er onder de schakers zwaarlijvigen en dikbuikigen zijn, mag bekend worden verondersteld. Daarnaast zijn er ook die niet recht op hun voeten staan, maar naast de zolen van hun gympen

voortsjokken, en die zich gebogen of met kromme benen door de toernooizaal begeven. Als ze niet stilletjes zijn, voeren ze het hoogste woord, met schelle stem dan wel bulderend. Grootmeester Epishin, ooit de secondant van Karpov tijdens zijn matches met Kasparov, liep rond met zijn broek afgezakt tot halverwege de billen. Het aantal morsige types onder de toernooideelnemers kan moeilijk worden overschat. Niet alleen is op hun vale t-shirts en verschoten overhemden goed te zien of ze net chinees of italiaans hebben gegeten, en of ze bij hun vette hap wijn of bier (meestal bier) hebben gedronken, je kunt het ruiken ook. Het IOC-opperhoofd Jacques Rogge moet dit eens hebben meegemaakt, want zo is zijn besluit om het schaken niet tot de Spelen toe te laten eenvoudig te verklaren. Maar wij Promotie-spelers, keurige burgermannetjes, wij voelen ons lekker in dit gezelschap. Dit is onze wereld.

Het toernooi begon vrijdagavond. Ben Ahlers en Igor Coene deden ook mee. Zij wonnen hun partij. Ik, rating 1770, speelde tegen Fred Slingerland, rating 2189. In lichte tijdnood stond ik torenruil toe in een remiseachtig eindspel met een pionnetje minder, dat als pionneneindspel gemakkelijk gewonnen was voor mijn tegenstander. Niets dan lof voor deze kalende jongeman, die fanatiek werd begeleid door zijn ouders. Hij was de enige die de latere toernooiwinnaar Friso Nijboer een remise wist af te dwingen.

Op de zaterdag won ik mijn tweede partij, Igor had een bye genomen (moest vrijdagavond natuurlijk feesten) en Ben verloor. In de derde ronde speelde ik tegen iemand (rating 1900) met een Russische of Poolse naam. Hij sprak ook Russisch of Pools, ik begreep tenminste niets van wat hij tijdens de partij in zichzelf zat te prevelen. Van tijd tot tijd verdween zijn rechterhand in zijn broek om tussen de benen enig ongenoegen weg te werken (of genoeg tot stand te brengen?), wat mijn vermoeden bevestigde dat ik wel goed stond. Toch remise. Zaterdagavond een bye (burgermannetje wilde zijn vrouw gezelschap houden).

Zondagochtend half tien, de zesde ronde en het leek wel lente. Iedereen had schone kleren aangetrokken en velen hadden gedoucht. Vol nieuwe energie werd de strijd voortgezet. Zelf had ik onrustig geslapen, had moeite met de

concentratie en verzeilde tot overmaat van ramp tegen een bejaarde tegenstander uit Twente (1800) in een variantje van het Gesloten Siciliaans dat ik niet kende. De stelling stond slecht tot verloren, maar ik vocht als een leeuw. En met succes, want de grijsaard besloot tot een waanzinnig torenoffer met als resultaat dat hij drie pionnen tegen een stuk overhield. Zijn aanval ging nog een beetje door en hij wist toren en dame schijnbaar vernietigend op de zevende rij te posteren. Dat had ik voorzien en met een grappig schijnoffertje won ik een pionnetje terug, en vanwege een matdreiging op de onderste rij moest hij genoegen nemen met remise door herhaling van zetten. Nu was het geval dat ik een paar keer bij Friso Nijboer was wezen kijken en onder de indruk was gekomen van de rust waarmee hij in min of meer gelijke stellingen doorspeelde. Wie wat wil bereiken in het schaken, moet proberen te winnen. Mijn tegenstander was rijp voor de slacht en ik besloot de herhaling van zetten uit de weg te gaan. Helaas kostte dat in één zet een volle toren en de partij, een van mijn karakteristieke blunders. Ik was kapot.

De laatste ronde had beter niet gespeeld kunnen worden. Als beloning voor mijn flater mocht ik tegen een jongmens met een rating van 2034. Ik dacht er verstandig aan te doen de Sveshnikov te vermijden, maar kwam daardoor in de Kalashnikov terecht. Niet geheel onbekend, maar nooit bestudeerd. Mijn tegenstander was specialist in deze opening. Na de 30 zetten die hij nodig had om mij te kraken, deelde hij mee

dat dit een “hele karakteristieke Kalashnikov” was geweest, met andere woorden: ik had zo ongeveer alles fout gedaan wat je fout kunt doen en hij alles goed.

Na de vijfde ronde stond Ben op 3 en Igor zelfs op 3½. Ben won in de slotronde van *Altmeister* Perez García en Igor speelde remise. Hun resultaten waren bevredigend, maar geen van beide had een partij gespeeld die ze publicatie waard vonden.

Aan het eind van de dag was het als zaterdagmiddag. Iedereen zag er weer even *shabby* uit. De zaal stonk naar zweet en scheet. Het jubilerende DD gaf iedere deelnemer een fles wijn cadeau (hulde, hulde). Het was mooi geweest. Volgend jaar weer. Dit is onze wereld.

De vloek van Kirsan – 2003

Ruurd Kunnen

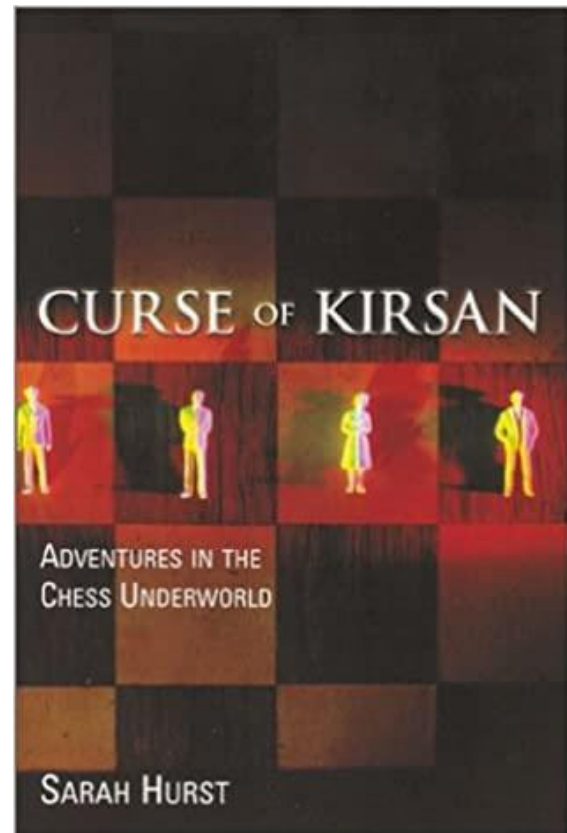
Kort geleden was Andrew Jennings in Nederland. Jennings is bekend geworden door het boek *The Lords of the Rings: Power, Money and Drugs in the Modern Olympics* uit 1992 dat hij samen met Vyv Simson heeft geschreven.

Later volgden nog *The New Lords of the Rings* en *The Great Olympic Swindle*. Jennings is een onderzoeksjournalist die de taak op zich heeft genomen corruptie en machtsmisbruik in de sportwereld aan de kaak te stellen. In *The Lords of the Rings* zet hij nauwkeurig uiteen hoe João Havelange er in 1974 in slaagde president van de FIFA te worden. In ruil voor hun stem bij de verkiezingen beloofde hij de Aziatische en Afrikaanse voetbalbonden o.a. uitbreiding van het aantal deelnemers aan de eindronden van het WK, zodat meer Afrikaanse en Aziatische landen mee konden doen. Toen hij gekozen was, kon hij deze beloften slechts inlossen met de hulp van Juan Antonio Samaranch, de minister voor sportzaken in de fascistische Spaanse regering onder generaal Franco. Het organisatiecomité van het WK voetbal 1982 in Barcelona was om financiële redenen tegen uitbreiding van het aantal deelnemers en ging pas na zware druk van Samaranch overstag. Als tegenprestatie hielp Havelange Samaranch aan de stemmen van Latijns-Amerikaanse en Afrikaanse landen bij zijn verkiezing tot voorzitter van het Internationale Olympische Comité in 1980.

Het schaken heeft geen Andrew Jennings, onze klokkenluider is Sarah Hurst. Deze Britse journaliste heeft de strijd aangeboden met het onrecht dat Kirsan Iljoemzjinov heet. Haar wederwaardigheden staan beschreven in het in 2002 verschenen boek *Curse of Kirsan*, een bundeling van artikelen vanaf ongeveer 1995.

Iljoemzjinov is sinds 1993 president van de Russische autonome republiek Kalmukkië en sinds 1995 president van de wereldschaakbond FIDE. Evenmin als zijn collega's uit de voetbalsport en de Olympische beweging is hij om zijn mooie ogen president van de FIDE geworden. Zijn verkiezingen vallen op door intriges en omkoping. Kort voor zijn herverkiezing in 2002 trokken de tegenkandidaten zich terug om later als vice-president een plaatsje in de ploeg van Iljoemzjinov te krijgen. Als reden gaven zij op dat je de FIDE beter van binnenuit kunt

hervormen dan een kansloze tegenkandidatuur in stand te houden. Iljoemzjinov pompt veel geld in het schaken.

De wereldkampioen-schappen zijn voor de spelers aantrekkelijke toernooien geworden met hoge geldprijzen: Elista 1996 (laatste FIDE-wereldkampioen-schap oude stijl): \$ 2 miljoen, Groningen/Lausanne 1997-98: \$ 5 miljoen, Las Vegas 1999, New Delhi/Teheran 2000, Moskou 2001-02: \$ 3 miljoen. Het meest prestigieus was de Schaakolympiade die in 1998 in de Kalmukse hoofdstad Elista werd gehouden. Speciaal voor dit evenement werd een groots Olympisch dorp, Chess City, gebouwd.

Waar Iljoemzjinov het benodigde geld vandaan had gehaald, bleef echter een duistere zaak. In *Curse of Kirsan* geeft Sarah Hurst enige opheldering. Iljoemzjinov kan zich als president van de FIDE slechts waarmaken doordat hij ook president van Kalmukkië is. Hij voert een dictatoriaal regiem. Oppositie is niet mogelijk en bij de presidentsverkiezingen worden tegenstanders geïntimideerd en met de dood bedreigd. Overheids corruptie tiert welig in Kalmukkië. Voor buitenlandse investeerders is in 1994 een belastingvrije zone ingesteld. Via allerlei constructies levert die zone per jaar 20

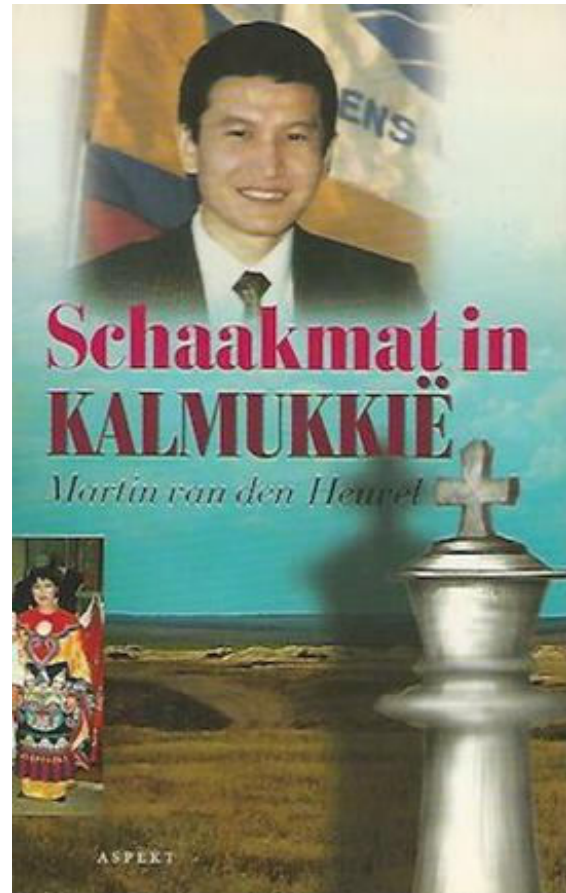
miljoen dollar op. Dat geld komt niet aan de bevolking van Kalmukkië ten goede (die wacht nog steeds op de beloofde waterleiding en achterstallige pensioenen en kinderbijslag), maar komt terecht in de zakken van één man: Kirsan Iljoemzjinov.

Larissa Joedina (1945-1998)

De conclusie die uit het boek van Sarah Hurst kan worden getrokken is glashelder: De FIDE drijft op corruptie. Helaas is dat niet alles. De naam van Iljoemzjinov is ook verbonden aan de moord op Larissa Joedina, redactrice van de oppositionele krant *Sovetskaja Kalmykia Segodnja*. Niet alleen Sarah Hurst heeft hierover geschreven, ook in het boek *Schaakmat in Kalmukkië* (2000) van Oosteuropa-deskundige Martin van den Heuvel komt de zaak uitgebreid aan de orde.

Larissa werkte aan een artikel over corruptie bij een Kalmuks staatsbedrijf toen zij, na eerdere bedreigingen, werd doodgestoken. Twee medewerkers van Iljoemzjinov worden veroordeeld, de broer van Iljoemzjinov blijkt de avond voor de moord in de flat van Larissa te zijn geweest.

Martin van den Heuvel droeg zijn boek op aan de KNSB “in de hoop dat deze zal meewerken aan een schaaktoekomst zonder FIDE-president Kirsan Iljoemzjinov”. *Curse of Kirsan* is opgedragen aan Larisa Joedina. Sarah Hurst heeft in 1998 opgeroepen om de Olympiade in Elista te boycotten. Bijna niemand gaf daar gehoor aan, integendeel. Iljoemzjinov werd op het gelijktijdig gehouden FIDE-congres unaniem herkozen.

Voor de FIDE is het niet goed door een dictator bestuurd te worden en het Kalmukse volk is er niet bij gebaat dat de dictator mede door de internationale schaakwereld in het zadel wordt gehouden. We hebben mensen als Andrew Jennings, Sarah Hurst en Martin van den Heuvel nodig om ons steeds met onthullende publicaties op onze verantwoordelijkheid te wijzen.

Mijn vrouw en kinderen blijven in de nacht van dinsdag op woensdag vaak met wijd open gesperde ogen bang de nacht in staren, wachtend op mijn thuiskomst van de schaakvereniging. Eertijds klonk er nog wel eens een timide maar hoopvol: "En?" vanuit hun slaapkamers als ik mij zo stil mogelijk naar de badkamer van de slaapverdieping begaf, maar nu durven ze dat al niet meer. "Hou je kop dicht en ga slapen", was te vaak mijn reactie. Bovendien, zo beweren ze, kunnen ze al aan de manier waarop de deur door mij in het nachtslot gedraaid wordt, horen dat er weer iets helemaal mis is gegaan. De volgende dag word ik dan zo veel mogelijk gemedend.... "Oom Jan leert zijn neefje schaken". Zo is dat ook met mij gegaan, alleen heette mijn oom niet Jan maar Geert. Aanvankelijk, als jochie, was ik nog een fanatiek dammertje. Elke dag werd er tijdens de middagpauze van school met een vriendje gedamd. De school ging toen 's morgens nog uit om kwart voor twaalf en begon 's middags weer om twee uur. Meestal won ik en dat resulteerde onvermijdelijk in vechtpartijen die ik dan verloor omdat mijn tegenstander een jaar ouder was. Vervolgens zwoer ik dan weer dat ik nooit meer met hem dammen zou. Dat "nooit meer" duurde gewoonlijk 24 uur. Toen, ik zal zo'n jaar of tien/elf geweest zijn, logeerde ik bij een oom die dominee was van een kleine kudde protestantse schaapjes in een dorpje onder de rook van Eindhoven. Waarschijnlijk omdat die kudde zo klein was had hij, anders dan mijn vader die het altijd druk had, zeeën van tijd. Ik kan me nog steeds voor de geest halen hoe oom Geert op een regenachtige middag mij naar zijn studeerkamer riep en met een plechtig handgebaar me plaats deed nemen op een stoel bij zijn bureau. Daarna legde hij een schaakbord op het bureau en haalde uit een la een doos met fraaie antieke, rode en witte stukken van ivoor. Hij zette de stukken op, noemde de namen en legde alles weer terug in de doos. Vervolgens stond hij op, liep naar de deur en zei: "Over vijf minuten moet je alle stukken op de juiste plaats hebben gezet". Na terugkomst en een kleine correctie werd weer alles van het bord gehaald. Van elk stuk werden de mogelijkheden en de actieradius uitgelegd. Daarna volgden de schaaktermen en het doel van het spel: de vijandelijke koning matzetten. Ik was meteen gefascineerd. Na een uurtje kon ik schaken dacht ik, en vanaf dat moment heb ik mij nooit meer uit Caissa's omhelzing kunnen losworstelen. Mijn vriendjes waren daarna allemaal schakertjes of wat daar voor doorging.

Het damvriendje werd definitief afgedankt. Ook als later door de loop des levens (verblijf in godvergeten negorijen waar niet geschaakt werd, dienstreizen en zo) niet in club- of competitieverband geschaakt kon worden, had ik altijd een zakschaakbordje en F. Roessel's "Openingen Vademecum" bij de hand. Hiermee werden vele van de ledige uurtjes opgevuld. Helaas werd mij allengs duidelijk dat ik het nooit tot topspeler zou schoppen. Het talent, de koelbloedige, nuchtere afmaakmentaliteit en het noodzakelijke concentratievermogen met het daarbij behorende zitvlees, bleken te ontbreken. Even - en dat was tevens mijn hoogtepunt - heb ik ooit voor een Rotterdamse club een tijdje als invaller aan een laag bord in de laagste regionen van de KNSB-competitie mogen spelen. Er bestond nog geen rating, maar als ik die partijen nog eens naspeel zou ik toen met zo'n 1900 punten ruim bedeed zijn geweest. Een jaar of acht geleden ben ik korte tijd met de schakerij gestopt. Het "Ach vader lief, toe schaak niet meer, ik vroeg het al zo menige keer...." van vrouw en kinderen kon ik, als ik na een onnodig verloren partij en een slapeloze nacht weer eens ongenietbaar was, niet langer negeren. Er was nog geen jaar voorbij toen mijn ega de gedenkwaardige woorden sprak: "Ga asjeblieft weer schaken. Schaken is erg, maar niet schaken is erger. Oom Geert, je wordt bedankt!" Met pijn en moeite blijf ik mij nu zo tegen de 1800 punten handhaven of blijf ik steken. Het is maar net of je het van de optimistische dan wel van de pessimistische kant bekijkt. Geen progressie maar ook geen totale instorting. Dit nivo heb ik nu al zo'n tien jaar en waarschijnlijk zal ik met dit nivo ook de kist ingaan. Is dat erg? Ja, dat is erg. Het betekent onder meer dat ik nooit meer het morele recht zal kunnen krijgen een Bannink, een Ahlers of een Dr. Coutuur belerend en docerend toe te spreken over hun dubieuze, respectievelijk solide maar fantasieloze partij-opzetten. Er rest mij slechts het woord van Willem van Oranje (de Zwijger) toen ook hij in 1574 zich in een uitzichtloze situatie bevond: "Men hoeft niet te hopen om te ondernemen, noch voortgang te boeken om te volharden". Ook wij volharden zonder hoop. Al was het alleen maar om de mij sympathieke, schakende medemens en tegenstander, een moment van grote, orgastische gelukzaligheid te bezorgen als ik hem de gelegenheid geef zijn schier hopeloze stelling door mijn blunder om te zetten in winst.

Nederland heeft een traditie van schaakpedagogie hoog te houden. Het eerste deel van de *Practische Schaaklessen* van Den Hertog verscheen in 1902. Vijfentwintig jaar later sloot Euwe zich bij hem aan om deel 2, dat oorspronkelijk uit 1904 stamde, te herzien en om twee nieuwe delen toe te voegen. Euwe is voor hele generaties leermeester geweest.

Na de oorlog hebben veel mensen de eerste beginselen leren kennen uit *Oom Jan leert zijn neefje schaken* van Albert Loon en Euwe. Zelf heb ik het schaakspel geleerd aan de hand van de *Inleiding tot het Schaakspel* en de *Volledige handleiding voor het schaakspel* en ook heb ik veel opgestoken uit *Oordeel en Plan* en het *Handboek voor de gevorderde schaker*. Deze boeken waren in principe bedoeld voor mensen van alle leeftijden, behalve Oom Jan dat voor kinderen was geschreven.

Na de Tweede Wereldoorlog is er een duidelijke lijn van schaakleerboeken voor de jeugd ontstaan. Weinig bekend is *Jeugdschaak* van Euwe en Eggink uit 1950, dat is geschreven ter gelegenheid van een actie van KNSB om het schaken te populariseren. In de jaren zestig heeft de KNSB in samenwerking met V&D de boeken *Jeugdschaak* en *Juniorenschaak* uitgegeven. Later werd hieraan *Schaak zelf!* voor de volwassen recreatieschakers toegevoegd. De auteur van deze boeken was Berry Withuis, bekend schaakjournalist en simultaanspeler. In de jaren tachtig verschenen de boeken van Van Wijgerden en Brunia (het *Stappenplan*) welke cursus nog steeds in de jeugdopleidingen wordt gebruikt.

De andere lijn, de leerboeken voor volwassenen en gevorderden, is na *Oordeel en Plan* (1952) niet doorgetrokken. Dat is een bedenkelijke zaak. In de wetenschap wordt wel gezegd dat een land de ontwikkelingen op langere termijn alleen kan bijhouden als zijn topgeleerden leerboeken schrijven. Alleen dan kweek je goede studenten die de fakkel kunnen overnemen. Zo is het ook met het schaken. Het

probleem was dat Euwe als schaakleermeester in Nederland geen opvolgers had. Van Prins is het boekje *Kleine moeilijkheden uit de schaakpartij* uit 1949 bekend, een herziening van zijn *Moeilijkheden uit de schaakpartij* uit 1934, maar dat werk ontstijgt het niveau van de titel niet en is bovendien voor *Oordeel en Plan* geschreven. Donner en Ree schreven veel, ook over schaken, maar geen leerboeken. Het ging zelfs zover dat Ten Have en Andriessen buitenlandse leerboeken in vertaling gingen uitgeven om de Nederlandse markt te bedienen. De laatste jaren moeten we ons tevreden stellen met Engels- en Duitstalige boeken, die overigens vaak van hoge kwaliteit en zeer boeiend zijn.*

Eindelijk is aan deze onhoudbare situatie een eind gekomen. Jan Timman had zijn sporen op het gebied van de schaakliteratuur natuurlijk al lang verdiend. Met Euwe heeft hij een boek over de WK-match Spassky-Fischer uit 1972 geschreven en in 1979 verscheen zijn prachtige *matchboek Karpov-Kortsnoj* (Baguio City, 1978). Later volgde nog veel meer moois, maar het waren geen leerboeken.

In 2002 publiceerde New in Chess het eerste deel van de reeks *Schaken met Jan Timman – De Kracht van het Paard*.

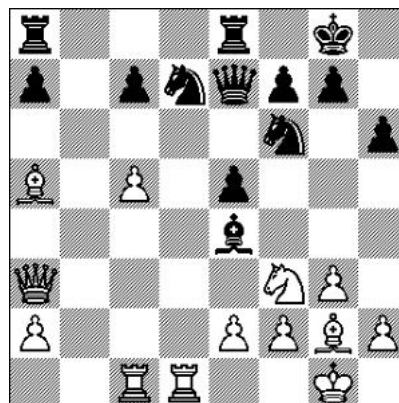
Eind vorig jaar kwam het tweede deel uit – *De Macht van het Loperpaar*. De uitgever legt de lat hoog als hij trots op de achterflap vermeldt: Met zijn heldere stijl en praktische aanpak treedt Timman in de voetsporen van zijn grote voorganger Max Euwe”.

Jan Timman

Timman volgt inderdaad dezelfde methode als Euwe in het derde deel van het Handboek voor de gevorderde schaker en in *Oordeel en Plan*: hij analyseert volledige grootmeesterpartijen waarin bepaalde thema's aan de orde komen. Euwe behandelde in zijn boeken op deze manier verschillende thema's. In het Handboek komen tien thema's aan de orde, zoals de meerderheid in het centrum, de ketenstrijd, aanval en tegenaanval op verschillende fronten, de minderheidsaanval en het loperpaar. In *Oordeel en Plan* worden negen thema's besproken, onder andere paard tegen slechte loper. Bij Timman gaat elk boek over één thema, waardoor hij dit veel uitgebreider kan behandelen dan Euwe heeft gedaan. Euwe besprak het loperpaar aan de hand van twee partijen; Timman analyseert negen partijen om

de macht van het loperpaar duidelijk te maken. *De Kracht van het Paard* gaat niet alleen over het middenspel; het boek bevat ook een zeer interessant hoofdstuk over het eindspel. In *De Macht van het Loperpaar* komen ook de dominantie van het paardenpaar en de dominantie van loper en paard ter sprake. Ik was erg gecharmeerd van de partij Romanisjin-Timman, Taxco 1985 waarin het volgende fragment voorkwam.

Timman speelde hier 18 Pd7-b8! Het paard ging naar het ideale veld c6. Daar verhinderde het de opmars van pion c5 wat tot gevolg had dat de loper op a5 sterk in zijn actieradius werd beperkt. Sterk paard versus slechte loper. Timman speelde de partij op een fraaie, instructieve manier uit.

Aanvankelijk was ik enigszins sceptisch toen ik deze boeken in de winkel zag liggen. *Schaken met Jan Timman* is geen goede naam voor de reeks. Te goedkoop. Mijn scepsis was echter onterecht. Timman heeft twee mooie, waardevolle studieboeken voor de gevorderde clubschaker geschreven. En het is voor het Nederlandse schaakleven heel goed dat hij dat heeft gedaan.

* Om redenen die mij ontschoten zijn, heb ik de serie Prisma Schaakboeken van Hans Bouwmeester niet genoemd. Voor mijzelf en veel van mijn generatiegenoten is deze serie, die in 1963 is begonnen en 11 delen telt, een zeer leerzame bron van inspiratie geweest.

Antoaneta Stefanova is de nieuwe wereldkampioene. Verrassend, want Humpy Kuneru was de grote favoriet, maar verdiend. Zij heeft er hard voor moeten werken. In de 2^e, 3^e en 4^e ronde wist ze pas in de barrage na de twee reguliere partijen te winnen. In de finale was ze Ekatarina Kovalevskaya duidelijk de baas.

Wereldkampioene Antoaneta Stefanova

Voor zover ik het heb kunnen volgen, was het een mooi WK, daar in Elista, en dat maakt veel goed. De politieke verwickelingen rond het toernooi waren minder fraai. In een vorige column heb ik de volgende raadselachtige tekst laten zien, afkomstige van de website van de FIDE:

FIDE Honorary Member, Holder of the Order of Grand Commander of the Legion of Grandmasters H.E. Aslan Abashidze has made his personal present for chess and Georgian chess federation by having transferred the World Women Chess Championship 2004 to Elista, Republic of Kalmykia, Russia, further to the request of the FIDE President, President of Kalmykia H.E. Kirsan Ilyumzhinov.

Over deze tekst heb ik vragen gesteld aan de KNSB en de FIDE. De eerste vraag ging over de Orde van Grootcommandeur van het Legioen van Grootmeesters. Wat moet je doen om die onderscheiding te krijgen? De heer Arns, gedelegeerde van Nederland voor de FIDE, gaf enige opheldering. Er blijken twee eretitels te zijn. De orde van Groot Commandeur wordt toegekend op voordracht van de president van

de FIDE. De titel is in het verleden verleend aan Jacques Chirac, president van Frankrijk, paus Johannes Paulus II, en Fidel Ramos, voormalig president van de Filippijnen. Een andere officiële eretitel is die van Commander of the Legion of Grandmasters. Deze titel is verleend aan Pierre Sisman, president van Disney Frankrijk, de Engelsman Lennox Lewis, wereldkampioen zwaargewicht boksen, Steve Davis, voormalig wereldkampioen Snooker uit Engeland, Cecilio Hechnanova, lid van de FIDE uit de Filippijnen, Dato Tan Chin Nam, lid van de FIDE uit Maleisië, en aan Aslan Abasjidze. Mijn tweede vraag was wat werd bedoeld met de zinsnede “*H.E. Aslan Abashidze has made his personal present*”. De FIDE wilde toch niet zeggen dat Abasjidze het WK vrouwen cadeau heeft gedaan aan de schaakwereld? Dat leek mij vreemd, want het wereldkampioenschap van de vrouwen is het onbetwiste eigendom van de FIDE.

De heer Arns schrijft dat het bericht van de FIDE in erg slecht Engels is gesteld en dat hij niet weet wat de bedoeling van deze formulering is. De heer Zurab Azmaiparashvili, vice-president van de FIDE en internationaal grootmeester, die de moeite heeft genomen mij vanuit Elista een vriendelijk briefje toe te mailen, antwoordt echter bevestigend. Hij begint met een opsomming van de verdiensten van Abasjidze voor het schaken: in 1999 het Europese team kampioenschap in Batumi; in 2000 het eerste persoonlijke Europese kampioenschap voor vrouwen; in 2001 de match Europa-Azië; in 2002 het persoonlijke Europese kampioenschap. Abasjidze was medeoprichter van de schaakbond van Zwarte Zeelanden, die elk jaar een groot schaakfestival organiseert en met zijn hulp is in Batumi een schaakpaleis gebouwd, zoals er in de hele wereld slechts weinig zijn. “*Therefore, for all the mentioned above merits he was awarded with the high FIDE titles.*”

Vervolgens gaat Azmaiparashvili in op de politieke gebeurtenissen rond het kampioenschap. Zoals bekend weigerde Abasjidze als hoofd van de autonome provincie Adzjarië na de fluwelen revolutie in november 2003 die leidde tot de val van Edvard Sjevarnadze, het gezag van de centrale regering in Tbilisi en van de nieuwe president Michail Saakasjvili te erkennen. De spanning liep hoog

op, totdat in mei ook in Adzjarië een vreedzame revolutie plaatsvond en Abasjidze naar Moskou vluchtte.

As for your second question, we would like to brief you on the following: Aslan Abashidze, being the Head of the Autonomous Republic of Ajara and FIDE President Kirsan Ilyumzhinov signed the Agreement in Batumi on the Women's World Chess Championship 2004 to be held in Batumi, Ajara, Georgia. Under well-known circumstances in Batumi on May 5th, Aslan Abashidze, being absolutely conscience, resigned from his post. But having enough courage and love to chess, he for help to his friends and the decision on the Women's World Chess Championship 2004 to be transferred from Batumi to Elista was taken with the reserved right on the sponsorship of the Championship (prize fund and organizational expenses). Our organization reasonably considers it to be personal present of Aslan Abashidze to the World Chess.

Dus: Abasjidze heeft het contractueel vastgelegde recht om het WK te organiseren overgedragen aan Elista, inclusief de sponsors, het prijzengeld en de organisatiekosten. Daarom beschouwt de FIDE het WK vrouwen als een geschenk van Abasjidze.

Zurab Azmaiparashvili

De Georgische damesgrootmeesters Ana Matnadze and Lela Javakhishvili hebben hierover een heel andere mening. In een open

brief betichtten zij Zurab Azmaiparashvili van “immoral and unjust behavior” en suggereren zij dat het WK Georgië is ontstolen. Volgens hen had Saakasjvili na de val van Abasjidze voorgesteld het WK te verplaatsen van Batumi naar Tbilisi, de hoofdstad van Georgië, en had hij de veiligheid van de deelnemers en het vereiste prijzengeld van 700.000 dollar gegarandeerd. FIDE-president Iljoemzjinov besliste echter het toernooi naar Elista te verplaatsen. In een document op het internet geeft de FIDE als reden op dat de wereld Georgië als één land beschouwt en niet zou begrijpen waarom de deelnemers in Batumi niet en in Tbilisi wel veilig zouden zijn. Ana Matnadze and Lela Javakhishvili denken dat de FIDE liever met Abasjidze dan met Saakasjvili in zee ging, want terwijl de hele bevolking van Georgië feest vierde vanwege de val van de dictator van Adzjarië, verkondigde vice-president Azmaiparashvili trots dat het WK de naam “Aslan Abashidze’s Gift to the World Chess” zou krijgen.

Conclusie. De FIDE is verzeild geraakt in een binnenlands conflict in Georgië. Zij had dat kunnen vermijden, want al vanaf november was duidelijk dat er ernstige politieke spanningen tussen Abasjidze en Saakasjvili waren. Toen de bom barstte in Adzjarië, had de FIDE zich strikt neutraal moeten opstellen. Vanuit dat perspectief was het niet geheel onverstandig het WK vrouwen naar een ander land te verplaatsen. Het was echter heel onverstandig de naam van de gevallen dictator Abasjidze zo nadrukkelijk aan het toernooi te verbinden, ook al is de man erelid van de FIDE. Niet alleen neemt de FIDE hierdoor stelling in het politieke conflict in Georgië, zij strijkt ook veel van haar eigen leden tegen de haren in. Misschien komt het de president van Kalmukkië goed uit, maar het is schadelijk voor de schaakwereld. De heer Arns schrijft dat de KNSB het WK vrouwen nog moet evalueren. Mijn bijdrage aan die evaluatie is: Het presidentschap van de FIDE en het presidentschap van Kalmukkië zijn onverenigbare functies.

De schaakbond maakt zich druk om het ledenverlies van de laatste jaren. Van 1963 tot 1980 is het ledental gegroeid. Daarna trad een stabilisatie op, die duurde tot 1993. Vanaf 1993 is een geleidelijke daling begonnen die alleen tussen 1994 en 1995 werd onderbroken. In 2003 bevond het aantal leden van de KNSB zich weer op het niveau van 1977.

Veel verenigingen, waaronder veel sportverenigingen, klagen over teruglopende aantallen leden. De schaakbond volgt echter niet de maatschappelijke trend. Er is meer aan de hand. Binnen het totaal van de sport neemt het schaken een steeds minder belangrijke plaats in. Het aandeel schakers in het totaal aantal georganiseerde sporters is vanaf 1963 gestaag kleiner geworden. Dat betekent tenminste twee dingen. Ten eerste is er sprake van een lange termijn ontwikkeling die eigenlijk door opeenvolgende bondsbesturen opgemerkt had moeten worden. Ten tweede is het hoog tijd om in te grijpen, maar is er geen reden voor paniek.

Als het aantal leden kleiner wordt, verminderen de inkomsten. Door contributieverhogingen kan dat enige tijd worden uitgesteld, maar onvermijdelijk komt een moment waarop de financiële problemen aan de oppervlakte komen. Dat is bij de KNSB nu het geval. De financiële situatie is zorgwekkend. De oorzaak daarvan ligt niet alleen niet bij de daling van het ledental, maar voor een deel ook bij de financiële strop van de schaakacademie. Dat laatste is echter een eenmalige tegenvaller, waarvan de bond zich met een paar fikse bulten en schrammen wel weer herstelt. Veel belangrijker is de vraag hoe de structureel dalende belangstelling voor het schaken in Nederland kan worden gestopt. Oftewel, hoe kan het schaken weer op de kaart worden gezet?

Je kunt moeilijk beweren dat het schaken in Nederland dood is. Wij hebben topspelers en het Nederlands team is Europees kampioen. Ook als breedtesport stelt het schaken iets voor. Wekelijks wordt in clubcompetities gestreden en ieder weekend zijn er meerdere toernooien. Honderden mensen doen hieraan mee. Internationaal zit de schaaksport in de lift, zoals blijkt uit de opkomst van nieuwe schaaklanden

als India en China. Het is teleurstellend dat de KNSB hiervan niet meer profijt heeft getrokken. Het schaken is beter te “marketen” dan tot nu toe is gedaan. Er is één voorwaarde: je moet het willen en kunnen.

Vanaf begin september heeft de KNSB een nieuwe voorzitter. Het is Joop Roozeboom, 54 jaar en een volstrekte outsider. Hij heeft als student veel geschaakt, maar daarna niet meer. Zijn passie was het rugby. Als sportbestuurder heeft hij een belangrijke rol gespeeld bij de herstructurering van de rugbybond, waarvan hij van 1993 tot 1997 voorzitter was. In die periode is het ledenaantal gestegen en is het bondsbureau efficiënter gaan werken. Hij is van beroep bedrijfsjurist en houdt zich onder andere bezig met zaken als bedrijfsprocessen, reorganisaties en saneringen. Roozeboom heeft opdracht gekregen om de KNSB nieuw leven in te blazen. De bondsraad heeft bewust gekozen voor iemand die niet belast is met een schaakverleden, maar over andere capaciteiten beschikt. Dat is een riskante strategie, maar de bondsraad zal hebben gedacht dat we het alleen niet kunnen. Er zal grote schoonmaak worden gehouden. Reeds drie bestuursleden hebben hun functies neergelegd. Op het bondsbureau zal een efficiency-slag plaatsvinden.

De nieuwe voorzitter is enthousiasmerend en houdt van aanpakken zonder veel gezeur. Positieve ontwikkelingen oppakken en uitbouwen. Scheefgroei en vastgeroeste zaken afkappen. Vorige week zat ik bij hem in de auto. Hij zou mij bij de trein afzetten. Ik had een kaartje vanaf station Soest-Zuid en Roozeboom, die richting Amsterdam moest, reed zelfverzekerd parallel langs de spoorlijn totdat hij een station tegenkwam. Toen ik het perron opliep, bleek ik me op station Soestdijk te bevinden. Dit voorval tekent de persoon. Het gaat hem om de grote lijnen, de details komen later wel.*

* “Het gaat hem om de grote lijnen, de details komen later wel.” Dat heeft-ie geweten. Nog geen jaar later trad Roozeboom af, verstrikt geraakt in de details en gevoeligheden in de schaakwereld.

Over talentjes gesproken. Zoals bekend schaken ze als de beste maar zijn ze soms onvoldoende geconcentreerd. Als ze aan zet zijn gaan ze voor 100% in de stelling op maar als ze moeten wachten tot hun bedaagde tegenstanders eindelijk eens tot een zet hebben besloten, schieten hun gedachten en interesses alle kanten op.

Volwassenen kunnen daarvan profiteren, zoals ik jaren geleden eens heb ondervonden. Mijn tegenstandster was een getalenteerd meisje dat er bovendien knap uitzag en zich in de belangstelling van een groot aantal jongens mocht verheugen. Deze jongens konden niet schaken (wat hen misschien extra aantrekkelijk maakte), en hielden zich voor het clubgebouw op. Door gepointeerd openingsspel (dat kunnen ze als de beste!) kwam mijn lieftallige tegenstandster al gauw beter te staan. Vervelend, maar nog vervelender was dat zij na elke zet naar de jongens voor het clubgebouw ging om haar opspelende hormonen de vrije loop te laten. Wat een plezier hadden ze daar! Het irriteerde mij mateloos. Zij speelde toch met mij? Meerdere keren moest ik haar waarschuwen dat zij aan zet was en dat haar klok al een tijdje liep. Dan kwam ze even kijken, deed

een zet en ging gauw weer naar buiten, mij met een steeds rottiger wordende stelling achterlatend.

Op een bepaald moment blunderde ik een kwaliteit weg. Ik zag het te laat. Het jonge talentje was nog buiten, bezig haar andere talenten te etaleren. Even overwoog ik om mijn zet terug te nemen, maar zoiets doe je zelfs in de meest netelige omstandigheden niet. Bovendien waren er meer mensen in de zaal en zou iemand het kunnen zien. Toen kreeg ik een briljant idee. Ik ging naar buiten en bood remise aan. “Goed” zei zij gretig, want nu had ze de tijd vrij voor de dingen die ze op dat moment veel liever deed.

“Je stond best goed”, zei ik, “en bovendien heb ik zojuist een kwaliteit weggegeven.” Daar baalde ze toch behoorlijk van en ze ging zowaar mee naar binnen om naar de stelling te kijken. Haar vrolijke bui was plotseling over en de jongens hebben die avond waarschijnlijk niet veel plezier meer aan haar beleefd.

Het talentje had de goede schaakgenen, maar is helaas niet doorgebroken.

Als een beroemde Nederlander dood gaat, zendt de televisie een herdenkingsprogramma uit. Kort geleden was Karel Appel aan de beurt. We zagen Appel tubes verf leegspuiten op een groot doek. De ene tube na de andere ging erop en er ontstond een geweldige smurrie. Soms verspreidde de kunstenaar de verf een beetje met een schildersmes of met zijn handen, zodat er plaats vrij kwam voor de volgende tubes. Het publiek in de jaren vijftig en zestig zei dat hun kinderen ook zo konden schilderen. Appel was echter met een serieus creatief proces bezig. In gevecht met de materie schiep hij zo niet de aarde, dan toch iets dat daar dichtbij kwam. Het liefst begon hij met wit, of zwart, of oker, en hoe meer materie er op het linnen was gebracht, hoe intensiever zijn scheppingsdrift werd.

Niet alle schilders werken zo. Sommigen gebruiken dunne penselen en hebben een kwartier nodig om één stipje in de juiste kleur, met de juiste afmetingen op de juiste plek te zetten. Toch schuilt in dat precisiewerk dezelfde worsteling als die van Appel. Als het schilderij verder is gevorderd, staat het stipje toch niet goed en moet het veranderd worden.

Bij schrijvers gaat het vaak op dezelfde manier. Slechts in uitzonderingsgevallen weten auteurs vooraf hoe hun roman afloopt. Ze beginnen gewoon en zien wel wat er ontstaat. Na verloop van tijd, als de schrijver zijn verhaallijn begrijpt, wordt het begin veranderd, en komt er een andere titel boven het stuk te staan. Of het nou een schrijver is die urenlang met één zin bezig kan zijn, of een schrijver die in een vloek en een zucht al zijn emoties op papier smijt, schrijven is voor beiden een worsteling.

Toen Anand eens van Kasparov had gewonnen schreef hij als commentaar dat de eerste tien zetten (Siciliaans, Scheveninger) eigenlijk waren bedoeld om het spel op

gang te brengen. Een intrigerende stelling. Als het klopt, is de opening van de schaakpartij niets anders dan een fase waarin de keurig opgestelde stukken worden herschikt in een relatief chaotische configuratie waaruit met veel inspanningen en creativiteit een prachtige partij kan ontstaan.

Chaos of logisch nadenken? Natuurlijk denken schakers logisch. Natuurlijk gebruiken ze allerlei theorieën en berekenen ze de gevolgen van hun zetten zo goed mogelijk. Dat is noodzakelijk om een weg uit de chaos te vinden. Ook Karel Appel wist verdomd goed waar hij mee bezig was en wat hij wilde bereiken. Net zomin als de Scheveninger variant na tien zetten voor een grootmeester chaos is, is het schildersdoek na tien tubes voor de moderne kunstenaar bedekt met smurrie. Altijd is een bepaalde structuur aanwezig. Sommige structuren zijn echter beter geschikt om een kunstwerk op te bouwen dan andere. Schaken is een worsteling met de materie en het is niet onverstandig als je tijdens die worsteling je verstand blijft gebruiken.

Ik moest hieraan denken toen ik enkele uitspraken las van Nederlands laatste (maar niet jongste) grootmeester, Yge Visser. Visser zei dat hij het een uitdaging vindt om zich uit slechte stellingen te redden. Hij zei ook dat je niet bang moet zijn om te verliezen, als je wilt winnen. Dat is kennelijk voor hem een reden om het Roel van Duijngambiet te spelen: 1. e4, c5; 2. a3, e6; 3. b4 (Visser-Adly, Corus 2006; 0-1 na 33 opwindende zetten).

Zo'n "luctor et emergo-stijl" is niet voor iedereen weggelegd. Het kan subtieler. Maar dat schaken een creatieve worsteling is, is zeker. Daarom zal er altijd worden geschaakt, net zoals er altijd kunst zal worden gemaakt.

Schaken is gezond voor een mens. Daar twijfel ik niet aan. Schaken is zo goed voor een mens dat het voor een schaker bijvoorbeeld helemaal niet nodig is zich als vegetariër door het leven te slaan. Of, goed nieuws voor het bierteam van Promotie, zich al te zeer te matigen in de consumptie van alcohol houdende dranken.

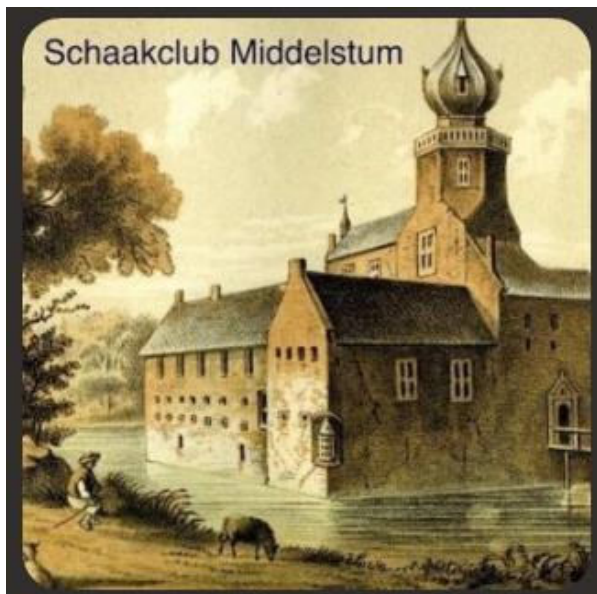
Dat schaken gezond is kan je zien aan spelers als Kasparov en Anand. Die zien er ontzettend gezond uit. Je zou kunnen denken dat hoe sterker je schaakt, hoe gezonder je wordt. Maar daar twijfel ik toch. Want misschien is het wel andersom. Dat een gezonder mens meer kans heeft een topschaker te worden.

Er is een huisarts lid van onze schaakvereniging. Hij heeft het spel op, zo als dat zo mooi heet, latere leeftijd geleerd en heeft dus heel wat gemist in zijn jonge jaren. Tussen de congresvakanties en praktijkwerkzaamheden door studeert hij fanatiek

schaak. En, als je de pech hebt, in een net door hem bestudeerde opening terecht te komen, dan kan je dat flink bezuren. Dat hij de afgelopen jaren steeds gezonder is geworden staat voor mij wel vast. Dat hij steeds vooruit gaat als schaker ook. Hij heeft voor de niet direct te diagnosticeren klachten bij zijn patiënten een prima receptuur. "Ik adviseer u te gaan schaken, dat is goed voor een mens". Slaapproblemen? Schaken! Na een gewonnen partij, slaap je heerlijk. Een onbestemd gevoel? Niet weten wat je op dit ondermaanse te zoeken hebt? Schaken! Na een met succes verdedigde slechte stelling, voel je je herboren. Te weinig sociaal contact? Schaken! Lekker hardop analyseren als anderen nog met een partij bezig zijn. Je staat dan zo weer midden in de maatschappij.

Hoe kom ik op dit verhaal, zult u denken. Wel nu, dat komt door de zetpillen column van Manuel Nepveu. Toen schoot mij te binnen dat twee jaar geleden een vriendelijke man het schaaklokaal binnen wandelde en vertelde dat hij lid wilde worden. Hij kon een beetje schaken zei hij. Ik bood hem aan bij onze jeugdafdeling lessen te volgen, maar daar had hij geen tijd voor. Ik legde wat uit in de trant van 'als je alles verliest, gaat de lol er toch wel van af'. Maar daar wilde hij niets van weten. Ik hoef geen goede schaker te worden. Ik ben hier gekomen omdat schaken goed voor mij is. Ik keek hem, toen nog verbaasd, aan. "Mijn huisarts heeft mij dit aangeraden", was zijn reactie op mijn verbazing. Ik hoefde hem niet meer te vragen, wie zijn huisarts was. Dat was duidelijk. De man is nog steeds, met veel enthousiasme, lid van onze vereniging. Mocht u ooit ons clublokaal binnenkomen, u zult het meteen zien. Tussen al die gezonde schakers, zit hij elke dinsdagavond extra gezond te wezen!

Middelstum is een plaatsje in het Hoge Land. Aan de andere kant van het Damsterdiep ligt het Lage Land, daar waar de gasbel van Slochteren zich bevindt. Middelstum heeft een schaakclub en die heet gewoon "Middelstum".

Middelstum heeft volgens de competitiegids een voorzitter en een secretaris die in de stad Groningen wonen. De penningmeester komt uit Delfzijl. Niet bepaald naast de deur! Het kan niet anders of dit moet een bijzondere club zijn. De speellocatie is herberg "In de Valk" aan de Burchtstraat. "Middelstum uit" was onze seizoenopener. Er zijn geen doorgaande wegen door het Lage Land. De tocht voert dus eerst naar de stad Groningen, terug naar het Oosten en dan bij Garrelswaer de afslag naar Westeremden. Per auto precies tweemaal de diagonaal gemeten afstand!

Bij de binnenkomst in de herberg viel op dat wij er eerder waren dan de tegenstanders. Wij wachtten even in de gelagkamer, er van uitgaande naar de speelzaal geleid te worden. Mis! Bij binnenkomst van onze gastheren bleek dat ieder gewoon een plekje moest zoeken waar nog een beetje licht op een bord viel. Ieder aan een los tafeltje, onprettig zittende stoelen, geen standaardstukken (je kon van alles op het bord aantreffen). Op basis van een bepaalde hiërarchie namen de Hogelanders een

tafeltje in. Met de geluiden uit de keuken van de herberg er bij een gezellige ambiance voor een snelschaak toernooitje!

Hoezeer ik mij ook bewust ben van de psychologische valkuilen van het wedstrijdschaak, op deze avond waren de sensoren uit. Om nog even een excuus aan te voeren: ik steek nog al een eind boven het bord uit en met slecht licht, een smalle tafel en mijn bifocale brillenglazen is het zicht op mijn eigen rijen minder.

Maar de kiem lag toch in de ambiance. Ik was te ontspannen. Mijn tegenstander opende b2-b4. Nu is er in de pers de laatste tijd nogal wat geschreven over orang-oetangs uit Indonesië. Het had mij niet op het idee gebracht mijn aanpak van die opening nog eens door te nemen. Na niet eens zo veel zetten kon ik een pion winnen. Ik had alleen naar de bovenzijde van het bord gekeken en had geconcludeerd dat wit de pion niet wilde dekken om ruimte te houden. Na het nemen zou ik veel tijd voor hergroepering nodig hebben, maar dat leek haalbaar. Mis! Helemaal mis! Niet gekeken naar e6. Een loperoffer en een koningsjacht.

Bijna uit de losse pols gespeeld. Nimmer zo ingeblikt sedert 1967. Mijn tegenstander bekende na afloop dat hij doodzenuwachtig was geweest of het allemaal wel zou kloppen. Als een man op leeftijd was hij binnengekomen. Als een reus ging hij weg. Vijf centimeter groter, gezonde bloes op de wangen, kwieke tred, rechte rug. Maar goed dat er geen dopingcontrole is. Want hoe zou deze man kunnen bewijzen dat zijn hogere waarden volledig door extase zijn bereikt? Analyseren? "Nou, heel even, want ik moet weer terug naar Onderdendam". Waarschijnlijk naar huis gebeld: "ik ben wat eerder toes mien laivert", "doe de verwarming in de slaapkamer alvast maar aan!". Snel vergeten is er tegenwoordig niet meer bij. Websites, kranten doen hun werk.

Mijn lijdensweg was compleet de zondag erna in de pauze van een concert. Breed lachend kwam de directeur van het theater op mij af: "Doe hest ook verloaren, h??"

Op een kleine, voor een behoorlijk deel uit 70 plussers bestaande vereniging moeten de taken door een klein groepje mensen verdeeld worden. Functiescheiding (speler, teamleider, wedstrijd-leider) is bij ons onmogelijk. Een goedkeurende verklaring voor ons organisatieschema is dan ook ver weg. Het bestuurslid met de functie wedstrijd-leider extern begint de avond van een thuiswedstrijd van de externe competitie met deze drie petten op.

Zijn plaatsvervanger is de voorzitter en dat betekent dat zodra mijn partij klaar is, ik die schone taken over mag nemen. Punctueel als wij zijn, wordt dat al bij het welkomstwoord aangegeven. Omdat ik het adagium hanteer "als ik het in 10 minuten niet zie, zie ik het in 20 ook niet", kom ik nooit in tijdnood. En verder hanteer ik het keuzemodel "bij besluiteloosheid, de scherpste variant kiezen". Aldus ben ik altijd eerder klaar dan mijn collega. Een week of wat geleden speelden wij (middenmotertje) tegen een kanshebber voor promotie. Ik had net de functies overgenomen als bord 8 mij komt mededelen dat hij remise heeft gemaakt. Daar snap ik niets van; een volle kwaliteit meer zonder noemenswaardige zwakten, zo had ik de stelling een paar minuten eerder gezien. Dit staaltje insubordinatie (geen overleg met de teamleider) verbluft. Mijn explicatie blijkt gericht tegen dovemans oren. Hij was en bleef er van overtuigd dat die witte loper van zwart heel sterk zou worden. Angst om te verliezen? Behoud van ELO punten? Gebrek aan inzicht? Kort daarna komt een speler van de tegenpartij mij vertellen dat aan het 2e bord onze speler niet meer noteert. En dan nog wel zonder reden ook. Zeeën van tijd! Oei, daar wordt ingrijpen verwacht. En dat is niet eenvoudig want het gaat hier om de categorie 'met gehoorapparaat'. Ik wacht tot onze speler aan zet is

en sommeer hem de notatie bij te werken in eigen tijd. Tevens verzoek ik de tegenstander zijn notatiebiljet ter beschikking te stellen. O, schrik! Ik denk het goed aangepakt te hebben, maar de tegenstander wordt boos en verwijt mij zijn concentratie te verstoren. De zetten worden bijgewerkt, maar binnen de kortste tijd is het weer raak. Beide heren in volledige concentratie, maar onze man had al weer een serie zetten niet opgeschreven. Ik maakte mij op in te grijpen, maar kreeg de kans niet: "wegwezen, werd mij duidelijk gemaakt U komt de boel al weer verstoren". Wat te doen in zo'n situatie? Het formeel spelen en een stevige ruzie riskeren of de situatie zo laten? Ik besluit de getoonde weigering op te vatten als zijn acceptatie van het niet-schrijven door onze speler. In de voetballerij noemen ze dat 'naar de geest van de wedstrijd fluiten'. De partij loopt remise en de spelers analyseren nog amicaal met elkaar. Goede beslissing genomen? Zo op het oog wel, maar zeker weet ik het niet.

Kort daarna speelde er al weer wat. Onze man op bord 6 stond een toren en een half uur op de klok voor. Hij wilde echter fraai winnen in plaats van gewoon de vis op het droge te trekken. Hij handelde daarbij ook niet slim. Zet uitvoeren, zet noteren, nog eens kijken en dan pas de klok indrukken. De tegenstander maakte daar gebruik van door steeds snel te zetten zonder tijd te gebruiken, hetgeen hem goed uitkwam met nog drie minuten op de klok voor het restant van de partij. Weer een dilemma: een zet is pas voltooid als de klok is ingedrukt en derhalve mag men pas antwoorden na het indrukken van de klok. Onze speler irriteert het wel maar hij onderneemt er niets tegen. Ergo, hij start een combinatie met een knots van een gat er in. De tegenstander die alles zonder nadenken beantwoordt, ziet het gat niet en loopt na nog minstens twintig zonder dralen uitgevoerde zetten mat. Weer vergelijkend met de voetballerij heb ik de voordeelregel toegepast. De benadeelde heeft gewonnen; als zijn tegenstander het niet indrukken van de klok handiger had aangepakt, zou hij misschien het gat in de combinatie gezien hebben met alle gevolgen van dien. Wij verliezen met het kleinst mogelijke verschil en in goede harmonie gaan we uit elkaar. Daar gaat het toch ook om. Ik veeg het transpiratievocht van mijn voorhoofd en begin met opruimen. Wat ook dat is het lot van de teamleider/wedstrijd-leider.

Ik ben een trouwe bezoeker van de website van Promotie. Uiteraard om het aantal aanklikken op de columns op de gewenste hoeveelheid te houden. Meestal valt het oog dan ook op iets anders en, zo viel mij een uithangbord op in de vorm van een schaakbord. 'Hotel Het Schaak' stond er op. Op zo'n moment draait mijn fantasie gelijk op volle toeren. Ik zie een oprijlaan met in plaats van leeuwen, paarden op de zuilen aan weerszijden van de ingang. De obers worden lopers genoemd en werken bij voorkeur als paar. De bedienende meisjes dragen eenduidige witte of zwarte kleding en worden teder 'pionnettes' genoemd.

Schaakborden fungeren als dienbladen en men drinkt bier uit grote mokken van aardewerk, in de vorm van een toren. De huiskatten, een witte en een zwarte, luisteren naar de namen Pat en Mat. In de gangen ligt slijtvast linoleum van witte en zwarte vlakken. Alle klokken zijn schaakklokken en bij de bar liggen notatiebiljetten om de bestellingen op te schrijven. Op alle kamers staat een eenvoudig schaakspel (dure worden door de gasten meegenomen) en in plaats van de gebruikelijke TV kanalen voor volwassenen is er een eigen schaakkanaal voor degene die de slaap niet kan vatten. De parkeerplaatsen zijn allen overzichtelijk genummerd van A1 t/m H8. De kamers hebben niet alleen een nummer, maar ook een naam. Allen zijn genoemd naar een grootmeester, wiens portret aan de muur hangt. Een schaakboek van de hand van, of over deze grootmeester ligt naast de bijbel op het bureau. Voor de avontuurlijke gasten is er de mogelijkheid de kamer via een ladder te verlaten, zodat het lijkt alsof zij hun partner hebben geschaakt. Bij de balie wordt u niet alleen naar uw naam gevraagd, maar ook naar uw ELO rating. Dat vergemakkelijkt de tafelschikking. Men kan daarmee de privacy van de hoge ratinghouders enigszins beschermen tegen opdringerige

laaggeplaatsten. De vrouwelijke manager wordt 'dame' genoemd en draagt immer een adembenemend zwart/witte creatie.

Een koning is er niet; de klant is koning. De ontwerper van de menukaart trekt ook alle registers open: Elk gerecht is genoemd naar een openingsvariant, in het Frans natuurlijk.

"Zo dol als in mijn fantasie" zal het wel niet wezen, mompel ik in mij zelve, terwijl ik de website aanklik. Ik kom digitaal in een doodgewoon hotel/restaurant terecht, met als enige relatie een vispotje genaamd 'het schaak'. Dat adres hoef ik dus niet te onthouden. Alleen voor een uithangbord kom ik niet. En trouwens: ik lust geen vis.

Onlangs was in Veendam te gast het minder bekende medium Sjur. Na het betalen van een even weg te slikken entree prijs, mocht ik aanschuiven bij het wonder.

Sjur: wil je heel graag in contact komen met een dierbare?

ik: ja, zeker, heel erg graag zelfs.

Sjur: Geef me je hand. Ja, er vibreert iets. Nog vaag. Wat letters. Is het een b? Een z misschien? Een m, maar het kan ook een v zijn. Het voelt een beetje als of er meerdere dierbaren iets tegen je willen zeggen.

ik: Dat is frappant. Mijn moeder en zuster zijn nog in deze wereld, een broer heb ik niet, maar mijn vader is in 1984 overleden. Dat verklaart natuurlijk die v!

Sjur: Het signaal wordt sterker. Het is een man. Dat zal je vader zijn. Ja, het is je vader!

ik: Ongelofelijk. Krijg je al iets concreets door?

Sjur: Dat is nog enigszins lastig. Er is nogal wat ruis. Er zijn vrij veel dierbaren aanwezig in de zaal en dan filtert het moeilijk. Soms denk ik iets van hobby of werk te horen.

ik: Ik ben met de VUT, dus werk zal het wel niet zijn. Hobby kan, maar zou het geen Bobby kunnen zijn?

Sjur: Ik heb nu een heldere lijn. Ja het is Bobby. Is er een Bobby in de familie, een huisdier misschien?

ik: Tjonge, jonge. Nee, geen Bobby's te bekennen. Maar wacht even: onlangs is Bobby Fischer overleden. Zou mijn vader die in het hiernamaals ontmoet kunnen hebben?

Sjur: Alles is mogelijk in het hiernamaals. Bobby Fischer? Was hij koördirigent?

ik: Bobby Fischer was wereldkampioen schaken in de jaren zeventig en mijn vader bewonderde hem.

Sjur: Er komt weer wat scherp door. Je vader heeft gesproken met Bobby Fischer. Maar waar het over ging, komt weer zwak door. Ik hoor wat klanken en er zou een cijfer bij kunnen zitten.

ik: Ik sta perplex. Mijn vader heeft met Bobby Fischer gesproken. Dat kan het over de wereldpolitiek gegaan zijn of over schaken. Dat laatste zal het wel zijn, want ik schaak ook.

Sjur: Ja, het gaat over schaken. Je vader wil je iets duidelijk maken. Maar hij valt weer weg.

ik: (met natte ogen): Zou mijn vader met Bobby Fischer mijn laatste partij gevolgd hebben?

Sjur: Je vader zegt dat hij al je partijen volgt en de laatste toevallig met Bobby Fischer.

ik (al behoorlijk geëmotioneerd): ik weet niet wat ik zeggen moet. Mijn vader volgt al mijn partijen! Dan begin ik die cijfers ook te snappen.

Sjur: Wat begrijp je daaraan?

ik: Ik denk dat mijn vader mij een zet wil doorgeven.

Sjur: een zet?

ik: Een schaakzet, die worden op een speciale manier weergegeven.

Sjur: Ik hoor wat klanken. Er zit een e in, maar het kan ook een i zijn. En één of meer cijfers

ik: Zou het paard d7 kunnen zijn?

Sjur: Wat voor paard?

ik: Zou het kunnen zijn dat ik het paard naar d7 had moeten spelen in plaats van de loper?

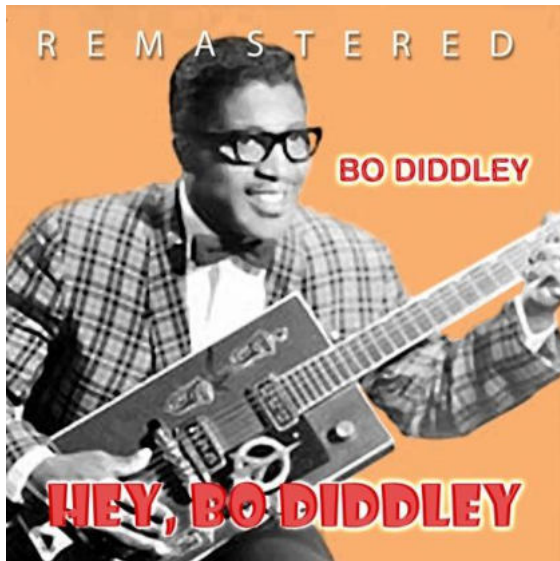
Sjur: Ik krijg weer beter contact. Het gaat op en neer, maar als je maar genoeg vibratie afgeeft, dan lukt het meestal wel.

ik (al bijna uitgeteld): Ik sta paf. Mijn vader ontmoet Bobby Fischer, zij analyseren samen mijn partij tegen Victor en mijn vader geeft door waar ik in de fout ben gegaan.

Sjur: Je vader is nu heel helder. Hij vertelt dat hij gisteren jouw partij tegen Victor geanalyseerd heeft met Bobby Fischer en ze zijn tot de conclusie gekomen dat het paard naar d7 had gemoeten in plaats van de loper.

ik: (helemaal stuk) Sjur, wat ben ik je dankbaar. Wat ben je een geweldige vrouw. Na 24 jaar weer eens een goede raad van mijn vader!!

Vorige week is Bo Diddley doodgegaan. Negenenzeventig jaar, dat is niet slecht voor een rockmuzikant.

Begin 1973 was er bij mij thuis een rockfeestje. Op het programma stond de ongepolijste mengeling van blues, rock and roll en rhythm-and-blues. Iedereen had een paar platen meegenomen. Howlin' Wolf, John Lee Hooker, Chuck Berry, B.B. King, Elmore James, John Mayall and the Bluesbreakers (luister eens naar www.johnmayall.com), The Rolling Stones, Jimi Hendrix, Eric Clapton, Bo Diddley. De absolute hit was die avond 'Hello Josephine' van The Scorpions. Vraag mij niet waarom, maar het maakte veel lawaai, zeker als je het volume helemaal open zette.

Howlin' Wolf, B.B. King en Bo Diddley waren in die tijd minder bekend dan Jimi Hendrix, de Stones en Eric Clapton. Hendrix was net dood. Clapton had met Derek and the Dominos het kassucces Layla gescoord waarop Duane Allman zo mooi speelt. De Stones waren bij iedereen populair, ondanks het feit dat ze met Their Satanic Majesties Request wel erg ver van het rechte pad waren afgedwaald.

Welke nummers van Bo Diddley werden gedraaid weet ik niet meer. Ik had geen platen van hem. Indruk maakte het wel. Zoals Bo Diddley ook indruk heeft gemaakt op Eric

Burden. Ik heb een LP van the Animals met de live-uitvoering van een zeer persoonlijke versie van Hey Bo Diddley. In dat nummer beschrijft Burden de muzikale ontwikkeling van zijn band. Bo Diddley heeft veel invloed gehad. In Amerika bezochten de Animals een concert van hun grote voorbeeld en spraken hem na afloop aan. Eerst had hij andere zorgen: "Where's the bar, man, where's the bar?". Toen die gevonden was, wilde hij wel luisteren. Ze lieten hem een van hun nummers horen. Wat hij ervan vond? "It's the biggest load of rubbish I've ever heard in my whole life! Hey Bo Diddley."

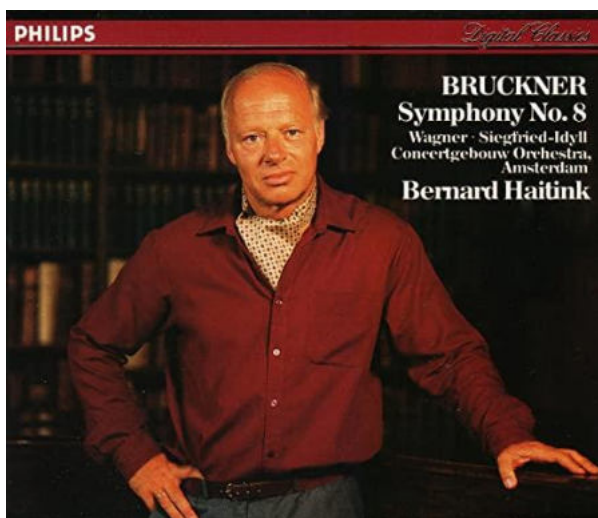
Om een uur of twee was de drank op. Niet ver bij mij vandaan was gelukkig een klein café dat bijna niemand kende. Hoewel het al lang sluitingstijd was geweest, kon ik daar nog wel terecht voor een krat bier. Binnen zat een langharige man met twee mooie vrouwen. Het was Paul Boersma op wiens advies ik lid van schaakclub Groningen was geworden. In die tijd heb ik regelmatig met hem gevluggerd, maar snelschaken kon ik toen al niet en hij was veel beter.

Teruggekomen op het feest kreeg ik de indruk dat de stemming wat wegzakte. Terwijl ik net nieuw bier had gehaald! Dus zette ik 'Hello Josephine' op, voluit. Niet doen, brulde iedereen. Toen bleek dat tijdens mijn afwezigheid de buurman langs was geweest met het verzoek of het iets zachter kon, want hij wilde slapen. Ze hadden hem de laatste jenever gegeven en beterschap beloofd, wat de man zeer op prijs had gesteld. Vol vertrouwen was hij weer naar bed gegaan. Hij had zijn pyjama toch nog aan.

Een paar dagen geleden was ik bij Willem Broekman. Hij zat op You Tube naar filmpjes van Bo Diddley te kijken. De muziek stond zo hard dat hij de bel eerst niet had gehoord. Willem is nog bij het laatste concert van Bo Diddley in de Boerderij in Zoetermeer geweest, vandaar.

Willem Broekman en Bo Diddley. Het verbaast mij niet. Schaken is rock-'n-roll.

‘Hallo, ik ben Famke’. In de deuropening van de speelzaal staat een jonge vrouw, een aantrekkelijke verschijning. Ik sta op van het bord om haar te verwelkomen in de veronderstelling dat zij is gekomen om iets te vragen over onze jeugdafdeling. Het is immers tien voor half acht, het tijdstip dat de eerste ouders hun kinderen komen ophalen. Het is ook het tijdstip waarop de eerste senioren al binnen zijn. Een aantal van hen is al aan het sparren en hun ogen verlaten met grote belangstelling de stellingen. ‘Dit is toch de schaakclub?’ vervolgde zij. ‘Kan ik hier komen spelen?’.

Bernard Haitink zet met het concertgebouw orkest in voor het laatste deel van de 8^e symfonie van Anton Bruckner, zo ervaar ik dat moment. Een nieuw lid en nog wel een jonge vrouw! Het koper schalt, de pauken resoneren, de snaren vibreren!. Niet alleen haar verschijning doch ook haar persoonlijkheid blijkt ontwapend. Ze heeft een beetje schaken geleerd van haar vader, heeft wat boekjes gekocht en is met zelfstudie begonnen. Ze speelt al wat partijen op internet, maar ze denkt dat het nu tijd is om beter te leren schaken en wedstrijdervaring op te doen. En eigenlijk moet het allemaal snel. Ze wil er veel tijd in steken. Wij

bieden in zulke gevallen altijd aan dat men bij de jeugd mee kan lessen, maar dat wijst zij resoluut af. ‘Ik wil direct bij de senioren meedoen en trouwens ik kan met pijn en moeite pas om half acht aanwezig zijn.’

Het is voor mij duidelijk. Hier is een speciale aanpak nodig. De zomervakantie is nabij en mijn vrouw en ik gaan in die periode niet langdurig weg. ‘Wat denk je ervan als ik jou in de zomervakantie schaakles geef?’. Het blijkt een schot in de roos, want ook zij heeft veel dagen beschikbaar. Ze komt trouw elke week met een serie gemaakte stap 3 en later stap 4 opgaven. Aantallen waar geen enkel jeugdlid van ons toe bereid is. En ze komt nog steeds bijna elke vrijdagochtend. Ik heb van haar slechts één tegen prestatie gevraagd: beschikbaar zijn voor publiciteit.

‘Dat blijft toch wel netjes?’ zei ze een beetje timide, kennelijk met in haar achterhoofd de gedachte dat ze zou moeten aantreden voor een schaakmeisjes kalender. Nee, hoor, stelde ik haar gerust, het gaat er om dat ik een column over je mag schrijven en dat je meewerkt aan interviews voor de locale pers. Deal! Twee weken geleden is ze geïnterviewd voor het huis-aan-huis blad de Koerier en de column is er nu dus ook. Hoe gaat het nu met de mannen op de club, dat lijkt mij een logische vraag. Zij hebben immers al twintig jaar geen jonge vrouw als lid op de club meegemaakt. Welnu, ze voelen zich allemaal een stuk jonger sedert juni, dat is zeker.

Een leuke vrouw op de club doet wonderen in dat opzicht. Daar kan geen arts tegen op. Tot een opleving op het gebied van mode en verzorging heeft het niet geleid. Geen gewaagde aftershave, modieuze brillen of kapsels en stijlkleiding. Niets van dat alles. Een schaker blijft een schaker. Iedereen maakt graag met haar een praatje, maar zodra de klokken ingedrukt zijn geldt ook bij ons het adagium ‘beter één dame op het bord, dan tien in de zaal.’

Echte revolutionairen kunnen Samaipata ongetwijfeld ogenblikkelijk op de wereldkaart aanwijzen. Che Guevara vereerde dit dorpje in de Boliviaanse Andes namelijk op 6 juli 1967 met een bezoek. In zijn dagboek schrijft hij dat Ricardo, Coco, Pacho, Aniceto, Julio en Chino er vijf mausers en een ZB-30, een machinegeweer, buitmaakten. Guevara moet die actie als een mooie zet in de richting van de eindoverwinning gezien hebben want hij schaakte graag. Op Cuba won hij, voor Fidel Castro, steevast het schaakkampioenschap voor ministers. Volgens grootmeester Ludek Pachman, tot de Praagse lente een communistische ijzervreter, lieten de andere ministers Fidel winnen omdat ze bang voor hem waren. El Che niet. Hij was voor de duivel en zijn ouwe moer niet bang en waarschijnlijk was het dit totale gebrek aan gevoel voor gevaar dat hem uiteindelijk fataal werd.

George Steiner schreef eens dat hij zich op serene momenten wel eens afvroeg hoe het kwam dat redelijk normale schepselen met doodgewone andere bezigheden, mannen zoals Lenin en hijzelf, er serieus over nadenken om alles op te geven – huwelijken, hypotheek, carrières, de Russische revolutie – om dag en nacht door te brengen met kleine uit hout gesneden objecten die ze op en neer bewegen op een vierkant bord. Ik denk het antwoord op deze vraag te weten. Onderzoekers van de universiteit van Seattle hebben namelijk vastgesteld dat schakers, net als diepzeeduikers, bungee jumpers, skiërs, parachutespringers en bergbeklimmers, sensatiezoekers zijn. Ze zijn verslaafd aan spanning en zuchten naar actie en avontuur. Nu ik dit rijtje riskante sporten goed tot mij door laat dringen zou ik moeders, die het beste met hun dochters voor hebben, aan willen raden eens met hen bij een schaakclub langs te gaan. Daar treffen ze de echt leuke jongens aan die garant staan voor een boeiend, en met name ook lang, huwelijksleven.

De wereld waarin een schaker of schaakster terecht komt is overzichtelijk. Nederland telt bijvoorbeeld 22 grootmeesters en 65 meesters. Mijn rating van 2258 is er goed voor een plek bij de top 250. In Bolivia, dat iets meer dan de helft van de inwoners van Nederland heeft, is het schaakwereldje veel kleiner. Het telt slechts één grootmeester en één meester. Mijn rating is nu goed voor een plek in de top 10. Hier tel ik mee! Dat is helemaal het geval sinds ik met het schaakteam van Cochabamba kampioen van Bolivia geworden ben. In Nederland is mij dat nooit gelukt. Daar speelde ik met het

eerste achttal van Promotie uit Zoetermeer in de onderste regionen van de nationale competitie en mochten we in plaats van Sas van Gent, Alkmaar en Hardenberg tegen lokale helden spelen. Het waren gebeurtenissen die zelden of nooit de krant haalden. Dankzij mijn emigratie naar Bolivia ben ik met stip op de schaakladder gestegen. En niet alleen op deze ladder. Ook voor andere Boliviaanse ladders geldt dat het niveau, naar Nederlandse maatstaven gemeten, meestal aan de bescheiden kant is. Het zal niet eenvoudig zijn dit te veranderen. De grote armoede hier is een enorme sta in de weg. Die tien grootmeesters die Bolivia mist werken nu waarschijnlijk ergens als schaapherder op het platteland of als mijnwerker onder de grond.

Toen ik nog in Nederland woonde bezocht ik met mijn Zoetermeerse schaakvrienden elk jaar ergens in Europa een schaaktoernooi. Dit jaar kwamen ze naar Bolivia. Om te acclimatiseren had ik een snelschaakavond in Cochabamba en een week later een dag rapidschaken in La Paz georganiseerd. Met name de dag in La Paz was bijzonder. De voorzitter van de schaakclub bleek al zijn vrienden van de schrijvende pers uitgenodigd te hebben om verslag te doen van deze unieke gebeurtenis. Nadat we achter het schaakbord plaatsgenomen hadden werd ons gevraagd weer op te staan en mee te gaan naar een lokaal radiostation voor nog een interview. In Bolivia houdt men van improviseren en als daarvoor titels zouden bestaan was iedereen hier grootmeester. Deze twee kennismakingen met het Boliviaanse schaak gingen ons niet slecht af zodat we het toernooi in Samaipata met vertrouwen tegemoet zagen.

Uiteraard schaakten we niet alleen. In de tropische Chapare zagen we hoe een apenregen door de bomen naar beneden kletterde. Op het diepblauwe Titicacameer bracht een bootje ons vanaf Copacabana naar de *Isla del Sol* (het eiland van de zon). Op de *Salar de Uyuni*, een witte zee van zout, verbaasden we ons over de metershoge cacteeën op de *Isla de los Pescadores* (het eiland van de vissers). Onder Potosí kropen we door de stoffige mijngangen van de *Cerro Rico* (de zilverberg). Op een Inca pad ten noorden van Sucre waanden we ons even moderne *chaski's* (boodschappers), waarna een four-wheel drive ons naar Maragua bracht, een dorpje middenin een imposante krater. De moderne tijd nadert Maragua want een rijtje elektriciteitspalen rukt langzaam maar zeker naar het dorpje op. Vrouwen weven er in de Jalq'a stijl felrode wandkleden met afbeeldingen van khurus.

Demonen die ons schakers in onze dromen na een verloren partij plegen op te zoeken.

Cultura Jalq'a, Bolivia.

Tussen genoemde plaatsen in liggen wegen die urenlang door de Andes kronkelen. Het reizen per bus en taxi werd door mijn schaakvrienden onveranderlijk als onverantwoord omschreven. Ze hebben gelijk. Reizen in Bolivia is gevaarlijk. Er gaat zelden een maand voorbij of er stort ergens een bus in een ravijn waarbij passagiers omkomen. Ontelbare kruisen langs de kant van de weg herinneren ons er zwijgend aan. Meestal ligt de schuld bij de weg, de bus, de chauffeur of de overheid. Soms is het de natuur. Bovenop de nieuwe brug over de Chapare rivier zagen we ver beneden ons grote brokstukken van de oude brug liggen. Een van de slachtoffers in die fatale nacht was de oud-kampioen schaken van Bolivia Marcial López Marquez (36). Hij had de pech in de Cotoca bus te zitten die samen met de oude brug door het woedende water verzwolgen werd. Het behoeft geen betoog dat zijn dood in de Boliviaanse schaakwereld insloeg als een bom.

Na drie weken trekken bereikten we Samaipata. Dit dorpje met zo'n vierduizend inwoners ligt op tweeënehalf uur afstand van Santa Cruz aan de voet van het Andes gebergte. Voor Cruceños die de tropische hitte even willen ontvluchten is Samaipata, dat in de Quechua taal 'verpozing in de hoogte' betekent, een geliefd toevluchtsoord. Wij gingen er in het *Palacio de Ajedrez* onze krachten met twintig Boliviaanse schakers meten. Begin jaren negentig heeft Wolfgang Paulin dit schaakpaleis er speciaal voor de jeugd laten bouwen. Hij begon zelf met het geven van schaaklessen en trok, toen het goed begon te lopen,

hiervoor ook Rolando Luna aan, die tevens de beheerder van het schaakpaleis, restaurant en hotel werd. Hun inspanningen hebben tot grote successen geleid. Het Boliviaanse damesteam dat naar de schaakolympiades afgevaardigd wordt bestaat voor een groot deel uit Samaipateñas en Raisa Luna, de zeventienjarige dochter van Rolando, heeft dit jaar met het winnen van het algemeen schaakkampioenschap een kroon op hun werk gezet. Na Judit Polgar in Hongarije en Eva Moser in Oostenrijk is ze pas de derde dame die dit gelukt is.

Vooraf schatte ik in dat een derde van de 24 deelnemers in staat geacht moest worden het *Amigos de Ajedrez* toernooi te winnen. Zelf dichtte ik de zestienjarige José Daniel Gemy uit Santa Cruz goede kansen toe. Hij is de actuele kampioen tot 16 jaar van Zuid-Amerika en achter Raisa Luna had hij tijdens het kampioenschap van Bolivia de tweede plaats voor zich opgeëist. Zijn ratingcurve vertoont de sterk stijgende lijn die bij talent hoort. Hij verloor echter in de vijfde ronde en belandde met 5 uit 8 op de zevende plaats. Het waren Marcos Sustach uit La Paz, Mario Iver López uit Santa Cruz en Bernard Bannink uit Zoetermeer die met 6 uit 8 gezamenlijk het toernooi wonnen. Met 5.5 uit 8 legde ik beslag op de vierde plaats. Willem Broekman werd met 4.5 uit 8 negende en Manuel Nepveu met 4 uit 8 tiende. Een alleszins tevredenstellend resultaat.

Toen stonden we voor de laatste opgave. Hoe terug naar Santa Cruz? Lang zag het er naar uit dat dit niet zou lukken. Vlak voor het einde van toernooi was er een halve berg naar beneden gekomen waardoor de terugweg geblokkeerd geraakt was. De foto's die Wolfgang Paulin liet zien logen er niet om. Reusachtige rotsblokken lagen op de bergwand een geschikt moment af te wachten om met donderend geraas naar beneden te glijden om daar iemand te verpletteren. Gelukkig voor ons slaagde de wegendienst er in om de weg in recordtijd weer vrij te maken. Een van de vrienden van Rolando Luna was zo vriendelijk om ons met zijn taxi naar Santa Cruz te brengen waar vandaan we terugvlogen naar huis. Ik naar Cochabamba en de rest plus Henk Alberts naar Nederland.

Schaken voor huisvrouwen – 2009

Hans Meijer

Met mijn dochter arriveerde het boekje *Schaken voor huisvrouwen: Memoires van een grootmeester* (2008) van Karel van der Weide in Cochabamba.

Twee keer ben ik Karel tijdens een toernooi tegen het lijf gelopen, de eerste keer tijdens het Liechtenstein Open van 2000 en de tweede keer tijdens het Europese Kampioenschap van 2005 in Gothenborg. De eerste keer schaakte hij. De tweede keer was hij de begeleider van het Nederlandse damesteam. Dat niet schaken vond ik al een teken aan de wand, maar het duurde nog tot maart 2008 dat KvdW, zoals hij zichzelf steeds in zijn boekje noemt, de wereld liet weten dat hij het schaken op een laag pitje zette en zich voortaan als schrijver wilde gaan manifesteren. Aan de ondertitel van zijn boekje te zien zou KvdW ons iets meer vertellen over het leven aan de onderkant van het professionele schaak. Ik was benieuwd.

Op de FIDE website is te achterhalen dat KvdW (geboortejaar 1973) de nummer 20 van Nederland en de nummer 1047 van de wereld is. Op karelvanderweide.nl las ik dat hij in 2005 de grootmeester titel verwierf. Hij beschikte al over drie grootmeesternormen en tijdens het Praag Open van 2005 kwam zijn FIDE rating even virtueel boven de 2500 uit waardoor hij aan alle eisen voldeed. In 2007 slaagde hij erin om boven zichzelf

uit te stijgen en bereikte hij zijn absolute top met een rating van 2512. Daarna ging het weer bergafwaarts. In zijn boekje is te lezen dat KvdW graag met *Herr Grossmeister* aangesproken wil worden. Aan het verloop van zijn ratingcurve is te zien dat Karel meestal een meester en zo af en toe een zwakke grootmeester is.

De inhoud van het boekje *Schaken voor huisvrouwen* stelde mij ronduit teleur. Van de eerste tot de laatste pagina ergert KvdW zich aan vrijwel iedereen. Door Jan en alleman voelt hij zich tekortgedaan. De lijst met schuldigen is lang: zijn scriptiebegeleider, bondsbobo's, de computer, Pim Fortuyn, het ambitieuze Nederland, zijn buurvrouw, de moderne zelfbewuste vrouw, de topschakers, de schakers uit de onderklasse, het voetbal, de zelfbenoemde schaakjournalist Johan Hut, de organisator van schaaktoernooien Jeroen van den Berg ('kartelleider B'), de Antillianen ('Zijn we wel op hetzelfde eiland geweest?' vroeg Bianca Mühren hem geestig.), de pluggeneratie, goedkope schaaksoftware, de schaakmedia, de KNSB, etc.. Het valt niet mee om KvdW te zijn.

KvdW blijkt een zwak voor rijtjes te hebben. Zijn boekje staat er vol mee. Eentje vond ik wel leuk: (kale kippen) bedelaars, prostituees, junks en profschakers. Daarna verveelden ze snel: (vrienden) psycholoog, socioloog, journalist, leraar, musicus of econoom; (geniale Oostenrijkers) Mozart, Haydn, Mahler, Schubert, Klimt, Schiele, Kokoschka, Freud, Wittgenstein, Kreuz, Weininger; (cultfiguren) Monroe, Cobain, Brood; (Russische genieën) Repin, Tsjaikovski, Sjostakovitsj, Prokofjev, Gontsjarov, Dostojevski, Tolstoj, Solzjenitsyn, Tsjechov; (een echte man heeft geen vrouw) Boeddha, Jezus, Plato, Alexander de Grote, Kant, Shakespeare, Lenin. Het laatste rijtje geeft te denken. Misschien dat die scriptiebegeleider middeleeuwse geschiedenis toch niet helemaal ongelijk had toen hij extra onderzoek eiste. Alexander had namelijk drie vrouwen, Roxane, Statira en Parysatis, Nadezhda Krupskaya was de echtgenote van Lenin en Shakespeare trouwde met Anne Hathaway. Een naam die in dit rijtje weer niet misstaan had is die van de filosoof Schopenhauer, die vanwege zijn twistzieke karakter en problematische relaties met vrouwen wel wat op KvdW lijkt.

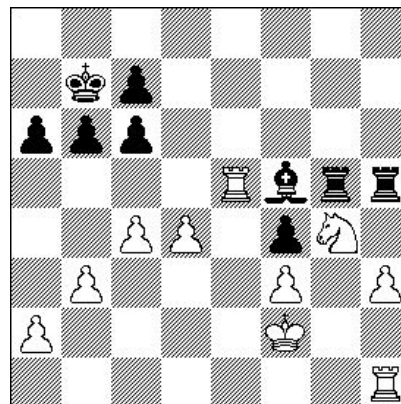
Ondanks zijn onvrede schaakte KvdW onversaagd verder. Hij wint toernooien: o.a. Chemnitz (1997), Münster Oster (2001), Bad Wiessee (2004), Praag

(2005), Bad Ems (2006), Sevilla (2007). Hij verdedigt de Nederlandse driekleur: een gedeelte tweede plaats op het EU 2006 kampioenschap in Liverpool. Prestaties waar hij terecht trots op is. Wat is zijn lot? De vaderlandse pers negeert zijn successen en beperkt zich tot een spottende analyse van zijn Liverpoolse verliespartij tegen Nigel Short. Ondank is 's werelds loon. Wie echter verwacht dat KvdW al dit wanbegrip zelf rechtzet komt van een koude kermis thuis. In zijn boekje bespreekt hij slechts zes partijen van zichzelf. Dat is bar weinig. Bizar is dat hij nergens de namen van zijn tegenstanders noemt. De lezer mag dit zelf uitzoeken. Van één partij, die uit hoofdstuk vier over vrouwen, wist ik het. De Letse Dana Reizniece zat achter de zwarte stukken. Zijn partij tegen Short blijft onbesproken.

De zevende partij die KvdW bespreekt is een partij die zijn vader Piet van der Weide tijdens het Kampioenschap van Nederland van 1971 tegen Jan Hein Donner speelde. Van der Weide sr. had eerst moeten verliezen, daarna kunnen winnen maar uiteindelijk werd het punt gedeeld. Hierdoor werd Hans Ree kampioen van Nederland waarna Donner, die gelijk met Ree eindigde, zichzelf tot Neerlands eerste schaduwkampioen uitriep, zie *De Koning* (1987). Jaren later, tijdens het NK van 1979 schonk pa Piet een gratis punt aan Gert Ligterink en maakte hem, een punt voor Jan Timman en Ree, kampioen van Nederland. Curieus is dat KvdW tijdens het NK van 1998 in de voetsporen van zijn vader als onbedoelde kampioenenmaker trad. Hans Ree schreef er in de NRC een stukje over met de titel *Vader en Zoon*.

Karel van der Weide (2450) – Ivan Sokolov (2625), Rotterdam NK (9), 01-07-1998.

1.e4 e5 2.Pf3 Pc6 3.Lb5 a6 4.Lxc6 dxc6 5.0-0 Le7 6.Pxe5 Dd4 7.Pf3 Dxe4 8.Te1 Dg6 9.Pe5 Df5 10.d4 Le6 11.Pc3 0-0-0 12.Pe4 h5 13.c3 h4 14.De2 Ld5 15.f3 f6 16.Pd3 g5 17.b3 Ph6 18.c4 Lf7 19.Lb2 The8 20.Df2 h3 21.g4 Dg6 22.Tad1 Kb8 23.Dg3 f5 24.Pe5 Dh7 25.Pf2 Lg8 26.Dxh3 Ld6 27.Dh5 Tf8 28.Lc1 Lb4 29.Tf1 Pf7 30.Dxh7 Lxh7 31.Pxf7 Txf7 32.Lxg5 Te8 33.Ld2 La3 34.g5 f4 35.Lc1 Lxc1 36.Txc1 Lf5 37.Kg2 Th7 38.Th1 Th4 39.Tce1 Tg8 40.Te5 Tgx5+ 41.Kf1 Tgh5 42.Ke2 Tg5 43.h3 Thh5 44.Pg4 b6 45.Kf2 Kb7 Zie diagram. Volgens Ree heeft wit na 46.Pf6 Th4 winstkansen, omdat 46...Th6 47.h4 Tgg6 48.Txf5 49.Txf6 Txf6 50.h5 hopeloos is.

In de partij vervolgde wit met **46.Kg2 Tg8 47.Kf2 Tg6**. Nu is het niet zo eenvoudig meer maar 48.c5 ziet er nog steeds veelbelovend uit. Wit was echter moe, blundert en verliest een pion. **48.Th2 Td6 49.Ke1 Txd4 50.The2 Td6**. Nu speelt zwart op winst. **51.Pf2 Tdh6 52.Kd2 c5 53.a4 a5 54.Kc3 Thg6**. Hier is 55.Pg4 voldoende voor remise, omdat 55...Lxg4 56.hxg4 Tg3 57.Tf2 Tgx4 58.Tf5 zwart niets oplevert. **55.Pd3 Lxd3 56.Kxd3 Txx3**. Zelfs nu heeft wit na 57.Tf2 Td6 58.Kc3 nog prima remisekansen. Wit zette echter met **57.Ke4 Td6 58.Tf2 Td4 59.Kf5 Th5** voort waarna hij een toren ging verliezen en opgaf. Zeer teleurstellend, schreef Ree, en niet alleen voor Van der Weide. Sokolov werd dat jaar kampioen van Nederland. Timman kwam een punt tekort.

Als schaker is Karel van der Weide duidelijk te klein voor het tafellaken en te groot voor het servet. Als subtopper moet het voor hem echter mogelijk zijn om zijn partijtje mee te blijven blazen. Of hij het als schrijver gaat redden weet ik niet maar na *Schaken voor huisvrouwen* vrees ik het ergste.

In 2014 is GM Karel van der Weide gestopt met het wedstrijdschaak. Zijn laatste toernooi was dat jaar het Liechtenstein Open. Uiteindelijk heeft het Karel van der Weide zes jaar gekost om definitief te stoppen met de verslaving die schaken heet, zie zijn boek *Een schaakleven in 100 partijen* (2015).

Sinds april 2014 is Karel van der Weide in Amsterdam-Oost fractielid voor de Socialistische Partij. Verder is hij, volgens de SP website, in het dagelijks leven postbezorger en grootmeester in de schaaksport. Voor de politiek lijkt Karel mij uitermate geschikt, dat post bezorgen zal ook wel lukken, maar waar ik mij zorgen over maak is het verloren gaan van een GM voor de schaaksport. Kan de SP dit niet verbieden?

Woensdag op bedevaart naar Wijk aan Zee geweest. In het glossy Volkskrant magazine had een stuk gestaan over het Corustoernooi. Het overgrote deel van de deelnemende amateurs bestond uit grijze mannen met corduroybroeken. Zij slurpten erwtensoep. Een goed stuk met mooie foto's. Het nieuwe communicatiebeleid van de KNSB begint zijn vruchten af te werpen.

Je kunt het een niet volledig ingewijde verslaggever nauwelijks kwalijk nemen dat hij of zij de diepere betekenis van het samenzijn in De Moriaan niet heeft doorgrond. Die grijze mannen met corduroybroeken zijn gelovigen en priesters. Achter een balustrade zitten de heiligen. Ook grotendeels mannen, maar meestal gekleed in pak. Het supernette van Kasparov (“It is important to play in suit and tie”) is er wel een beetje af, want het merendeel van de grootmeesters heeft de stropdas afgelegd en enkele jonkies lopen zelfs in trui rond, maar het verschil met het gewone volk is opvallend. Overigens heerst er achter de balustrade ook een hiërarchie. Tegen de achterwand van de zaal bevindt zich het heilige der heiligen waar de supergrootmeesters op een verhoginkje zitten. Soms zie je een gewone heilige voorzichtig op een bord in het heilige der heiligen kijken, vol ontzag en in de hoop zelf ook ooit zo hoog te komen.

De allerheiligsten, Anand, Kramnik en Topalov, zijn er niet. De gelovigen voor de balustrade hadden hen er graag bij gezien. Dat gemis wordt gedeeltelijk gecompenseerd door de aanwezigheid van gevallen heiligen. Die mogen nog wel achter de balustrade komen, maar op het verhoginkje waar zij vroeger zaten,

is voor hen geen plaats meer. Nigel Short, die in 1993 met Kasparov om de hoogste titel streed. Henrique Mecking, die in 1974 en 1976 kandidatenmatches uitvocht met Korchnoi en Pologajevski. Oleg Romanisjin, die wereldfaam verwierf door zijn creatieve en agressieve stijl (“draws make me angry”). Rustam Kasimdzhanov, de FIDE-wereldkampioen van 2004.

Voor de balustrade doen honderden gelovigen aan de eredienst mee. Zij spelen hetzelfde spel als de heiligen aan de andere kant. Sommigen hebben zich gespecialiseerd in varianten die de naam van een heilige dragen. Zij spelen met een heilig vuur, maar hun bekwaamheid is gering en daardoor bevestigen zij keer op keer, partij na partij, hun nietigheid.

En dan zijn er nog de gelovigen die alleen maar zijn gekomen om hun heiligen te aanbidden. In dichte drommen verdringen zij zich voor de balustrade om maar niets van het schouwspel te missen. Voor degenen die achteraan staan zijn er videoschermen waarop de partijen kunnen worden gevolgd. Ook is er een aparte ruimte waar onder leiding van een hogepriester de verrichtingen van de heiligen worden besproken, bewonderd en verguisd. Je kunt daar rustig zitten en een pilsje drinken.

De stemming onder de bezoekers is van een blijde opgetogenheid. Ze komen er clubgenoten tegen die ze elke week zien, maar ook oude bekenden die ze éénmaal per jaar in Wijk aan Zee ontmoeten. Een bezoek aan het Corustoernooi heeft een louterende werking. Wie weleens twijfelt, zou erheen moeten gaan.

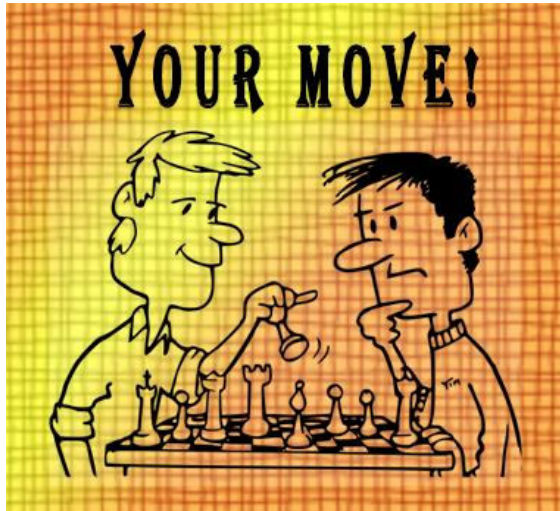
Schaken is het enige spel met een eigen godin, onweerstaanbaar voor een ieder die haar ooit heeft aanschouwd. “En bij de deur van de speelzaal zag ik haar staan, heel even maar. Ik zag de godin Caïssa. Rode schoentjes, een zwartleren rokje en een gastvrije bloes. Zwaar opgemaakt en het haar opgestoken. Ze hield een zweepje in haar hand. Ze straalde en schaterde”, om collega Nepveu te citeren. Want wie uit het voorgaande de conclusie mocht trekken dat schaken een religie is, die heeft het goed mis.

“Die Sjoerd Tjallinga speelde best goed.”

“Ja, niet slecht. Eigenlijk stond ik beter, maar hij doet soms gewoon goede zetten, weet je ... Als hij nul-nul-nul had gedaan wat gebruikelijk is in zo’n soort stelling dan had ik best goed gestaan. Abefh tegen abcgh is gewoon goed.”

“Wat staat er dan nog meer?”

“King king, twee rookies en een bishop tegen paard. Dat is wel +.3.”

“Maar wat doe jij als hij paard f4 speelt?”

“Nu dan doe ik gewoon d1 en dan lift ik mijn rook. En als hij dan zijn king speelt, snack ik op a7.”

“Toren e3 is veel beter.”

“Jawel maar dan vlucht-ie in een boring endgame. Dat is net zoiets als die ouwe wereldkampioen, die”

“Petrosjan?”

“Nee hallo, ik bedoel Karpov. Die speelde ook best aardig, soms, maar boring ...”

“Nou, hij zou bij Promotie zo in het eerste worden opgesteld.”

“Ja, natuurlijk, maar”

“Jij kunt niet eens van Tjallinga winnen.”

“Nou ja, hij had ook nul-nul kunnen doen, dan was hij er helemaal afgegaan. Dan doe ik h, pion/pion, paard maal bishop maal, King f3.”

“En wat als hij toren maal tussendoor doet?”

“Dan heb ik een gewonnen endgame. Dan kan hij nog beter een kwal saccen op c3 maar dat verliest ook. Ab, ab, rook naar g.”

“Hij speelde wel lang door. Misschien dacht hij dat hij kon winnen.”

“Dat is onzin. Op het eind had ik ook King maal kunnen doen in plaats van naar h6. Als hij dan zijn King had gespeeld, bijvoorbeeld f6 had ik nog gewonnen. Dan doe ik namelijk b5, ha ha ha.”

“Hij dacht natuurlijk dat jij te ongeduldig bent voor zo’n eindspel.”

“Ja, maar vorig jaar heb ik ook gewonnen. Toen deed ik op een bepaald moment rook f5 maal en toen dacht hij dat hij terug kon nemen, maar dat kon niet wegens bishop maal paard, paard takes en dan g4 mat of ik snack een kwal op b7. Bad game voor hem.”

“Een paar kunnen het wel. Die halen gewoon punten doordat ze maar blijven doorspelen.”

“Maar Bernie speelde tegen mij wel idioot lang door. Rook tegen bishop plus pion. Nou dat verlies ik echt niet ...”

“En vanavond?”

“Zij zijn best goed, sommigen. Maar ik denk dat ik wel kan winnen.”

En dat deed-ie.

Magnus Carlsen heeft zojuist met 8 uit 10 het Pearl Spring grootmeestertoernooi in Nanjing gewonnen. Zijn TPR was 3002. Ongelooflijk. Volgens de statisticus Jeff Sonas was de hoogst behaalde toernooiperformance tot nu toe behaald door Anatoli Karpov. Die won Linares 1994 met 2899.

Ik denk dat Magnus zich na deze topprestatie heel erg lekker voelt. U kent dat gevoel ook wel, of misschien kent u het niet, dat gevoel van: hè, fijn, genieten, kriebels, ik wil eruit, wat zal ik gaan doen? Een lastige vraag. Hij zit daar in het verre China. Met z'n vader. Met Topalov. Dan is de lol er gauw weer af.

1978. Vrijdagmiddag, de werkweek zat erop en het weekend stond te beginnen. In mijn Peugeot 304 scheurde ik over de Utrechtsebaan. Op de radio De Rock 'n Roll Methode, een programma van Felix Meurders. Deng deng, deng deng, deng deng, deng deng deng deng, “Nederland valt voor Blondie” schalde de stem van Felix en ik zette het geluid op zijn hardst. “Denis Denis” gilde Debbie Harry. Een prikkelende spanning trok door mijn lichaam. De avond kon nu al niet meer stuk. Op het moment dat ik de richtingaanwijzer aanzette om linksaf de Zuid-Hollandlaan op te draaien, sloegen de zekeringen van de auto door. Einde van de gelukzaligheid.

Zo gaat dat bij ons. Hoogmoed of niet, in Nederland komt het altijd voor de val.

Het premierschap is een van de zwaarste banen die we hebben. Na een week druk regeren kun je een beetje gezonde ontspanning best gebruiken. Daar is in principe niets mis mee, iedereen kent dat. Wat is prettiger dan op vrijdagavond na de ministerraad naar een receptie te gaan? Als minister-president ben je altijd welkom. Je zoekt het gezelschap van een paar mooie meiden, legt je hand quasi-nonchalant op een rug en laat die dan zogenaamd onbedoeld zakken om te kunnen genieten van de vrouwelijke bollingen die je tegenkomt. En dan even een zacht kneepje.

De volgende dag weet iedereen het. Het verhaal staat in geuren en kleuren in de krant en op de televisie wordt het in een kritisch discussieprogramma nog eens breed uitgemeten. Balkenende een billenknijper. Wie had dat gedacht?

Als hij eens lekker gaat racen op Zandvoort zijn de afkeurende commentaren ook al niet van de lucht. Je mag tegenwoordig helemaal niets meer.

Een enkele keer win ik een mooie schaakpartij. Een Benoni lukt tegen een beruchte tegenstander wonderwel en ik zet hem mat. Ik voel me super. Terug naar huis zet ik de raampjes van de auto wijd open en de radio aan. Niet te hard, uit ervaring wijs geworden. En hoewel de weg leeg is, pas ik mijn snelheid aan, want juist nu ben ik kwetsbaar voor de verkeerspolitie die met geniepige apparatuur op nietsvermoedende burgers loert. Ik pas wel op - dat prettige gevoel wil ik nog een hele tijd vasthouden.

Dan zenden ze een liedje van Guus Meewis uit. Helaas. Daar is het mooiste mat niet tegen bestand.

Het werd een leerzame periode, de maand oktober van het jaar des Heere 2009.

Het grote louteren van de financiële wereld bracht een spectaculair stuk, waarin de man die ooit van de armen nam om het aan de rijken te geven en zich zelf op megalomane wijze eeuwig aanzien wilde geven, plotsklaps transformeerde in een hardwerkende, eerlijke plattelandsjongen die door de gevestigde machten werd tegengewerkt. En dan ook nog eens zodanig dat zijn goudeerlijke personeel en zijn inhalige, doch naïeve spaarders er de dupe van werden. Behalve bij zijn aangeslagen personeel, kwam hij nergens weg met deze truc. Tegelijkertijd speelde er nog iets anders. Het TV programma Zembla bracht een documentaire waarin klip en klaar werd gesteld door mensen die er zeker een goede kijk op hebben dat de in Nederland gevestigde Multinationals weinig tot niets aan winstbelasting bijdragen aan de schatkist. En dat daarmee op jaarbasis zo'n 16 miljard gemoeid is.

Hoewel het al vele jaren een publiek geheim was, zal dit toch als een schok ervaren zijn door ondernemingen die wel het normale tarief winstbelasting moeten afrekenen. En naar ik aanneem ook voor de particulier die langer zal moeten werken om de AOW op termijn in stand te houden. Wat is nu het verband tussen deze twee gebeurtenissen?

Dat verband zit bij het Ministerie van Financiën. De minister steekt geen hand uit naar de omvallende bank. Daar heeft hij mijns inziens volkomen gelijk in, maar het gaat om zijn retoriek: "Zo veel geld er in pompen met een tot aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid dat het geld verloren gaat, dat kunnen wij de hardwerkende belastingbetaler niet aan doen". Als vervolgens Zembla het Ministerie om commentaar vraagt, wil men niet meewerken. En daarom doe ik het hier voor hen. De Minister van Financiën zou graag willen verklaren dat wij het de hardwerkende belastingbetaler zeer zeker kunnen aandoen dat hij

de 16 miljard die de Multinationals niet betalen, zelf moet bijspijkeren. De hardwerkende belastingbetalers zijn immers met velen en die arme Multinationals met weinigen, dus natuurlijk moet dat kunnen.

Kennen wij nu de ondergrens en de bovengrens van wat wij de hardwerkende belastingbetaler kunnen aandoen? Gaan we alle grote (staats) zaken voortaan op die manier bekijken? Wat we de hardwerkende belastingbetaler wel of niet kunnen aandoen?

Het toeval wilde dat ik op de avond van Zembla bladerde in een deel van mijn schaakarchief. Ik kwam er twee knipsels tegen die verband houden met de Belastingdienst.

Het eerste was een passage uit een module van een belastingopleiding: "Sommigen zien de belastingdienst als een tegenspeler in een schaakspel, die met enkele zetten schaakmat moet worden gezet (al of niet op geoorloofde wijze)"

Dat de Multinationals de Belastingdienst telkens schaakmat zetten is een voldongen feit. Waar het Nederlandse volk het nog eens over zou moeten hebben is of dat op geoorloofde of ongeoorloofde wijze gebeurt.

De tweede knipsel komt uit het periodiek "Wij van Financiën". Het kopje luidt: "Belastingen en Televisie". De Inspectie der directe belastingen te Rijswijk werkte mee aan een uitzending over het invullen van aangiftebiljetten met de mogelijkheid dat vanuit het publiek vragen te stellen. Deze uitzending vond plaats in 1977 en werd verzorgd door de Regionale omroep Zoetermeer.

Het is de foto die intrigeert. Want met de rug naar het panel zit, buiten het TV beeld, een schaker met drie anderen aan het bord gekluisterd. Is de aangifte Inkomstenbelasting al gesneden koek voor hem? Of is schaken toch interessanter?

Woensdag kwam een warrige man op mij af met de woorden: “Meneer, ik ben helemaal de weg kwijt”. Omdat ik een hulpvaardig mens ben en de warrige man niet leek op een vroeger lid van Promotie, besloot ik hem te helpen. “U bent in het Stadshart van Zoetermeer. Waar moet u naar toe?” Helaas, de man had geen fysiek ruimtelijk probleem, maar een psychisch. Ik had het kunnen weten.

“Tegen wie moet Nederland nou in de tweede ronde?”, vroeg hij wanhopig. Aha, dat wist ik. “Nederland wordt eerste of tweede in groep E. Als ze eerste worden moeten ze tegen nummer twee van groep F. Als ze tweede worden, moeten ze tegen nummer één van groep F. Waarschijnlijk wordt Paraguay winnaar van die groep en Italië tweede, maar het zou ook andersom kunnen. Zeker is dat niet, want Nieuw Zeeland kan ook nog tweede worden, en zelfs nog eerste. Slowakije zal wel laatste worden, hoewel dat lang niet zeker is. Misschien worden ze nog tweede.”

Het was een complexe zaak en de warrige man was niet veel wijzer geworden van mijn uitleg. “Dat bedoel ik nou”, schreeuwde hij. “En de regering?”

Bijna had ik geantwoord dat het natuurlijk de schuld van de regering is, maar net op tijd begreep ik dat hij de kabinetsformatie bedoelde. “Tja, meneer, ze proberen een regering te vormen die een meerderheid in de Tweede Kamer heeft. Dat kan met VVD, PVV en CDA, maar dat wil het CDA niet. Het kan ook met VVD, PvdA, D66 en GroenLinks, maar dat wil de VVD niet. En het kan met VVD, CDA en PvdA, maar dat wil de PvdA niet. Maar volgende week willen ze misschien wel.”

“En dan zeggen ze dat ik warrig ben!” stamelde de warrige man. “Maar ik ben niet gek, zij zijn gek, meneer!” “Zo is het maar net, Napoleon”, antwoordde ik. Hij knikte tevreden. Eindelijk iemand die hem op waarde wist te schatten.

“Het kan trouwens nog veel gekker, hoor”, zei ik troostend. “In september moet een nieuwe president van de FIDE, de wereldschaakbond, worden gekozen. Een paar weken eerder is de verkiezing voor het voorzitterschap van de Europese schaakbond. De huidige FIDE-president heeft zich herkiesbaar gesteld. Dat is Kirsan Iljoemzjinov, die ook president van de

Russische republiek Kalmukkië is. Zijn enige concurrent is Anatoli Karpov, de vroegere wereldkampioen. Bij de Europese verkiezingen is de huidige voorzitter Boris Kutin kandidaat. De tegenkandidaten zijn Silvio Danailov uit Bulgarije, Ali Yazici, de voorzitter van de Turkse Schaakbond en Robert von Weizsäcker, de voorzitter van de Duitse Schaakbond.”

De verliezer: Anatoli Karpov

“Veel moeilijke namen”, zei de warrige man, “maar ik begrijp het nog wel.” “Wacht maar even”, zei ik. “Karpov en Iljoemzjinov zijn Russen. De machtige Russische Schaakbond is echter verdeeld. De ruzie is zo hoog opgelopen dat de voorstanders van Iljoemzjinov de voorstanders van Karpov door de politie uit het bondskantoor hebben laten gooien. Karpov wordt gesteund door zijn vroegere aartsvijand Garry Kasparov en door andere grootmeesters, zoals Magnus Carlsen. Iljoemzjinov heeft ex-wereldkampioen Vladimir Kramnik en dameswereldkampioen Alexandra Kosteniuk achter zich staan.

De winnaar: Kirsan Iljoemzjinov

Maar dat is nog niet alles. Ik heb al gezegd dat eerst de presidents-verkiezingen van de Europese Schaakbond worden gehouden. Ali Yazici maakt een goede kans. Hij is tegelijkertijd een steunpilaar van Iljoemzjinov. Robert von Weizsäcker, de concurrent van Ali

Yazici, behoort tot het Karpov-kamp. Dus als je voor Yazici kiest, krijg je Iljoemzjinov erbij en als je Von Weizsäcker kiest, kies je ook voor Karpov. Maar de andere kandidaten zijn evenmin onpartijdig. Kutin steunt Iljoemzjinov. Danailov is de manager van topgrootmeester Veselin Topalov. Hij heeft een slechte reputatie omdat hij wordt gezien als de bedenker van 'toiletgate' een schandaal tijdens de WK-match tussen Topalov en Kramnik in 2006. Enerzijds is Danailov tegen Karpov omdat die wordt gesteund door Kasparov en Carlsen, die wereldkampioen Anand in zijn laatste match tegen Topalov hebben geholpen. Anderzijds kan hij moeilijk door één deur met Kramnik die op de hand van Iljoemzjinov is. Dat kan dus nog alle kanten op, hoewel ikzelf denk dat Danailov de kant van Iljoemzjinov zal kiezen, want Iljoemzjinov heeft de Bulgaren een dienst bewezen door Topalov onreglementair tot een lopende WK-cyclus toe te laten en de WK-match tegen Anand in Sofia te laten spelen”.

“Begrijpt u?”

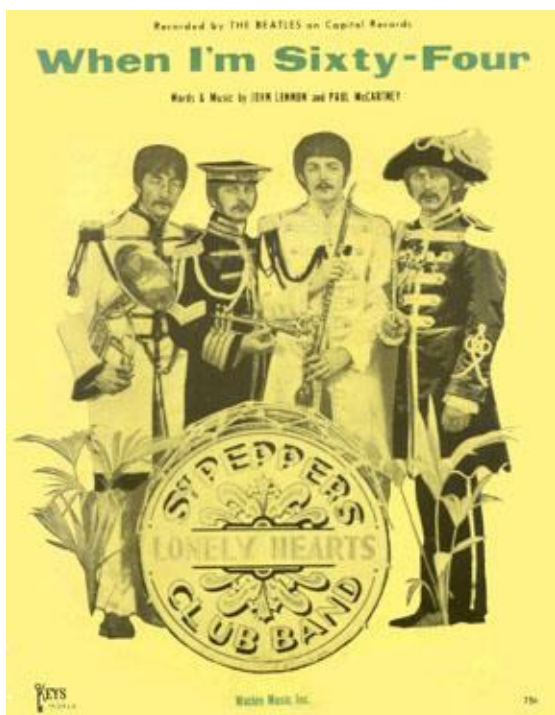

Spanje wereldkampioen 2010

De warrige man tolde op zijn benen. “Hoe moet het nou verder?”. “Dat weet ik ook niet. Even afwachten”, gaf ik als antwoord. “Maar laat ik u een goede raad geven. Wanhoop niet. Ga naar huis en neem uw pilletje. Laat de politici lekker spelen; zonder regering gaat het ook wel. Morgenavond weten we tegen wie Nederland moet. En vergeet niet wat Gary Lineker ooit heeft gezegd: Voetbal is een simpel spel; 22 mannen rennen achter een bal aan en uiteindelijk winnen de Duitsers”.

2010: 1.Spanje; 2. Nederland; 3.Duitsland

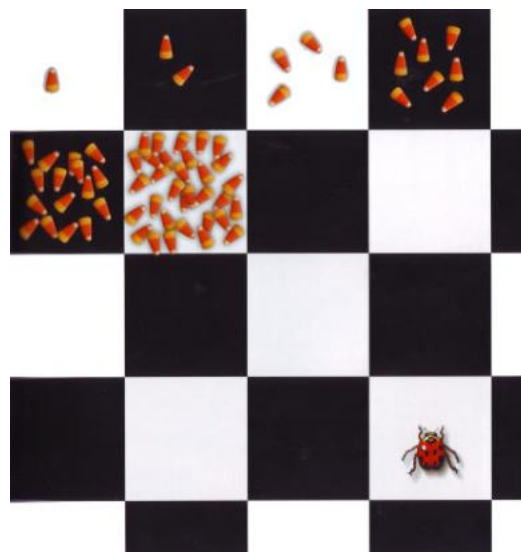
Het is een bekend gegeven dat een formule in een column het aantal lezers halveert. Het opnemen van formules in een stukje is dus voor een columnist uitermate onverstandig. Een enkeling kan het echter maar niet laten. Laat ik u daarom eens voorrekenen wat het effect is van formules, dit geldt ook voor getallenrijtjes, op het aantal lezers van columns zoals die over *Schaken is Wiskunde* die zo af en toe op de Promotie website verschijnen. Dit laatste vooral dankzij de lankmoedigheid van de webmaster die natuurlijk allang een eind aan deze extravagante hobby had moeten maken.

In het maart 2010 nummer van clubblad De Promoot zag ik dat er bij Promotie exact 64 schakers aan de seniorencompetitie deelnemen. Dat doet mij goed want voor schakers is 64 een heilig getal. Het schaakbord telt 64 velden en echt fanatieke schakers, Bobby Fischer bijvoorbeeld, vertrekken als ze 64 zijn. Laten we ervan uitgaan dat de 64 Promotie schakers allemaal trouw aan de columns over *Schaken is Wiskunde* beginnen en dat zij de enige lezers zijn. Een enkeling zal nu roepen dat dit niet klopt omdat Henk Breugem niet over een internetaansluiting beschikt en dat er ook in Bolivia een lezer schijnt te zitten maar die laten we hier, zoals echte wetenschappers gewoonlijk doen als iets lastig wordt, buiten beschouwing.

Ik stel vast dat als er 64 schakers aan genoemde columns beginnen en er één formule of getallenrijtje in staat er nog maar 32 lezers overblijven. Na twee formules reduceert dit aantal tot 16, na drie tot 8, na vier tot 4, na vijf tot 2 en na 6 formules is er nog slechts één enkele lezer over. Meestal probeert de columnist zich te beperken tot vier formules zodat hij uiteindelijk nog vier lezers overhoudt. Dat zijn Willem Broekman, de webmaster die uit hoofde van zijn beroep die stukjes wel moet lezen, Manuel Nepveu en Jan Blankespoor, die formules lezen alsof het gewoon Nederlands is, en u. “Ik?” “Ja u! Want u bent lid van een genootschap dat Promotie heet en dat elke week weer probeert de geheimtaal van het schaken in de Olympus in Zoetermeer te doorgronden. Dat lukt niet al te best omdat u dankzij de columnist van *Schaken is Wiskunde* weet dat schaken een bijzonder vreemd soort wiskunde is waar nog niemand echt greep op heeft. U hoopt echter dat u langzaam maar zeker dankzij zijn columns iets dichterbij de kern van de zaak zal geraken. Daarom leest u die columns. Toch?”

Dit delen door twee is een efficiënte methode om grote getallen klein te maken. Zo vereist een toernooi volgens het knock-out principe met zeven miljard schakers, iedereen op de aardbol, niet meer dan het luttele aantal van 33 ronden om de wereldkampioen aan te wijzen.

Het is u wellicht opgevallen dat dit halveren de omgekeerde versie is van het verdubbelen dat in de legende over de uitvinding van het schaakspel voorkomt. Volgens deze legende werd grootvizier Sissa ben Dahir door koning Shirham van India

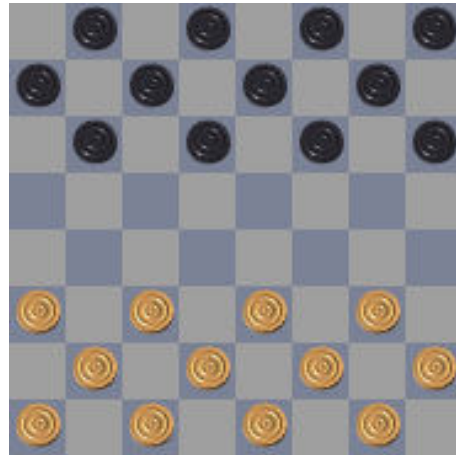
gevraagd welke beloning hij wilde voor het uitvinden van het schaakspel. Sissa antwoordde daarop: “Majesteit, ik zou gelukkig zijn als u mij op het eerste veld van het schaakbord een graankorrel, twee op het tweede, vier op het derde, acht op het vierde, en zo verder voor alle 64 velden, wilt geven.” “Is dat alles wat je wilt, Sissa, jij idioot?” vroeg de verbaasde koning. De koning gaf hiermee te kennen dat hij niet meteen door had hoeveel graan zijn grootvizier wenste te ontvangen maar daar kwam hij snel achter. Om aan zijn wens te voldoen is een trein met 2000 miljoen wagons nodig!

Een variant op deze fraaie legende is het volgende verhaaltje over het beddenlaken van Linus. Linus is een van de vriendjes van Charlie Brown in de Peanuts strip en wordt vrijwel altijd afgebeeld met een groot laken in zijn linkerhand. Linus is ongewoon slim en fungeert in de strip als de filosoof. Het is dan ook niet vreemd dat Linus zich op een goede dag afvraagt hoe vaak hij zijn laken kan dubbelvouwen. Voordat u dit in de praktijk gaat uittesten eerst even een gedachtenexperiment. Laten we ervan uitgaan dat Linus een laken heeft van 0.4 mm dik en dit 40 keer wil dubbelvouwen. Hoe hoog schat u dat de stapel die hierdoor ontstaat zal zijn? Denk goed na voordat u antwoord geeft want dit is een verre van triviale vraag. Het juiste antwoord is dat u met die stapel de afstand van de aarde tot de maan kunt overbruggen. Dit antwoord klinkt u niet erg waarschijnlijk in de oren? Met een laken naar de maan reizen klinkt inderdaad wat vreemd maar laten we de proef op de som nemen.

Ik stel voor dat u een beddenlaken uit uw slaapkamer haalt en dit voor uw huis 40 keer dubbelvouwt. Wedden dat als u dit lukt dat u dan op de maan staat. En mocht het u de eerste keer niet lukken dan raad ik u aan om Britney Gallivan om raad te vragen. Zij weet hoe u het aan moet pakken.

Voor het damspel op 64 velden, dat in Amerika bekend staat als checkers en in Afrika zeer populair is, neemt het aantal verschillende posities per halve zet met een factor van ongeveer 3 toe. Dit aantal groeit dus harder dan bij de verdubbelingsspelletjes.

Honderden computers hadden samen zo'n 18 jaar nodig om in 2007 vast te stellen dat als men checkers perfect speelt geen van beide spelers kan winnen. In principe is checkers dus gekraakt. Wat het schaakspel op 64 velden betreft is de te kraken noot groter. Op de eerste zet heeft wit 20 zetten tot zijn beschikking en na een zet van zwart ontstaan er al 400 verschillende posities. Een toename met een factor 20. Deze factor blijkt een ondergrens voor de toename van het aantal posities per halve zet te zijn. Het aantal posities groeit door deze factor bijzonder snel. Deze extreem grote noot is zelfs voor vele supercomputers samen niet te kraken.

-
- The Math Book, Clifford A. Pickover, 2009.
 [a] Wheat on a chessboard, Abu-l'Abbas ibn Khallikan, pp. 102-103, 1256.
 [b] Bed Sheet Problem, Britney Gallivan, pp. 504-505, 2001.
 [c] Checkers is solved, Jonathan Schaeffer, pp. 512-513, 2007

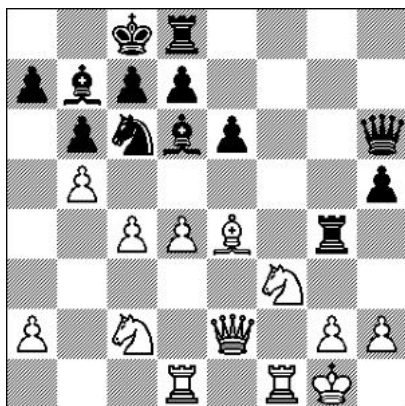
Spraggett over schaken – 2010

Hans Meijer

Kevin Spraggett is een Canadese schaakgrootmeester die in Portugal woont. Op zijn aparte bijzonder levendige website schrijft hij over van alles en nog wat. De ondertitel van zijn website is 'Een verzameling gedachten over schaken en het leven'. Veel foto's. Soms wat platte humor. Uiteraard allerlei korte stukjes over schaken en schakers. Soms over onbekende schakers.

Kevin Spraggett over de schaakkunsten van Bob Dylan: "Zie ik daar een gefianchetteerde loper?"

Veel combinaties. Tijdens de schaakolympiade 2010 in Khanty-Mansiysk slaagde Rodrigo Mendoza uit Bolivia erin om met bovenstaande stelling de website van Spraggett te halen. Hedinn Steingrimsen uit IJsland zat achter de zwarte stukken. Zwart speelde **19...Txe4! 20. Dxe4 Pxd4!!** waarna wit het zwarte paard niet met de dame kan slaan vanwege **21...Lc5. 21.De3!?** Ook na **21.Dd3** kan wit zich niet redden. De zwarte aanval is te sterk. Zwart won na **21...Pxf3 22.Txf3!?** **Lc5! 23.Pd4 Dh8!** waarna wit opgaf. Als je dan toch moet verliezen dan maar mooi.

Iets totaal anders. Er zit een man tussen de koffiebonen. De tijd die het je kost om hem op te sporen hangt af van hoe de rechterhelft van je hersenen werkt. Check de tijd voor je begint.

Men heeft vastgesteld dat als je de man tussen de koffiebonen in minder dan 3 seconden vindt dat de rechterhelft van je hersenen beter ontwikkeld is dan die van de meeste mensen. Als je de man tussen de 3 seconden en de 1 minuut vindt dan zijn je hersenen normaal ontwikkeld. Als je de man tussen de 1 minuut en de 3 minuten vindt dan functioneert de rechter hersenhelft traag en moet je meer proteïnen eten. Als je meer dan 3 minuten nodig hebt dan is het advies dat je meer van dit type oefeningen moet doen om de rechterhelft van je hersenen sterker te maken. En ja, de man zit er echt! Ik wilde het al opgeven toen ik het mannetje plotseling zag. Ik zat nog binnen de minuut.

Voor allen die nog nooit van Kevin Spraggett gehoord hebben wat informatie uit The Oxford Companion to Chess (1992) van Hooper en Whyld. Spraggett (1954) schopte het in 1985 tot het kandidatentoernooi. Dat was geen succes want hij werd laatste. In 1988 haalde hij de kandidatenmatches. In de eerste ronde overvleugelde hij in de tiebreak Andrey Sokolov waarna Arthur Yusupov hem in de tweede ronde in de tiebreak versloeg. Een sterke schaker.

Ik las onlangs dat het Hoogovens toernooi niet meer Corus schaak toernooi heet, maar Tata Steel chess tournament. Volgens mij gaat half schakend Nederland nog steeds naar de Hoogovens in januari. Het is net als met de Amstelcup. Het is en blijft de KNVB beker en zo hoort het ook. Tata Steel is sedert een jaar of vier eigenaar van Corus en daardoor ook weer van onze eigen Hoogovens.

In India zal Ta Ta best wel goed klinken, maar in de Westerse wereld denken wij toch eerst aan baby's. Daardoor mist het de kracht die bijvoorbeeld wel doorklinkt in Tatra, Oost Europees producent van onder meer trams. Tata produceert geen trams, wel vrachtauto's vooral voor de binnenlandse markt. Tata is geen verzonnen naam, het is de familienaam van de oprichters. En de hoogste baas is nog steeds een Tata. De familie Tata behoort tot de rijkste mensen van de wereld. Hun thuisbasis is Mumbai en daar hebben zij gezelschap van een nog rijkere familie, Ambani. We hebben het hier dan over de op drie na rijkste persoon van deze aardbol.

De familie Ambani resideert in een eigen woontoren van 27 verdiepingen. Met zijn vijven. Verzorgd door een hofhouding van 600 man. De toren is van alle gemakken voorzien:

bioscoopzalen, zwembaden, sauna's, tuinen, vertrekken met een kunstmatig klimaat. Verder zijn er parkeergarages en helikopterplatforms. Ik neem aan dat ze de lucht zijn ingegaan in verband met de relatieve schaarste aan grond in de miljoenenstad. Er kunnen natuurlijk ook motieven meespelen als dat het goedkoper te beveiligen is. Dichter bij de hemel vertoeven lijkt mij geen overweging; ik dacht niet dat de hemel een rol speelt in het hindoeïsme. Zij hebben, in het voetspoor van vele andere onmetelijk rijken, een eigen paradijs op aarde gecreëerd en zich een status van halfgod aangemeten.

Deze familie kan, zo zij dat zou willen, met een verrekijker, het kindertehuis Bal Anand aanschouwen. Dat tehuis ligt in dezelfde wijk. Dit kindertehuis wordt ondersteund door een Nederlandse hulporganisatie. Deze organisatie bemiddelt ook voor mensen die geheel op eigen kosten vrijwilligerswerk willen doen in dat tehuis.

Mijn dochter heeft een maand onbetaald verlof genomen en een vliegbiljet gekocht. Ze betaalt haar verblijf en schenkt een aardige som aan het kindertehuis. Zij werkt drie weken, zonder salaris en heeft een weekje vrij. Het is geestelijk belastend werk. Zo was zij er bij toen een moeder, vergezeld van haar moeder, haar baby naar het tehuis kwam brengen. Dan schieten de emoties door je heen en ben je je bewust van het waanzinnige onrecht in de maatschappij.

In de torenflat wonen drie kinderen die met een gouden lepel in de mond geboren zijn. Mijn dochter is geboren in Tollygunge, de zuidelijkste wijk van Calcutta. Zij ervaart als geadopteerde, haar bevoorrechte positie en wil daarom iets betekenen voor kinderen in haar moederland die in kindertehuizen verblijven. Hoe zouden die drie kinderen in de torenflat hun bevoorrechte positie ervaren?

Wanneer tijdens een toernooi een ronde ten einde is, tref je bijna overal op de borden weer gewoon de beginstand aan, maar er zijn er ook altijd waarop de slotstand bevroren is, het resultaat van de strijd zichtbaar. De ene combattant heeft de ander vermoedelijk gefeliciteerd, men is naar de analyseruimte vertrokken. Maar wat daar gezegd wordt lijkt in de verste verte niet op het overleg op het echte slagveld na de overwinning...

-Hannibal werd door iedereen omstuwd en met zijn overwinning gefeliciteerd; maar terwijl de overigen hem aanrieten om, na zo'n groot gevecht, voor de rest van de dag en de nacht zichzelf en zijn vermoeide soldaten wat rust te gunnen, zei de commandant van zijn ruitery, Maharbal, in de mening dat men nu juist dóór moest zetten: "Zeker niet! Ik zal je eens wat zeggen, waardoor je begrijpen kunt, wát er eigenlijk met deze slag bereikt is: over vier dagen zul je je overwinningsdiner eten op het Capitool. Kom mij maar achterna; ik ga nu direct met de cavalerie vooruit: ze moeten mij zien voordat ze mij verwachten."-

De zaal is verlaten. Geruis dringt tot me door, het gemurmel van de deliberaties in de analyseruimte. Gewikt wordt er en gewogen, de stand van zaken opgemaakt, vooruitgekeken naar de dag en slag van morgen. Idem in een ver verleden en ergens anders en in de openlucht...

-Hannibal leek deze voorstelling van zaken te optimistisch; hij kon haar niet terstond geestelijk verwerken. Daarom zei hij, dat hij de voortvarendheid van Maharbal prees; dat hij echter nog niet onmiddellijk diens voorstel op zijn mérites kon beoordelen. Waarop Maharbal zei: "Zo geven de goden toch inderdaad nooit alles aan één man: overwinnen kun je, Hannibal, maar van de overwinning iets máken, dat kun je niet." Men neemt algemeen aan, dat die éne dag uitstel de Stad en het Imperium heeft gered.-

Op die hardhouten slagvelden waar de strijd als op een foto vastgehouden is, zie je de puinhopen, de gesneuvelden pionnen en stukken ordeloos naast het echte strijdtoneel. Een paard met een van zijn oren eraf ligt naast een paar pionnen. Bij een daarvan is het viltje verdwenen. Een loper lijkt te huilen, de grote bek opengesperd...

-Zodra het de volgende morgen licht geworden was, ging men er op uit om de buit te verzamelen en de doden te bekijken, een afschuwelijk schouwspel zelfs voor vijanden.

Daar lagen al die duizenden Romeinen, infanteristen en cavaleristen door elkaar, zoals het toeval ze bijeen had gebracht of de strijd of de vlucht.-

De eenzaamheid van de stukken op en naast deze borden is evident. Zij brullen daarover in stilte. En bepaald niet voor het eerst borrelt die ene, zeer specifieke literaire passage in me op. Niet letterlijk, maar in essentie. Tweeduizend jaar geleden geschreven in het Latijn. Indertijd, in de vijfde klas markeerde lezing ervan een pijnlijk stapje richting volwassenheid. De abstractie van al die Romeinse veldslagen plots rauw ingekleurd, het kwartje valt. Naïef misschien, maar de Golanhoogte bijvoorbeeld, waar in de tijd waarover ik schrijf werd gevochten, was tot dit moment alleen maar een abstractie uit de krant.

-Midden uit de lijken rezen sommigen nog omhoog, als door de pijn van hun wonden in de ochtendkou het bewustzijn terugkwam - maar de vijand maakte er een eind aan. Anderen vonden zij levend liggen met doorgesneden dijen en kniepezen; dezen ontblootten zich de hals en vroegen om de genadeslag; enkelen trof men aan met het hoofd onder de aarde gewroet: het was duidelijk, dat zij zichzelf hadden doen stikken door een kuil te graven en hun gezicht daarin met er overheen geworpen grond te bedelven.

Het meest trok aller aandacht een Numidiër die nog levend, maar met stukgebeten neus en oren onder een dode Romein werd weggehaald: toen diens handen geen wapen meer konden vasthouden, was zijn strijdlust in krankzinnigheid verkeerd en bij een poging om zijn vijand met zijn tanden te verscheuren was hij bezweken.-

Zou de leraar Latijn deze passage ter vertaling hebben voorgelegd zonder opvoedkundige bijbedoeling?

Deze column bevat tekst van Titus Livius, vertaald door dr. J. van Gelder. De voorname Livius beschrijft in boek 22 van zijn "Ab urbe condita" de slag bij Cannae. Op die augustusdag in 216 v.C. zouden de Romeinen de zwaarste nederlaag lijden uit hun historie, 48.000 man werden afgeslacht tegen 6.000 man aan Carthaagse zijde.

Een woord van dank hier aan wijlen mijn leraar Latijn C.W.Wester. Hij was een classicus die begreep dat de lessen een hoger doel dienden dan gezeur over werkwoordsvormpjes.

In een van zijn columns beschreef Hans Meijer een observatie over het schaakspel die helemaal klopt. “...Het is een spel van koude strategieën en verstoken van gevoel of menselijk contact. Interactie bestaat uit het doen van zetten op een vierkant geruit bord...” Dat wil natuurlijk niet zeggen dat er tussen de spelers zelf geen contact zou zijn. Mijn geheugen is bevolkt met lieden die tegenover mij hun koude strategieën uitprobeerden. Voor en na de partij was er met de meesten van hen menselijk contact, puntgave autisten waren in de minderheid. Een persoon is mij in het bijzonder bijgebleven. Dat was Flip.

Toen ik begin jaren zeventig lid werd van BSG zat Flip in dezelfde groep als waarin ik kwam te spelen. Hij was goed gekleed – onberispelijk is misschien een beter woord- en had lang kastanjebruin haar. Flip had de Rietveldacademie doorlopen en was striptekenaar. Ik hoorde al gauw van hemzelf dat hij flink aan de heroïne was geweest, maar inmiddels was afgekickt. Hm. Op de club heb ik maar één keer tegen hem gespeeld. Later vertelde hij me dat hij uitgerkend in die partij onder invloed van geestverruimend spul was geweest. Flip woonde op drie steenworpen afstand en ik kwam met enige regelmaat bij hem over de vloer. Zijn vader was een gedistingeerde heer met artistieke trekjes, zijn moeder zag er oud uit voor haar leeftijd, handwerkte altijd en was naar eigen zeggen goed in wiskunde en puzzels. Beiden spraken een opvallend mooi Nederlands, evenals Flip trouwens. Het huis van de familie gaf aanleiding tot de veronderstelling dat pa – niet meer in het arbeidsproces – goed had geboerd. Als ik op bezoek kwam kletste ik vaak wat met de ouwe lui, maar uiteindelijk moest er wel geschaakt worden. Op Flips zolderkamer stond een schaakbord prominent op een daartoe ingerichte tafel. Groot bord, witte en bruine velden. Stukken van een mooi formaat, gebroken wit en bruin. Met viltjes. Het geheel straalde evenwicht, harmonie uit. Het was dus een genot om met dit spel te schaken. We lieten onze koude strategieën op dit bord op elkaar los, ritueel bijkans. Koffie en sigaren van uitstekende kwaliteit begeleidden ons daarbij. “Beide van Hajenius!” aldus Flip met duidelijke trots. Flip mocht dan een bohemienachtig type zijn, hij had een goede opvoeding genoten en had geleerd van het goede der aarde te genieten. Ik had ook niet de indruk dat hij zich tegen zijn milieu afzette. Daar was voor hem dan ook niet zoveel reden toe. Onze partijen vonden plaats ingebed tussen uitwisselingen van persoonlijke, zij het niet altijd van stijlvolle, aard. “Pissen is hartstikke pijnlijk wanneer je een druiper hebt.” Ik laat in het midden wie van ons deze kranige uitspraak deed. Op zekere dag kreeg ik een schaakboekje van hem, “Die Verteidigung des Damengambits”, van de Praeceptor

Germaniae Tarrasch. Dit exemplaar uit 1924 had oorspronkelijk toebehoord aan een stevige schaker die ik zo’n dertig jaar later in den lijve zou ontmoeten bij een toernooi in Amsterdam, de vermaarde “Kabouter” Roel van Duijn. Het boekje ligt naast me terwijl ik deze zinnen intik. Ook maakte striptekenaar Flip een keer heel snel een karikaturale schets van me. Treffend. Ik weet helaas niet waar die schets gebleven is.

Op zekere dag werd ik voorgesteld aan een nieuwe vlam van Flip. Haar naam is me ontschoten, maar zij maakte een geweldige indruk op mijn jongeheer. Ik ervoer bij die gelegenheid wederom dat Flips afkicken niet volledig was geweest, er was sprake van lotsverbondenheid tussen hem en zijn vlam. Flip woonde inmiddels in Amsterdam en was vader geworden, een trotse. Ook ik verdween uit de Bussumse contreien. Het contact loste op in het niets. Totdat ik laat jaren zeventig op het bekende adres aanbelde en met mijn neus in de boter viel. Het was weer als vanouds. Ik speelde in de huiskamer een partij met Flip – niet op zolder ditmaal – ondertussen koutend met de andere aanwezigen. Moeder Flip was aan een kunstzinnig handwerkje bezig. Bij die gelegenheid liet ik weten dat mijn promotiedatum vaststond en dat iedereen “bij deze” uitgenodigd was.

Dit is de laatste keer geweest dat ik met Flip heb gespeeld, de laatste keer dat ik hem heb gezien. Tijdens mijn promotie was vader Flip aanwezig, Flip niet.

Het leven gaat verder. Flip kwam soms, zonder herkenbare aanleiding in mijn hersenpan bovendrijven. Hoe zou hij het maken? Woonde hij nog in Amsterdam? Hoe was het hem vergaan als striptekenaar? Kort geleden kwam ik op het idee eens op Wikipedia te kijken. Waarachtig, raak! Maar de vreugde van de ontdekking sloeg vrijwel direct om in melancholie. Flip bleek zeventien jaar geleden overleden te zijn, een middenveertiger. De spuit? Iets anders? “Flip was een veelbelovend kunstenaar wiens talent nooit tot volle bloei is gekomen.” las ik. Het verbaast me niet. Zonder het schaken, zonder BSG had ik Flip nooit leren kennen. Deze persoon was zo volstrekt anders dan de types waar ik in die dagen normaliter mee omging. Hij was waziger. Fragiel van uiterlijk. Kwetsbaar. Dat laatste merkte ik na een incidentje waarbij een van mijn familieleden in negatieve zin betrokken was. Flip is er meer dan eens op teruggekomen. Hoe dan ook, ik ben blij dat ik Flip heb gekend. Hij deed een ander venstertje in mijn grijze materie open. En ja, hij was orden van grootte fascinerender dan de koude strategieën die wij ritueel op elkaar loslieten.

Mijn eerste iPhone moet ik nog steeds kopen, *De scharlaken stad* ben ik niet gaan herlezen, maar *Desolation* heb ik wel even opgezet. Dat doe ik trouwens tamelijk vaak.

In 1963 kwam ik in Assen op school. Na enige tijd verscheen de tekst “C+B” op de achterkant van de verkeersborden. Geschreven met viltstift, die toen dus al uitgevonden moest zijn. In mijn onschuld (ik woonde in Appelscha) dacht ik dat C+B “Claus en Beatrix” betekende. Ik was tegen Claus, en ook tegen Beatrix. In Amsterdam kwam je in die tijd het opschrift “Klaas komt” veelvuldig tegen. Ik wist niet zeker of dat een provo-protest tegen De Verloving was. Het kon ook op Sint-Nicolaas slaan, aan wiens bestaan steeds openlijker werd getwijfeld. Of stond Klaas voor Kanker en was het een waarschuwing tegen roken? C+B betekende in elk geval niet “Claus en Beatrix” en was geen protest tegen De Verloving. Het stond voor heel iets anders, voor “Cuby and the Blizzards”.

Onze gymnastiekleraar was fel gekant tegen het kabaal dat deze band volgens hem produceerde.

De man barstte bijna uit zijn voegen toen een klasgenoot hem uitlegde dat C+B tot de besten in hun genre behoorden. Het liefst had hij die jongen een mep verkocht en de klas uitgestuurd. Hij was voor Claus en Beatrix, dat wel. De muziek was toen een heftig conflictpunt tussen de generaties. Maar omdat zowel de leraar, als de klasgenoot, als Claus, als Harry Muskee inmiddels dood zijn: zand erover.

Er waren in de jaren 60-70 meer Nederblues bands. In Den Haag had je de Livin’ Blues, Blues Dimension kwam uit Zwolle, en dan was er ook nog Rob Hoeke’s Rhythm and Blues Band. Om er maar een paar te noemen. Maar Cuby and the Blizzards waren de beste.

Destijds was ik eerlijk gezegd meer in schaken geïnteresseerd dan in C+B. Volgens Bouwmeester hoorde bij schaken klassieke muziek. Smyslov was opera-zanger, Portisch zong ook niet onverdienstelijk, Taimanov was een beroemde pianist en Bouwmeester zelf hield van een sonatetje op zijn tijd. Mijn interesse in de klassieke muziek was nul komma nul na een jaar blokfluitles op de vrije woensdagmiddag.

In de Volkskrant schreef Ton Sijbrands dat Harry Muskee in 1973 aanwezig was bij zijn match tegen Andreiko en dat hij het boek over die match grotendeels geschreven had in de weken dat hij bij Muskee in Assen logeerde. Het zal toch niet zo zijn dat bluesmuziek voor dammers is en niet voor schakers?

Gauw Hans Bohm gemaïld en die gaf direct antwoord: “En wat is dat nou voor een rare twijfel: schaken gaat niet samen met? Schakers zijn net mensen, dus van alle smaken en stijlen en voor- en na-keuren.”

Natuurlijk, zo is het. Je zou het soms bijna vergeten.

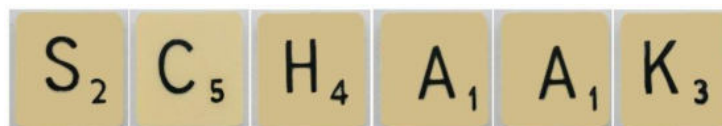
In de herfstvakantie organiseerde het Bisdom Groningen een Lourdes bedevaart. En hoewel ik een grote voorkeur heb voor reizen met de trein, hebben wij ons toch opgegeven voor de busreis. De T.G.V. zou ons snel en comfortabel naar de Pyreneeën brengen, doch de plussen van de busreis wilden wij niet missen. De tussenstops in Lisieux op de heenreis en Nevers op de terugreis. Om de schrijnen met daarin de gebalsemde lichamen van de heilige Thérèse en heilige Bernadette te bezoeken. En verder het ervaren van de uitgestrektheid van Frankrijk. Frankrijk was voor ons nooit meer geweest dan een springplank naar Dover. London-Parijs, het staat bij ons 20-0. En natuurlijk last but not least het opbouwen van een band met de andere pelgrims. Bedevaarten worden heel zorgvuldig georganiseerd. Er gaat in elke bus een pastor mee (in ons geval zelfs een vicaris), er is een busleider van de VNB (Vereniging Nederlandse bedevaarten) en ook nog een begeleidster van uit het bisdom. En dat is echt nodig want ieder die zelfstandig de bus kan betreden, kan met deze groep mee. Rolstoelgebonden personen die daar niet toe in staat zijn, kunnen zich opgeven voor een speciale touringcar die voorzien is van een uitklapbare lift. In de 'gewone' bus gaan dus ook mensen mee die ernstig ziek zijn en omdat de gemiddelde leeftijd van de pelgrims hoog ligt, is er dus alle reden om extra begeleiding in te zetten. Voor de pastor is het geen vakantie: hij neemt deel aan alle vieringen van het Nederlandse contingent, in wisselende rollen. Als hoofdcelebrant, als schrijtlezer en als kanselredenaar. Hij loopt mee in de processies en de kruiswegen. Hij verzorgt de gebeden voor en na de maaltijden en gaat voor bij het rozenkrans bidden. Dat laatste werd alleen in de bus gedaan, laat in de middag, telkens rondom één van de vier 'geheimen' van de rozenkrans.

Het heerlijke van zo'n volledig verzorgde reis is dat men zich kan overgeven. Niets moet, alles mag was het motto. En in combinatie met het prachtige weer voelden wij een zekere lichtvoetigheid; een vorm

van ontspanning die je thuis niet kent, niet kán kennen omdat er altijd wel ergens werk ligt te wachten. Het enige waar goed opgelet moest worden was de tijd. Want het programma was vol en nauwkeurig ingepland. Elk dagdeel kende een invulling. Om het hooggelegen chateau/fort te bezoeken (de enige kans om kennis te nemen van de lokale cultuur) hebben wij een viering moeten te laten schieten. Daarvoor kozen wij de internationale viering in de Pius X kerk (capaciteit: 30.000 personen!). Een goede keus naar later bleek, want de dienst wordt in alle talen van de deelnemers gehouden hetgeen onvermijdelijk tot langdradigheid leidt. Dat kan geenszins gezegd worden van alle andere vieringen. Nimmer werd het einde van een dienst als bevrijding gevoeld. Elke viering stond apart, maar vormde ook een deel van de schakel. Voor mij kreeg de boeteviering plotseling een extra dimensie. De boeteviering is een dienst met een open einde. Er wordt niet afgesloten met een zegenwens. De afsluiting geschiedt individueel door middel van biecht en absolutie. Waarvoor men wordt uitgenodigd; het hoeft niet. In de preek waarin de priester uitleg gaf over het wezen van de boeteviering gebruikte hij de beeldspraak dat als men deze viering niet individueel doorzet, God schaakmat wordt gezet. En dat is een interessante wending. Want schaakmat impliceert winst voor de mat-gever. De keuze van "pat zetten", zou hier voor de hand liggen: God kan niets voor je doen, als je dat niet wilt. Hij staat pat, maar jij ook. Het is ook mogelijk dat de predikant wel bewust het mat-geven heeft gebruikt. Dat hij bedoelde te zeggen: 'deze partij win jij dan wel, maar wat win je er mee? God zal er altijd voor je zijn, maar dan moet je wel blijven spelen en het eindspel in handen van God leggen'.

Voormalig wereldkampioen, wijlen Robert Fischer, durfde de stelling aan dat hij goede kans had met wit God op remise te houden. Maar voor ons gewone stervelingen zit dat er niet in en dan hebben we het nog niet eens over de partijen met zwart.

Een jaar geleden kocht ik de Scheurkalender Schaken 2011. Een leuk initiatief van Sander Hilarius met aardige vondsten. Op het blaadje van 4 november noteerde hij de intrigerende kijk van Mike Senkiewicz, a.k.a. Mike the Scrabble Player, op het schaakspel: 'Dit lijkt te veel op werk, ik doe het nooit meer.' Die opmerking prikkelde mijn nieuwsgierigheid. Wie is Mike Senkiewicz? Senkiewicz blijkt een spelletjesfanaat te zijn. In 1988 vertegenwoordigde hij de Britse Maagdeneilanden, a.k.a. the British Virgin Islands, op de schaak-olympiade van Thessaloniki,

In zijn memoires *Hooked on Chess* (2008) schreef Bill Hook lovende woorden over Senkiewicz. Hook: 'Mike Senkiewicz was een andere jonge snelschaker. Wij werden al snel vrienden ondanks ons leeftijdsverschil van twintig jaar. Hij had een geweldig gevoel voor spelletjes; met schaken won hij het kampioenschap van de krijgsmacht en hij speelde voor de VS studenten in Israel; hij schreef een scrabble woordenboek en werd een van de twee beste spelers van de VS; en hij was een van de tien beste backgammon spelers van de wereld. Toen hij als zeventienjarige voor het eerst in 42nd Street opdook was het schaken dat hem in zijn ban had. Zijn talent was al zichtbaar en hij daagde de sterkste spelers uit.'

Iemand die van schaken naar scrabble switcht. Dat is eigenaardig. Wie scrabbelt er zoal? Wat zoeken leverde me de volgende informatie op. In *Ludieke uren: een dwarse kijk op bord- en kaartspelen* (2005) van Jan Joost Lindner is een informatief stukje over scrabble te vinden. Lindner: 'Het [NK scrabble volk in Soest] was een stuk losbandiger dan ik in de huiskamer, ook in m'n uppie, zou durven. Gezellig samen complotteren in de geest van: als jij nou dat legt, dan leg ik dit. Officieel verboden, maar de wedstrijdleader liet het in alle goedmoedigheid begaan.' Lindner vluchtte uit Soest met het vaste voornemen nimmer meer aan een zedeloos NK scrabble mee te doen. In Het Parool van 12 november trok de kop 'Ook het oude scrabble doet weer mee' mijn aandacht. Dankzij de Wordfeud rage, een rage die mij totaal ontgaan is, blijkt scrabble een stevige opmars te maken. Elders las ik dat Frank de Boer, de trainer van Ajax, het graag op de iPhone tegen zijn vrouw speelt. Volgens Frank maakt het zijn hoofd leeg. Volgens

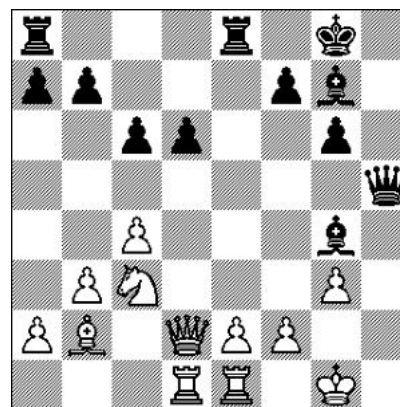
Griekenland. Zijn score aan het tweede bord van 9 uit 12, een TPR van 2413, was goed voor een bronzen medaille. Een prestatie waar hij zoals gezegd hard voor moest werken. Wojciech Bartelski vermeldt op zijn website olimpbase.org dat de British Virgin Islands (IVB) in Thessaloniki tussen de 107 deelnemers exact op de 100ste plaats eindigde en geeft alle partijen. De IVB eindigde vrij laag omdat eerste bordspeler Bill Hook, a.k.a. The Legend, het met 6 uit 12 af liet weten

mij is dat iets dat hem in deze chaotische Cruijffiaanse tijden bij Ajax goed van pas komt. Dat het niet altijd pais en vree is bij het scrabbelen bleek uit een berichtje in Time van 31 oktober over het WK scrabble in Warschau. Een Thaise deelnemer eiste daar dat zijn Engelse tegenstander gefouilleerd werd, strip-searched stond er in de Engelse tekst, omdat er een blokje met de letter G zoek was. Een eis die de wedstrijdleader weigerde in te willigen.

Dat ook Senkiewicz nooit helemaal stopte met schaken blijkt uit onderstaande partij.

IGM Evgenij Agrest (2475) – Mike Senkiewicz, Manhattan Open, New York, USA, 1991.

1.Pf3 g6 2.g3 Lg7 3.d4 Pf6 4.Lg2 0-0 5.0-0 d6 6.b3 Pc6 7.Lb2 e5 8.dxe5 Pg4 9.Dc1 Pxe5 10.Pxe5 Pxe5 11.c4 Te8 12.Pc3 h5 13.Pd5 c6 14.Pc3 h4 15.Dd2 hxg3 16.hxg3 Pg4 17.Tad1 Da5 18.Lf3 Dh5 19.Lxg4 Lxg4 20.Tfe1.

20...Txe2! 0-1

Als ik dit schrijf is het begin december. Zacht voor de tijd van het jaar, een heel verschil met vroeger. U hoort het al, een oudje is aan het woord.

Voor mij ligt een stapeltje toernooiboeken van het jaarlijkse toernooi in Groningen. Rare dingen, toernooiboeken. Ze worden bij veel toernooien uitgedeeld aan de deelnemers. Daar verdwijnen ze in de kast en worden nooit meer ingekeken. Nooit meer? Nou, niet helemaal. Ik zie dat hier en daar een enkele partij is aangekruist. Daar is naar gekeken. In een weemoedige bui sla ik de toernooiboeken er nog eens op na. Het oudste toernooiboek dat ik uit de “Groningen-serie” heb is van 1992. Op de voorkant lacht Anthony Miles mij breed tegemoet. Janis Klovans staat naast hem. Aan de andere kant staat een jonge Jeroen Piket. Zij schaken niet meer, zij het om heel verschillende redenen.

Het toernooiboek is rijkelijk gelardeerd met foto's. Vanaf pagina 40 staart een Letse WIM koeltjes in de camera. Zij zou bij een verkeersongeluk om het leven komen. In het toernooiboek van 1994 zijn het een piepjonge en een stokoude deelnemer die mijn aandacht trekken. De eerste is twee turven hoog en heet Teimour Radjabov, de laatste is als schaker totaal onbekend. Hij maakte diepe indruk op mij met zijn levensverhaal. De negentigjarige, maar kwieke Herman Posma vertelde me dat hij eerst vijfentwintig jaar in Indonesië had gewerkt en na de bekende perikelen aldaar eventjes terug in Nederland was en toen maar meteen naar Canada emigreerde om een totaal nieuw leven op te bouwen. Over mentale veerkracht gesproken. O ja, nog wat. In het toernooiboek staat een foto van Julian Hodgson met een Latina die duidelijk bij hem hoort. De foto is heel decent, maar daar heeft de fotograaf zijn best voor moeten doen. Laat ik het zo zeggen, een “bestandsopname” van top tot teen deed indertijd bij mij de vraag rijzen welk beroep zij nu eigenlijk had.

Het toernooiboek van 1997 is bijzonder. Bijzonder dik ook. World Chess Championship: Groningen / Lausanne

1997/1998. De winnaar van het Groningse deel, Anand, mocht op vrijdag 2 januari in Lausanne aantreden tegen Karpov. De rest is bekend.

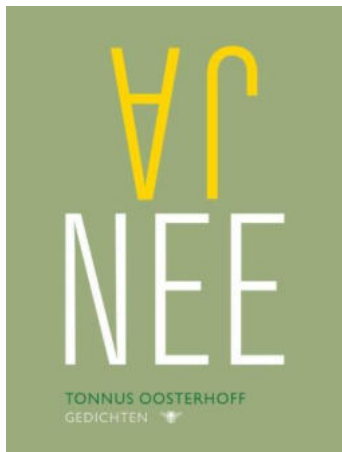
In 1998 is er nog eenmaal een toernooi in de Martinihal en dan slaat organisatorisch noodlot toe, een triest verhaal met toernooidirecteur Johan Zwanepol als gepiepelde pechvogel. De Groningen-gangers zullen het een decennium zonder toernooiboek moeten stellen.

In alle toernooiboeken staan overzichtsfoto's van de speelzaal. In de jaren negentig was dat de Martinihal, een prachtige ambiance voor een groot schaaktoernooi. Op een zo'n overzichtsfoto uit 1996 zit een jongere versie van mezelf hevig te peinzen. Ik herken de rug van mijn 2260-tegenstander. De partij werd remise. Tja, in de jaren negentig was ik in de Mini A-groep standaard een middenmoter met tpr's die meestal ruim boven de 2000 lagen, in overeenstemming met mijn toenmalige (knsb)rating. In een ander toernooiboek moet ook een achterhoofd zichtbaar zijn dat aan mij toebehoort. Ik kan dat achterhoofd nu echter niet meer vinden. Ik ben onherkenbaar geworden.

Maar ondertussen vliedt, vliedt onherstelbaar de tijd....

Een paar weken geleden las ik in de krant dat Tonnus Oosterhoff de prestigieuze P.C. Hooftprijs heeft gewonnen. Die naam kende ik wel, maar niet als dichter.

Wel als schaker. Van van der Linde uit Winschoten. En dat is toch wel opvallend. Ik ken namelijk echt niet alle NOSBO spelers en zelfs van een aantal van mijn tegenstanders ben ik de naam ook al weer vergeten. Ik heb Tonnus Oosterhoff één keer gezien, zij het dan wel gedurende de hele avond omdat hij de tegenstander van het bord naast mij was. De voornaam Tonnus had ik slechts één keer eerder gehoord. Doch ook dat zegt weinig, want er komen in Groningen de nodige onorthodoxe namen voorbij en die onthoud ik ook niet. Het was iets anders. Ik herinner mij hem als een forse man met een stevige bos haar die weinig zei en wat nors keek. En ook dat hem met enige egards door zijn teamleider het bord werd aangewezen. Het team bevatte ook een medisch specialist, die deze eer niet te beurt viel. De ELO van de dichter was voor een onderbond speler keurig, maar dat kon het ook niet zijn. Die avond dacht ik: hij zal wel een

sterrenkundige zijn of iets dergelijks. En dan, zo'n acht jaar later, weet ik het. Hij had in dat jaar de VSB poëzie prijs gekregen en wij hadden een fameus dichter in ons midden zonder het te weten. Zijn teamleider wist dat op waarde te schatten, maar wij als gastheren waren onwetend en daardoor bleef het onvermeld in mijn welkomstwoord. Eigenlijk schaam ik mij een beetje. Ik realiseer mij nu, en dat is veel te laat, dat ik na het verplichte poëzie lezen op de middelbare school feitelijk niet meer gedichten tot mij nam dan degenen die mij toevallig onder ogen kwamen. Die sloeg ik niet over. Zeker niet. Maar een wat meer actievare opstelling zou mij gesierd hebben. Zo zijn de dichtbundels in de kast voor een deel uitgaven van plaatselijke dichters, die ik voor de lokale radio heb geïnterviewd. Doch Tonnus Oosterhoff woont op het hoge land, in de regio van een andere omroep. En hij bleef dus buiten beeld, helaas. Dat hij een zeer bijzonder dichter is, kan ieder zelf ervaren door zijn website op te zoeken. In het juryrapport stond onder andere: 'in hoge mate vernieuwend' en 'heeft de Nederlandse dichtkunst van diverse keurslijven bevrijd'. Ondanks deze zeer lovende en wervende woorden zal ik niet snel zo'n bundel aanschaffen. Ik bewonder zijn virtuositeit en creativiteit. Hij is een dichter zonder weerga. En toch gaat mijn voorliefde naar andere gedichten uit. Dankzij de Schoolbank website ben ik zo'n vier jaar geleden weer in contact gekomen met een voormalig klasgenote. Zij bleek dichteres te zijn en haar gedichten beroeren mijn ziel. Haar naam is Edith de Gilde. In 'Jeu de paume', één van de gedichten die mijn echtgenote en ik haar in 2010 in Gouda hebben horen voorlezen, betreft zij het kaatsen. Met haar toestemming heb ik dat gedicht omgezet in Jeu d'échecs.

Jeu de paume

Jij die je duimen vertrouwt
met jou wil ik kaatsen
met jou de regels buigen
tot ze ons passen als een huid
jij kaatskoning ik ben
je teamgenoot je tegenspeler
ik ben de bal het gras ik geef
de grenzen aan
als je het goed speelt volg ik je
tot ver buiten de lijnen
tot lang voorbij het scorebord

Jeu d'échecs

Jij die je handen vertrouwt
met jou wil ik schaken
met jou de regels buigen
tot ze ons passen als een huid
jij schaakmeester ik ben
je teamgenoot je tegenspeler
ik ben de koningin ik geef
de grenzen aan
als je het goed speelt volg ik je
tot ver buiten het bord
tot lang voorbij de tijdcontrole

Van de Nederlandse schaakkampioenen zijn er veertien elders geboren: zes dames, Alexandra Nicolau, Iwona Swiecik, Erika Sviza, Zhaoqin Peng, Tea Lanchava en Iozefina Păuleț en acht heren, Salo Landau, Hoan Liong Tan, Viktor Korchnoi, Genna Sosonko, Predrag Nikolić, Ivan Sokolov, Sergej Tiviakov en Anish Giri. Negen zijn immigranten en vijf zijn vluchtelingen. Drie zijn na verloop van tijd weer vertrokken en elf zijn in ons land gebleven. Hoe is het om een vreemdeling in een vreemd land als Nederland te zijn?

‘Stranger in a Strange Land’
Iron Maiden, 1986.

Nederland is een land met inwoners met eigenaardige gewoonten. Wie meer over ons te weten wil komen moet vooral *The Undutchables* (2010) van Colin White en Laurie Boucke en *The Low Sky* (2011) van Han van der Horst lezen. Boeken die allerlei details over onze gewoonten aan buitenlanders prijsgeven. Ze zouden verboden moeten worden! Voor zij die weinig tijd hebben geef ik het korte en krachtige oordeel dat Voltaire over ons en ons land velde: ‘Adieu, canaux, canards, canaille!’ (‘Tot ziens, kanalen, eenden, gespuis!’). Wij canaille (gespuis, tuig, uitschot, gepeupel, janhagel)? Met die Voltaire hebben we nog een appeltje te schillen.

Wie zijn die veertien vreemde schakers die zich tot schaakkampioen van Nederland kroonden?

Salo Landau (Bochnia, Polen, 1 april 1903) kwam als twaalfjarige vluchteling in Wenen terecht. In Wenen leed men honger en zijn ouders hadden in Rotterdam vrienden dus werd Salo naar Nederland gestuurd. Salo moet zich in Nederland, gelet op zijn leeftijd, al snel thuis gevoeld hebben. Hij maakte naam in het schaakwereldje. In 1929 deed hij op het NK de tweede plaats achter Max Euwe en in 1936 werd hij kampioen van Nederland. Zijn joodse afkomst werd hem in 1942 fataal. In *Partij verloren* (1947) van L.G. Eggink en W.A.T. Schelfhout is te lezen hoe Salo samen met zijn vrouw Suzanne probeerden te vluchten. Door verraad mislukte dat. Salo, Suzanne en hun dochter Renée van vijf overleefden de oorlog niet.

Viktor Korchnoi (Leningrad, Rusland, 23 maart 1931) vroeg in 1976 politiek asiel aan in Nederland. Hij behoorde toen tot de absolute wereldtop en bewees dat onder meer door in 1977 het Nederlands Kampioenschap met 3.5 punt voorsprong op nummer twee te winnen. In *De Koning* (1987) van J. H. Donner staat een artikel met de mooie titel ‘*Wollt ihr das totale Schach!?*’ over dit NK waarin Donner vaststelt dat vergeleken met Korchnoi, die hij een ware explosie van energie noemt, alle Nederlandse schakers maar luiwammessen zijn. Korchnoi vertrok in 1978 naar Zwitserland.

Hoan Liong Tan (Bandung, Indonesië, 20 augustus 1938) studeerde in Dordrecht. In 1961 werd hij kampioen van Nederland. Tim Krabbé schrijft op zijn website dat Tan ook een uitstekend go-speler was. In 1963 stopte hij na een mentale inzinking met go en schaken. Hij ging terug naar Indonesië waarna zijn Nederlandse schaakvrienden hem uit het oog verloren.

Alexandra Nicolau (Boekarest, Roemenië, 22 juli 1940) kwam in 1974 naar Nederland. Ze trouwde met een Nederlander waarna ze zich Katy van der Mije liet noemen. Ze won vijf keer het dameskampioenschap van Nederland, in 1974, 76, 77, 78 en 79.

Genna Sosonko (Troitsk, Siberië, Rusland, 18 mei 1943) verliet in 1972 de Sovjet Unie in de stellige overtuiging dat hij pas weer terug zou gaan als Leningrad weer Sint-Petersburg zou heten. Het onmogelijke gebeurt in 1992. ‘*From Russia. With love?*’ heet het artikel in *New in Chess* 1995/1 waarmee hij in 1995 terugblijkt op de 23 jaar die er sinds zijn vertrek uit de USSR verlopen zijn en vertelt over zijn wederwaardig-heden tijdens de chaotische schaakolympiade van Moskou 1994. Hij won in 1973 en 1978 het NK. In de drie boeken die

hij schreef bekijkt hij de schaakwereld door de ogen van een Rus maar ik vermoed dat hij in de ogen van zijn Russische vrienden vanwege zijn openhartige schrijfstijl allang doorgaat voor een echte Nederlander.

Iwona Swiecik (Polen, 24 november 1958) trouwde met de Nederlander Hagar Bos. In 1993 speelde ze op het NK dames de sterren van de hemel en werd kampioene van Nederland.

Predrag Nikolić (Bosanski Šamac, Bosnië Herzegovina, 11 september 1960). Nikolić kwam na het begin van de oorlog in Bosnië in 1992 als vluchteling in Nederland terecht, NiC 1995/1. In januari 1997 sprak ik Nikolić na de wedstrijd van Promotie tegen Oegstgeest '80 aan en vroeg hem of hij inderdaad de nummer achttien van de wereld was. Hij reageerde met een glimlach. Ik vroeg hem waarom hij niet aan het NK meedeed. Ons niveau leek me voor hem wat aan de lage kant. Men had hem er nog niet voor uitgenodigd vertelde hij me. Tot mijn verrassing deed hij in juni van dat jaar aan het NK mee en werd meteen Nederlands kampioen en daarna in 1999 nog een keer. Op instigatie van Loek van Wely werden er vanaf 2000 aanvullende eisen gesteld voor deelname aan het NK en omdat Nikolić zijn geboorteland wilde blijven representeren mocht hij niet meer aan het NK meedoen, SM 2005/4. Met name Jeroen Piket vond dit een teleurstellende ontwikkeling. Nikolić woont in Nederland bij Leiden en in Bosnië en Herzegovina.

Erika Sziva (Boedapest, Hongarije, 8 juni 1967) trouwde met IM Johan van Mil en kwam zo als emigrante in Nederland terecht. Zij won het Nederlandse schaakkampioenschap voor dames vijf keer, in 1992, 94, 96, 98 en 99. Zij is de eigenaresse van schaakboekhandel debestezet.nl.

Zhaoqin Peng (Canton, China, 8 mei 1968) trouwde in 1996 met een Nederlander en is sindsdien Nederlands sterkste speelster. Tussen 1997 en 2018 veroverde ze veertien keer de Nederlandse titel bij de dames. Naar aanleiding van de komst van Sziva, Peng en Tea Lanchava, die alle drie met Nederlanders trouwden, merkte Hans Ree op dat hun voorbeelden navolging verdienden. Sinds hun komst tellen onze schaaksters immers mee op het wereldtoneel.

Ivan Sokolov (Serajevo, Bosnië Herzegovina, 13 juni 1969) kwam net als Nikolic na het begin van de oorlog in Bosnië in 1992 als vluchteling in Nederland terecht, SM 2003/10. Hij won het Nederlands schaakkampioenschap in 1995 en 1998. Hij werd in 2002 Nederlander.

Sergej Tiviakov (Krasnodar, Rusland, 14 februari 1973) emigreerde in 1997 naar Nederland. Hij won het NK in 2006 en 2007. Na een conflict tijdens het NK van 2009 met de KNSB liet Tiviakov weten dat hij niet meer voor Nederland uit wilde komen. Reisbureau Hans Ree gaf in de NRC aan dat men aan dit conflict een mouw had kunnen passen als men na afloop van het NK voor Tiviakov alternatief vervoer naar een toernooi in Kroatië geregeld had. Een overbodig conflict dus. Tiviakov is tot Nederlander genaturaliseerd. In 2014 en 2015 nam Tiviakov, nadat het conflict met de KNSB was bijgelegd, weer deel aan het NK.

Tea Lanchava (Koetaisi, Georgië, 11 september 1974) gaf al vroeg blijk van een groot talent voor het schaakspel want in 1988 en 1990 werd ze wereldkampioene bij de jeugd. In 1995 kwam ze naar Nederland. Tea won in 2012 het Nederlands schaakkampioenschap.

Iozefina Păuleț (Iasi, Roemenië, 19 februari 1989) behaalde tijdens de schaakolympiade van Dresden in 2008 de WGM titel. In 2019 won zij het NK dames. Iozefina is de echtgenote van GM Jan Werle. Zij maakt momenteel, juni 2022, deel uit van het bestuur van de KNSB.

Anish Giri (Sint-Petersburg, Rusland, 28 juni 1994) kwam in 2008, samen met zijn vader, moeder en twee zusjes, als emigrant naar Nederland. In 2009, 2011, 2012 en 2015 was Anish kampioen van Nederland. Hij is momenteel, juni 2022, de nummer 9 van de wereld.

Welke conclusie kunnen we uit deze verhalen trekken? Volgens mij één belangrijke namelijk dat het Nederlandse schaak er wel bij vaart als er zo af en toe een sterke schaker 'Nederlander' wil worden. Tot nu toe zijn het er niet veel. Zou dat aan Voltaire of aan ons liggen?

Er is altijd een eerste keer. Als er geen eerste keer is, dan is er niets. Frappant is dat het geheugen van al die eerste keren maar weinig beschikbaar stelt aan de bezitter van dat geheugen. Mijn eerste keer in de tram, naar het strand, naar school, naar het werk, Ik weet er niets meer van. Er zijn wel eerste keren die wel blijven hangen: solliciteren bijvoorbeeld, de dienstkeuring ook. Die laatste mag eigenlijk niet genoemd worden omdat het geen eerste keer is, maar een enige keer. Een enige keer laat zich gemakkelijker herinneren. Een eerste keer is alleen maar een eerste keer als er ook een tweede keer komt. Zo zijn de eerste kus en de eerste innige aanraking wel oproepbaar.

Maar zouden toch wel dominant in geheugen staan als het enige keren waren geweest. Helaas is het zo dat een eerste keer naarmate er meer keren komen het gevaar loopt vermengd te worden met een andere keer. De eerste keer fietsen zal mij ook altijd bij blijven. Er waren geen fietsen met zijwieltjes en ouders hadden ook geen tijd om zich daar mee in te laten. Fietsen leerde je van je vriendjes. Nadat ik in het Papaverhof (populaire speelstraat omdat er weinig doorgaand verkeer was) wankelend en slingerend op gang was gekomen knalde ik tegen een muurtje op. Remmen met een terugtraprem en de bocht nemen met een behoorlijke snelheid was op dat moment nog een kunst die ik niet beheerste.

De eerste keer dat ik een externe schaakwedstrijd speelde, zal ik ook nooit vergeten. Niet vanwege de partij. Maar vanwege het feit dat ik als 12 jarige jongen werd opgehaald in een zeer dure auto, een Rover. Mijn meerijsen had zich tot dan beperkt tot de VW-kever van de slager. Ik moest om 18.50 uur bij de Apotheek naast Bethlehemkerk staan om mee te gaan met DD 5 naar 's Gravenzande. En daar stopte opeens die dure auto. Ik keek mijn ogen uit.

De eerste keer dat ik Caro-Kann in een officiële partij speelde zal ik ook nooit vergeten. Ik stond binnen enkele minuten mat door een geniepige truc die ik bij het bestuderen van die opening niet was tegengekomen. Tot op de dag van vandaag beschouw ik die nederlaag als de meest pijnlijke.

Ik weet al heel lang dat ik ooit een column zou schrijven over de eerste keer. Ik heb namelijk nog

een aantal eerste keren te gaan. Ik ben nog nooit in een Ikea vestiging binnen geweest en ook nog nooit in de Mediamarkt. Ik ben dat ook niet van plan, maar ik kan niet garanderen dat ik zo'n bezoek kan blijven vermijden. Maar zonder schaakmoment komt zo'n eerste keer natuurlijk niet in aanmerking voor vermelding in een verhaal.

In 1955 speelde ik, als 10-jarige tegen Fenny Heemskerk, dames kampioen van Nederland. Zij gaf een simultaan na afloop van het Nederlands Jeugdkampioenschap dat in de HBS aan de Populier straat werd gehouden. Daar mochten scholieren ook aan deelnemen. Ik hield stand en in het eindspel bood zij remise aan, hetgeen ik enigszins verbouwereerd accepteerde. Omstanders vertelde mij dat het geen cadeau was maar een echte remise. Ik stond zelfs iets beter. Dit resultaat werd een eerste keer. En wel van een reeks zonder nederlagen tegen meisjes en vrouwen. Tegen Rie Timmer speelde ik later een keer remise; alle anderen waaronder een toen jeugdige Ingrid Jansen werden verslagen.

Ik heb dus nog een eerste nederlaag tegen een vrouw tegoed. Vorige week zou het zo ver komen en na enkele zetten in de opening wist ik: daar komt de column aan. Door een onverklaarbare kortsluiting in mijn brein deed ik een absolute grafzet. Kamikaze zet is ook een goede bewoording. Mijn jeugdige tegenstandster (18 jaar of zo iets) keek even of er een valstrik in zat en hakte daarna resoluut de pion van het bord en fileerde daarna in hoog tempo zeer vakkundig mijn stelling. Het middenspel duurde kort. Zij stuurde aan op een eenvoudig te winnen toren-eindspel.

En in dat laatste kan een mens zich nog wel eens vergissen. Door een eigen centrum pion af te staan om een vrijpion te creëren aan de zijkant, gaf zij mij een kansje op beetje tegenspel. En daar uit kwam de mogelijkheid van een offer-combinatie die tot geforceerd remise zou leiden. Ik bood op dat moment remise aan, maar daar wilde zij niets van weten. Niet verstandig, want door het vermijden van de remise kwam zij uiteindelijk zelfs in een verloren stand terecht. Er is derhalve nog steeds geen eerste keer, maar het verhaal is er wel..

Herinnert u zich de warrige man nog? Ik heb een paar keer over hem geschreven. Hij duikt steeds op als er nieuwe manipulaties en machtsspelletjes in de internationale schaakpolitiek aan het licht komen. In zijn verwardheid kan de warrige man maar niet begrijpen waarom wij dat accepteren. Zo gingen de laatste verkiezingen voor het FIDE-presidentschap hem volkomen boven de pet: hoe kan het gebeuren dat een boef als Kirsan Iljoemzjinov keer op keer herkozen wordt? Dat is toch niet normaal? Als je het aan de warrige man vraagt, is de schaakwereld een bananenrepubliek van de zuiverste soort.

Hij zit tegenwoordig vastgebonden in een rolstoel die wordt voortgeduwd door een potige verzorgster. Met wild zwaaiende armen en vervaarlijk rollende ogen trekt hij de aandacht van de voorbijgangers, die liefst zo snel mogelijk voorbij gaan. De warrige man komt graag in het Stadshart, gezellig onder de mensen. Ik noem hem Napoleon, want dat vindt hij fijn. Deze week was hij er weer en hij zag mij direct. “Hé schaker, ouwe gek!”, brulde hij opgewonden. “Het gaat wel weer lekker met jullie, hè? Die Ali Yazici moet je er direct uitgooien!” “Hoe kom je daar nou bij?”, vroeg ik. “Hij weet alles, hij zit de hele dag op internet en hij heeft overal commentaar op”, antwoordde de potige verzorgster vermoeid en zij sjoerde hem extra stevig vast.

“Weet jij wat het CAS is?”, vroeg de warrige man. “Dat is het hof van arbitrage in de sport waar iedere sporter en sportorganisatie in beroep kan gaan tegen beslissingen van hun sportbond. Alle sportbonden die bij het IOC zijn aangesloten moeten de uitspraken van het CAS respecteren. Democratie, weet je? Maar wat doet Ali Nihat Yazici, de voorzitter van de Turkse schaakbond? Die organiseert namens de FIDE de Schaakolympiade en weigert arbiters uit landen die bij het CAS een procedure tegen de FIDE zijn begonnen. Omdat die procedures de FIDE geld kosten. Dat is pure dictatuur! Dat mag je niet pikken! Boycotten die Olympiade!”

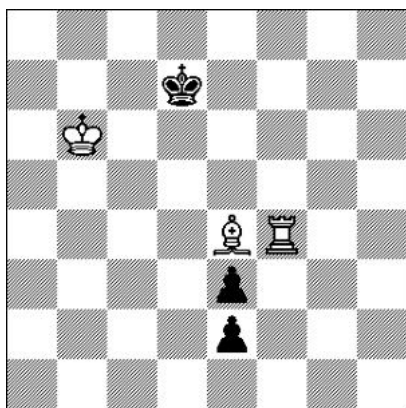
Er is inderdaad iets aan de hand. In de verkiezingsstrijd om het FIDE-presidentschap in 2010 heeft Karpov bij het CAS een zaak aanhangig gemaakt omdat hij van mening was dat de kandidatuur van Iljoemzjinov onreglementair was. Hij werd gesteund door de schaakbonden van Oekraïne, Frankrijk, Duitsland, Zwitserland en Amerika. Karpov heeft ongelijk gekregen. Een zaak van de Engelse en de Georgische schaakbond tegen de FIDE loopt nog. Die bonden menen dat de verkiezing van een aantal vice-presidenten (waaronder Ali Nihat Yazici) niet volgens de regels is gegaan en daarom ongeldig moet worden verklaard. De procedures bij het CAS zijn kostbaar en het stoort de Turken dat de FIDE er veel geld aan kwijt is (zo’n 1 miljoen euro, naar het schijnt). Om de procederende bonden een lesje te leren heeft de Turkse schaakbond een veto uitgesproken over de aanstelling van arbiters uit die bonden bij de aanstaande Schaakolympiade.

Should we be quiet and cross our fingers that they will learn? Or should we act? We prefer to act and fight for our chess family. Gens Una Sumus. Ali Nihat Yazici

Het kan haast niet anders of de Turkse bond wordt gecorrigeerd door het FIDE-bestuur. De FIDE isoleert zichzelf binnen de sportwereld als het deze actie niet terugdraait en riskeert een sanctie. Ongetwijfeld komen de getroffen bonden in actie. Ze kunnen wellicht een procedure bij het CAS aanspannen. De KNSB onderhoudt goede betrekkingen met de Turkse bond. Die relatie kan nu worden gebruikt om protest aan te tekenen en de Turken onder druk te zetten zodat ze hun veto intrekken.

De mensen liepen met een boog om ons heen, twee stadswachten op mountainbikes stopten om poolshoogte te nemen en een omstander vroeg zich af of de warrige man zijn pilletje wel had ingenomen. “Ja, toch?”, schreeuwde hij, “ik heb toch gelijk?”

Tijdens een van mijn partijen werd ik een keer geconfronteerd met de opmerking: ‘Hans speelt op trucjes!’ Die opmerking verbaasde mij, met name omdat ze afkomstig was van Bernard Bannink. Als ik onze beide speelstijlen zou moeten karakteriseren zou ik zeggen dat ik de strateeg ben en Bernard de tacticus. In mijn ogen is het de sluwe tacticus die trucjes hanteert om de eerlijke rechtlijnige strateeg beetje te lichten. Wat valt er zoal te zeggen over de trukendoos van schakers?

Réti (1928; Correctie Rinck 1935)

Op 12 mei 2000 hield Hendrik Lenstra zijn intrede *Aeternitatem cogita* (Denk aan de Eeuwigheid) ter gelegenheid van zijn aanvaarding van het ambt van hoogleraar in de fundamentele en toepassingsgerichte wiskunde aan de Universiteit van Leiden. Een van de problemen die hij de aanwezigen tijdens zijn rede voorschotelde was bovenstaande schaakstudie waar hij het volgende over te vertellen had: ‘Als je naar de positie kijkt, dan zie je direct dat wit een beetje in de problemen zit, zeker als hij wil winnen. Maar als je wat meer ervaring in het schaken hebt, dan zie je ook vrij snel een mooie manoeuvre die wit kan uitvoeren. ... Als wit die manoeuvre uitvoert, dan lijkt het eerst dat hij daarmee regelrecht wint. Maar als je beter kijkt, dan blijkt dat zwart zich op een geniepige manier voor wit kan verstoppen. ... Om zwart toch op de knieën te krijgen, voert wit op het kritieke moment een *briljante* zet uit, een zet die iedereen van zijn bank doet vallen van verbazing (ik zal dus maar niet zeggen welke het is), en zwart kan direct opgeven. ... Het is beslist zo dat [de oplossing van een eindspelstudie] leuker wordt naarmate er meer verrassingen in zitten, kunstgrepen die uit het niets komen en toch blijken te werken. Nou moet hier wel bij gezegd worden dat wat voor de één een verrassing is, voor de ander een flauwiteit is. Als je je op dezelfde manier drie keer hebt laten verrassen,

dan is het de vierde keer geen echte verrassing meer. Als je honderden van die eindspelstudies hebt opgelost, dan heb je de meeste briljante wendingen wel gezien, en dan word je steeds kieskeuriger. Op een gegeven moment is het de moeite niet meer waard, en je houdt ermee op. Zo is het *mij* althans gegaan, met die eindspelstudies. Maar met de wiskunde is het anders. Hoe diep je er ook in duikt, op ieder niveau kom je weer eindeloos veel verrassingen tegen. Over al die verrassingen wil je nadenken, je wilt ze begrijpen, je wilt om zo te zeggen de truc tot methode verheffen. Als je een wonder *begrijpt*, dan ben je in staat het tot je eigen voordeel aan te wenden. Pas als je snapt hoe een vogel kan vliegen, kun je een vliegtuig bouwen.’

Een relativerende kanttekening bij de visie van Lenstra op schaken en wiskunde is op zijn plaats. Deze kanttekening is afkomstig van de Gian-Carlo Rota. In januari 1997 publiceerde Rota in de Notices of the American Mathematical Society Vol. 44-1, het artikel *Ten lessons I wish I had been taught*. Tien lessen die ik iedereen aan kan raden te bestuderen. Over het wiskunde vak vermeldde Rota het volgende in dit artikel: ‘Geruime tijd geleden maakte een oudere en bekende getaltheoreticus enkele denigrerende opmerkingen over het werk van Paul Erdős. U bewondert ongetwijfeld de bijdragen van Erdős aan de wiskunde evenzeer als ik en het irriteerde me dat deze wiskundige botweg en beslist beweerde dat het gehele werk van Erdős ‘teruggebracht’ kon worden tot een paar trucjes die Erdős steeds weer voor zijn bewijzen gebruikte. Wat deze getaltheoreticus zich niet realiseerde was dat andere wiskundigen, zelfs de allerbesten, ook op een paar trucjes vertrouwen die ze steeds weer toepassen. Neem Hilbert. Het tweede deel van zijn verzamelde papieren gaat over de invariantentheorie. Ik stelde me ten doel om enkele van deze artikelen grondig te bestuderen. Het is triest vast te stellen dat sommige van Hilbert’s schitterende resultaten volledig vergeten zijn. Maar tijdens het lezen van de bewijzen van Hilbert’s prachtige en diepe theorema’s over de invariantentheorie, kwam het voor mij als een verrassing te verifiëren dat Hilbert’s bewijzen steeds weer van een paar trucjes afhingen. Zelfs Hilbert beschikte maar over een paar trucjes.

R. Réti & H. Rinck (1928): **1. Lf5!** Na 1.Lc6 Ke6 2.Te4 Kd6! is het remise. **1...Ke8 2.Te4 Kd8 3.Ld7!! e1D 4.Lb5** Dreigt mat op e8! 1-0

Toen John van der Wiel in de beruchte, stervenskoude winter van 78/79 Europees Jeugdkampioen werd, zat ik in het totaal onverwarmde WSN-gebouw met twee onderbroeken en twee paar sokken aan de laatste hand aan mijn proefschrift te leggen. Ik was mij niet bewust van het groots dat gewrocht werd op enkele kilometers afstand. Enkele jaren later zou ik zelf bescheiden deel gaan uitmaken van het mooie kerstecircus dat zich ieder jaar in Groningen presenteert. Vanaf 1992 werd dat meedoen zelfs structureel. Er vormde zich een traditie. Beter nog, een handvol tradities.

Eerste kerstdag. De telefoon gaat. “Ja Manuel, met Eric. Ik heb slecht nieuws. Ik ben door mijn rug gegaan en kan met geen mogelijkheid morgen naar Groningen.” Mijn reactie is kort, een woord van drie letters. Elk jaar sinds 1992 ben ik samen met Eric in Groningen. We kennen elkaar al 45 jaar, deden gezamenlijk eindexamen. In de tijd van de dinosauriërs zo ongeveer. Een traditie wordt nu eventjes onderbroken. Bah! – ook een woord van drie letters trouwens.

De volgende dag begint de tweede traditie. 's Ochtends om half zes, zes uur met de auto de A12 op. Tot Utrecht zijn er nog maar een handjevol andere gekken op de weg. De kerstboom bij IJsselstein verlicht de horizon. Amersfoort. Dan het pikdonkere stuk over de Veluwe. De rijksweg bij Zwolle vervolgens, badend in licht. Dan weer de duisternis tot Assen. Dit is het land van de “onmenselijke Drenten”, zoals een oude geschiedschrijver de bewoners omschreef naar aanleiding van de slag bij Ane in 1227, waarin bisschop Otto van Utrecht met vierhonderd van zijn mannen werd afgeslacht. En daar begint het dan te gloren. Wanneer ik bij afslag Groningen-Zuid ben is het donker aarzelend geweken. Als ik de Ketwich Verschuurlaan opdraai slaapt heel de Parel van het Noorden nog. Eindelijk bij het hotel naast de Martinihal. De tweede traditie is volbracht.

Maar dan de derde traditie: het verliespunt in de eerste ronde van Mini A. Het is altijd een korte nacht geweest, de gekruide Kerstfazant en de wijn hebben soms een robbertje gevochten met mijn maag. Dus dat slapen is meestal niet heel jofel geweest. Dit jaar even geen Kerstfazant en zie, de traditie wordt dit jaar gebroken: ik win.

Traditie nummertje vier: na het ontbijt lopen naar de stad. Niet met de bus. Nee, lopen. Koffie met gebak. In het etablissement waar ik zit hoor ik om mij heen het Grunningse dialect. Gekeuvel van veel boerenkoppen. Recht voor zijn raap en geen woord teveel. Ik betaal, op naar die ene boekenzaak waar ik altijd kom. De kelder in

en kijken bij “exacte wetenschappen” en bij filosofie. Het assortiment is in de loop der jaren flink uitgedund. Ja, het internet heeft in boekenland tot fikse kaalslag geleid. Ikzelf ga toch het liefste neuzen en vind dan waarop ik niet had gerekend. Dit jaar “Philosophy of Logic” van W.V. Quine, een van de grootste filosofen van de vorige eeuw.

Traditie vijf: veel te vroeg richting speelzaal. Uiteraard met een doosje sigaren. Ik zet mij op een van de bankjes bij de ingang van het Sportcomplex en steek mijn eerste sigaar van de dag op. Ynte is een van de eersten die ik zie, een broeder in het kwaad. We keuvelen over vroeger. Wanneer ik de speelzaal binnenloop staan alle legers opgesteld. “Verstild” is het woord dat onmiddellijk bij mij opkomt. Fons rommelt wat aan de wedstrijdleaderstafel, Johan zegt iets tegen Piet. Galm. Later komt ook Wim binnen. Hij kijkt altijd wat verschrikt als hij mij ziet. Zou dat de nagalm zijn van die ene partij die ik tegen hem speelde toen ik de S.C. Groningen nog onveilig maakte?

En dan zijn er die vele, vele vertrouwde gezichten. Zij horen bij dit kerstgebeuren als vliegen bij een paardenvijg - u mag ook iets eleganters bedenken wat mij betreft. Ex-leraar Robert, praatschaak-nazaat Evert, Frans, Frans-Pieter, Albert, Marcel, Adrian en..en..en. O ja, Bart. Dit jaar had hij een geweldige observatie. Toen de oliebollen traditiegetrouw op de laatste toernooidag werden binnengebracht vloog iedereen erop af. In het voorbijgaan zei Bart droogjes: “Net vogels die afkomen op oud brood.” De zichtbare gretigheid is volgens mij in de wereldgeschiedenis nooit treffender verwoord. Deze quote houden we er dus in.

Dit jaar was de vijftigste editie van ons schaakfestijn. Ik kan niet om de gemeenplaats heen dat er veel is veranderd. We zitten niet meer in de schitterende entourage van de Martinihal, ook niet op de historische (gewijde?) grond van het Harmoniegebouw waar in 1946 het Stauntontoernooi werd verspeeld. Is dat erg? Neen, want het gaat uiteindelijk om de schakers en niet om de gebouwen. De organisatoren hebben er altijd weer voor gezorgd dat er ieder jaar iets moois uit de grond werd en wordt gestampt, niet zelden onder moeilijke omstandigheden. Ga maar eens met Johan en Jan praten. Ze hebben volgehouden. Voorwaar, geen zuiverder liefde dan die tussen een man en zijn paard, maar dan net iets anders.

En ik? Ik blijf hier na kerst komen zolang ik, kwaadaardig oudje, dat kan. Niets mooiers dan iemand aan het schaakbord te mogen vermoorden. Tot volgend jaar dus, waarde schaakvrienden!

December was een lekkere schaakmaand. Via het internet kon je op de voet volgen hoe in Londen Carlsen het ratingrecord van Kasparov brak, Kramnik de sterren van de hemel speelde en Robin van Kampen in het open toernooi ongeslagen eerste werd.

Magnus Carlsen (2014: ELO 2882)

Kort daarna konden we zien dat de Fries-Groninger GM Sipke Ernst medewinnaar werd van het Schaakfestival in Groningen. We werden bovendien dagelijks op de hoogte gehouden van de resultaten van een aantal clubgenoten en andere bekenden. Sommigen van hen zouden daar overigens wel eens minder blij mee kunnen zijn geweest dan wij.

Je kunt proberen je te verstoppen in de schaakwereld, maar zelfs in zo'n lekkere maand als december was, is de rauwe werkelijkheid onontkoombaar. Elke dag wordt ons ingepeperd dat we moeten hervormen, of we willen of niet. De arbeidsmarkt, de woningmarkt, de zorgsector, de studiefinanciering, cultuur, defensie, alles gaat op de schop om het begrotingstekort onder de 3% te houden en de staatsschuld te verminderen. Het hervormen staat met stip bovenaan de politieke agenda.

De hervormingsdrang heeft ook de sportwereld in zijn greep. De regering heeft een streep gehaald door de ambitie om in 2028 de Olympische Spelen te organiseren, maar

NOC*NSF blijft streven naar een plaats in de top-tien van het Olympische medaille-klassement. Daarvoor is geen extra geld gekomen, dus is er hervormd. De nieuwe methode van subsidietoewijzing voor topsport en talentontwikkeling heeft echter niets te maken met sportieve, verdelende rechtvaardigheid. De sterksten krijgen het meest. NOC*NSF, de sportregering van Nederland, wil een maximaal rendement op zijn investeringen halen.

Anish Giri (2015: ELO 2798)

Anish Giri heeft 90.000 euro toegestopt gekregen als individueel toptalent en de KNSB blijft met lege handen staan. Het is Giri van harte gegund, maar een grotere diskwalificatie kun je je als sportbond nauwelijks indenken. NOC*NSF is kennelijk tot de conclusie gekomen dat deze individuele sporter beter af is zonder de steun van zijn bond.

We staan nu voor de keuze of de KNSB de voorzieningen voor topschaken en talentontwikkeling moet afstoten, of dat we zonder die subsidie toch op de ingeslagen weg doorgaan. Afstoten betekent terugvallen in de situatie van 5-10 jaar geleden. Dat is niet moeilijk, want de infrastructuur van toen is nog vrijwel geheel in tact. Het zal op langere termijn echter de doodsteek voor de schaaksport in Nederland zijn. Doorgaan op de ingeslagen weg kan daarentegen alleen als de organisatie van

het Nederlandse schaken fundamenteel wordt aangepast. We moeten hervormen!

Een blauwdruk van de schaakbond voor de toekomst is er niet en hoeft er niet te zijn mits een duidelijke koers wordt uitgezet. Hoe die koers er precies uit komt te zien, dient te worden bepaald in een brede, fundamentele discussie. Op grond van mijn kennis als sportsocioloog wil ik alvast een paar elementen aangeven.

Financiering is een kernprobleem, onder andere doordat het topschaken duurder is geworden. De interne financieringsbronnen daarvoor zijn ontoereikend, zodat financiering van buiten moet worden gezocht. Het is van belang dat de KNSB structuren en werkwijzen ontwikkelt waarmee het Nederlandse topschaken beter kan worden vermarkt. In principe is schaken een mooi product, maar in Nederland is het publiek klein en de organisatie niet professioneel genoeg. Er zou een businessmodel moeten komen dat voor bedrijven aantrekkelijk is om mee samen te werken en in te investeren. De ouderwetse sponsoring kan dan vervangen worden door moderne partnerships. De waarde van het schaken voor potentiële partners (investeerders) neemt toe als er meer sterke schakers en schaaktalenten zijn en het publiek groter is. Voor de schaakbond ligt daar een schone taak. Zij kan die invullen door a) te zorgen voor een goed opleidings- en trainingsstelsel; b) successen in internationale competities en kampioenschappen na te jagen;

c) te zorgen voor een interessante nationale competitie; d) het schaken op een aantrekkelijke manier via de (vooral nieuwe) media te propageren; e) veel tijd en aandacht te schenken aan het jeugdschaken en schoolschaken; d) een groot potentieel publiek te vormen door het recreatieschaken in georganiseerd en ongeorganiseerd verband te stimuleren. En natuurlijk is het van belang dat het aantal leden omhoog gaat - dat levert aanzien, draagvlak, support en uiteindelijk ook geld op.

Op 9 februari moet de Bondsraad de begroting voor 2013 vaststellen, want als we niet doorgaan met besturen loopt het schaakleven in Nederland binnen enkele maanden vast. We kunnen een stevige discussie verwachten over sanering, bezuinigingen en contributies. Die discussie is noodzakelijk, maar pas echt zinvol als hij wordt gevoerd in de wetenschap dat een veel belangrijkere, diepgaande discussie over de koers van de KNSB op handen is. Het KNSB-bestuur zou daar voorstellen voor moeten doen. Mocht dat onverhoopt niet gebeuren, dan moet de Bondsraad zelf het initiatief nemen.

Januari wordt een lekkere schaakmaand. We dompelen ons volledig onder in TaTa Steel Chess. In februari kunnen we dan met frisse moed de Bondsraad induiken. Want we besturen omdat we graag schaken, niet omdat we hervormen zo leuk vinden.

Het zou maar zo kunnen zijn dat we nu per dag meer informatie over ons heen gestort krijgen dan honderd jaar geleden in vele maanden. Ik heb die vloed voor mezelf een klein beetje teruggeschroefd door alleen een weekendabonnement op de krant te nemen. En nog steeds gaat meer dan 95 procent van de informatie die daarin staat volstrekt ongelezen de vuilnisbak in. De huis-aan-huis bladen weer ik dapper af met de bekende sticker op de brievenbus. En dan nog: een stortvloed van informatie, een papieren stortvloed zowel als een digitale. Die informatie gaat grotendeels langs mij heen; en aangezien u natuurlijk in dezelfde situatie verkeert ... Gevolg van een en ander: we herkennen het bijzondere niet – de krenten in de pap – omdat we verzuipen in de hoeveelheid informatiebagger.

Als er honderd jaar geleden een schaaktoernooi werd gespeeld, dan kwam er een toernooiboek uit en het wachten was op het volgende grote toernooi. Maar de schaakliefhebber moest het eerst maanden doen met die informatie en had tijd om een en ander echt tot zich te nemen. Hij kreeg ruim de gelegenheid om te herkauwen. Ik neem aan dat dat herkauwen ook werkelijk gebeurde. Wat moest de rechtgeaarde schaakliefhebber anders? De hele avond z'n wijf molesteren?

De tand des tijds zal aan veel partijen – bijeengebracht in zulke toernooiboeken en ook in andere bronnen – knagen en uiteindelijk blijft er een setje parels over van partijen die tot het schaakerfgoed gaan behoren. Hans Ree had het in zijn column van 19 januari jl. over de partij Rotlewi- Rubinstein, Łodz 1907.

Georg Rotlewi – Akiba Rubinstein, Łodz, 1907.
1.d4 d5 2.Pf3 e6 3.e3 c5 4.c4 Pc6 5.Pc3 Pf6 6.dxc5 Lxc5 7.a3 a6 8.b4 Ld6 9.Lb2 0–0 10.Dd2 De7 11.Ld3 dxc4 12.Lxc4 b5 13.Ld3 Td8 14.De2 Lb7 15.0–0 Pe5 16.Pxe5 Lxe5 17.f4 Lc7 18.e4 Tac8 19.e5 Lb6+ 20.Kh1 Pg4 21.Le4 Dh4 22.g3 Txc3 23.gxh4 Td2 24.Dxd2 Lxe4+ 25.Dg2 Th3 0–1

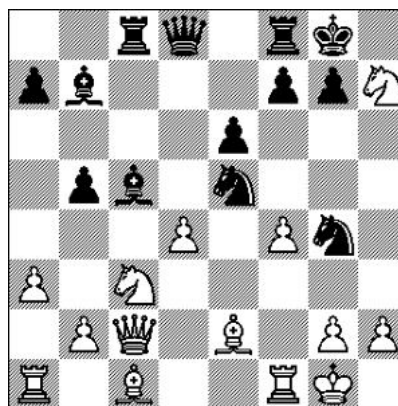
Ik vraag me af hoeveel van u nu zeggen: “O ja , die!”. Ik heb een beetje leren schaken met de boekjes van Bouwmeester. Op bladzijde 72-75 van “Topprestaties van vijftig grote meesters” staat hij, een partij van wrede schoonheid, een raderwerk van kunstzinnig sadisme. Het is leuk om er nog eens naar te kijken met Fritz of Houdini in de aanslag. Zwart had (helaas?) prozaïscher kunnen winnen, zoals Ree ook aangaf; indertijd is me

dat niet opgevallen, maar nu... Voorlopige conclusie: herkauwen is zo slecht nog niet.

Het Tata-toernooi ligt weer achter ons. Wat zal er van beklijven? *Zal* er überhaupt iets beklijven?

Ik denk dat er een kansje is dat de Partij Aronian-Anand deel gaat uitmaken van het paarden setje partijen die er uiteindelijk toe doen.

Levon Aronian, Levon (2802) - Viswanathan Anand, (2772), Tata Steel, Wijk aan Zee, 2013.
1.d4 d5 2.c4 c6 3.Pf3 Pf6 4.Pc3 e6 5.e3 Pbd7 6.Ld3 dxc4 7.Lxc4 b5 8.Ld3 Ld6 9.0–0 0–0 10.Dc2 Lb7 11.a3 Tc8 12.Pg5 c5 13.Pxh7 Pg4 14.f4 cxd4 15.exd4 Lc5 16.Le2 Pde5 Zie diagram.

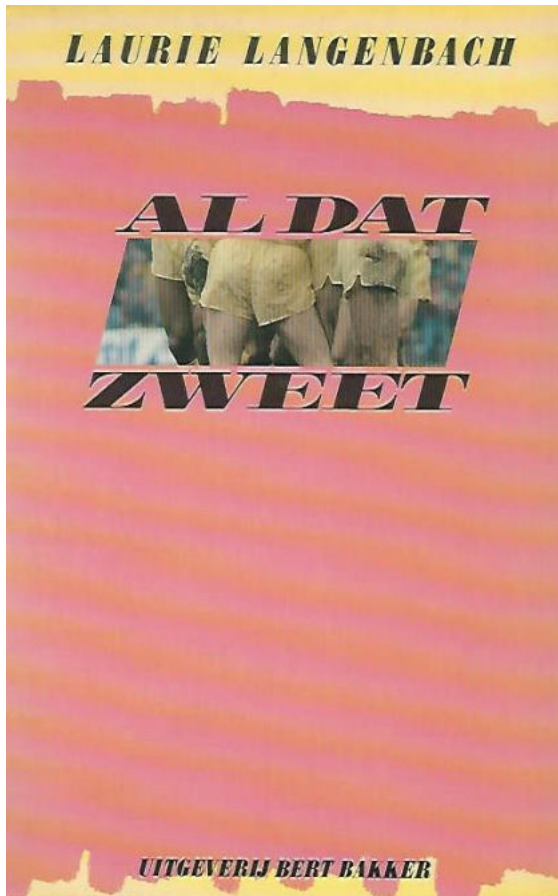

17.Lxg4 Lxd4+ 18.Kh1 Pxd4 19.Pxf8 f5 20.Pg6 Df6 21.h3 Dxd6 22.De2 Dh5 23.Dd3 Le3 0–1

Hans Ree gaf de overeenkomst aan tussen deze partij en de overwinning van Rubinstein: moordende zwarte lopers, aanval met paard en dame op de witte rokadestelling en de rol van penningen op de koningsvleugel. Anand verwees zelf trouwens ook naar die partij van meer dan een eeuw geleden. Ik hoop van harte dat Aronian-Anand 2013 over honderd jaar dezelfde status heeft als Rotlewi-Rubinstein nu. Maar ik ben daar bepaaldelijk niet zeker van, want gejaagdheid en over-informatie doen hun moordende werk. Tegen die tijd zijn er al weer miljarden partijen over de mensheid heen gekieperd. Aan herkauwen ter optimalisatie van de mentale spijsvertering komen we niet gemakkelijk toe. En nog wat, “herkauwen” is ook nog eens een werkwoord met doorgaans bedenkelijke bijsmaak. Want al houden we misschien van een stuk koe op ons etensbordje, als we iemand een koe noemen is dat nooit een compliment.

De dappere schaakster – 2013

Laurie Langenbach (1947-1984) heeft in de NRC columns over sport geschreven. Een aantal is gebundeld in *Al dat zweet* (1983).

Wij, clubschakers, komen er ook in voor, in een verhaal over Marie *De dappere schaakster*, een alleenstaande vrouw die betere dagen heeft gekend.

“O, ze zijn hard voor me geweest hoor, die heren van schaakclub! Ze hadden geen medelijden, ze hebben me flink te grazen genomen. Ik weet nog, in het begin, toen was er een heer, die heeft me al mijn stukken afgenomen, achter elkaar. Vreselijk was dat, ze stonden allemaal te kijken.”

Ruurd Kunnen

Inderdaad, zo doen wij dat. Maar Marie leerde snel. “Een maand geleden heb ik die kerel teruggepakt. Ik heb hem al zijn stukken afgenomen, één voor één. Je had zijn gezicht moeten zien!” Ongetwijfeld stonden wij weer allemaal te kijken, vol leedvermaak. Toch zijn wij geen echte rotzakken.

Laurie Langenbach

“Weet je, voordat ik op de schaakclub kwam, had ik nooit veel respect voor mannen. Maar deze mannen, die hebben klasse! Niet dat ik... ik bedoel, het gaat allemaal heel formeel, hoor, ze geven me een hand voordat we gaan spelen, ze noemen me mevrouw, ze zijn allemaal getrouwd, het is heel netjes hoor, maar ik heb nog nooit zulke kiene mannen ontmoet. Het is niet kinderachtig wat daar gepresteerd wordt.”

Dat klinkt goed, zult u denken, maar de cynische ondertoon kan niemand ontgaan. Als wij echt zo fantastisch zijn, waarom zitten er dan niet meer vrouwen op Promotie? Waarom hebben wij maar één Cissy? Waarom zijn er zo weinig vrouwen als Marie?

Laurie Langenbach liet Marie zelf het antwoord geven: “Laatst zei de voorzitter tegen mij: ‘U bent wel dapper mevrouw.’ ‘Dat ben ik mijn hele leven geweest, meneer,’ zei ik tegen hem, ‘mijn hele leven.’”

Onlangs zag ik een interview met een KLM stewardess die ontslagen was omdat zij bij de lunch een glas wijn had gedronken. Dat zou geen probleem geweest zijn als deze lunch niet binnen een bloktijd had gelegen. Het is cabinepersoneel niet toegestaan een bepaald aantal uren voor aanvang van de dienst alcohol te nuttigen. Het zou trouwens ook geen probleem zijn geworden als deze faux-pas niet gemeld was door een oplettende collega. De stewardess werd ontslagen omdat zij de regels had overtreden. Het was maar een kleine overtreding: de bloktijd was nog maar net ingegaan en haar functioneren die dag is er op geen enkele manier door beïnvloed. Verder had zij een lange onberispelijke staat van dienst. Desondanks had de dienstleiding behoefte aan een duidelijk signaal aan alle medewerkers dat de regels streng worden gehandhaafd en vloog zij er uit.

Ik moest direct aan haar denken toen ik in een krantenartikel las dat een co-piloot van Transavia tijdens een vlucht in slaap was gevallen. Dat werd gemerkt omdat de piloot even een toiletbezoek had gebracht en niet meer de cockpit in kon. Het was een kort artikel naar aanleiding van een verslag van een onderzoek van de Onderzoeksraad voor Veiligheid. Bonken op de deur en oproepen via de intercom had de co-piloot niet doen ontwaken. De automatische piloot verzorgde de vlucht, verdere details ontbreken. Het verrassende zit hem in de reactie van Transavia. Deze firma gaat bekijken of er maatregelen zullen worden genomen. Kennelijk is in slaap vallen tijdens de dienst van een andere orde dan een glaasje wijn drinken voor de dienst. Dat laatste mag niet; het eerste kennelijk wel, althans er zal iets afgewogen moeten worden. Misschien lag de fout wel bij de piloot. Door te vergeten zijn collega wakker te maken toen hij naar het toilet ging. En dan treft de co-piloot misschien geen blaam. Want dan heeft hij met toestemming van zijn piloot de ogen gesloten. Voor de piloot zijn er wel vast wel verzachtende omstandigheden: ‘zijn collega sliep kennelijk met de ogen open en daardoor dacht ik dat hij wakker was’. Wat

trouwens ook nog kan is dat de KLM veel strenger is dan Transavia. Als ik ga vliegen heb ik overigens liever te maken met een stewardess met een glaasje op dan met een koppel piloten dat om en om een stevige dut doet.

In de Eucharistievering op de zondag van onze vakantie in Winchester zaten wij zoals altijd vooraan. Dat doen wij om maximaal van het koor te genieten. Bij eucharistievieringen in een Kathedraal is standaard een batterij aan 'clergy' aanwezig, die ieder een deeltaak uitvoeren. Een van de priesters was de 'Dean' van de Kathedraal, de baas zo gezegd. Hij hoefde niet veel te doen, slechts de tweede bijbeltekst voorlezen. Zijn 'verger', een functionaris die alleen in de Anglicaanse kerk voorkomt, schreed statig naar hem toe om hem met een hoofdknik uit te nodigen naar de lessenaar te komen.

Wij zaten eerste rang en konden het tafereel prachtig volgen. De verger knikte een paar keer, geen beweging. Hij bleef prima in zijn rol door keurig te blijven staan. Het geluk was met hen, in die zin dat er naast de Dean nog een ander priester zat. Met een ferme por in zijn zij werd de Dean door hem uit de slaap gewekt en gezegd moet worden: hij was snel bij zijn positieven. En de rest liep op rolletjes.

In mijn jeugdjaren bij DD was een markante verschijning de heer Jac. Levie. Hij zat vrijwel altijd op dezelfde plaats en omringde zich met rook en as. Hij had immer een stevige sigaar in de mond en dat leverde knoeiwerk op. Hoesten, veel as op het bord, dat er ook weer af moest. Eén keer zag ik hem in slaap vallen en viel de sigaar op zijn schoot. Grote consternatie natuurlijk. Het is de enige keer dat ik iemand tijdens het schaakspel in slaap heb zien vallen. Van het ingaan van de eeuwige slaap aan het schaakbord ben ik tot nu toe geen getuige geweest. Toen de heer Levie jaren later aan het bord in de schaakzaal overleed, was ik lid van Promotie.

Als columnist moet je goed op de actualiteit letten. Als het even meezit, kun je daar iets mee. Nu, er is recentelijk iets gebeurd dat relatief veel aandacht heeft gekregen. In januari kondigde het Staatshoofd der Nederlanden haar aftreden aan. Dat zou op zich een mooie aanleiding kunnen zijn om te “columniseren” over de Republiek der Verenigde Nederlanden, maar het is niet helemaal duidelijk wat dat met schaken te maken heeft. Neen, dat ging hem niet worden. Maar zie, in februari kondigde vervolgens ook iemand uit Rome, getooid in Sinterklaasoutfit, zijn aftreden aan. En na de gebeurtenissen die toen volgden viel er bij mij een kwartje...

Op de televisie werd namelijk veel aandacht besteed aan deze twee gebeurtenissen. Bij Pauw en Witteman zaten al direct dezelfde avond allerlei lieden bijeen om het aftredende Staatshoofd te roemen. Wat was ze toch goed en intelligent! Een oud-premier wist te vertellen dat het Staatshoofd hem af en toe zowaar aan het denken had gezet. Hartstikke leuk om iemand zichzelf zo te horen diskwalificeren...

Ook de Romeinse Sinterklaas werd redelijk bejubeld, alhoewel met hier en daar wat zeer gedempte kritische noten. Domweg omdat men daar *echt* niet omheen kon. “Een briljant theoloog!” kraaide een idioot aan de gesprekstafel bij mooie Jacobientje. Een briljant theoloog? Een contradictio in terminis, dunkt me. En ook nog eens irrelevant voor een manager.

Enfin, als een hotemetoot het veld ruimt voelen altijd wel andere hotemetoten zich gedwongen om zijn of haar lof uit te trompetteren. Ik kan daar slecht tegen, want de loftrompet produceert in dat geval vrijwel altijd valse klanken.

Als ik over een jaar of wat afscheid neem van mijn werkgever zal ik de nodige toespraken over me heen gestort krijgen. Ik ben geen hotemetoot. Verre van. Een bescheiden loftrompet zal klinken; zo gaat dat altijd bij een afscheid van een gewone sterveling. Maar de kritisch bedoelde noot zal stellig niet ontbreken. Ook dat hoort erbij, althans bij de gewone sterveling die afscheid neemt en gelukkig maar. In humoristische verpakking,

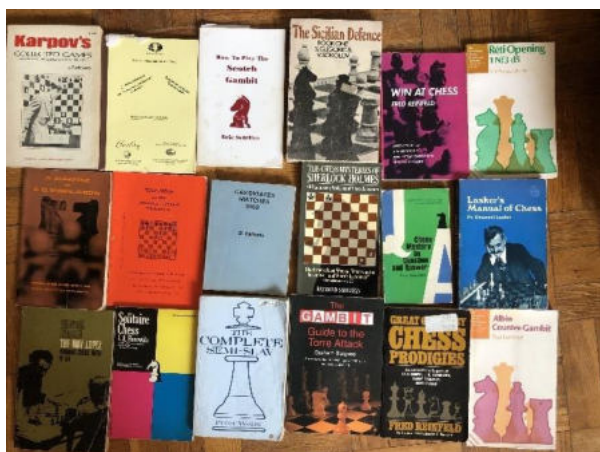
maar toch. “...En je hebt ook nog eens een stagiaire aan het huilen gekregen, Manuel.” Lachsalvo van de goegemeente. Maar de spreekster en tegelijkertijd projectleider die getuige was van het voorval vond het indertijd wel degelijk minder leuk en zij weet dat ik dat weet. Een kritische noot voor hem die begrijpt.

Maar dan nu een heel andere categorie: de beroepsschakers. Ook die nemen afscheid, deze ZZP-ers avant la lettre. Afscheid van de schaakarena wel te verstaan. Botwinnik deed dat in de beroemde (nou ja) LSG-vierkamp die hij in 1970 speelde met Spasski, Larsen en Donner. Ook Kasparov kondigde zijn vertrek aan. Te onzent deed Karel van der Weide dat zelfs bepaald uitgebreid. Dit zijn de enigen van wie ik me op dit moment kan herinneren dat zij min of meer “officieel” afscheid hebben genomen. Het is in de schaakwereld zeker niet de gebruikelijke manier. Schakers lijken als regel gewoon uitgefaseerd te worden. Hé, ik heb al heel lang niets meer gehoord van puntje, puntje, puntje. U kunt naar believen een schaker invullen van wie u al een paar jaren niets meer hebt vernomen. Voor hen geen lovende toespraken, geen mooie woorden, geen mooie fles wijn namens de FIDE. Zij verdwijnen zonder uitgezwaaid te worden in de mist der tijden. Toegegeven, enkelen willen sporadisch nog wel eens ergens achter een bord signaleerd worden, maar in de grote arena's zijn zij niet meer te vinden. Zij zijn levende doden, in stilte afgedankt door de wrede Caïssa.

Ik vermoed dat de schakers die in de top-10 van de wereld zitten goed van hun schaakactiviteiten kunnen leven. Ze zullen ongetwijfeld een appeltje voor de dorst moeten bewaren, voor wanneer zij op de ranglijst van de FIDE teruggevalen zullen zijn en niet meer voor de grote toernooien en matches gevraagd zullen worden, maar verder...Van de schakers die ver van deze top verwijderd zijn kan ik me nog wel voorstellen dan zij van het schaken proberen te leven. Soms zal daar kunst- en vliegwerk aan te pas komen, zoals een goed uitgekiend huwelijk. Ma verdient de kost als huisarts, pa hanteert thuis de stofzuiger en gaat en passant (nou ja) open toernooien in Europa langs. Zo is het nog wel uit te houden.

Ik sta daarentegen nog steeds met grote verbazing te kijken naar het legertje personen die het hart geheel aan het schaakspel verpand hebben, maar die van het schaken zelf nooit en te nimmer hun beroep kunnen maken. Zij zijn geen beroepsschakers en worden het ook nooit. Zij zijn de waterdragers, de randfiguren. Maar ze behoren niettemin volledig tot de schaakwereld.

Het prototype is Silvio. Zijn achternaam ben ik nooit te weten gekomen. In de late jaren negentig en zeker in de eerste jaren van deze eeuw reed hij met een bestelbusje alle toernooien van Midden-Europa af. Hij verkocht boeken op de open toernooien. Silvio kwam ik tegen in Groningen, in Dresden, in Oberwart. Ik heb ooit heel vluchtig met hem gesproken, terwijl hij achter zijn boekenstalletje stond. Vluchtig, want tijdens het gesprek dwaalden de ogen van Silvio voortdurend af naar de andere personen die bij zijn stand stonden. Praten is

leuk, verdienen natuurlijk essentieel. De Kroaat Silvio was ooit leraar wiskunde, hield daarmee op en is toen zijn rondreizende bestaan begonnen. In zijn eentje. Steeds op weg naar de open toernooien met een vracht boeken die hij verkocht tegen dezelfde prijzen die je ook in de boekwinkel betaalde. Een onrustig leven met marginale verdiensten. Een vrij leven wellicht. Maar hoe vrij is vrij als er financiële beperkingen zijn?

Ik heb Silvio nooit zien schaken en heb geen idee hoe sterk hij was, maar een IM was hij zeker niet. Een van de laatste keren dat ik hem zag had hij een jongedame bij zich. Zij was Tsjechische en hij noemde haar zijn verloofde. Ik begreep dat zij in de auto sliepen, een regulier onderkomen was te duur. Vermoedelijk heb ik Silvio in 2003 in Groningen voor het laatst gezien. Daar heb ik Murray's standaardwerk “A History of Chess” van hem gekocht. Het boek stond al langer op mijn wensenlijstje, maar dit was een goede gelegenheid om nu toch maar eens toe te happen. Dit is zeker een kwestie van “gunnen” geweest en – het klinkt ietwat gênant – een kwestie van medelijden.

Wat is er van Silvio geworden? Getrouwd en terug de zekerheid in van een burgerlijk bestaan? Of reist hij nog altijd als een Kroatische “Vliegende Hollander” de toernooien in Duitssprekend Europa af? Ik weet het niet.

Ik moest tijdens ons vluchtige gesprek denken aan Alexander Kieseritzky – U weet wel, de man die bij de Onsterfelijke Partij de klapjes kreeg. Ook die heeft ooit een veilig burgerlijk bestaan als leraar wiskunde opgegeven om zich in het Parijse Café de la Régence in het schaakleven en de armoede te storten – hij is niet bepaald oud geworden.

Silvio staat voor een heel speciale groep, geketend door het schaken zonder nochtans zelf tot grote hoogten te kunnen stijgen op het vierkante bord. Heldhaftig kwijten de leden van deze groep zich van hun taak als waterdragers en leiden ondertussen een leven in de marge. Het oogt voor de nuchtere materialist volstrekt krankzinnig wat zij doen, maar zij doen het uit vrije wil. Zij zijn te vergelijken met de marskramers van honderd jaar geleden die met snuisterijen de hort op gingen. Marskramers in dienst van Caïssa. Zij verdienen ons respect...en ons medeleven.

Wie wil niet één keer in zijn of haar leven met roem overladen worden? Wie heeft er nooit gedroomd van een ticker-tape parade op Broadway? Dat je daar staat in een open limousine met een schone aan je zijde en bedolven wordt met roem, die in deze merkwaardige Amerikaanse traditie de vorm van papiersnippers heeft? Jesse Owens kreeg er een, Lindbergh, Churchill, de eerste maanreizigers, Juliana en Bernhard, Beatrix en nog vele anderen.

Bobby Fischer niet.

Bobby Fischer wereldkampioen

In Nederland hebben wij geen grote traditie van eren en roemen. Wie zijn best doet en een beetje mazzel heeft, kan wel eens iets opmerkelijks presteren. Maar je best moet je altijd doen en geluk hebben is geen verdienste, dus waarom zou je iemand die iets opmerkelijks presteert roemen?

Er is ooit een tv-spelletje geweest waarin de winnaar “eeuwige roem” kreeg toegezwaid, plus (als ik me goed herinner) een mooi boek. Dat is tekenend voor de Nederlandse

mentaliteit, hoewel de waarheid gebiedt te zeggen dat met de komst van de commerciële oproepen je kapitalen kunt verdienen door net iets minder dom te zijn dan sommige anderen. Eeuwige roem kost niets en levert ook niets op. Rijk de Gooijer flikkerde zijn pasgewonnen Gouden Kalf uit het raam van de taxi. Eer en roem? Het gaat om de poen.

Fifteen minutes of fame zijn vaak lucratiever, maar die maak je weer alleen in Amerika mee.

Het was een historische blunder van de Amerikanen om Fischer niet met een ticker-tape parade te eren. Fischer was zonder twijfel een model-Amerikaan geworden als hij was beloond met een triomftocht over Broadway. De schaakgeschiedenis zou anders zijn gelopen.

Clubkampioen Bernard Bannink

Zo'n fout mogen wij niet maken. Nog twee, eventueel drie jaar en Promotie geeft Bernard Bannink een ticker-tape parade.

De vakantietijd breekt aan. Tijd voor iets luchtigs. Laten we het eens over mukkels hebben.

Als ik het woord opzoek in de van Dale staat er letterlijk het volgende:

mokkel, v. en o. (-s). 1. dik, mollig kind; -2 dikke, poezele vrouw; -3. (Barg., volkst.) geliefde: *voor de deur van zijn mokkel stond ie te treuren* (Speenhoff); – meisje in 't alg.

Het kan zijn dat ik het woord “mokkel” weleens in betekenis 1. heb horen gebruiken, maar volgens mij is de algemene betekenis anno nu toch een iets andere. Het woord “mokkel” hoort ergens tussen het rijtje “aantrekkelijke verschijning - mooie vrouw – stoot - lekker wijf”. Ik denk dat het ongeveer als volgt zit: “aantrekkelijke verschijning - mooie vrouw – stoot – mokkel – lekker wijf”.

Het eerste woord kan zonder bezwaar in ieder gezelschap worden gebruikt, maar de acceptatie neemt over het rijtje af. Zelf gebruikte ik het woord “mokkel” een keer tijdens een verjaardagsfeestje met vooral veel juristen en artsen. Ik werd nog net niet de deur uit gebonjourd, maar een dame (die ik overigens niet met “mokkel” had aangesproken) keek toch een partij vals.

Overigens is het voor mij *het* mokkel. Volgens van Dale kan het zowel *het* mokkel als *de* mokkel zijn. Volgens het beruchte groene boekje is het daarentegen gewoon *de* mokkel. Interessant, want met het lidwoord “de” klinkt het mij bizar in de oren. Om alle problemen te omzeilen zal ik het nu zoveel mogelijk over mukkeltjes hebben. Dan voelt niemand zich op zijn of haar taalkundige teentjes getrapt.

Als u op de televisie of in de concertzaal een violiste of pianiste ziet optreden dan wordt u eigenlijk altijd vergast op een mukkeltje. Je ziet nou nooit eens een soliste die zo lelijk is als de nacht. Ook bij zangeressen is het mukkeltjegehalte hoog, alhoewel dat voor de vertolksters van het levenslied weer niet geldt. Maar dat moet met de leeftijd te maken hebben. Laten we wel wezen, het levenslied dient gezongen te worden door de Tante Leens, Heintje Davids, Zangeressen zonder Naam en andere vormeloze types, niet door een jonkie dat nog minstens zestig jaar te gaan heeft. Daarmee is deze

anomalie afdoende verklaard, dunkt me. Ook bij het schaken valt op dat de sterkere dames er vaak oogverblindend uitzien. Men spreekt dan van “chess babes”, maar dat is dus gewoon Engels voor “schaakmukkels”.

Alexandra Kosteniuk

Op welk diep natuurwetenschappelijk verband stuiten wij hier, bij de vrouwelijke pianisten, violisten en de schaaksters? Er is een Nederlands spreekwoord “De duivel schijnt altijd op één hoop.” en dat is een perfecte weergave van het probleem waar ik mee zit. Nou ja, ik zit er niet mee, als u begrijpt wat ik bedoel, maar er dient hier wel iets verklaard te worden. Gaan vrouwen er mooier uitzien als ze beter gaan schaken? Zijn het vioolgen, het pianogen en het schaakgen bij vrouwen met het mukkeltjegehalte verbonden? Of met het mukkeltjechromosoom? Ja, ik druk me misschien wat ongelukkig uit, want ik ben in opperste verwarring. Deze zomer pak ik speciaal voor dit onderzoek een buitenlands toernooi en ik ga goed opletten. Empirisch onderzoek is geboden.

Ik heb al een assistent gecontracteerd die natuurlijk nog eventjes niet met naam genoemd wil worden. Gelijk een Bommeliaanse Professor Prlwytzkofsky en zijn (hopelijk niet al te opstandige) assistent Alexander Pieps zullen wij het fenomeen met de methoden uit de sociaal-psychologische statistiek onderzoeken. Ik word er nu al helemaal *stapel* van! Maar ik zeg u dit: Ik vermoed dat ik na de zomer verslag kan uitbrengen en met een theorie op de proppen kan komen, de zgn. Prlwytzkofsky-Pieps theorie. U hoort nog van mij / ons. Alvast een goede vakantie gewenst!

Onlangs logeerden wij in een hotel aan de Geschwister Schollstrasse in Remagen. Daar zag ik een mooi bruggetje in naar onze vakantie in Engeland. Om daar wat aantekeningen over te maken, pak ik een kladblaadje midden uit de stapel en tot mijn niet geringe verbazing staat daar op: “zaterdag 16 februari door Drie gezusters Groningen op maandag bijgewerkt”. Het blijkt een mislukte facebook print te zijn van de lokale omroep, een keer door mij als kladpapier meegenomen. Deze aaneenschakeling van toevalligheden kan toch niet anders beduiden dan dat van mij een column verwacht wordt over drie zusters. Bij deze!

Het etablissement de “Drie Gezusters” in Groningen was ooit het startpunt van een horeca imperium. De zeer succesvolle formule werd geleidelijk in vrijwel alle grote steden ingevoerd. Inmiddels weten we dat het succes niet alleen zat in het onderbrengen van verschillende variaties aan horecazaken onder één dak, maar vooral door het werken met plof pachters en het voorblijven van schuldeisers. Een kort bezoek aan Wikipedia leerde mij dat de naam geen historische was, wat ik had verwacht. Zelf had ik gedacht aan de drie zusters van Tsjechow of drie roemruchte Groningse zusjes uit een ver verleden, zo die er ooit waren. Maar neen, niets van dat alles, de naam was gekozen omdat de twee compagnons die er ooit begonnen, beiden drie zusters hadden.

Mijn ontoereikende Duitse woordenschat was niet alleen manifest bij het spreken met het hotelpersoneel, maar kwam ook onbarmhartig naar voren toen ik, ook in Wikipedia, de Geschwister Scholl ging opzoeken. Wat blijkt: Geschwister zijn geen zusters, maar broers en zusters! Hoewel het geheel gezin Scholl uit vier meisjes en twee jongens bestond, gaat het hier om Hans en Sophie Scholl. Beiden waren lid van die Weisse Rose, een

kleine verzetsgroep in München tegen het Nazi-regime. Beiden zijn opgepakt en ter dood gebracht. Hun beeltenis is te vinden op postzegels, er is een film over hen gemaakt en talloze scholen en straten zijn naar hen vernoemd. In dezelfde periode werd in Nederland de witte anjer als verzetsymbool gehanteerd, omdat de prins-gemaal al in zijn studententijd gewoon was een witte anjer te dragen.

De drie Engelse zusters waren natuurlijk Anne, Charlotte en Emily Brontë, de beroemde schrijfsters. Wij bezochten hun geboorteplaats, Haworth. De Brontë trail, door het heidellandschap, kent iets unieks: de wegbewijzing is tweetalig, Engels en Japans. Ik ben dat niet eerder tegen gekomen. Bij toeval, alweer, kwamen wij ook in Scarborough, alwaar wij het graf van Charlotte bezochten.

Drie zusjes, ze fascineren altijd. Zeker als ze alle drie een bevallige leeftijd bereikt hebben. Zou het komen door het heilige getal drie? Staan ze mooier op de foto met drie of is vier gewoon teveel van het goede? De eerste drie zusjes die mijn aandacht trokken waren de Engelse Beverley sisters en ik vond dit jaar, nog meer toeval, voor het eerst een langspeelplaat van hen. De oudste trouwde in 1958 met destijds record-international Billy Wright, ik herinner mij dat nog goed omdat daarvan een foto in het weekblad de Wereldkroniek stond. De Amerikaanse Andrew sisters en de McGuire sisters waren er ook nog, maar hen vond ik te oud. Dat speelde in mijn jonge jaren mee bij mijn aandacht voor muziek. Nederland kwam eindelijk in beeld toen de zusjes Kowalczyk met de groep Pussycat furore maakte.

In de sport ken ik eigenlijk maar twee families van drie succesvolle zusjes. De zussen Maleeva waren sterke professionele tennissters in de jaren negentig en natuurlijk hebben wij in onze schaaksport Zsuzsanna, Zsófia en Judit Polgár. Alle drie zijn ze inmiddels gehuwd, zijn moeder en zien ze er prachtig uit, ook dat leerde Wikipedia mij.

Drie gezusters, aan wie denkt iemand desgevraagd dan het eerst? Aan Tonny (met het spleetje tussen haar voortanden), Betty en Marianne, aan Anne, Charlotte en Emily, aan Masja, Olga en Irina, aan Joycelyn, Hazel en Babette, aan Magdalena. Manuela en Katarina of aan Susan, Sofia en Judit? In Nederland aan geen van deze, want wij hebben Amalia, Alexia en Ariane.

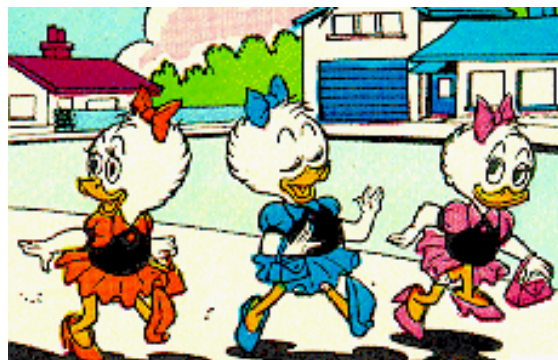
Op mijn column van september ontving ik kort na de verschijning twee reacties, in die week viel er ook nog eens een opvallend krantje in de bus en tevens kwam ik er achter dat ik nog drie bekende Nederlandse meisjes alsmede de nichtjes Duck over het hoofd had gezien. Stof genoeg voor een tweede column over drie zusjes.

Laat ik met het op een na laatste beginnen. Een beschrijving over een boek van Cornelia van Uuden en Pieter Stokvis: 'In de laatste decennia van de negentiende eeuw trouwden de kunstenaars Frederik van Eeden, Willem Witsen en Albert Verweij met Martha, Betsy en Kitty van Vloten. In het boek worden de bewogen levens van deze zussen in kaart gebracht. Hun bijzondere opvoeding door een verlichte vader, het clubzusterschap van de tachtigers, hun verlovingstijd en het huwelijksleven binnen een kunstenaarsmilieu. Bovendien illustreert hun levensloop de ingrijpende veranderingen die zich in de Nederlandse samenleving voltrokken tussen 1850 en 1940'. Aldus de tot aanschaf en lezen aansporende tekst.

Het reclamekrantje kreeg niet het gebruikelijke lot en ging niet ongelezen de papierbak in omdat op de grote foto op de voorpagina naast vier brildragende personen, enkele glazen wijn, een boek en een Ipad ook een schaakbord stond. De stelling was een herdersmat, hetgeen de verliezer niet scheen te deren want hij kijkt vol overgave naar een blonde schone die de zeer goed gevulde kaasplank komt brengen. In deze reclame boodschap was het schaakspel slechts figurant. Als ik hem had gemaakt had ik het enige niet brildragende meisje achter de zwarte stukken geplaatst. Met als boodschap 'met een goede bril had dit voorkomen kunnen worden'. Het aantal blonde dames op de foto is drie en het zouden zusjes kunnen zijn. Daarvoor zijn voldoende kenmerken aanwezig.

De reclamekrant kwam van mijn opticien en daar werkt een jonge vrouw die twee identieke zussen heeft. Zo identiek dat de eigenaars van de zaak altijd even wachten met groeten als ze er één tegen komen. Geen blik van herkenning, betekent 'dat is Lyda' niet. Toen ik in de jaren tachtig dagelijks met de bus naar Groningen reisde, stapten zij een paar halten verder in als zij een vroeg lesuur hadden.

Alsof Lizzie, Juultje en Babetje Duck, de nichtjes van Tante Katrien en ook een drieling, in de bus stapten, zo identiek.

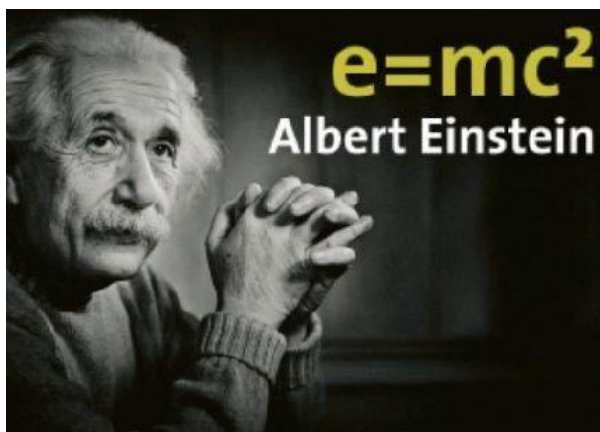

Collega columnist Hans Meijer wees mij op de hardlopende zusjes Kibet: Hilda, Sylvia en Valentine. Hij gaf daarbij zelf al aan dat er zes zusjes zijn, maar zo lang er maar drie hardlopen kwalificeren zij zich voor deze column.

De bekende Groningse schaker Roelof Kroon stuurde mij deze Groningse legende: 'Er waren eens drie schatrijke zusters die niets anders deden dan feesten en dansen. Op een gegeven moment gingen ze inzien dat zo'n leven toch wel erg leeg was. Ze zagen in dat ze met hun rijkdom niets goeds deden. Tot dan toe waren ze altijd bij elkaar geweest, maar nu besloten ze uit elkaar te gaan. En waar ieder uitkwam, daar bouwden ze een toren ter ere van God. En die torens moesten precies gelijk zijn. De eerste kwam uit in Holwierde en bouwde daar een toren, de tweede kwam uit in Schildwolde en bouwde daar haar toren en de derde in Onstwedde. Daar staan drie torens die van ver te zien zijn en een lust voor de ogen zijn'. Roelof is lid van de Spassky's. Deze vereniging kent geen clubavonden, het is gewoon een verzameling schaakvrienden die alleen externe wedstrijden spelen. Daartoe behoren voldoende sterke spelers om de club in de 3e klasse KNSB te houden.

De geschiedenis van de club begint op 30 december 1958. Na afloop van het Gasunie toernooi ging een aantal schakers nog even gezellig doorzakken in de binnenstad. Daar ontstond het idee en de plaats van handeling was: het etablissement de Drie Gezusters aan de Grote Markt!

Zeer onlangs kwam Robbert Dijkgraaf weer eens naar Nederland. De directeur van het Institute for Advanced Study in Princeton kwam in DWDD een lezing geven over Einstein. Nu is Dijkgraaf niet alleen een natuurkundige van de eerste rang, hij kan ook nog eens goed en op aansprekende manier vertellen. Zijn onderwerp: Einstein. Beter gezegd, een collage van de meest aansprekende dingen die Einstein had bedacht.

Dijkgraaf kweet zich enthousiast van zijn taak. Natuurlijk, wie had anders verwacht? Hij bracht de relativiteit van de tijd ter sprake en het bekende “eisenmacekwadraat” en legde meteen uit dat deze ontdekkingen aanzienlijke praktische consequenties hadden. Van de noodzaak een en ander in een GPS te implementeren en de ontwikkeling van de atoombom op basis van Einsteins beroemdste formule.

Dijkgraaf presenteerde een groot aantal van Einsteins wapenfeiten. Schitterende pareltjes, stuk voor stuk. Op de argeloze luisteraar in de zaal of voor het plasmascherm moeten deze overgekomen zijn als evenzovele onafhankelijke “schoten in de roos”. Maar, wat Dijkgraaf niet kon vertellen in kort bestek was dat een aantal van Einsteins schoten in de roos helemaal niet onafhankelijk is van elkaar.

Neem de relativiteit van de tijd en $E=mc^2$. Die twee hebben onmiddellijk met elkaar te maken. Huh? Ja, onmiddellijk. Maar de weg van het een naar het ander

vergt enige college-uren en het gebruik van enige wiskunde. Er is sprake van een niet-triviale, maar wel duidelijk te beschrijven innerlijke samenhang. “Ja ja, het zal allemaal wel”, denkt u misschien. “Allemaal heel leuk, maar wat moet dat in een column over schaken?”

In mijn boekenkast staan de nodige leerboeken van Euwe, geschreven in het tijdvak midden jaren dertig – midden jaren zestig van de vorige eeuw. De boeken staan vol met beschouwingen over stellingskenmerken waarop men moet letten bij het spelen. Maar in elke concrete stelling zijn sommige van die kenmerken belangrijker dan andere. En daar zit 'm natuurlijk de kneep. Iedere halve zool kan de kenmerken leren en begrijpen, maar hoe komt men tot begrip van de interne samenhang? Al die voorbeeldpartijen in de leerboeken beogen die samenhang in concrete situaties te laten zien. En... zijn we allemaal al grootmeester?

De grote spelers begrijpen iets dat de meesten van ons ontgaat, want zij winnen consistent van de mindere spelers. In allerhande concrete, nieuwe situaties. Hebben zij een “interne” theorie, waarmee zij stellingskenmerken kunnen koppelen aan concrete situaties? Dat is niet ondenkbaar, want concrete situaties laten zich vast wel op een zinvolle manier classificeren. Maar die theorie, als zij bestaat, is voorlopig niet expliciet. En die toestand moet je misschien wel koesteren als schaker! Immers, als die theorie bekend was en eenduidig op te schrijven, dan zou iedere studieuze schaker uiteindelijk grootmeester zijn. En – helaas – dat is de dood in de pot; wij schakers leven nu eenmaal van rang en stand. Onwetendheid in dit opzicht is de redding van het schaakspel als spel. Een bizarre, maar juiste constatering, dunkt me.

Dat van die “interne” theorie is wellicht een hersenspinsel en is er iets heel anders aan de hand. Voorlopig kunnen we in elk geval wel constateren dat schaken moeilijker is dan een verband leggen tussen de relativiteit van de tijd en Einsteins beroemdste formule. Ik ben daar eigenlijk wel blij mee.

Alle begin is moeilijk. Net toen ik mij op de eerste dinsdagavond in mijn nieuwe woonplaats gewoontegetrouw opmaakte om naar de schaakclub te gaan, ontdekte ik dat deze in Roden op maandagavond speelt. Zes dagen later speelde ik mijn eerste partij en wederom gewoontegetrouw blunderde ik een prima stelling weg. Weemoed velde mijn hart – waar ben ik aan begonnen.

Over Zoetermeer valt veel te zeggen en niet altijd in positieve zin. Promotie is echter een prachtige club. Het afscheid op 4 februari was ontroerend. De club heeft mij getrakteerd op 13 sigaren uit eigen doos, zorgvuldig geselecteerd door Manuel Nepveu, een kenner. Een bundeling van mijn beste columns met de titel “Eeuwige roem”. En dat bij leven en welzijn! Een waardevoller afscheidscadeau kun je je niet wensen. Donner moest wachten tot hij bijna dood was voordat “De Koning” verscheen. Ik heb mij groot gehouden, die avond, en vlot remise gespeeld tegen Nico Peerdeman. Thuis heb ik echter tot in de kleine uurtjes zitten sippen en in het bundeltje zitten lezen.

Mijn plan is in mijn laatste columns van dit seizoen nieuwe ervaringen in Roden te koppelen aan herinneringen aan mijn eerste jaren bij Promotie. Een intrigerende vraag is bijvoorbeeld of schaakclub Roden een equivalent van mevrouw Slingerland heeft. Oudere Promotianen herinneren zich haar nog wel. Ze had in sommige opzichten iets van de latere Leen van de Meeberg. “Schaak? Goh...” lijkt op “Schaakmat! Oh nee, toch niet.” Leen was toen trouwens ook al lid van Promotie.

Mevrouw Slingerland had een remise tegen Sosonko op haar naam staan. Dat wapenfeit had zich voltrokken in een simultaanpartij ter gelegenheid van het 25-jarige jubileum van de club. De galante grootmeester had remise aangeboden toen mevrouw Slingerland, in paniek omdat ze alweer moest zetten, haar zoveelste stuk weggaf. Deze gebeurtenis heeft zich afgespeeld voor mijn tijd, want ik speelde op 24 oktober 1978 mijn eerste competitiepartij bij Promotie.

Schaakclub Roden heeft alleen mannelijke leden. Geen mevrouw Slingerland dus.

Promotie had in 1978 nog geen website. Er was nog geen internet. Wel was er een clubblad zonder naam. Het initiatief voor dit orgaan was van Willem Broekman afkomstig, die zich terugtrok toen de zaak begon te lopen. Cees Toonen en Theo Mooijman behoorden tot de eerste redacteurs. Beiden zijn mij voorgedaan naar het Noorden.

Ik geloof dat Schaakclub Roden geen clubblad heeft*, maar wel een website (schaakclub-roden.nl). Die ziet er goed uit - mooier dan de site van Promotie als ik eerlijk ben, en veel mooier dan die van de KNSB (maar dat is een dieptepunt op het gebied van webdesign). Qua inhoud is de site van Promotie beter.

Op de website van de club staat alles wat je van sc Roden moet weten. Ik ga dat niet overschrijven. Eén belangrijk detail waaruit blijkt dat de Rodense schaakwereld niet mag worden onderschat, wil ik U echter niet onthouden. Roden heeft een Noordhoek. Weliswaar is dat een industrieterrein, maar toch....**

* Een ernstige vergissing. Schaakclub Roden heeft sinds 1977 een heel mooi clubblad, De Roder Loper.

** De Schaakvereniging Promotie heeft een beroemd lid dat Henk Noordhoek heet.

Op het moment dat ik dit schrijf zijn de Olympische Winterspelen bijna voorbij. Ik heb sporten gezien die meer weg hebben van een kermisattractie dan van sport, maar ik besef dat dit een schandelijk vooroordeel is van mijn kant. Het gaat in die sporten allemaal snel, flitsend en met een hoog risicogehalte. Schitterend om te zien. Dat zeker.

Net als u ben ik er ook getuige van geweest dat er door buitenlandse kranten gemopperd wordt over het langebaanschaatsen. Over de suprematie van een landje waar men kennelijk gewend is om over lange kanalen te schaatsen. Maar ook over de traagheid van de 10 kilometer. Wie wil daar nog naar kijken? Ik wel, maar de heer John Doe uit Arizona beslist niet. Die loopt alleen warm voor ijshockey en misschien voor de 500 meter.

Het schaken maakt geen deel uit van de Olympische Spelen. “Wij” hebben de schaakolympiade. Daar zit ook het woord “Olympos” in verwerkt, maar verder zijn de twee evenementen niet vergelijkbaar. In augustus zal de schaakolympiade verspeeld gaan worden in Tromsø. Ik zal daar trouwens een aantal dagen bij zijn; er woont een oud-collega en vriend van me in dat oord. Wat ik nu al weet is dat van die schaakolympiade geen uitgebreid verslag zal worden gedaan in de grote bladen. Nou ja, misschien een kort artikeltje in de NRC en de

Volkskrant, vast geen uitgebreide rondeverslagen. Het komt zeker niet op televisie. Voor wie niet echt in de sport geïnteresseerd is, er te weinig van weet, is schaken nu eenmaal niet om aan te zien. Letterlijk. Er “gebeurt” niets. De heer John Doe uit Arizona zal het vergelijken met “watching grass grow.” Als er al sponsoring is (is die er?) dan zal die mondjesmaat zijn. En zonder sponsors wordt het toenemend lastig grote evenementen te organiseren.

Het schaken zelf veranderen door te concentreren op blitz of iets dergelijks verandert helemaal niets aan het probleem. Het mag koddig zijn om een kudde schakers in opperste tijdnood over het bord te zien pagaaïen en stukken te zien omgooien, maar daar komt niemand naar kijken. Neen, vergeleken met snowboarden in een “halfpipe” hebben wij schakers een probleempje. In een eerdere column heb ik ooit geschreven dat het schaken wel nog steeds als een serieuze cultuuruiting wordt gezien. Maar daar kopen organisatoren en schaakverbanden geen brood voor. Wanneer er “niets te zien” is, de media er niet veel aandacht aan besteden, dan krijgt het schaken in onze snelle en visueel ingestelde tijd een steeds groter probleem. Hoe lang hebben wij schakers nog? Een vervelende bijgedachte tijdens het kijken naar die schitterende 10 kilometer...

In mei zijn wij voor de tweede keer naar Riga gegaan. Wij vonden dat er nog genoeg te zien was voor nog één bezoek. Natuurlijk wilde ik nu de tramlijnen nemen die vorig jaar niet aan de beurt kwamen. Met lijn 5 in noordelijke richting reden wij een stukje parallel met de trein. De treinsporen waren in het geheel niet afgescheiden met een hek of een sloot. Mensen liepen doodleuk vlak langs de spoorbaan en moesten, op zicht, vanuit hun woonwijk het dubbelspoor oversteken om bij de tramhalte te komen. Geen bel of lichtseinen. Dat is in ons land onbestaanbaar. We kwamen een gelijkvloerse kruising tegen met een aftakken goederenspoor. Een goederentrein stond te wachten achter een sein. Kennelijk had de tram voorrang gekregen. Het tramnet kent nog een groot aantal haltes zonder abri. Het verkeer mag een aan een halte stilstaande tram niet voorbij rijden. En daar houdt iedereen zich aan is mijn waarneming. Ook dat is in ons land niet meer voor te stellen.

In Letland woont ongeveer de helft van de bevolking in de twee grote steden Riga en Daugavpils. Verder dus alleen kleine plaatsjes. Eén daarvan, Tukums, bezochten wij per trein. Er bleek weinig te beleven. In het Tukums historisch museum deed de enige dienstdoende museum-medewerker, een dame op leeftijd, niet bij machte een woord Engels of Duits te verstaan of te spreken, haar uiterste best ons behulpzaam te zijn. Gelukkig kon zij een folder overhandigen in het Engels. Anders hadden we de indringende, treffende naam van de tentoonstelling niet begrepen: 'Our stories, not other's'. Over de Sovjet-tijd stond er onder meer dit: 'For several decades people lived in a deformed society and were forced to accept peculiarities as truth. It was life in a cage.'

Op de enige zonnige dag doorkruisten wij het Wermanpark eens vanuit een andere hoek. We zochten een plekje om in de zon te zitten en vonden, op een verhoogd gedeelte, een hele serie bankjes. Zodanig geplaatst om naar een optreden te kunnen kijken. Er zaten, verspreid, vier groepjes mannen. Naderbij gekomen ontdekte ik dat zij damden, schaakten of backgammon speelden. Twee mannen speelden met stukken van hard schuimrubber. Een aantal stukken waren in deplorabele staat. Zodra er, door slaan, een beter exemplaar beschikbaar kwam, werden die ingewisseld. De meeste toeschouwers stonden bij een bord met goede stukken en een digitale klok.

Daar werden pittige partijen gespeeld. Ik keek eens rond of er iemand bij stond van jonge leeftijd. Dan had ik kans op een gesprek. En ik had geluk: er was er één. Ik sprak hem in het Engels aan en zo waar, hij verstond mij. En meer dan dat. Hij sprak prima Engels. Hij bleek brandweerman te zijn. In de zomer neemt hij al jaren twee weken onbetaald verlof en verblijft dan zes weken in Cornwall om bij te verdienen in de tuinbouw. We spraken lange tijd over vele zaken tot hij zei: 'wilt u ook een partijtje spelen?' Hij was de eigenaar van het bord, de stukken en de klok waarmee gespeeld werd. Een schaakmeester speelde voor geld op basis 1 minuut – 5 minuten. De jonge man werd in natura betaald door de meester: vier schaakpartijen per middag. Ik kreeg van hem twee partijen cadeau. De meester werd daar niet blij van. Hij had liever geld gezien. De jonge man dwong hem echter. De meester sprak geen woord en ranselde vervolgens de zetten op het bord. Ik kwam zeer goed te staan, maar ik vergiste mij heerlijk en verloor. Met mijn lengte zat ik wat ongelukkig, ik had te weinig zicht op mijn onderste rijen. Daar liep het dan ook mis. De kleinere meester had een beter overzicht. In de tweede partij liep ik minder averij op, maar kon op een bepaald moment niets beginnen. Ik gaf toen onmiddellijk op en daardoor ontstond de meester. Hij kon waarderen dat ik niet doorspeelde alleen voor de klok. Mijn plaats werd snel weer door een ander ingenomen. Aan klandizie geen gebrek!

Ik vroeg vervolgens aan de brandweerman naar het beeld van Tal. U kent dat vast wel, naar een straat vragen, terwijl je er zo wat in staat. Toch was het logisch dat wij het beeld niet eerder gezien hadden. Het bleek slechts een borstbeeld. De jonge man vertelde nog dat Tal een superstar status had in Letland. Voor hem geen leven in een kooi. Van het stadsbestuur had hij een villa ter beschikking in Jurmala, aan de kust. Om een voorbeeld te noemen, partijleider Leonid Brezjnev, had er ook eentje. In Letland eindigen alle namen van meisjes op 'e' of 'a' en alle jongensnamen op 's'. Dat geldt ook voor de achternamen. Vanaf nu zal het zijn: Mihaels Tals, wereldkampioen. Tals ging volgens mijn zegsman ten onder aan drank en vrouwen. Zijn gedrag was zeker niet voorbeeldig te noemen. Hij was zeer handtastelijk jegens de andere sexe. Maar, ja, van een wereldkampioen wordt veel door de vingers gezien. De beeldhouwer heeft een echte filmsterren-uitstraling gegeven aan zijn markante kop en koolzwarte ogen: Letland is vrij en we bevrijden postuum onze helden.

James Mason – 2014

"He is a jolly good fellow first and a chess player afterwards". In de korte biografie van James Mason (1849-1905) springt dit citaat er direct uit. Het is een mooie typering van de in Nederland vrij onbekende Mason, maar in het licht van zijn levensloop heeft het citaat voor mij toch een wrange bijmaak.

In 1861 emigreert een straatarme 12-jarige Ierse jongen naar Amerika, waar hij opgevoed wordt als James Mason. Zijn eigen naam en achtergrond laat hij achter zich; in de grillige 'melting pot' van de VS zijn die naam en afkomst geen aanbeveling. Het deert hem niet, zo lijkt het. Hij wordt journalist en maakt een stormachtige ontwikkeling door als schaakspeler. Op zijn 29e kiest hij - dan al kampioen van Amerika - voor een bestaan als profschaker en schaakpublicist in Londen. Succesvolle en ogenschijnlijk gelukkige jaren volgen. Na Steinitz groeit hij uit tot de nummer twee van de wereld, bejubeld en populair, ook in zijn geboorteland. Het grootste succes viert hij als schrijver van monumentale schaakboeken. De bekendste zijn: "The principles of chess" (1894) en "The art of chess" (1895). Als schaakpedagoog en -redacteur is hij voor het Engelse taalgebied Euwe en Bouwmeester in één persoon.

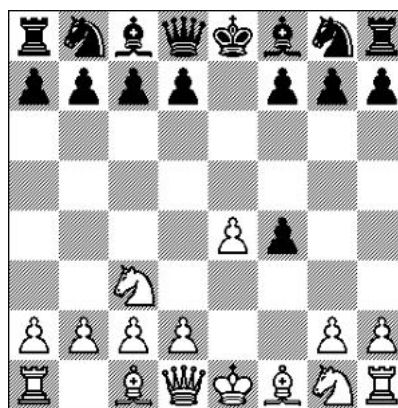
James Mason (1849-1905)

"An unhappy childhood is a writer's goldmine", zeggen ze wel eens. Zou het voor Mason ook zo geweest zijn? Feit is dat zijn carrière in het slop raakt door stelselmatig hoog alcoholgebruik, ook tijdens het schaken. Toernooischaak geeft hij op. Zijn

Jan Willem Duijzer

laatste jaren moet hij door een ernstige ziekte ook zijn schrijfwerk staken en rest hem geen bron van levensonderhoud meer. Zijn familie is hij in de diaspora kwijtgeraakt, voor zijn medische behandelingen moet hij bedelen bij schaakvrienden. Hij sterft zoals hij geboren is. In armoede.

Waarom gedenk ik James Mason hier? Omdat zijn naam verbonden is met een bijzondere variant van het Koningsgambiet, met 3. Pc3. Het Mason-gambiet.

In mijn eerste schaakjaren speelde ik het Koningsgambiet zoals zelfs Spassky het in die jaren speelde, met 3. Pf3 dus, maar in loop van de tijd ben ik daar mee gestopt. Het tegengif is gevarieerd en wijd verspreid en dan is de lol er gauw af. De laatste jaren speelde ik enkele keren de Mason-variant van het Koningsgambiet. Oude liefde roest niet. Al is een beter spreekwoord wellicht: het bloed kruipt waar het niet gaan kan. Zeker ook gezien de afkeurende blikken die ik moet trotseren als ik na 3.....Dh4+ weer eens 4. Ke2 moet spelen. De bekendste zettenreeks is 1. e4 e5 2. f4 exf4 3. Pc3 Dh4+ 4. Ke2 d5 5. Pxd5 Lg4+ 6. Pf3 Pc6 7. Pc7+ met spannende verwickelingen. Ik won tot nu toe drie van de drie keer met het Mason-gambiet, steeds tegen spelers van Promotieklasse-niveau, onder wie clubgenoot Gerhard Eggink. Geen schande voor hen, vind ik, want 3. Pc3 is een stuk minder slecht dan je zou denken. U bent gewaarschuwd.

James Mason speelde zijn eigen variant maar één keer. Hij verloor. Hoe kan het ook anders? Immers: "He was a jolly good fellow first and a chessplayer afterwards".

Nog geen twee uur geleden heb ik mijn partij in de tweede KNSB-ronde verloren. Het is een mooi moment om een column te schrijven. Ik zit vol zelfhaat.

Partij verloren

Hoe kan het toch? Je komt met zwart wat minder te staan. Onnauwkeurigheden in een openingsfase die zo hoopvol begon. Je kan op een gegeven moment remise min of meer forceren, maar je maakt het jezelf onnodig moeilijk. Maar toch... ook nadat de torens zijn geruild staat er een eindspel op het bord waarin mijn tegenstandster (... STER, jawel. Ik werd er op aangesproken. Ook dat nog!) met haar looperpaar beter staat, maar niet gewonnen. Als uiteindelijk een setje lopers is afgeruild staat er een positie op het bord waarin je ziet dat je een theoretische remisestelling kunt krijgen. Eerst even de hoek in, paard offeren tegen de laatste centrale pion van mevrouw en we hebben een eindspel

met looper van de verkeerde kleur en randpion. Remise dus. Ik draai de zetten om. Ik offer mijn paard, wil de hoek in... en ontdek dat een toch verschrikkelijk aanwezige looper op f4 dat tegenhoudt. Altijd EERST met je jongeheer de hoek in, Nepveu!

Welk mechanisme zorgt ervoor dat je de correcte volgorde ziet en doodleuk de verkeerde volgorde kiest? Heeft dat er nu echt mee te maken dat ik tegen mijn pensioen aan zit? Of is de richting van de tijd voor mij persoonlijk eventjes omgedraaid? Is dit soms een vieze grap die Moeder Natuur uithaalt met hen die zij kastijden wil? De Pijl van de Tijd, daar heb ik nog wel eens een paar keer een verhaal over gehouden voor afdelingen van de Nederlandse Vereniging voor Weeren Sterrenkunde. Heel mooi onderwerp. Met glibberige begrippen als entropie en zo. Nou, ik verzeker u: na de gebeurtenissen op het bord was de entropie in mijn hersenpan ernstig toegenomen. Zoals het hoort.

En nu zit ik hier achter mijn tekstverwerker. Mijn hartslag is inmiddels wat afgenomen, mijn ogen hebben weer hun normale vredige uitdrukking. Maar ik weet het zeker, vannacht zal zij mij weer bezoeken. Zij, de godin Caissa, met haar zweepje en haar totaal onuitstaanbare schaterlach.

Terug naar Kockengen – 2014

Hans Meijer

Vorig jaar, tijdens onze schaakreis door Peru en Bolivia, gaf Henk Alberts mij enkele exemplaren van *De Schaakkoerier* cadeau. Dit blad wordt vijf keer per jaar uitgegeven door de Motiefgroep Schaken waar Henk de voorzitter van is. Binnen de schaakgemeenschap is de dertig jaar oude motiefgroep een van de meer exotische groepen. Ze bestaat uit een select gezelschap schakers dat zich geworpen heeft op het verzamelen van alles wat met schaken te maken heeft. Dit beslaat het hele schaakspectrum van postzegels tot pin-ups. Twee

keer per jaar komen de leden bij elkaar. In augustus 2014 viel 'De Schaakkoerier' 133, een special over openluchtschaakspellen, bij mij in de bus. Het bleek het vervolg te zijn op nummer 118 dat in juni 2012 uitkwam. Godfried Couwenbergh tekende beide keren voor foto's en tekst. Op de laatste twee pagina's stond een lijst met 47 lokaties met openluchtschaakspellen waar nog geen afbeelding van voorhanden was. Op die lijst trof ik één lokatie aan die ik maar al te goed ken.

Kockengen, gemeente Stichtse Vecht, Zwem- en Recreatiepark De Koet.

Ik wreef mijn ogen uit en las nog een keer De Koet in Kockengen. Dat was nieuw voor mij. Een schaakspel in mijn geboortedorp Kockengen. Dat ik daar via 'De Schaakkoerier' van de Motiefgroep Schaken achter moest komen. Even later zat ik achter mijn computer en stuurde ik een mailtje naar mijn jongste broer Ad, de enige van mijn zeven broers en zussen die nog in Kockengen woont, met het verzoek of hij of zijn vrouw Monique een foto van dit schaakspel kon maken, zie hierboven. Er ontbreken nu nog 46 foto's van openluchtschaakspellen en de Motiefgroep Schaken stelt het op prijs als u van een of meer van deze spellen foto's naar de voorzitter toe wilt sturen, zie hiervoor de website van de Motiefgroep Schaken (euwe.nl).

De naam van het dorp Kockengen is afgeleid van het luilekkerland Cocagne, de plaats waar het volgens de middeleeuwse voorstelling goed wonen was, met altijd genoeg te eten en te drinken zonder dat men daar iets voor hoefde te doen. Of zoals een Middelnederlands gedicht het uitdrukt: "Och, dat lant van Cockaengen is so goet! Het reghent daar in

allen hoecken, Vladen, pasteyen ende pannekoecken." De namen van de buurtschappen Portengen en Spengen zijn verbasteringen van Bretagne en Spanje. Deze namen fungeerden mogelijk als uithangbord om kolonisten te lokken. Het contrast tussen deze namen en de winderige vlekjes van nauwelijks aan de modder ontstegen boerderijtjes, schuren en hutten moet volgens geschiedkundige Herman Pleij grotesk geweest zijn. Voor wie zich bewust is van de beroerde omstandigheden die de ontginners er aantroffen krijgen deze namen een cynische bijklank. Velen van hen zullen aan moeraskoorts (malaria) ten onder gegaan zijn bij het openleggen van dit luilekkerland.

Als ik aan Kockengen denk, waar ik van 1949 tot 1970 woonde, zie ik een klein dorpje in het noordwesten van de provincie Utrecht voor me dat omgeven wordt door polders waar koeien in weilanden grazen. Het sleutelwoord dat Kockengen het beste beschrijft is strijd. Altijd streed men met en tegen elkaar. Vanaf het ontstaan van Kockengen,

rond 1300, tot de dag van vandaag, in juli van dit jaar was het weer goed raak, was er sprake van de strijd van de inwoners tegen het water. Opmerkelijke momenten in deze strijd tegen het water waren het graven van de Heicop, in 1385 in opdracht van de bisschop van Utrecht, en het graven van de Bijleveld, in 1413 in opdracht van graaf Willem VI van Holland. Via de Heicop werd Stichts water naar de Vecht afgevoerd en via de Bijleveld Hollands water naar de Amstel. Mengen van het ene water met het andere voorkwam men door aanleg van dammen en door deze twee vaarten, die de dorpskern van Kockengen insluiten, vrij bizar kilometerslang parallel aan elkaar te laten lopen.

Kockengen tussen Bijleveld en Heicop (1988)

Zwembad De Koet, de blauwe rechthoek (2002)

Na de reformatie was er in Kockengen eeuwenlang sprake van een soms heftige godsdienststrijd. Zo namen in 1606 de protestanten de katholieke kerk over. De katholieken gingen in een schuilkerk in Teckop kerken. Maar ook tussen de protestanten onderling boterde het niet altijd. Na 1836 scheidden in Kockengen de ware gelovigen zich af van de Hervormde Kerk en gingen over naar de Gereformeerde Kerk. De gespannen verhoudingen kwamen drie jaar later tot uitbarsting en een detachement bestaande uit eenentwintig soldaten moest voorkomen dat men elkaar te lijf ging. De verdreven katholieken zouden pas ruim twee eeuwen later, rond 1852, terugkeren en de

beschikking over een eigen kerk krijgen. Politiek gezien had de katholieke minderheid op het dorp weinig in de melk te brokkelen want de politieke macht lag tot ver in de twintigste eeuw bij de protestantse meerderheid. Een uitloper van de godsdienst-strijd maakte ikzelf mee toen ik in 1965 aanklopte bij de damclub. De gezichten betrokken toen ik mijn achternaam noemde. Het was een christelijke damclub dus ik kon geen lid worden. Ik week uit naar Breukelen waar ik mij aanmeldde bij de schaakclub.

Slechts één keer heb ik voor Kockengen geschaakt. Dat was in 1969 voor de Katholieke Plattelands Jongeren. Tijdens een KPJ sportdag nam ik het schaken voor mijn rekening. Ik was toen clubkampioen van de schaakclub Breukelen en veel sterker dan de overige deelnemers. Dat ik toch nog tijdens een van mijn partijen in de problemen kwam lag aan het feit dat ik meer op mijn tegenstandster lette dan op hetgeen er op het bord gebeurde. Ik kwam met de schrik vrij. Uiteindelijk won ik die dag niet alleen de schaakbeker maar die avond ook het schaakmeisje.

De strijd tussen de geloven is in Kockengen inmiddels grotendeels beslecht. Waar er vroeger twee kerkhoven waren, een voor katholieken en een voor protestanten, is er nu nog maar één. Men ligt er nog apart van elkaar maar dat lijkt me een kwestie van tijd. Persoonlijk ben ik van mening dat men op het kerkhof een damspel zou moeten plaatsen. Ik wil er dan ook wel begraven worden. Want wat ik bij leven niet kon, kan ik dan als ik dood ben wel, een partijtje dammen met de protestanten. Dat het een strijd op leven en dood zal worden spreekt voor zich.

Referenties:

1. Kockengen. Zie: www.plaatsengids.nl en www.hetutrechtsarchief.nl en dekoet.nl
2. Groeten uit Kockengen. Piet Sondij, Gijs Wortel, Nico Pisa, Jacques de Jong en Arie van Dongen, 1980.
3. De molens van Spengen en Kockengen. Jubileum-uitgave SDUM, Bernet van Leeuwen, 1993.
4. Dromen van Cocagne. Middeleeuwse fantasieën over het volmaakte leven. Herman Pleij, 1997.
5. Utrechts water. 1000 jaar waterbeheer in de Stichtse Rijnlanden. Adriaan Haartsen, 2008.

In 1979 ben ik begonnen met schaakles te geven op de club. Dat ging in die tijd met de methode Withuis nog klassikaal. De kinderen konden vrij aardig stil zitten en geconcentreerd naar de uitleg luisteren konden de meesten ook. Huiswerk werd gemaakt, anders raakte men, net als op school, achter. De doorzetters haalden in drie jaar het koningsdiploma en leerden aan de hand van het 'groene lesboek' het schaakspel verder doorgronden. Het lesgeven aan deze groep vond ik het leukste. Ze kregen glad gewonnen stellingen uit het boek tegen mij te spelen. Vrijwel nimmer lukte het een leerling bij de eerste poging de weg naar winst te vinden. En dat gold voor alle stellingen uit het boek. Het doorgronden van een stelling met verleidingen, dat komt niemand aanwaaien. Daarvoor is oefenen nodig, veel oefenen. En het hield mij ook scherp.

De overgang naar de individuele methode van Wijgerden mocht dan wel in de tijdgeest passen, voor de lesgever werd het een stuk zwaarder. De kinderen volgen hun eigen tempo, vragen liefst allemaal tegelijk aandacht en hebben nauwelijks nog geduld om uitleg te volgen. Terwijl je uitleg

geeft aan een leerling, gebeurt er van alles achter je rug: uitdagen, spullen afpakken, stoeien.

Bleven voorheen de kinderen in hun eigen leerjaar, nu hebben we alle niveau's door elkaar wat ook weer een extra dimensie geeft aan de groepsdynamiek. Niet alle oudere kinderen gaan netjes om met hun jongere soortgenootjes. Conflictjes zijn het gevolg en die moeten ook maar weer opgelost worden.

Het wekelijks lesgeven op de club wordt – gelukkig – al weer enkele jaren door anderen gedaan. Ik neem de projecten voor mijn rekening. Zoals op dit moment een serie lessen voor de buitenschoolse opvang. Ook ik heb gemerkt dat de kinderen in de huidige tijd een overdosis aan prikkels krijgen en snel zijn afgeleid. Reden om het aantal kinderen in één groep te limiteren tot zes. En dat bevalt mij prima. Ik heb iedereen voor mij zitten en kan met mijn ogen en een enkel woord orde houden. En dan blijken het spontane, leuke en leergierige kinderen. “Ik denk dat jij liever aan het spelen was, dan schaken.” is mijn vriendelijke opmerking richting een dromerig jongetje dat de torens gebruikt als fundament voor een bouwwerkje. Hij knikt. “Maar de juffrouw heeft mij gevraagd om schaakles te geven en niet om met jullie te spelen.” vervolg ik. Het argument slaat aan: hij vertrekt uit dromenland en doet weer volop mee met de les.

Bij schakertjes zitten verhoudingsgewijs nogal wat bij-de-handjes. Bij de start van dit seizoen, op de eerste club-avond, kwam een jongetje opgewekt naar mij toe met deze ontwapenende mededeling: “Ik heb van de zomer drie crematies gehad en ik weet ze nog allemaal”. Drie, vroeg ik, zoveel? En wie waren dat? Hij telde even op zijn vingers. Oma, opa. “O, nee. Het waren er twee”. Maar ik weet ze allebei nog precies”. Schaakles geven, dat is niet iets dat ik snel zal loslaten.

Met stijgende verbazing heb ik in de laatste tien, twintig jaar gezien hoe religiositeit weer helemaal terug is in de maatschappij. En het gaat daarbij niet alleen om de hoofddoekjes, er is bij jongeren vooral ook weer veel belangstelling voor de bekende timmermanszoon uit Nazareth.

Hoe anders was dit toen ik student was in de jaren zeventig! De jaren zestig hadden juist hun staart geroerd, de knellende banden van burgermansfatsoen waren in sommige contreien rigoureuus afgeworpen en de kerken waren in no-time flink leeggelopen.

Utrechts schaakspel

In deze atmosfeer leerde ik in de mensa in Utrecht een aantal studenten kennen met wie ik na de maaltijd in de koffieruimte schaakte. Onder het genot van loeisterke koffie en van de psychedelische muziek van Santana. Namen ben ik allang vergeten, gezichten niet. Het was de tijd van de lange haren, al of niet gewassen.

Student X had dus ook lange haren, die hem goed stonden. Hij had geen banden met een schaakclub, maar hij schaakte alleszins redelijk. Het was geen straf om met deze psychologiestudent wat te schaken. Soms

duurde zo'n partij tot sluitingstijd. We werden eruit geschopt en gingen dan op zijn studentenkamer verder. X draaide muziek, liefst van de heer van Beethoven. "Mooie, autoritaire muziek" hoorde ik hem eens zeggen. Daar keek ik van op. De combinatie van autoritair en mooi was in de jaren zeventig ernstig ongebruikelijk – nu ook, maar toen zeker. Op een gegeven moment zag ik op zijn kamer blaadjes liggen die ik daar niet verwachtte. Geen blaadjes ter ondersteuning van het betere rukwerk, nee blaadjes met een wachttorens op de buitenkant. Ik maakte een schampere opmerking, maar hij vond het helemaal niet zo'n slechte lectuur. We gingen gewoon door met schaken.

Op een gegeven moment kwam hij niet meer in de koffieruimte van de mensa, het viel me op. Maanden later kwam ik hem ergens tegen. Zijn mooie lange haren waren verdwenen, als ware hij Samson die door Delilah van zijn hoofdtooi was beroofd. Net in het pak. Met stropdas en al. Zijn psychologiestudie had hij aan de wilgen gehangen. Hij liep nu met blaadjes rond.

Het is de allerlaatste keer geweest dat ik hem heb gezien. Bij stom toeval ontmoette ik later een broer van hem. Ik vroeg wat je in zo'n geval vraagt. X had met zijn familie gebroken en wel volledig. Tot intens verdriet van ma. Hij was de verloren zoon geworden.

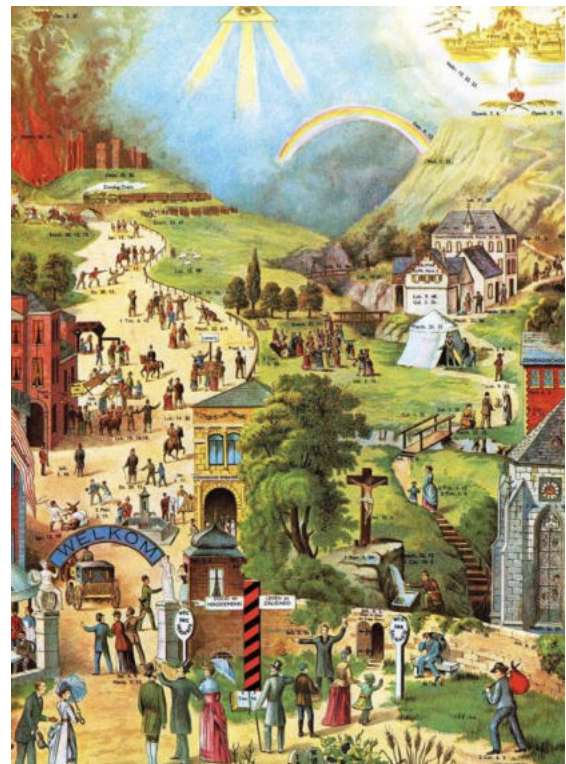
In mijn partijenverzameling heb ik een partij die ik in de nacht van 12 op 13 december 1974 tegen hem heb gespeeld. Zonder twijfel op muziek van de genoemde Duitse componist. Het is een zeer autoritaire Siciliaan – ik dicteer wat er gebeurt. En ik won.

De brede en de smalle weg (*Schakers zijn eigenlijk dammers*) – 2015 Jan Willem Duijzer

Schakers hebben doorgaans een voorliefde voor de smalle (winst-)weg en ze hebben een hekel aan de brede weg. Dat is opmerkelijk, want vroeger heb ik geleerd dat mensen van nature geneigd zijn om de brede weg op te gaan. De weg van klatergoud en plezier. Van rijkdom en succes. En wees eerlijk: wie kan de verleiding van die route door het leven ontkennen? Mij is voorgehouden dat de smalle weg de goede weg is. De niet-populaire weg van innerlijke rijkdom en ernst, van naastenliefde, ascese en geloof. Wie daar meer van wil weten moet het legendarische boek daarover van John Bunyan maar eens lezen.

Maar dat terzijde. De vraag die zich opdringt is waarom schakers dan zo dol zijn op die smalle weg. Ik zal dat uitleggen. Het valt mij op dat veel spelers, zeker als het ingewikkeld wordt, zoeken naar vereenvoudiging, het liefst via geforceerde zettenreeksen. Schakers zijn eigenlijk dammers. Ze vinden het heerlijk om niet te hoeven nadenken. Bij een koningsaanval is het heel verleidelijk om dwingende zetten te spelen, waarop maar één antwoord mogelijk is. In een voordelig dame-eindspel willen veel spelers maar één ding: de dames ruilen, om daarmee het aantal mogelijkheden te beperken en de weg te versmallen. Soms is die hang naar geforceerde zetten en naar afruilen en vereenvoudigen erg handig. Een pionnen-eindspel met één pion meer is vaak gemakkelijk te winnen. Maar het is ook riskant. Vereenvoudiging en ruil kan het winstpotentieel aantasten. Voor je het weet zit je in een toreineindspel met een pion meer maar met verkleinde winstkansen. En misschien is zo'n geforceerde actie op de koningsvleugel helemaal de beste mogelijkheid niet en kun je beter je stelling verder versterken voordat je tot (geforceerde) actie overgaat.

Ik beveel daarom de brede weg aan. Hou verschillende opties open. Hou de stukken op het bord. Bouw je voordeel uit voordat je de boel gaat afruilen. Wees niet bang voor complicaties. Als je beter staat dan zullen die complicaties in je voordeel uitpakken. Zo is het toch? Ik zeg het ook tegen mezelf, want (ook) ik ben een dammende angsthaas, die het liefst langs bekende, simpele, patronen wil winnen. Helaas heb ik te vaak gemerkt dat die benadering niet lonend is. Als je wilt winnen, dan moet je ook bereid zijn om onbekend terrein op te zoeken om het daar uit te vechten. De brede weg op.

Wie een schaakclub in stand wil houden moet aan ledenwerving doen. Doordrongen van deze eenvoudige waarheid heeft het bestuur van onze vereniging onlangs een lumineus idee opgevat. Ga met een tuinschaakspel op een strategische plaats in een groot tuincentrum staan om aandacht te trekken, zorg dat je flink wat flyers bij de hand hebt, zorg dat er ook op normale borden geschaakt kan worden en wie weet....

Op Pinksterzaterdag werd het idee omgezet in de daad. Toen ik om een uur of half twaalf aankwam zag ik dat een aantal heren van onze club druk in de weer was met het tuinschaakspel. Misschien hadden ze daarbij iets minder oog voor het eigenlijke doel, want terwijl de genoemde heren elkaar op het schaakbord aan het vermoorden waren, kwam er een gestage stroom bezoekers langs, bezoekers die niet door de onzen werden “lastiggevalen”. De onzen leken het flyeren een weinig vergeten te zijn. Achteraf denk ik dat daar wel een excuus voor bestond. Interactie moet van twee kanten komen en daar zat overduidelijk een klein probleempje. De meeste bezoekers liepen straal langs onze heren, anderen keken ietwat meewarig naar het tafereel zonder ook maar enigszins de pas in te houden.

Het merendeel van de bezoekers bestond uit stellen, al of niet uitgeblust, al of niet vergezeld van extreem jonge kinderen. Pa en moe willen wat plantjes inkopen op deze vrije dag en Jantje van drie moet dan mee. Maar Jantje van drie is vooralsnog geen doelwit voor ons en de voorbij trekkende ouders....zo te zien ook niet echt. Het werd me snel duidelijk dat het winkelende publiek niet bepaald de ideale doelgroep vormde. Nochtans waren er *een paar* stellen met een koter of koters van de juiste leeftijd (gehanteerde ondergrens: vijf a zes jaar), koters die het aparte tafereel nieuwsgierig opnamen. Dan werd er door de onzen wel degelijk werk van gemaakt. De flyers werden door de ouders meestal zonder tegenspartelen in ontvangst genomen. Nu maar hopen dat zulks niet puur uit beleefdheid geschiedde.

Ik geloof dat ik de enige was die een jongeling tot een partijtje schaak (veelzeggend op een normaal bord, niet op het tuinschaakspel !) kon bewegen. Hij vertelde dat hij op school schaakles had (gehad?) en dat hij beter wilde leren schaken. Na ons partijtje vertelde hij enthousiast tegen zijn moeder dat hij het langer had volgehouden dan hij had verwacht. Daar was overigens wel een reden voor, maar die weet ik alleen. Misschien weer een nieuw jeugdlid, ook al is het waarschijnlijk geen Robby 2.0?

Een oudere heer bleef wat bij het tuinschaakspel staan talmen en op een of andere manier kwam hij met onze Tox in gesprek. Het bleek dat de beide oudjes zo'n slordige veertig jaar geleden de degens hadden gekruist. Tox merkte psychologisch heel verstandig op dat hij zich kon herinneren dat hij 's mans naam nog in een van zijn notatieboekjes had staan. Kijken of het gewerkt heeft.

Alles overziende moet ik de dag vooral classificeren als een dag “aapjes kijken”. De fundamentele vraag is dan natuurlijk wie de kijkers zijn en wie de aapjes. Als u het bovenstaande aandachtig heeft gelezen weet u hoe *ik* die vraag beantwoord.

Op 12 juni jongstleden las ik op de BBC website dat 26 sportbonden hebben geopteerd voor deelname aan de Olympische spelen van 2020 in Tokyo. Gastlanden kunnen sporten nomineren voor (eenmalige) deelname. Op 22 juni werd bekend dat de lijst is terug gebracht naar acht sporten: honkbal/softbal, bowling, rolschaatsen/rolhockey, squash, surfen, klimmen, karate en wushu (kung-fu). In augustus 2016 zal beslist worden welke sporten worden toegelaten. Bij het samenstellen van de lijst speelt zonder meer de populariteit in het gastland een grote rol, vandaar dat karate en Wushu erop staan. Dat alles moet dan binnen twee kaders een plaats krijgen. Het totaal aantal deelnemers mag de 10.500 niet overschrijden en het aantal klassementen is maximaal 310. Meer nieuwe sporten kan dus inhouden dat andere sporten een beetje moeten inschikken.

Op de eerste lijst stonden naast een aantal mij totaal onbekende sporten, twee zeer opvallende aanvragers: bridge en schaken. Voordat een sportbond zich kan aanmelden, moet hij zich eerst afvragen of aan de criteria wordt voldaan. Populariteit, mondiaal beoefend, transparant en eerlijk en een goed geleide bond, dat zijn ze. Het zal niet verbazen dat de FIDE meende ook de hordes drie en vier glansrijk te kunnen nemen, al zal menig een daar wat genuanceerder over denken. Maar ach, de FIFA, levert ook de voetbalsport aan en vergeleken met de voetbal-officials steken de schaak-bazen op de corruptie-ladder toch wel wat bleekjes af. En hoe schoon zijn de handen in een Olympisch comité, in een wereld waar nog meer geld in omgaat?

Schaken blijft echter steken en haalt de tweede ronde niet. Wat zou er mis kunnen zijn gegaan? We beginnen met Nakamura, die had gewoon Japanner moeten blijven. Maria Sjarapova woont al vanaf haar achtste in de Verenigde Staten, maar is, heel verstandig, gewoon Russin gebleven. Japan heeft nu geen medaille-kandidaat in de schaaksport in huis, dus waarom zouden ze? Nakamura was twee jaar toen zijn Japanse vader en Amerikaanse moeder emigreerden en derhalve kunnen we het

hem niet aanrekenen. En daar bij, wie had kunnen voorspellen dat schaken ooit aangemeld zou worden als olympische sport?

Het tweede punt is dat schaken niet televisiegeniek is. Het schouwspel is niet aan het grote publiek te verkopen tenzij er alleen met een moordend speeltempo gespeeld zou worden. In het rond vliegende stukken, tijd-overschrijdingen, op gezichten leesbare wanhoop, dan is er iets te beleven.

De schaaksport mag zich al drie decennia verheugen in het fenomeen 'chess-babes'. De ene na de andere fotogenieke schaakster bestormt het firmament en dat genereert – het moet gezegd – journalistieke belangstelling. Omdat in alle sporten vele vrouwelijke deelnemers als aantrekkelijk kunnen worden betiteld, is dat niets bijzonders meer.

Ten derde is schaken een sport die zo'n beetje het verst weg staat van de basis van de Spelen. We noemen schakers nog steeds geen atleten, de lichamelijke vaardigheden spelen geen alles bepalende rol. De sterke punten van het schaken, er zijn mondiaal zeer veel beoefenaars en het kan op hoge leeftijd nog beoefend worden, compenseren de minpunten niet.

Wat mij nog bezig houdt is de vraag: waarom heeft de FIDE geopteerd voor de zomerspelen? Schaken is toch ook een wintersport? Te midden van een hele serie saaie wintersporten valt schaken minder uit de toon. Voor de hele wereld (behalve Nederland) is bijvoorbeeld de tien kilometer schaatsen dodelijk saai. Een eindeloze serie rondjes. Daarbij vergeleken kan een van goed en deskundig commentaar voorziene reportage van een aantal tegelijk gespeelde schaakwedstrijden heel wat spannender zijn voor hen die kunnen schaken. En laten we niet vergeten: het aantal schakers is zeker zo groot als het aantal wintersport-beoefenaars. Grote aantallen, daar houden de adverteerders van.

Over het verre verleden hangt vaak een dichte vrijwel ondoordringbare mist. Zo schreef de Griekse astronoom Hipparchus, die van 190 tot 120 voor Christus leefde, veertien boeken waarvan er slechts twee aan ons zijn overgeleverd. De rest is verloren gegaan. Fragmenten van zijn andere boeken zijn onder meer via Plinius, Ptolemaeus en Plutarchus tot ons gekomen. Sommige van die fragmenten stellen ons voor raadsels. Zo komen in twee essays van de Griekse historicus Plutarchus, die van 46 tot 120 na Christus leefde, twee getallen voor die hij aan Hipparchus toeschrijft. Er rijzen twee vragen. Waar hebben deze getallen precies betrekking op en hoe heeft Hipparchus ze berekend.

Hipparchus van Nicaea (190 – 120 v.Chr.)

Voorlopige antwoorden op deze vragen zijn te vinden in de geschriften van Fabio Acerbi, Susanne Bobzien, Richard Stanley, Laurent Habsieger, Kevin Brown en mijzelf, zie de referenties aan het einde van deze column. Voor de definitieve antwoorden moeten we wachten tot de notities van Hipparchus zelf opduiken. Wie weet liggen ze ergens op een stoffige plank in een vergeten bibliotheek op een onderzoeker die het Grieks beheerst en verstand heeft van Stoïcijnse logica, combinatoriek (de kunst van het tellen) en shatranj (het Arabische schaakspel) te wachten. In dit artikel zal ik met name dit laatste aspect, de relatie tussen de Hipparchus getallen en shatranj, toelichten.

De twee fragmenten uit de essays van Plutarchus over de getallen van Hipparchus. In *Quaestiones Convivales (Table-Talk)*, *Moralia Vol. VIII*, noteert hij '*Chrysippus says that the number of compound propositions that can be made from only ten simple propositions exceeds a million. (Hipparchus, to be sure, refuted this by showing that on the affirmative side there are 101049 compound statements, and on the negative side 310952.)*' en in *De Stoicorum repugnantiis (Contradictions of the Stoics)*,

Moralia Vol. XIII, noteert hij '*Chrysippus says, that the connections made by ten axioms amount to above a million in number, having neither searched diligently into it by himself nor attained to the truth by men experienced in it. All the arithmeticians refute Chrysippus, amongst whom is Hipparchus, demonstrating that the error of his computation is very great; since the affirmative makes of the ten axioms one hundred and three thousand forty and nine (103049) connections, and the negative three hundred and ten thousand nine hundred fifty and two (310952).*'

Wat te denken van de getallen 101049 (103049) en 310952? Hipparchus wordt beschouwd als een van de grootste astronomen uit de Griekse oudheid en hij was een bekwaam wiskundige aan wie we onder meer onze sinustafels te danken hebben. We kunnen er dus met grote zekerheid van uitgaan dat hij deze getallen berekend heeft maar hoe is volstrekt onduidelijk. Richard Stanley, Fabio Acerbi en Laurent Habsieger leggen in hun artikelen een link met bepaalde problemen uit de combinatoriek en laten zien dat we de getallen 101049 en 310954 in verband kunnen brengen met de zogenaamde Schröder getallen. Dit zijn getallen die vernoemd zijn naar de wiskundige Ernst Schröder. Laten we dit eens nader bekijken.

Acerbi begint zijn diepzinnige artikel over Hipparchus met de zin '*To write about combinatorics in ancient Greek mathematics is to write about an empty subject*' maar naar aanleiding van het verband tussen de twee door Hipparchus gegeven getallen en de Schröder getallen stelt hij dat '*The effects of this observation are disruptive: it is absolutely plain that the whole issue of ancient Greek combinatorics must be reconsidered from an entirely different perspective, taking into account that, as we shall see, comparatively refined techniques are required to compute the above numbers.*' Ook Stanley en Brown komen tot de conclusie dat Hipparchus diepgaande kennis van combinatoriek moet hebben gehad. Zij suggereren verschillende methoden voor de wijze waarop Hipparchus deze twee getallen berekend zou kunnen hebben. De methode die Stanley beschrijft is exact maar verre van triviaal. Die van Brown is eenvoudiger maar een streng bewijs ontbreekt. Brown vermoedt dat Hipparchus nadat hij de eerste zes Schröder getallen (1, 1, 3, 11, 45, 197) door opsomming gevonden had met behulp van deze zes getallen een simpele recurrente betrekking op het spoor kwam waarmee hij de waarden van de hogere Schröder getallen berekende. Het gemiddelde van

twee Schröder getallen leverde Hipparchus vervolgens zijn tweede getal op $((1+1)/2 = 1, (1+3)/2 = 2, (3+11)/2 = 7; (11+45)/2 = 28; (45+197)/2 = 121; \text{etc.})$. Uiteraard is dit geen streng bewijs en juist dat kan volgens Brown de reden zijn dat de kennis van combinatoriek die Hipparchus had verloren gegaan is. Klassieke Griekse wiskundigen zochten altijd naar strenge bewijzen voor hun resultaten en die ontbraken hier ten enen male.

Laten we voor het moment veronderstellen dat de Grieken in de tijd dat Hipparchus leefde op de hoogte waren van het bestaan van het Arabische schaakspel shatranj en dat Hipparchus er zich allerlei voor de hand liggende combinatorische vragen over stelde.

Stuk	Bord	Getallen(reeksen)
Toren	heel	Pascal's driehoek
Toren	half	Catalan's driehoek
Koning	heel	Delannoy's vierkant
Koning	half	Schröder's driehoek
Firzan	heel (toren)	Machten van twee
Paard	heel (toren)	Fibonacci reeks
Firzan	half (koning)	Eerste Hipparchus getal
Fil	half (koning)	Tweede Hipparchus getal

Getallen(reeksen) op het schaakbord

De stukken die voor shatranj gebruikt werden zijn toren, paard, koning, fil, firzan en pion. De koning, toren en paard bewegen als in het moderne schaak. De firzan (minister, raadsheer, generaal) staat op de plaats van de dame (of die van de koning) en mag slechts één veld diagonaal verzet worden. De fil (olifant) staat op de plaats van de looper en mag twee velden in diagonale richting verzet worden. De fil mag hierbij over andere stukken heen springen. Een pion kan louter tot een firzan promoveren.

In *Famous numbers on a chessboard* (2010) heb ik de in de tabel weergegeven relaties tussen stuk (toren, koning, firzan, paard en fil), schaakbord (heel en half) en enkele getallen(reeksen) aangetoond. Hieronder een korte toelichting bij de laatste twee getallen.

Een van die voor de hand liggende combinatorische vragen is de volgende. Op hoeveel verschillende manieren kan een koning vanaf veld a1 naar h8 wandelen als de koning recht omhoog, schuin naar rechts omhoog en horizontaal naar rechts verplaatst mag worden, dit onder de conditie dat de velden onder de a1-h8 diagonaal voor de koning verboden gebied is.

1	14	96	430	1408	3534	6752	8558
1	12	70	264	714	1412	1806	
1	10	48	146	304	394		
1	8	30	68	90			
1	6	16	22				
1	4	6					
1	2						
1							

Schröder's driehoek

Het antwoord op bovenstaande vraag wordt door Schröder's getallendriehoek gegeven. Het is eenvoudig in te zien dat de koning slechts op één manier de velden op de a-lijn kan bereiken, vandaar dat op de a-lijn louter enen staan. Verder geldt dat op alle velden beneden de a1-h8 diagonaal nullen staan omdat dit voor de koning verboden gebied is. Voor alle overige velden geldt, laten we als voorbeeld veld d5 nemen, dat de koning daar slechts via drie velden heen kan, voor het veld d5 zijn dat de velden c4, c5 en d4. Het getal dat op veld d5 verschijnt is dan ook de som van de getallen op de velden c4, c5 en d4. Voor een veld op de a1-h8 diagonaal, bijvoorbeeld veld d4, geldt dat het getal dat op dit veld verschijnt eveneens de som is van drie getallen, namelijk die op de velden c3, c4 en d3, waarbij op veld d3 een nul staat. Om de twee Hipparchus getallen te vinden moeten we een negende en tiende rij met getallen aan het bord toevoegen. Door de getallen op elke lijn van het bord naar de eerste rij te laten zakken wordt de getallendriehoek een getallen-vierkant.

1	16	160	1296	9344	62736	402080	2496528
1	14	126	938	6314	40054	244799	1459810
1	12	96	652	4080	24396	142000	812940
1	10	70	430	2490	14002	77550	426150
1	8	48	264	1408	7432	39152	206600
1	6	30	146	714	3534	17718	89890
1	4	16	68	304	1412	6752	33020
1	2	6	22	90	394	1806	8558

Schröder's driehoek als vierkant

Door dit vierkant 135 graden naar rechts te draaien verschijnt op de bovenste helft van het bord gespiegeld Schröder's driehoek.

De volgende stap is het berekenen van de zogenaamde firzan sommen. Hiervoor bewegen we een firzan langs de onderste rij van a1 naar h1 (en daarna naar i1 en j1) en tellen we de getallen die we door de firzan schuin naar links omhoog te zetten bij elkaar op. Firzan sommen: 1 (de firzan staat op a1; het getal op a1), $3 = 2+1$ (de firzan staat op b1; de som van de getallen op b1 en a2), $11 = 6+4+1$ (de firzan staat op c1; de som van de getallen op c1, b2 en a3), $45 = 22+16+6+1$ (de firzan staat op d1; de som van de getallen op d1, c2, b3 en a4), $197 = 90+68+30+8+1$ (de firzan staat op e1; de som van de getallen op e1, d2, c3, b4 en a5), 903, 4279, 20793, **103049** (= het eerste getal van Hipparchus).

We herhalen deze procedure met een fil. Ook deze bewegen we langs de eerste rij van a1 naar h1 (en vervolgens naar i1 en j1) en tellen we de getallen die we door een fil schuin naar links omhoog te zetten bij elkaar op. Fil sommen: 1 (de fil staat op a1; het getal op a1); 2 (de fil staat op b1; het getal op b1); $7 = 6 + 1$ (de fil staat op c1; de som van de getallen op c1 en a3); $28 = 22+6$ (de fil staat op d1; de som van de getallen op d1 en b3); $121 = 90+30+1$ (de fil staat op e1; de som van de getallen op e1, c3 en a5); 550; 2591; 12536; 61921 (de fil staat op i1); **310954** (= het tweede getal van Hipparchus).

Zoals we zagen gaf Plutarchus voor het eerste getal van Hipparchus de waarden 103049 en 101049 en voor het tweede getal van Hipparchus de waarde 310952. Fabio Acerbi beargumenteert in zijn artikel op overtuigende wijze dat de getallen 103049 en 310954 de correcte waarden moeten zijn.

Het voordeel van mijn methode voor het berekenen van de Hipparchus getallen ten opzichte van die van Stanley, Habsieger en Brown is dat er louter sprake is van optellen en niet van vermenigvuldigen. Gelet op het complexe getallensysteem dat de Grieken hanteerden moet dit voor Hipparchus een prettige bijkomstigheid geweest zijn.

De relatie met het Arabische schaakspel shatranj is fraai, maar is de veronderstelling dat Hipparchus dit spel kende te verdedigen?

Harold J. R. Murray plaatst in *A History of Chess* (1913) het begin van het schaakspel in de eerste helft van de zevende eeuw na Christus. Murray: 'It is in Indian and Persian works of the first half of the seventh century A.D. that chess is first mentioned; and of these works the oldest is the *Karnamak*, a Persian romance in which the hero is said to have excelled all his contemporaries at chess (*chatrang*). This was written about A.D. 600.' Ook David Hooper en Kenneth Whyld zijn in *The Oxford Companion to Chess* (1992) deze mening toegedaan

'The earliest evidence of a recognizable form of chess, chaturanga (het Indiase schaakspel), is around A.D. 600. Before that all is speculation.'

Lijnrecht tegenover deze opinies staat die van oudwereldkampioen schaken Viswanathan Anand. In een artikel met de titel *The Indian Defense* (Time, June 19, 2008) beantwoordt hij de vraag 'Where did chess begin?' met 'India!'. Anand: 'Some of the oldest references to the sport (chess) are found in ancient Indian texts. In the great epic *Ramayana* (which, according to some sources, was orally transmitted sometime between 750 B.C. and 500 B.C.), the demon king Ravana invents chess to amuse his wife Mandodadi. A brilliant mind, she promptly beats him at it.' Anand voegt hier aan toe dat 'Chess also features in the *Arthashastra* (3rd century B.C.) perhaps the world's oldest political treatise. Its author, Chanakya, describes chess as a game of war strategy, known as *chaturanga*, played on an 8-by-8 board.' Volgens Anand dateert het schaakspel dus van ver voor de tijd dat Hipparchus (190 – 120 v.Chr.) leefde.

Achilles en Ajax (Exekias, ca. 530 v. Chr.)

Toch lijkt enig voorbehoud op zijn plaats. Roland Austin stelt in zijn artikel *Greek Board Games* (1940) dat 'The study of the Greek games is, in fact, a journey into complete darkness'. We weten dus zo goed als niets van de bordspelen uit de tijd van Hipparchus. Zo hebben we bijvoorbeeld van het populaire poleis spel, een petteia spel waar zowel Plato als Aristoteles aan refereren, geen idee van hoe het gespeeld werd. De suggestie dat petteia identiek zou zijn aan schaken wijst Austin als onmogelijk en misleidend van de hand.

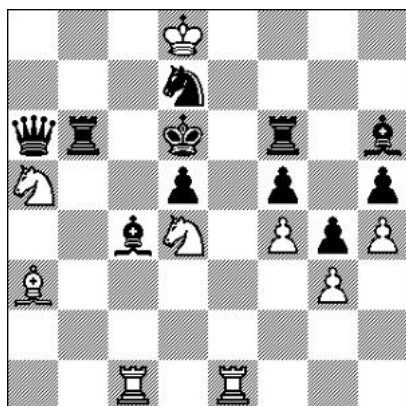
Yuri Averbakh tracht hier in zijn boek *A history of chess. From Chaturanga to the Present Day* (2012) een mouw aan te passen met een speculatieve theorie die schaken voort ziet komen uit de ontmoeting van de bordspelen van de Indiërs en de Grieken vanaf de tijd van Alexander de Grote, die

van 356 tot 323 voor Christus leefde. Averbakh ziet het schaakspel in India ontstaan maar ook hij komt, nogal verrassend, tot de slotsom dat het schaakspel ongeveer 1500 jaar oud is.

Naast deze zijn er ook andere theorieën over de oorsprong van het schaakspel in omloop, want waar het feitenmateriaal schaars is is veel avontuurlijke speculatie mogelijk zoals Hans Ree in zijn boek *Schitterend schaak* (1997) te kennen gaf. Volgens Ree heeft de geïnteresseerde leek behoefte aan een strenge en rechtvaardige schoolmeester, die de deelnemers aan de discussie in een bezonnen betoog hun rechtvaardige plaats toedeelt. De kans dat iemand zich voor dit gigantische werk zou melden schatte hij indertijd laag in.

Voor het antwoord op de vraag of Hipparchus het Arabische schaakspel shatranj kende zullen we moeten wachten tot iemand ergens zijn aantekeningen over de twee Hipparchus getallen vindt, voor ons ontcijfert en ons van zijn bevindingen op de hoogte stelt. Pas dan zal de zon doorbreken en de mist optrekken.

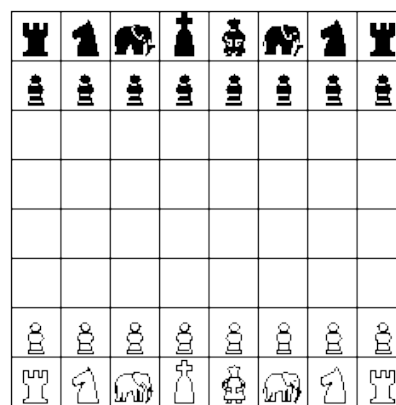
Tot slot een studie van al-'Adli, (Bagdad, ca. 840 na Chr.). De lopers zijn fils en de dame is een firzan.

Oplossing: 1.Te1-e6 (Fil)c4xe6 2.Tc1-c6 Tb6xc6 3.Pd4-b5 (Firzan)a6xb5 4.Pa5-b7#

Referenties:

1. Richard Stanley, Hipparchus, Plutarch, Schröder and Hough, Am. Math. Monthly 104, pp. 344-350. 4/1997.
2. Laurent Habsieger, Maxim Kazarian and Sergei Lando, On the second number of Plutarch, Am. Math. Monthly 105, p. 446, 1998.
3. Kevin Brown, Hipparchus on Compound Statements, mathpages.com, 1994-2015.
4. Fabio Acerbi, On the Shoulders of Hipparchus. Arch. for History of Exact Sciences 57, pp. 465-502, 2003.
5. Johannes Meijer, Famous numbers on a chessboard, Acta Nova, Vol. 4, No. 4, Dec. 2010, pp. 589-598.
6. Suzanne Bobzien, The combinatorics of the Stoic conjunction: Hipparchus refuted and Chrysippus vindicated, Oxford Studies in Ancient Philosophy, Vol. XL, Summer 2011.
7. Hans Bodlaender and John William Brown, chessvariants.com, Shatranj, 2001
8. David Hooper and Kenneth Whyld, The Oxford companion to chess, Shatranj, 1992.

Shatranj (rook, knight, fil, king, firzan)

De kroegschaker

2 Klaveren, De Clercqstraat 136, Amsterdam.

Gekluisterd aan de vierenzestig velden,
Schuift hij, dag-in-dag-uit, de oude rat,
Zijn tegenstanders van het bord, of mat,
En maakt zo zijn geducht talent te gelde.

Verliezen doet hij immers nog maar zelden,
Want juist zijn stille kracht wordt onderschat
Zodat slechts eeuwig schaak of een lafhartig pat
Is weggelegd voor wie de winst reeds telde.

Dan duikt de kroegbaas op met blik en stoffer
En gaat ook zijns weegs. Maar langs de gracht
Vertraagt zijn tred en wordt zijn oog al doffer,
Want nooit meer wacht hem iemand in zijn koffer
Sinds hij dat kostbaar stuk verloor, die nacht,
Na een slecht doorgerekend dame-offer.

Paul van den Hout, *Oud heden*,
Nijgh & Van Ditmar, 2002.

Schaakbord

Das gekrümmte Schachbrett, Sandro Del Prete.

Omdat we moeten werken,
Staat het schaakbord,
vers verlaten,
op de kast.
Maar het damp't nog
als een ovenschaal.
Er hangen zetten boven,
plannen, wetten,
wraak.
De stukken zullen nu
met één been in de lucht
moeten leren balanceren,
tot ik terug mag,
van de juf.
Ik maak me druk:
straks heeft er een
zichzelf
uit ongeduld verschoven!
Zal ik dat,
duf van werken,
dan wel merken?
En geloven?

Edward van de Vendel, *Bijna alle sleutels*,
Querido, 1998.

Op schaaksite.nl las ik onlangs een artikel met de titel “Hoezo krimp?”. Misschien moet ik eerst uitleggen dat beleidsambtenaren een paar jaar geleden een nieuwe dimensie aan dat woord hebben gegeven. In mijn jeugd krimp alleen kleding in de was als met een te hoge temperatuur werd gewassen. Wat later bleek mijn moeder ook te krimpen. De wind kon krimpen en zo ook de maan. En weer wat later ontdekte ik dat er ook 'krimpende' markten waren.

In deze contreien hebben we te maken met ontvolking van het platteland. En dat vinden beleidsambtenaren geen mooi woord. Meestal komen er dan nieuwe, interessant klinkend termen die afgeleid zijn uit de Amerikaanse variant van het Engels. “Depopulatie” had het eigenlijk moeten worden, maar dat lijkt te veel op deportatie. En dat is geen fijn woord. Want deportatie impliceert actie van een overheid. Dat de effecten van beide woorden gelijk zijn berust op toeval. Het oer-Hollandse 'krimp' kwam uit de hoge hoed. En binnen enkele weken spraken alle gezagsdragers, ambtenaren, journalisten van 'krimp'. Inmiddels weten alle Groningers (en Limburgers) wat er mee bedoeld wordt en wat de gevolgen zijn: teruglopende werkgelegenheid, sluiten van winkels, opheffen van buslijnen, vertrek van jongeren naar het Westen.

Binnen onze schaakwereld houden we het gelukkig nog op 'afname van het aantal leden’. In het bovenvermelde artikel gaat het over de Groninger vereniging SISSA. Waar het zo gezellig is. Tussen de regels door is een sneer te proeven aan de fusieclub Groninger Combinatie, door te stellen dat fuseren en zwaktebod is. SISSA speelt zijn interne wedstrijden in een café. Dat is leuk voor de mensen die boven de achttien zijn (met pilsje in de hand op de foto), maar voor jeugdigen is dat geen gewenste omgeving. Het lijkt er dus op dat de andere verenigingen de jeugd mogen opleiden en dat, zodra zij achttien zijn, de verlokkingen van SISSA: barbecues, vrouwenteams en spelen te midden van met alcoholaccijns belaste dranken, velen van hen doen wisselen van club. ‘Geef je leden iets wat ze elders niet zullen vinden’, dat is het advies wat ons, schaakbestuurders, wordt gegeven.

Wij schaken in een gezellig wijkcentrum met een volledige vergunning. De voorraad drank is gevarieerd genoeg voor de doorsnee 'innemer'. Er staan vijf biljarttafels waarop vrijwel elke avond gespeeld wordt. Op een groot scherm worden voetbalwedstrijden vertoond en de horeca-prijzen zijn zeer schappelijk. Aan deze ambiance kan het dus niet aan liggen dat wij weinig leden hebben.

Vrouwen, tsja, die hebben we niet meer. Onze twee jongedames zijn, na hun verhuizing naar Groningen, voor SISSA gaan spelen (!). En bij de jeugdleden zitten op dit moment geen meisjes. Dat kunnen we dus voorlopig wel vergeten.

Ik weet van alle mij bekende schakers die in Veendam wonen en geen lid van de club zijn, wat de reden is waarom zijn geen lid (meer) zijn. Eén van die redenen zal ik hier noemen: doordeweeks in het Westen of Zuiden verblijven voor het werk. Geen van die redenen betreft het ontbreken van gezamenlijke 'buitenschaakse' activiteiten of te weinig gezelligheid in het algemeen.

Wij hebben (ik heb daar al eerder melding van gemaakt) ons heil gezocht in samenwerking en dat bevalt prima. Het eerste combinatieteam werd het eerste jaar van de samenwerking kampioen in de promotieklasse, in het tweede jaar werd klassebehoud gerealiseerd in klasse 3A en dit jaar staan we na twee ronden gedeeld eerste. Dat zal wel niet zo blijven, maar voor het moment genieten we er van. Daar kan geen barbecue tegenop.

Een experiment. Typ uw naam in op Google, klik op afbeeldingen en binnen de seconde staan er honderden afbeeldingen op uw computerscherm. Toen ik het experiment deed stonden er op de eerste rij een aantal foto's van mij. Ik kon gemakkelijk achterhalen waar en wanneer die waren genomen. Google had zijn werk goed gedaan. Vervolgens kwamen er foto's van personen die zijdelings met mij te maken hebben: collega's van mijn werk – met wie ik volgens mij nooit op de foto ben gegaan – en personen die wel eens waren voorgekomen in schrijfsels van mijn hand: de filosoof Popper, de wiskundige David Hilbert, Galileo Galilei, Siegbert Tarrasch.

Abraracourcix

In de miljoenen documenten die op het internet rondzweven komen zij voor in een context die met mijn naam verbonden is. In de reeks afbeeldingen komen ook redelijk wat schaakstellingen voor. Niet allemaal “van mij” overigens. Eentje die duidelijk wel van mij was, kwam voor in een partij in de KNSB-competitie van jaren geleden. Het was tegen Oegstgeest. Ik was de aanvoerder van de zwarte stukken en zat opgescheept met de beruchte Franse loper, terwijl mijn opponent een paard had. Ik herinner me dat Genna Sosonko, die bij onze tegenstander meespeelde, tamelijk lang bij mijn

bord stond te kijken. Wat hij ervan vond weet ik niet. De partij eindigde overigens in remise.

Het aardige is dat de foto's van schakers die volgen indirect wel *iets* met mij te maken hebben: Julio Granda Zuñiga, zoals hij werd gefotografeerd tijdens het Andorra Open 2014, waaraan een contingent Promotiespelers meedeed, waaronder ik. Kortom, het *sla*at wel ergens op.

Dat wil niet zeggen dat ik alles wat ik zie onmiddellijk een plaatsje kan geven. Er staan personen bij die ik met de beste wil niet kan thuisbrengen. Maar dan zie ik plotseling een beeltenis van Hansje M. achter het schaakbord. Andorra, duidelijk. Maar weer niet eentje van Bernard B., niet van Henk N., terwijl die in Andorra toch echt meededen en vrijwel zeker gefotografeerd zijn. Hoe zit dit, waarde Google, hoe zit dit?

Maar het gaat niet alleen om personen. Die prachtige trein op het treinenkerkhof van Uyuni, Bolivia, die ene met de veldvergelijking van de algemene relativiteitstheorie erop gekalkt staat er bij. Ik heb daar in mijn reisverslag indertijd (2008) redelijk lyrisch over geschreven. Het is gezien, het is niet onopgemerkt gebleven, zou ik met Reve kunnen schrijven. Het doet me deugd.

Ook bevend Groningen komt langs, figuren uit een rapport op de website van EZ. Het logo van een inmiddels afgerond EU-project zie ik langskomen. Het grafmonument van Jacques Davidson, door Ree de eerste Nederlandse beroepsschaker gedoopt. Dit alles kan ik goed plaatsen.

Naarmate ik meer naar beneden scroll worden de associaties onduidelijker of onbeduidender. Uiteindelijk komen we terecht bij overlijdenskaartjes van Spaanstaligen die dezelfde voornaam droegen als ik. Verder scrollen lijkt me niet zinvol.

Google moet het doen met info die op het internet rondzweeft. Bepaalde personen ontbreken, die qua belangrijkheid voor mij in een compleet beeld nooit zouden mogen ontbreken, gelieven die terughoudend zijn met achterlaten van sporen op het wereldwijde web. Die associaties worden door Google niet weergegeven. Google is niet de hele wereld – gelukkig maar.

De veelheid van toernooien en de snelheid van communicatie zijn heden ten dage zodanig dat het schrijven van toernooiboeken of zeer uitgebreide verslagen een hopeloze exercitie is geworden. Dat is wel jammer, want het verleden heeft ons op dit punt veel moois opgeleverd.

Naar aanleiding van het Stauntontoernooi in Groningen in 1946 werd een fraai toernooiboek geschreven door Euwe en Kmoch. Met een hoofdstuk hoe het tot dit toernooi was gekomen, een hoofdstuk waarin elk van de spelers werd voorgesteld aan de lezer en een verslag van alle ronden met alle partijen. Die partijen werden ook nog eens kort geanalyseerd. Het is dan ook een kloek boek geworden, duidelijk bedoeld voor nauwgezette bestudering.

Het toernooiboek van het AVRO schaaktoernooi uit 1973 was al een stuk kleiner. En journalistieker. Dit geldt eens te meer voor het boekje dat Hans Böhm en Jan Mulder schreven over de “Wereldtweekamp” Schaken van 1985. De rol van Jan Mulder was duidelijk: zorgen voor de luchtige stukjes, het ging duidelijk niet alleen meer “om de zetten”.

Naast deze toernooiboeken waren er ook krantenverslagen. Belangrijk, maar minder diepgravend. Die krantenverslagen zijn inmiddels ook dood of op sterven na. Een “tussenvorm” is het verslag dat N.W. Van Lennep – een schaker van meestersterkte – schreef naar aanleiding van het toernooi in Hastings, 1895. Het was bedoeld voor “Het Tijdschrift” het orgaan van “den Nederlandschen Schaakbond”. In dit verslag volgt van Lennep een methode die lijkt op die van het toernooiboek van Euwe en Kmoch, maar dan met meer oog voor het persoonlijke detail. Zo meldt hij over von Bardeleben: “...Hij speelt schaak om den broode, niet om de bekoorlijkheid van het spel zelf. Wanneer hij een slechte stelling heeft, geeft hij er de voorkeur aan de partij “door tijdsoverschrijding” te verliezenHij is het spoedig zat. Daarbij komt nog, dat meneer Curt in zijn jongelingsjaren wel wat al te veel aan Wijntje en Trijntje geofferd schijnt te hebben,....Zonder deze zedelijke en lichamelijke afgeleefdheid zou von Bardeleben het ongetwijfeld verder brengen...”. Het leest heel fris, al is het moralistisch. Een inkijkje in het schakersleven biedt van Lennep in een andere passage: “Men bewondert een Steinitz, Blackburne, een Tchigorin, men juicht hen toe, ja men heeft eerbied voor hun energie, voor hun werk, *doch daar eindigt de sympathie* (cursivering MN). Men vraagt zich niet af, hoe deze lieden en hunne gezinnen aan den kost komen. In werkelijkheid is het schakersberoep een zeer

armoedig en ellendig beroep. Hij, die zich eraan waagt, offert zijn leven op aan een ideaal, aan een spel. Hij leeft van den eenen dag op den anderen, en hangt af van de goedgeefsheid der schaakminnende gemeente. Hij behoort tot de fatsoenlijke bedelaars...” Maar deze passage is niet slechts een inkijkje in het schakersleven – min of meer geldig tot op de huidige dag voor het gros van de beroepsjongens – het geeft in zijn oordeel aan hoezeer ook hij, de schakende jonkheer, de opvattingen van zijn tijd deelde. Dit wordt nog duidelijker in zijn bespreking van het “Ladies' Tournament”, dat in de laatste week van het toernooi werd gehouden. Met behulp van strategisch geplaatste uitroep- en vraagtekens zet hij de dames neer als wat wij tegenwoordig randdebielen zouden noemen en ook hier weer de tijdgeest: “... Ik wil hier de kwestie niet bespreken, of het schaakspel een geschikte uitspanning is voor dames; zoveel is zeker, dat bij verreweg de meerderheid der 20 vrouwelijke deelnemers de kennis van het spel zich tot de loop der stukken bepaalde en zelfs in sommige gevallen niet eens zoover reikte...”

Het toernooi heeft in elk geval een beroemde partij opgeleverd, de schitterende partij Steinitz-von Bardeleben, met die duvelslange combinatie. “Deze partij is zeker de mooiste der tot dusver gespeelde en Steinitz volkomen waardig”. Het is van Lennep niet ontgaan. Des te merkwaardiger is het, dat hij het partijverloop niet correct vermeldt. In het verslag eindigt de partij met 35 Dd6 mat, maar von Bardeleben had de toernooizaal reeds verlaten na 25 Th7x+, geheel in lijn met het gedrag dat eerder door van Lennep was beschreven. Het enthousiasme over de combinatie – direct na de partij door Steinitz getoond – had het hier gewonnen van journalistieke accuratesse.

Als u ooit nog een exemplaar van dit verslag tegenkomt, zoals (her)uitgegeven door Andriessen in 1978, schaf het aan, want het is waarlijk Goud van Oud!

Tegen mijn gewoonte in had ik mij, in mijn rol als wedstrijdleader/teamleader, niet voorbereid. Dus geen stand bekeken en niet gekeken welke tegenstander het zou worden. Informatie die ik nodig heb om in mijn welkomstwoord te kunnen refereren aan het belang van de wedstrijd en zo mogelijk de uitslag van de vorige ontmoetingen mee te nemen om de uitdaging nog wat te illustreren. Het zou dus op improviseren aan moeten komen.

Om kwart voor acht zaten onze zes spelers achter de borden en gewoontegetrouw - ik ben een begripvolle wedstrijdleader - ga ik eerst polshoogte nemen bij de ingang van het wijkgebouw voordat de klokken in werking worden gesteld. Wij zitten achterin het gebouw en zonder vragen is de zaal niet te vinden. Coullance siert toch altijd al, maar bij ons zeker.

In de hal tref ik enkele jonge vrouwen, waarvan ik er eentje herken. Ik begrijp direct dat het damesteam van SISSA bij ons op bezoek komt en dat er gewacht wordt totdat de twee chauffeuses hun voitures op een goede plaats hadden achtergelaten. Vlak bij de ingang parkeren is al een jaar of wat uitgesloten. Sinds de biljarttafels zijn overgekomen van een gestaakte horeca-onderneming en de bridgeclub ook naar dit wijkgebouw is verhuisd, lukt dat niet meer. Zowel de biljarters als de bridgers spelen ook op dinsdagavond en beginnen eerder. En dat zijn er nog een heleboel ook. Met een beetje pech kom je op dinsdagavond uit op het parkeerterrein van het naburige complex. Vrij snel na de ontmoeting kon ik het dartele zevental, gemiddelde leeftijd onder de 30, meenemen naar de speelzaal. Grote vreugde natuurlijk bij ons bijna als bejaard te betitelen team (gemiddelde leeftijd boven de 65). Van de twee sterkste speelsters was er eentje afwezig en de andere vertelde doodleuk dat het haar beurt was om niet mee te doen. Een verrukkelijke insteek vind ik. 'We zijn gewoon een avondje uit', zo kwam het op mij over.

Nu nog mijn openingswoord. Een dag tevoren had ik voor de lokale radio de presentatie van een country programma overgenomen omdat de vaste presentator zwaar verkouden was. Het eerste nummer op de speellijst was van Miranda Lambert. Ik had nooit van haar gehoord, maar was onder de indruk. Nog dezelfde avond ontdekte ik via internet dat zij ook met twee andere solo zangeressen een zangtrio vormt: 'the Pistol Annies'. Dat schoot mij als eerste te binnen bij de welkomst-speech en kon ik de vergelijking van de 'girl power' van dit trio met onze tegenstandsters maken. Gelet op de ligging van onze zaal vertel ik ook immer nog even waar de toiletten zijn hetgeen de jongste speelster de vraag ontlokte "Is er ook een spiegel bij?". Geweldige ironie of een serieuze vraag, dat weet alleen zij.

De dames brachten op alle borden beduidend minder ELO-punten in. Dat mocht echter niet verhinderen dat zij onbevangen te werk gingen. "Koffiehuisschaak" vertrouwde een speelster mij toe. Opvallend was dat de dames hun zwarte partijen verloren en de witte remise hielden.

Hoewel ons team nimmer in gevaar was, was er toch wel enige opluchting dat wij ons niet hadden laten verblinden. Nadat wij hadden opgeruimd en de kastsleutels hadden ingeleverd bij de bar, zaten de dames daar nog gezellig te borrelen. Gewoon een avondje uit met z'n allen.

Een jaar of vier geleden werd ik benaderd door een oud-schaakleerlinge, inmiddels moeder van vier kinderen waaronder een drieling. Of ik een workshop schaken wilde geven voor de kinderen van de HB club. HB club? Dat moest even uitgelegd worden. HB, dat waren toch potloden?

Dat is inderdaad nog zo, maar HB staat tegenwoordig vooral voor 'hoogbegaafd'. Natuurlijk wilde ik dat wel doen en omdat het nogal wat kinderen betrof zou ik onze clubkampioen ook vragen. Dat aantal kinderen, 18 geloof ik, verbaasde mij wel. Zoveel hoogbegaafden op een bevolking van 28.000 in een gemeente gelegen in een achterstandsgebied. Ik vond dat nogal wat. Waarschijnlijk is 'hoogbegaafd' niet puur objectief gemeten, maar vastgesteld in relatie tot de omgeving. Zeker weet ik dat echter niet. Op een school voor leerlingen met uiteenlopende, doch allemaal grote problemen zag ik ooit een cirkelvormig schema met alle mogelijke competenties van mensen. Het vermogen om goed en snel te leren was daar maar een klein onderdeel van. Er komt veel meer voor kijken om als mens stevig in het leven te staan dan alleen 'hoogbegaafd' te zijn op één onderdeel. Wat voor kinderen zou ik aantreffen? Ik was daar natuurlijk wel nieuwsgierig naar.

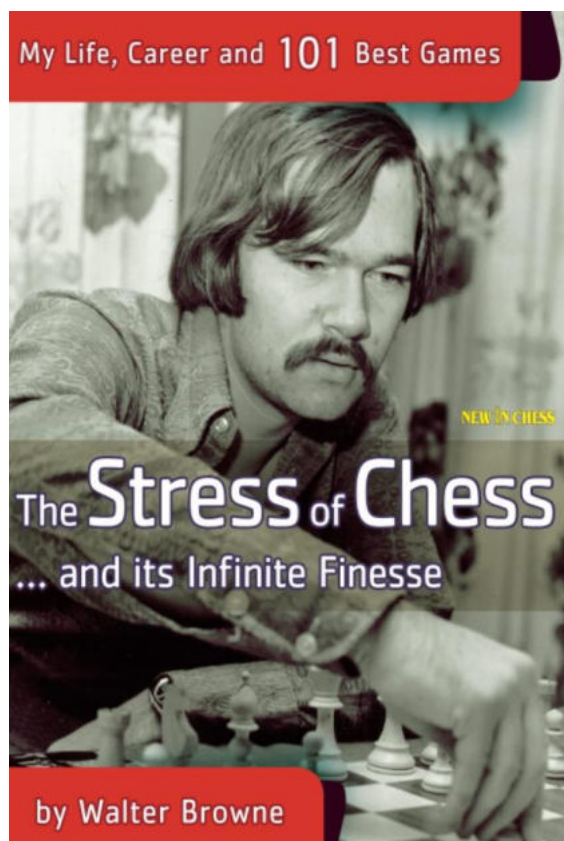
Gewone kinderen zou ik zeggen. Aan de buitenkant niets bijzonders te zien. Wel blijkt mij na verloop van tijd dat ze wat minder neiging hebben elkaar te treiteren en elkaar ook minder fysiek bejegenen. Meisjes zijn licht in de meerderheid, dat is daarin een niet te verwaarlozen factor. Ik merkte wel dat ze bijdehand zijn en snel leren. En niet te vergeten wat beter spreken dan gemiddeld.

Bij de eerste workshop (intussen hebben wij er vier gegeven) was Jorden van Foreest als attractie aan ons team toegevoegd. Dat lukte de organisator toen nog. Op de kinderen maakte dat overigens niet zo veel indruk. De status van een jeugdkampioen schaken haalt het niet die van een K3 zangeres of profvoetballer. Een jaar later werd een nieuwe poging gedaan, maar op de e-mails werd toen niet meer gereageerd. Jorden was dit soort schnabbels duidelijk ontstegen.

De organisatie van de workshops van de HB club (elke 14 dagen eentje) was in handen van enkele moeders. Als mijn vrouw en ik iets organiseren zijn wij een uur of meer tevoren aanwezig om alles in gereedheid te brengen. Zo niet bij HB-moeders. Niets stond klaar en wij moesten zelf de tafels en stoelen sjouwen. De kinderen rommelden daar doorheen en werden voor hun doen wat wild. De dames keken daar niet van op en waren kennelijk ook niet van plan een overzichtelijk geheel voor ons te scheppen. Toen ik op strenge doch duidelijke wijze een einde aan wilde maken aan de chaos, kreeg ik het aan de stok met een moeder, die mij toebeet 'dat de kinderen het vooral leuk moesten hebben' en 'dat dit niet zo kon'. Het liefst had ik gezegd dat ze dan beter een clown hadden kunnen inhuren. Dat leek mij niet goed voor de sfeer en dus hield ik het er op dat ik liever eerst wat streng ben en dan later de touwtjes wat laat vieren als dat er in zit. Deze pedagogisch-didactische aanpak is toch niet ongebruikelijk dacht ik. Zij bleef bij haar standpunt en tussen ons bleef een ijzige kloof.

Gelukkig liep het met de kinderen verder gesmeerd en hadden wij allemaal een fijne ochtend.

In de jaren negentig kwam “The Oxford Companion to Chess” uit van de heren Hooper en Whyld. Een schaakencyclopedie. Grootmeester Hans Ree schreef vol lof over het handzame werkje en suggereerde, als ik mij niet ernstig vergis, dat je het ook eens lekker kon doorbladeren als je niet per se naar iets op zoek was. Een bladerboek, een genietboek.

Laatst was het weer eens zover. Op zoek naar helemaal niets bladerde ik door het boek en mijn oog viel op het lemma **Browne**, Walter Shawn (1949 –). Inderdaad, de sterfdatum was niet ingevuld om voor de hand liggende reden. Nu kunnen we de lege plek invullen: 2015. Walter Browne had een Amerikaanse vader en een Australische moeder. Deze omstandigheid maakte hij zich ten nutte door in Olympiades eerst voor Australië uit te komen en daarna voor de VS. Uit het stuk dat over hem in Wikipedia staat komt het beeld naar voren van een extreem gedreven en bezig bijtje. Hij grossierde in VS-kampioenschappen, kwalificeerde zich drie maal voor interzonale toernooien en zette ook de nodige toernooien op zijn naam. Tot de kandidatenmatches is hij alleen nooit

doorgedrongen. Snelschaker Walter Browne zag tussen alles door ook nog kans om in 1988 de World Blitz Chess Association op te richten – inmiddels ter ziele overigens.

Sinds de jaren zeventig was hij ook een professionele pokeraar – niet de enige GM met deze bezigheid – en harkte daarmee over de jaren een bedrag bijeen waarmee ik mijn huis ruim in een keer had kunnen betalen.

In het boek “Learn from the Grandmasters” beschrijft hij zijn partij tegen Bernard Zuckerman (“Zook the book”) in New York 1973. Hij moest winnen voordat de partij kon worden afgebroken – toen nog mogelijk – omdat hij zes uur later een vliegtuig moest halen naar Madrid waar hij bij aankomst ook nog eens bijna direct achter het bord moest plaatsnemen. Schaken onder hoogspanning noem je zoiets. En zie daar: de partij, met een batterij aan offers, is een juweel.

Wat mij trof in het stuk in Wikipedia over de grootmeester was de zin: “After a week of chess and poker, Browne stayed at the home of a lifelong friend in Las Vegas, and died in his sleep on 24 June 2015. He was 66. He was survived by his wife of 42 years, Dr Raquel Browne, a clinical psychologist, their three sons, and eight grandchildren.” Dat laatste kwam mij voor als een soort stijlbreuk: een Razende Roeland die een halve eeuw met dezelfde vrouw is en dan ook nog drie koters produceert. Dat had ik nu nooit kunnen raden.

Een week of wat geleden zag ik het overlijdensbericht van een sterrenkundige die ik uit mijn Groningse tijd nog kende. Ook hij bleek in 2015 gestorven te zijn. Dan Harris leek op Walter Browne qua activiteit. Hij reisde in hoog tempo van astronomische werkplek naar astronomische werkplek. De laatste keer dat ik hem sprak moet eind jaren zeventig / begin jaren tachtig zijn geweest. Hij ging richting vijftig en had nog steeds geen vaste stek. Wervelwind Dan was vast en zeker ongetrouwd. In het overlijdensbericht las ik tot mijn stomme verbazing dat hij een vrouw en drie kinderen achterliet.

Simpel vraagje: hoe goed kunnen wij elkaar eigenlijk inschatten?

De KNSB zoekt leden. En daar staat de bond niet alleen in. Iedereen zoekt leden. Het is overal hetzelfde liedje. Of het nu een koor is of een biljartclub. Elke sport- of culturele vereniging die zich niet mag verheugen in grote belangstelling van de jeugdigen kalft af. Zelfs de ouderenbonden hebben te maken met teruggang in het aantal leden, terwijl de doelgroep in aantal juist stijgt.

Er is op verschillende manieren tegen deze ontwikkelingen aan te kijken. Jaren geleden besprak ik met mijn Engelse zwager het probleem van het teruglopen van het aantal vrijwilligers in relatie tot de vele museumspoorlijnen in Engeland en Wales. Om een museumspoorlijn draaiende te houden zijn zeer veel specialisten nodig. Die zijn er nog wel, in grote getale zelfs, maar wel allemaal grijs van haar. Het aandeel van jongeren is veel te laag om een langdurige continuïteit te waarborgen. Mijn zwager, toch ook een fervent trainen liefhebber, haalde daar zijn schouders over op. Hij zei: “Als er op termijn onvoldoende belangstelling is om het erfgoed te behouden, dan zij dat maar zo. Waar geen interesse voor is, zal verdwijnen”.

Bang te zijn dat de interesse voor het schaken zal verdwijnen, dat hoeven we zeker niet. De interesse om in georganiseerd verband iets te doen is aan het afnemen, dat wel. De leden zijn afnemers aan het worden van een dienst, te leveren door hun bestuur. Besturen wordt geleidelijke aan een hachelijke zaak. Kritiek is de voornaamste oogst en het weinig opbeurende, veel gehoorde 'je doet het je zelf aan' is de ongewenste bijvangst. Desondanks blijven wij, de clubbestuurders, op onze post en blijven ons best doen leden te behouden en nieuwe leden te werven. Dat doen wij voor de club, voor het verband.

Bij de sportbonden is het een beetje jammer is dat het vooral om geld gaat. Het geld dat wordt afgedragen aan de bond en vooral ook het geld dat kan worden verworven van instanties waarbij het ledental een rol speelt.

De verenigingen blijven ook op zoek naar leden. Daar gaat het niet om geld, maar om het bestaan. Elke vereniging houdt daarvoor een eigen ondergrens aan. De NOSBO heeft daarbij een handje geholpen door een viertallen competitie in het leven te roepen. Een zeer kleine vereniging kan dus toch nog met een team deelnemen aan een externe competitie. Het nadeel daarvan is echter dat langer gewacht wordt met het zoeken naar samenwerking. Onze vereniging heeft het direct gezocht in samenwerking, daar heb ik al eerder over geschreven.

De jeugd binden dat lukt ons al jaren niet meer. Een van de boosdoeners is de teamsport. De meeste kinderen doen aan meerdere sporten en moeten bij het bereiken van een bepaalde leeftijd op onze clubavond trainen. Niet trainen is niet spelen, dus het schaken wordt vaarwel gezegd. Na exact 40 jaar hadden wij opeens geen jeugd meer. Het jubileum heb ik daardoor geruisloos voorbij laten gaan en voor nagenoeg iedereen is deze column de eerste keer dat ze van dit jubileum horen.

Wij blijven echter meedoen met de gemeentelijke initiatieven om sport onder de aandacht van kinderen te brengen en langs die weg hadden wij in mei opeens vier aspirant jeugdleden met de ambitie om straks in september lid te worden van de club. Op de laatste les-avond komt een van hen monter op ons afgestapt met de mededeling dat hij in het komende seizoen voetbaltraining heeft op dinsdag en dus niet meer kan komen. Hij had echter zelf al nagedacht over een oplossing: “Jullie kunnen toch de lessen wel op een andere dag geven?” “Zeker!”, zei ik, “We gaan speciaal voor jou een zaal huren en wij komen dan een extra avond voor jou”. Denk je dat echt? Hij was echter nog niet uit het veld geslagen: “Jullie mogen ook bij mij thuis les komen geven”.

Onze inspanning tot ledenwerving gaat nu zo ver dat wij aan een oplossing werken met veel huiswerk en minder les. De KNSB zal blij zijn.

Voor onze club was het een primeur. Een der onzen heeft officieel het niveau bereikt waarop hij zonder blikken of blozen kan zeggen dat hij echt kan schaken: Robby Kevlishvili is IM geworden.

Robby Kevlishvili (15 jaar)

Als ik nu weer eens remise tegen hem speel heb ik een gekwalificeerde speler op afstand gehouden. Dat geeft een nog prettiger gevoel dan voorheen.

Maar wat ik me blijf afvragen is wat er in de breintjes van IMs zoals Robby en GMs nu anders gaat. Mijn

IQ is niet laag, maar het overkomt me meer dan eens dat ik een schaakstelling totaal niet begrepen schijn te hebben. Dan heb ik het dus niet over “seniorenmomentjes” of over een verachtelijk gebrek aan durf, zoals mij dat recentelijk in een partij tijdens het toernooi in Barcelona overviel. Nee, ik bedoel echt dat ik (af en toe, regelmatig, veel te vaak)¹ een schaakpositie klaarblijkelijk flink verkeerd heb “gelezen”. De post mortem maakt dat wel duidelijk, of anders de tandenknarsende analyse thuis.

Wat gaat er fout? Waarom zie ik op zo'n moment niet waar het in een stelling nou echt om gaat? Een neurowetenschapper zal misschien zeggen dat de bedrading daarboven grotendeels is aangelegd toen ik nog niet serieus schaakte – in mijn geval is dat inderdaad zo. Maar dat geldt ten dele ook voor zekere andere “creatieve” activiteiten waarin ik echt minder vaak de plank finaal missla.

Ik zou het aan Robby kunnen vragen, maar ik weet nu al vrij zeker dat daar niets uit gaat komen. De vaardigheden van Robby zijn “impliciet”. Hij *kan*, maar kan niet uitleggen *hoe*. Naar alle waarschijnlijkheid. Zeker, onze IM heeft de nodige kennis en is getruukt. Maar hij *weet* toch vooral in stellingen te belanden waarin hij die ongetwijfeld flink getrainde getruuktheid tot gelding kan brengen. Wat zie ik dus? Ik zie klaarblijkelijk iemand die het spelletje anders benadert. Ik kijk met een mengeling van bewondering, onbegrip en jaloezie.

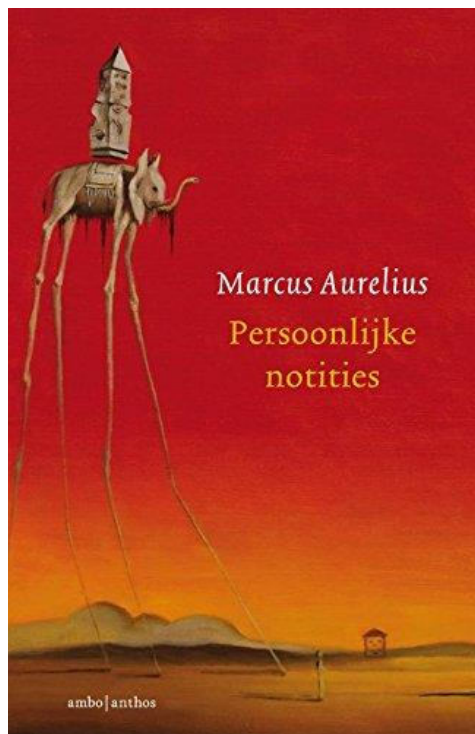
Schildpad kijkt naar Achilles.

¹ Doorhalen wat niet van toepassing is. Ik laat het wijselijk in het midden.

En dan is er opeens een onverwacht berichtje in de inbox van je elektronische mail. Jan, oud-lid van de schaakclub, is plotseling overleden. Niet erg oud geworden. Wat heet, overleden ver voor zijn pensioendatum. Ik moet onmiddellijk denken aan al diegenen van de schaakclub die, eveneens (ver) voor hun pensioen, het tijdelijke voor het eeuwige hebben ingewisseld. Frank, Henk, Leen, Hans, Jan, nog een Henk. En nu dus Jan nummer twee.

Tegen deze Jan heb ik zeven keer gespeeld. Twee partijen zijn me echt bijgebleven: een Fransman waarin ik in het late middenspel van het bord gezet werd en een Orthodox Damegambiet, merk Tartakower, die ik fraai won. “Dit is de laatste keer dat ik de Tartakower heb gespeeld” zei Jan na afloop van de partij heel gedecideerd. Ik twijfel er niet aan dat hij woord gehouden heeft, want hij had zo zijn principes. Een van die principes zorgde er ook voor dat hij uiteindelijk de schaakclub verliet, een scheiding in onmin. Jammer, heel jammer.

Ik zat regelmatig bij hem in de auto van en naar de KNSB-wedstrijden. Gesprekken op reis naar de slagvelden gingen (en gaan) beslist niet alleen over schaken. Een zo'n gesprek met Jan herinner ik me levendig. Beiden hadden we een gymnasiale achtergrond. Hoe mag Joost weten, maar het gesprek kwam op de leraren klassieke talen die zo opvallend vaak zoveel erudierter waren (zijn?) dan het zootje boeren dat er verder nog voor de klas stond (staat?) – ik overdrijf met die laatste kwalificatie, maar niet schandelijk.

Ik vertelde hem over een oud-lerares Grieks van mij, mevrouw Mooij, die na haar pensionering de “Persoonlijke Notities” van de keizer-filosoof Marcus Aurelius had vertaald en uitgegeven. Het veroorzaakte een uitbarsting van enthousiasme waar ik bij de anders zo flegmatieke Jan nu niet direct op had gerekend. Alsof ik onverhoeds een snaar had geraakt die hevig mee ging trillen. Geestelijke resonantie.

Jan, het is mooi dat ik je heb gekend!

Ik ben nooit naar een voetbalwedstrijd geweest. Ik heb ook geen plannen in die richting. Toch heb ik al sinds mijn middelbare schooltijd een zwak voor een van de clubs in de huidige Eredivisie: Feyenoord. Dat is wat vreemd, want ik heb nooit in Rotterdam gewoond en als woonplaats een indicator zou moeten zijn dan hadden ADO en Groningen meer voor de hand gelegen. Maar neen.

Ik vond het dan ook prima dat Feyenoord dit seizoen een vliegende start had. Toen Feyenoord tegen het clubje uit Deventer moest aantreden, de hekkensluiter van dat moment, had ik zo mijn verwachtingen. Tegen de tijd dat de wedstrijd zo'n beetje afgelopen was ging ik even op internet kijken. 4-0 voor Feyenoord? 5-0 wellicht? Toen ik de actuele stand zag was mijn reactie: is het weer eens zover? En toen die stand uiteindelijk ook de eindstand bleek, had ik echt de smoor in.

Lang geleden las ik een artikel over zogenaamde gezins-taal. In vele gezinnen komen uitdrukkingen voor die voor buitenstaanders volmaakt onbegrijpelijk zijn. Ze hebben te maken met specifieke gebeurtenissen of omstandigheden in het gezin, die daartoe aanleiding hebben gegeven. En die moet je kennen om de uitdrukkingen in kwestie te kunnen vatten. “Wij” kennen het fantasiewerkwoord “snoekevoezen”. Het werd door onze dochter op jonge leeftijd in afkeurende zin gebezigd om het wijven van het hoofd over de schouder aan te duiden. Dat kwam bij een van ons nogal eens voor.

Het is een blijvertje gebleken, opgenomen in onze gezins-taal.

Onlangs moest ik schaken tegen iemand die soms verbazingwekkend onspeelbare stellingen op het bord brengt. Typisch een speler met wie ik geen grote moeite zou mogen hebben. Dacht ik. Toen ik van huis ging liet ik me ook in die zin uit tegenover vrouwlief. Hoogst onverstandig natuurlijk en de schaakgodin, vrouwe Caïssa, strafte dan ook onmiddellijk. Ik had goed de smoor in toen ik naar huis reed. Toen ik de huiskamer binnenkwam schatte mijn wederhelft de situatie loepzuiver in. En ad rem floepte haar reactie eruit: “Een Feyenoordje?”

Aan onze gezins-taal is een nieuw woord toegevoegd, zoveel staat wel vast.

Ze komt meestal een beetje huppelend binnen.
Huppelen, ziet u dat nog wel eens?
Mijn zusje huppelde met mooi weer naar school,
hand in hand met vriendinnetjes.
Het moest wel mooi weer zijn, want met kou, wind
en regen gaat het gewoonweg niet.
Teveel ingepakt.

Het meisje is een jaar of tien. Samen met haar ouders, broertje en zusje gevlucht uit een oorlogsgebied. Ze spreekt voortreffelijk Nederlands, zorgvuldig formulerend. In twee jaar tijd volledig eigen gemaakt. De moedertaal heeft natuurlijk invloed op ritmiek,

klank en klemtonen. En eerlijk gezegd: het klinkt prachtig. Een stevig contrast met kinderen die de taal geleerd hebben van ouders uit deze streken. Ze praat met mij. Vertelt wat ze op dat moment kwijt wil.

Slapen gaan is soms moeilijk; beelden en geluiden. De familiegeschiedenis.

Vaak in een stijl die verraaft dat er een lerares in haar schuilt. Want ik ben, relatief gezien, onwetend. Geduldig leert zij mij haar naam uit te spreken. Glimlacht en moedigt aan.

Zo is het goed.

Ik ben zo gelukkig zei zij eens.

Hoe zo dan vroeg ik?

Ik kreeg een ontroerend antwoord.

Haar realiteitszin én optimisme frapperen mij elke keer weer, zo opmerkelijk gezien haar leeftijd.

Wilt u meer of minder?

Minder?

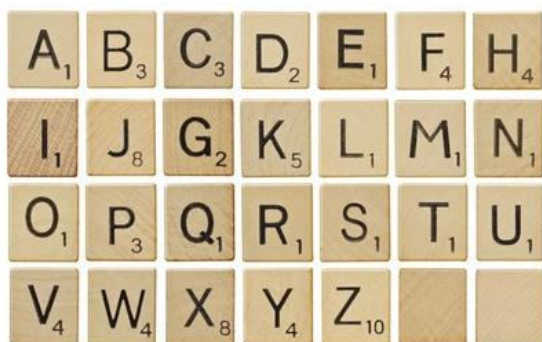
Gaan we fiksen!

En dan toch maar optimistisch blijven. Zij, u en ik.

Ik wens u een zalig kerstfeest toe.

“Voor de winst!” roep ik en mijn betere helft roept vervolgens hetzelfde. Het scrabblespel wordt voor de dag gehaald. Ik win meestal. Dat heeft misschien met mijn woordenschat te maken, maar ook met het feit dat ik strategisch speel. Ik zie het woord “wekken” op het bord liggen en besef dat ik in de gaten moet houden of ik er “ver” voor kan leggen waardoor ik driemaal woordwaarde haal.

Dat bedenkt ik terwijl ik niet over de nodige letters beschik, maar ik houd het in mijn achterhoofd. Ook maak ik het soms expres onmogelijk dat mijn lieve huisgenote “op een rooie” komt, ook al zou ik iets kunnen leggen dat aanzienlijk meer punten oplevert. Ik scrabble zoals ik schaakt. “Hè, waarom gun je mij nou nooit eens wat!?” roept zij af en toe geërgerd uit.

Toen ik een jaar of vijftien was, kwam oom Louis bij mijn familie op bezoek. Oom Louis was weduwnaar; tante Annie was al ver voor mijn geboorte overleden. Het was de enige keer dat ik hem heb ontmoet, maar ik zal deze ontmoeting niet licht vergeten. Het bleek – hoe het ter sprake kwam weet ik niet meer – dat oom Louis zelf graag schaakte. En zo kwam het dat wij die middag tegenover elkaar zaten aan het schaakbord. Er kwam een eindspelletje op het bord: koning en pion tegen koning. Ik was de leidsman van de naakte koning. Oom kon winnen. Ik zag het, niet al te moeilijk natuurlijk. Maar wat gebeurt? Oom

biedt remise aan. Ik accepteerde het en liet het uit mijn hoofd om eigenwijs op te merken dat hij had kunnen winnen. Ik weet namelijk zeker dat hij het ook zag, kan bijna niet anders. Maar oom wilde kennelijk niet van mij winnen. Dat is mij bijgebleven. Oom bood remise aan uit een soort van genade en ik voelde ik mij daar katterig bij. Als je niet wilt winnen, waarom schaakt je dan? En zag ik er soms uit als een kleuter die gaat grienen als hij zijn meerdere moet erkennen in een ander, zijn “zin” niet krijgt? Speelde ik soms zo verschrikkelijk slecht dat hij mij een succesje in de schoot meende te moeten werpen? Ik voelde me opgelaten, niet serieus genomen. Oom zal in de verste verte niet de intentie hebben gehad om mij met zo’n gevoel van minderwaardigheid op te zadelen. En hij zal nooit hebben kunnen bevroeden dat ik me het voorval ruim vijftig jaar na dato nog herinner...

Het betreft hier de etiquette van het spel, in ieder geval van een oorlogsspel met potentieel winnaars en verliezers. Je moet het spel serieus nemen en jezelf en je tegenstander. Iemand laten winnen of niet-verliezen is een vorm van bedrog. Van vernederend bedrog. Op de vereniging was er ooit iemand die volgens mij nog nooit een reguliere partij gewonnen heeft. Ik vluggerde wel met hem, maar ik heb hem nooit expres laten winnen of remise maken. Ik herinner me wel dat ik een keer even niet oplette en hem onbedoeld een mat in een paar zetten in handen speelde. Zichtbaar ingespannen, zoals alleen hij dat kon, keek hij naar het bord, maar zag niet. Toen heb ik alleen tegen hem gezegd dat hij even héél goed moest kijken, want misschien had ik iets niet helemaal goed gedaan. Dat was op het randje van het “etiquettair” toelaatbare, misschien er ook al overheen. Hij – de goden van de Olympus hebben zijn ziel – zal er niet het gevoel aan hebben overgehouden niet serieus te zijn genomen. Een excuus voor mijn weekhartigheid?

Toen mijn schoonmoeder op haar zevenenveertigste met een bolle buik door Coevorden liep, werd er achter haar rug om gezegd: “De oudjes doen het nog goed”. Deze column had die titel ook kunnen krijgen, maar daar zie ik nu toch maar van af.

Midden juli werd het jaarlijkse seniorentoernooi in Dieren georganiseerd, de opvolger van het Bilderberg-toernooi dat tussen begin jaren zeventig en twee jaar geleden in Oosterbeek georganiseerd werd. Wie Abraham gezien heeft – de wenkbrauwen fronsende blaag raadplege Wikipedia – mag aan het toernooi meedoen. Heerlijk, geen smurfen van twaalf met een fake-rating van 1200 die de kracht hebben van een KNSB-speler. Geen gewiebel tegenover je van jonge gastjes die hoorbaar aan hun flesje frisdrank zitten te lurken. Ik heb het voorheen allemaal meegemaakt en gelaten ondergaan.

Het seniorentoernooi is me goed bevallen en zeker niet alleen omdat ik eerste ben geworden in mijn groep. Enkele observaties wil ik met u delen.

Allereerst is er het feest der herkenning. Lieden met wie ik decennia geleden had gespeeld gaven akte de présence. Waar speelden ze nu? Hoe fanatiek waren ze (nog)? Geanimeerde gesprekken voor het begin van iedere ronde. Ik liep bijvoorbeeld tegen oud-clubgenoot Jan Stoop aan, die jaarlijks meedoet. Hij slijt de vele jaren die hem hopelijk nog resten in Polen en gaf mij desgevraagd allerlei informatie over het (schaak)leven in dat land. En dat ziet er, kan ik u verzekeren, gans anders uit. Over bekenden gesproken: in mijn groep deed er ook een politicus mee, of eigenlijk een oud-politicus, en vermoedelijk een straks-weer-politicus. Ik bedoel natuurlijk de onverbeterlijke 50plusser Jan Nagel.

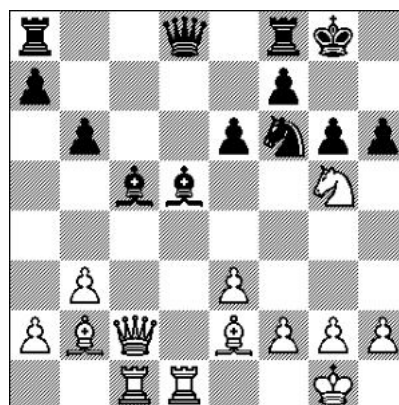
Een oude vos verliest zijn streken niet. Dat gold ook voor de man die ik als mijn sterkste tegenstander beschouwde. Zijn rating was binnen mijn groep niet opvallend, maar zijn spel was dat wel. Na vier zetten ging hij reeds in de denktank – asjemenou – maar vervolgens kwamen er prima zetten uit zijn vingers. Op het moment dat ik bespeurde dat hij serieus overwicht zou krijgen bood ik profylactisch remise aan. Dat accepteerde hij en gaf vervolgens direct aan hoe hij verder had kunnen spelen. Precies waar ik

bang voor was.... Mijn elektronische vriend Houdini gaf hem in de slotstelling trouwens al enig voordeel. Bij navraag bleek de heer Posthumus dertig jaar niet te hebben gespeeld en pas twee jaar weer “up and running” te zijn. Dertig jaar geleden had hij in Spangen 1 gespeeld. Wat ik zeg: een oude vos verliest zijn streken niet.

Mijn meest aparte ervaring was dat een tegenstander met kale koning en toren tegen mijn looper, paard en pion op zeker moment een kloek besluit nam. Hij offerde zijn toren – op dat moment nog niet echt nodig – voor de pion en zei: “Laat maar zien dat je het kan!” Een berustende kalmte maakte zich van mij meester, maar ook een resoluutheid om niet af te willen gaan. Ongeveer twintig zetten later mocht ik, het bord omgeven door een aardig legertje kiebitzers, de felicitaties in ontvangst nemen.

De oudjes onder elkaar maken er een feestje van. Kom jij, door de wol geverfde senior, volgend jaar ook?

M. Nepveu (1871) – R. Wille (1839), Dieren, 2022.
1.c4 Pf6 2.Pc3 b6 3.Pf3 Lb7 4.d4 e6 5.e3 d6 6.Le2 Le7 7.O-O Pbd7 8.Dc2 O-O 9.b3 d5 10.cxd5 Pxd5 11.Pxd5 Lxd5 12.Lb2 Pf6 13.Tac1 c5 14.dxc5 Lxc5 Fritz stelt 14...Tc8 voor. **15.Pg5! g6 16.Tfd1** Fritz geeft aan dat 16.e4 wint, maar in de partij komt het ook snel goed. **16...h6** Zie diagram.

17. Pxe6! 1-0

In mei 2012, in de column 'Meanderen' heb ik u deelgenoot gemaakt van het project Goud Leven. Laat ik thans beginnen met de toen nog niet bekende conclusie van het onderzoek. Die luidt 'een kortstondige intensieve campagne heeft niet of nauwelijks invloed op de leefstijl van mensen. Oftewel de goede boodschap is tegen dovemansoren gericht. Mensen blijven roken, drinken, uitbuiken achter de computer of TV, te vet of te eenzijdig eten en gaan nog steeds met de auto naar de brievenbus.

Het project 'Goud Leven' in volle breedte is niet meer. Er worden onder die naam geen voorlichtingsmarkten meer gehouden. Slechts op één plek leeft "Goud Leven" voort. In een cyclus van zeven schaaktoernooien, overdag, op woensdag, gespreid over het jaar. Wij voeren nog steeds het logo en hebben ook een eigen website (<https://sites.google.com/site/goudlevenschaak55/home>).

Vijf keer per jaar komen de oudere en ook jongere schakers (als die op woensdag niet hoeven te werken) naar een Verzorgingstehuis in de regio. Twee toernooien hebben een andere locatie. Deze maand waren wij voor de vierde keer te gast in het Zonnehuis in Zuidhorn. Wij spelen aldaar in het atrium. Voor de bewoners en bezoekers is dat leuk: 'er gebeurt wat'. De gastvrijheid van het personeel is immer groot; wij voelen ons zeer welkom.

Waarom ik juist aan dit toernooi een column wijdt, heeft een bijzondere reden. Toen ik met de cyclus begon, was een van de doelen het bereiken van de bewoners die kunnen schaken. Die bleken er niet of nauwelijks te zijn en door het regeringsbeleid (zo lang mogelijk in de eigen al dan niet aangepaste woning blijven wonen), zijn er minder bewoners en die zijn er ook nog eens slechter aan toe. Resultaat tot nu toe: één deelnemende bewoner.

Het Zonnehuis, ooit geopend door Koningin Maxima, is een prachtige complex, naar dat niet alleen. Er zijn heel veel vrijwilligers die op vele gebieden actief zijn, onder meer bij een periodiek en de website. Een bewoner kreeg zodoende kennis van het toernooi en heeft zich laten opgeven. Met

de nadruk op 'laten' want betrokkene is volledig verlamd. Dankzij indrukwekkende apparatuur kan hij zich verplaatsen. De functies boven de nek zijn goed in takt, daar moet alles mee gebeuren. Aan mij de eer om hem te assisteren.

'Buddy' noemt men zo iemand tegenwoordig. Ik zorg voor het drinken, plaats het bord zodat het goed te zien is, voer de zetten uit die hij mij mondeling doorgeeft en bedien de klok. Tussen de partijen door heb ik met hem kunnen spreken over de geschiedenis van zijn ziekte. Wij, die vertoeven in de gezonde wereld, komen alleen in die 'andere' wereld als wij een ziekenhuis bezoeken en dan zetten wij alle mechanismen aan om zo min mogelijk mee te krijgen van al het leed om ons heen. Wij schermen ons af.

Als 'Buddy' valt er niets meer af te schermen. Alles komt binnen. Zeker is dat ik een ongelooflijk respect voor deze man heb gekregen. De rust waarmee hij alles uitlegde. Zijn positieve levenshouding. Zijn verwachtingen nog van het leven.

Wij komen de 'verongelijkte medemens tegen'. Die krijgt niet wat hij wil, het zit hem niet mee. Na mijn leerzame ervaring in het Zonnehuis heb ik even geen geduld met deze 'verongelijkten'.

In 1946 promoveerde Adriaan de Groot op een proefschrift “Het denken van den schaker”, een proefschrift met een experimenteel karakter en bepaald geen lichte kost. Onlangs vroeg ik me af of je ook een proefschrift zou kunnen schrijven “De karakteristieken van den schaker”, een experimentele studie naar de schaker en zijn habitat. Huh?

The chessplayers, Marcel Duchamp, 1911.

Op een recente knsb-zaterdag liep ik met samen met de usual suspects in de Balistraat in Amsterdam te zoeken naar het speellokaal waar we die middag tegen een team van Caïssa moesten aantreden. Er was een groot gebouw, een school of zoiets, maar het maakte een lege indruk. Nee, dat kon het niet zijn. Plotseling zag onze Paul een figuur ergens naar binnen glippen en zei: “Die heeft alle karakteristieken van een schaker; in dat gebouw moeten we zijn.”. Hij had honderd procent gelijk. Maar ja, wat zijn de karakteristieken van den schaker dan zoal? Hoe kon Paul zijn opmerking maken, die ook door de overigen van ons groepje onmiddellijk

als “treffend” werd erkend? En geldt iets dergelijks ook voor andere (denk)sporters zoals dammers en go-spelers?

Ik woon niet ver van het 2B Home in Zoetermeer. Ik ga wel eens bij onze broeders van Botwinnik kijken. Soms loop ik dan per ongeluk de zaal van de bridgers in. Gezellig gekwetter. Niet alleen mannen. De vrouwen zien er jeugdig uitgedost uit, ook al zijn ze in merendeel de lust opwekkende leeftijd kranig gepasseerd. Dit is een andere cultuur, een andere habitat.

Terug naar Amsterdam. Die middag speelde ik tegen iemand die een ernstige indruk maakte. Geen lachebekje. Hij was bedachtzaam. Elke keer dat ik mijn zet had gedaan kwam er een leesbrilletje uit zijn binnenzak. Aan zijn gezicht was totaal niet te merken hoe hij over de stelling dacht. Onverstoorbaar, maar ook een beetje saai, type boekhouder. Ik kwam in tijd flink achter en hij maakte daar waarlijk optimaal gebruik van door een stuk voor twee boertjes te offeren, waarmee hij een stelling creëerde die niet eenvoudig te spelen was. Niet dat hij daarmee beter kwam te staan – Houdini gaf mij zelfs een klein plusje – maar ik was desalniettemin degene met een (subjectief) probleem. Heel sluw en voortreffelijk gedaan. Uiteindelijk zag ik mijn kans schoon met een combinatie bedoeld om de zaken beslissend te vereenvoudigen. Dat klopte, want aan het eind kwam er een zet die mij direct noopte op te geven. Niet gezien.

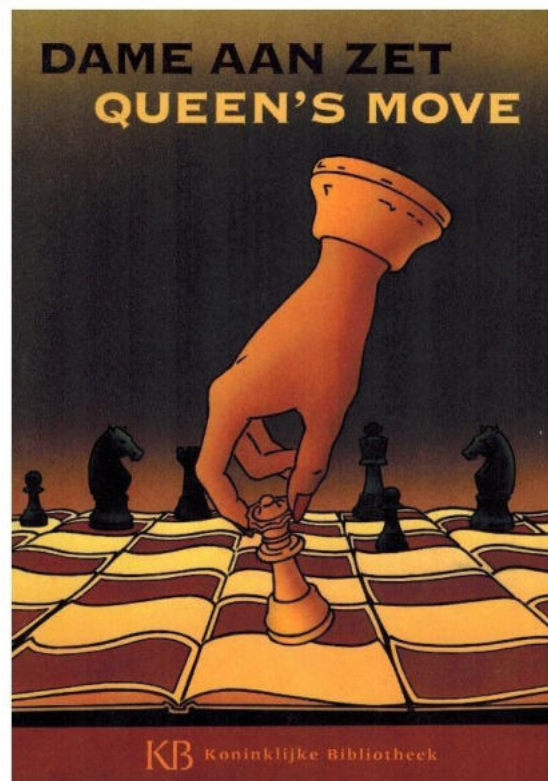
Volgens mij was het deze persoon die Paul het gebouw in had zien gaan, de schaker in optima forma. Maar als ik nu onder woorden moet brengen waardoor hij als schaker onmiddellijk opviel toen hij nog in de Balistraat liep – ik heb volstrekt geen idee.

Facebook, Instagram, Tinder, Twitter, het heeft voor mij allemaal geen enkele bekoring. Ik ben er niet mee opgegroeid, maar ik heb ook geen behoefte om mijzelf expliciet op de sociale media te laten zien. Als ik iets te zeggen heb doe ik dat in mijn wetenschappelijke werk, of in kleine vertrouwde kring, bij de schakers.

Maar natuurlijk krijg ik de sociale media-ellende wel mee, zoals nu bij #MeToo. Om eens een smakelijke metafoor te gebruiken: er is in een steenpuist geknepen en de rommel spuit rijkelijk de wijde wereld in. Verbaast het me wat ik zoal te horen krijg? Eigenlijk wel. Dat machtige mannen wel eens handtastelijk worden heb ik eerder gehoord, wie niet? Dat zij gaan sjoeren en hijgen ten overstaan van “ondergeschikte” vrouwen verbaast me daarentegen wel. Dit heeft tenslotte geen ruk (ja, ja) van doen met verleiden, hoe tricky dat misschien op zichzelf al is. Het meest verbaasde me de hele affaire Jelle Brandt Corstius – Gijs van Dam. Het komt mij voor dat de rechtspraak hier niet op een bevredigende wijze mee kan omgaan, om voor de hand liggende redenen. Als Jelle een kerel was geweest had hij Gijsje een keer in een klein steegje opgewacht. Dat zou ik althans hebben gedaan. Niet geheel rechtmatig, maar therapeutisch effectief. Zeker voor het slachtoffer.

Maar wat heeft dit met schaken te maken? Nou nee, ik ken geen sappige verhalen over wereldkampioenen die... Jawel, Capablanca was een habituele vrouwenversierder, maar dat is niet hetzelfde als wat er in #MeToo allemaal naar voren komt. En over de voorzitters van de FIDE ken ik ook geen soortgelijke verhalen, hoe knots sommigen van hen ook waren, dan wel zijn.

Het schaakspel zelf geeft een aardig beeld van De Vrouw – inderdaad met hoofdletters. Laten we even teruggaan in de tijd. In *A History of Chess*, het prachtwerk van HJR Murray uit 1913, kunnen we in hoofdstuk XVII lezen over het schaken “as practised by the Moors and Turks”. Het blijkt dat de dame haasje-over gaat recht of schuin en derhalve steeds op dezelfde kleur blijft. De witte dame en de zwarte konden elkaar dus niet ontmoeten, lieten elkaar arrogant links liggen. Rond 1500 en zeker honderd jaar later in Europa is de bewegingsvrijheid van de dame verruimd tot wat we nu kennen.

De Dame, zoals de vrouw op het schaakbord hoffelijk wordt genoemd, is het machtigste stuk. Het gaat weliswaar niet om haar en zij moet zich opofferen als dat zo te pas komt om de belangen van haar Heer te dienen, maar zij is ver verheven boven de gevechtstoren, de raadsheer met zijn grote bek en de ganse ruitrij. Het spreekwoord zegt dat “een vrouw duizend mannen te erg” is. Op het schaakbord is zij algemeen genomen alles en iedereen “te erg”. Bij haar steekt de Heer in ons spel af als een geweldige kneus. Dat was kennelijk al zo in de vroegste vormen van het schaakspel in het Midden-Oosten, maar dat is met de “nieuwe” regels nog nadrukkelijker het geval. Als de schaakstukken tot leven konden komen, dan zou je je niet kunnen voorstellen dat de Heer zich zo durfde te gedragen als sommige machtige mannen van onze tijd.

Moeten we uit dit alles nu concluderen dat vrouwen machtiger zouden moeten worden dan mannen? In de Natuur zijn daar voorbeelden van. Voor sommige mannetjesspinnen loopt dat na een vrolijke wip ook niet altijd goed af. Tja, machtsverschillen...het blijft tobben.

De donkere dagen voor Kerst lenen zich uitstekend voor filosofische bespiegeling. Een mooi woord trouwens, bespiegeling. Je kijkt vanaf de waterkant in een rimpelloze vijver en ziet dat het water als een spiegel werkt. Je ziet een spiegelbeeld van jezelf. Tot een groepje eenden, op zoek naar iets eetbaars, vol verwachting aan komt roetsjen en je zelfbeeld volledig verstoort. Er is plotseling sprake van een golvende lachspiegel....

James Webb Space Telescope 2022

De titel van deze column heb ik ontleend aan een gesprek dat ik bijna veertig jaar geleden had met een collega op het Kapteyn-laboratorium in Groningen – het sterrenkundig instituut. Waarom doen we wat we doen? De collega probeerde satellietgegevens bruikbaar te maken voor inhoudelijk onderzoek. Ik zat gasdynamische simulaties te doen aan een model dat tegen de tijd dat ik er op promoveerde al hard op weg was naar de academische prullenmand. Najagen van wind!

Ik, Prediker, was koning over Israël te Jeruzalem, en ik zette mijn hart er op om na te vorsen en onderzoek te doen naar de wijsheid in alles, wat onder de hemel geschiedt. Dat is een kwade bezigheid, die God aan de mensenkinderen gegeven heeft om zich daarmee te kwellen. Ik nam in ogeschouw alle daden, die onder de zon verricht worden, en zie: alles is ijdelheid en het najagen van wind! (Prediker 1:12-15).

En toch... en toch. Wat je doet is inderdaad een krasje proberen te maken in het graniet van de Eeuwigheid,

een winderig streven. Zeker. Maar het krasje bestaat wel, ook al komt er al gauw niemand meer kijken.

Zo is het ook met al onze schaakactiviteiten. Velen van ons proberen er iets moois van te maken, iets dat ze kunnen laten zien aan anderen. In een clubblad bijvoorbeeld en op professioneel niveau in boeken en (schaak)biografieën. En denk eens aan die aparte tak van de schaakfamilie: de correspondentieschakers. Niet zo lang geleden drukte schaakvriend Albert Hebels, correspondentieschaker op (senior)meesterniveau, mij een fraai gebonden boek in handen, Correspondentieschaken in Nederland.

Chessbase 16 Edition 2022

Hier proberen schakers echt iets neer te zetten. Hun krasje in het graniet lijkt in eerste instantie iets groter. Maar clubbladen eindigen in een container van de gemeentereiniging en schaakboeken gaan nog al eens de treurige weg naar boekwinkels als de Slegte of van Stockum, eens gelegen op dat karakteristieke hoekje in Den Haag. Tot ze ook daar te lang blijven staan naar de zin van de filiaalchef... Maar misschien, heel misschien, is er een lichtpuntje: als uw lievelingspartij in zo'n fraaie schaakdatabase terecht komt, is er nog een kans dat iemand er over vijftig jaar kennis van neemt. Dat hij uw krasje ziet en glimlacht.

Op de voorpagina van het decembernummer van 'Broerstraat 5', het magazine voor alumni en relaties van de RUG werd het aangekondigd: 'schaken in het academiegebouw'. De inhoudsopgave ging nog een stapje verder: 'wereldberoemd toernooi te gast op de RUG'.

Ik ga zonder dralen naar pagina 15. Joyce Fongers komt aan het woord. Voormalig meisjeskampioen van Nederland. Werkzaam bij de RUG en via haar connecties in de schaakwereld heeft zij er voor gezorgd dat het Tata Steel Chess toernooi op 24 januari een speelronde in Groningen houdt.

Dat gaat natuurlijk met de nodige publiciteit gepaard en het begint al meteen goed: een kroegloperstoernooi op zaterdag 20 januari. Met z'n vele kroegen dichtbij elkaar zou je geneigd zijn te denken dat deze toernooi vorm een Groningse uitvinding is, doch naspeuring leerde mij dat LSG de tiende editie al achter de rug heeft. Zij het dat die toernooien in de zomer worden gehouden wat mij een pre lijkt. Langer licht, geen dikke jassen aan- en uit te trekken, geen mutsen en sjaals kwijt raken. Heel slim vind ik het concept van Leiden (en wellicht ook van de navolgers) dat opgave per duo dient plaats te vinden. Twee weten meer dan één en dat zal zeker helpen bij het vinden van de volgende lokatie. Eentje kan de Bob zijn, zodat de ander kan ondervinden of schaken onder invloed leuker is.

Twee dagen later, op maandag 22 januari wordt het nog leuker. Dan houdt 'stand-up comedian' Tex de Wit een Studium Generale lezing over 'Schaken (en een klein beetje seks)'. Ik ken de beste man niet en ik vermoed dat als het onderwerp alleen 'Schaken'

was geweest er lege stoelen zouden zijn. Het is die toevoeging dat nieuwsgierig maakt. Toen ik de schaak-biotoop betrad was die volkomen seksloos. Een mannenwereld en ook geen regenboog te bekennen. Sinds meisjes in grotere getale zijn gaan schaken en daar niet mee stopten bij het bereiken van lichamelijke wasdom, is er natuurlijk wel sprake van seks in de schaakwereld. De vele schaak-huwelijken moge daarvan getuigen. Even terzijde: In de wereld van de spoorwegen wordt gesproken van treinstellen als de partners elkaar gevonden hebben bij het werk, dan wel de spoorhobby. Bij schaken kom ik niet verder dan het matte 'schaakcombinatie'. Die schaakhuwelijken of andere schaakrelaties blijven buiten het vizier van de boulevardpers en zodoende weten wij er gewoon niets van. Er kan zich van alles afspelen bij toernooien, wij weten het niet. Wat weet Tex de Wit wat wij niet weten? Zouden er #MeToo onthullingen komen? Komt na de R.K. kerk, de Jehova's, de film- en toneelwereld en een trits sporten nu ook de denksporten in een bedenkelijk licht te staan? Ik denk het niet. Wat we wel weten is dat de aantrekkelijke schaakspelsters 'chess babes' worden genoemd en dat ook Joyce ooit als 'chess beauty' betiteld werd.

Op het internet is nog een verslagje van een jaar of 25 geleden te vinden van een bezoek van jeugdige schakertjes uit Groningen aan een toernooi waarbij zij vragen mochten stellen aan grootmeesters. Ik citeer: *"Je mag alles vragen behalve iets over mijn vriendin", waarschuwde Short zijn jeugdige interviewers. Hij herinnerde zich kennelijk de schaamteloze vraag van het vorige jaar die Kasparov op zich afgevuurd kreeg: "Hoe vaak ga je vreemd? Joyce Fongers wilde van Nigel Short weten of topschakers eigenlijk wel gewone mensen zijn. Short: "De meeste wel, maar er lopen wel een paar excentrieke figuren tussen. Ja, zelfs een paar abnormale figuren."*

De schaakwereld verschilt dus in niets van de gewone wereld.

Sinds 1992 doe ik elk jaar mee aan wat dan nu het Chess festival Groningen heet. Voor die tijd speelde ik af en toe mee, maar vanaf 1992 was deelname structureel. Slechts een keer zorgde een mechanische beperking ervoor dat ik niet kon meedoen, een HNP-tje voor de kenners onder u.

Hoe begin je goed aan het Groningse toernooi? Allereerst zorg je ervoor dat je op Tweede Kerstdag om zes uur in alle vroegte met je bolide op de A12 zit. De wereld is vredig. Slechts een paar andere idioten delen het asfalt met je. Het intense genot dat je op deze anders zo drukke weg ongegeneerd kan planken, wauw! Vroeger zag je bij IJsselstein de grote verlichte kerstboom, nu helaas niet meer. Langs de Veluwe waar het aardedonker is, langs het verlichte Zwolle en dan duik je opnieuw de duisternis in. Het land van de Drenten. Assen. En als je geluk hebt, begint de Zon merkbaar territorium te veroveren op de duisternis als je Groningen-Zuid nadert. Ik ga de A28 af, draai even later de Ketwich Verschuurlaan op. Stilte en vredigheid. Even later sta ik bij de balie van het hotel. Daar stond ik ooit samen met Karpov, maar dat is lang geleden.

Na mijn spullen op de kamer gebracht te hebben volgt de vaste wandeling naar het centrum. Niet met de bus, ik zeg het met nadruk. Lopen en genieten van de langzaam ontwakende stad. Op naar Huis de Beurs voor een kop koffie. Met die prachtige spreuk aan de wand: “Besser ein kleiner s.soucher as ein grousser knecht” – inderdaad met “s.soucher” – sinaasappelsoucher, zoals ik leerde van mijn Drentse schoonvader. Ik ben er klaar voor, laat de vijand maar komen!

Dit jaar was ik als nummer 46 geplaatst. Dat zou dus Compact groep B worden. Maar neen. Vanwege het resultaat van het jaar daarvoor, zo vermoed ik, toch in de A-groep. Als nummer 40 van de 40. De oude Nepveu als kop van Jut. Dat wil je niet laten gebeuren natuurlijk.

Hoe voorkom je dat dan? Een goed ontbijt natuurlijk, wederom een wandeling naar het centrum natuurlijk.

Vroeger de goede boekwinkels rond de Vismarkt in. Vroeger, die boekhandels zijn er niet meer. De Kosterij, Bommen Berend, ik bezoek al deze etablissementen. Ik observeer daar de Grunningers. Verweerde en iets minder verweerde koppen. Het accent. En dan loop ik naar de bushalte. *Veuls* te vroeg. En als ik dan ruim een uur voor de tijd bij het academisch sportcentrum ben, heersen er stilte en vredigheid over het vlakke land. Ik kijk naar wat eens het WSN-gebouw heette, de king-size diplomatenkoffer waar ooit de vakgroep Sterrenkunde zat. Daar heb ik drie gelukkige jaren doorgebracht. Ik zet mij op een bank en jaag er enkele sigaren doorheen – gelijk ketters op de brandstapel. Dit stille ritueel is wezenlijk voor mij. Na kwart voor een druppelt iedereen de speelhal binnen. Bij de eerste ronde de onvermijdelijke toespraak, maar dan kan het beginnen. “De zwartspelers mogen de klok indrukken”. De handen worden geschud: the battle is afoot.

Karakteristieke momenten? Jazeker. Die grafzet die uiteindelijk een pion en de partij kost. Die combinatie die uiteindelijk leidt tot een eindspel van Mevrouw tegen twee torens die niets vermogen. De jeugdige tegenstander met 300 elo-punten meer die beslist wil winnen en gaat forceren. In de hoop dat opa de draad kwijtraakt. Gelukkig had opa nog een gezellige voorraad druivensuikertjes en won.

Ben je alleen maar met je eigen partij bezig? Neen, ik heb echt wel wat meer gezien dan mijn eigen 64 velden. Ik ben bijvoorbeeld wezen kijken bij Machteld. Bij wie? Machteld. Je weet wel, gelieerd aan Arnold en Dirk van Foreest, schaakiconen uit de negentiende eeuw. In ronde zeven zat zij tegen een slechter eindspel aan te kijken. Haar gezicht sprak, zij het nog niet luid en duidelijk. Toen een en ander in een hopeloos pionneindspel was uitgemond, sprak haar gezicht beslist duidelijker: een mengeling van halfhartige berusting en verdriet. Na de onvermijdelijke opgave voorbeeldige stilte en beheersing. Deze partij verloor ze, maar zij gaat er nog vele winnen. Opa weet het zeker.

De Koninklijke Nederlandse Bond voor Bordspelen (KNBoBo) was maar een kort leven beschoren. Voorzitster Máxima gaf er de brui aan toen half Nederland over haar heenviel omdat ze geen goede beschrijving van de identiteit van 'dé schaker' kon geven. Ze heeft nog een foto van een morsig type in een sleets ruitjesjasje laten zien en hem 'dé schaker' genoemd maar daar kwam ze niet mee weg. Volgens een lid van het journaal was het de foto van een verdwaalde onderbonder en dit heerschap is de maat van alle schakers had hij met lichte spot in zijn stem gevraagd. Na deze persmusket furieus '¿Por qué no te callas?' (Waarom hou je je mond niet?) toegesnauwd te hebben was ze opgestapt. Einde KNBoBo.

Is er na het opheffen van de KNBoBo nog toekomst voor de denksporten? Ik vrees van niet. Ik stel dan ook voor dat we de KNDodo oprichten. De KNDodo is een sterfhuisconstructie voor denksporten. Het is de bond waar denksporten die, net als ooit de dodo, op het punt staan uit te sterven zich als lid aan kunnen melden. In deze column stel ik vier kandidaat-leden voor.

Tot 1994 werden er in Zoetermeer vijftien keer denksportkampioenschappen georganiseerd waar honderden denksporters aan deelnamen. Van hen streed een klein groepje mannenbroeders om de damtitel. Dammen was toen al ettelijke keren bijna dood verklaard. Om het damspel van het remisère virus te redden bedacht Jannes van der Wal doordammen, nieuwlichterij waar streng gelovigen als Ton Sijbrands niets van wilden weten. Een veeg teken was het afstoten van de damrubriek van Frank Drost door Trouw. Als zelfs een christelijk dagblad al niets meer in het damspel zag dan was het einde wel zeer nabij. Er zijn nu nog vierduizend dammers over, drieduizend minder dan in 2007, en terwijl het water al boven hun lippen staat damt dit taaie volkje hardnekkig door.

Elders in de zaal speelde een nog kleiner groepje go-spelers dit, volgens Jan Joost Lindner, buitenaards spel. Hoewel ze het zelf niet leken te beseffen was er toen al niet veel hoop meer voor ze. Go liep een verloren race en het wachten was op het moment dat de go-spelers dit zelf in de gaten zouden krijgen. Er zijn nu nog zo'n 500 go-spelers over, zo'n 350 minder dan in 2007.

Bij de bridgers zag het er beter uit. Zij bezetten verreweg het grootste deel van de zaal en keken wat meewarig naar de schakers, dammers en go-spelers. Bridge scheen de toekomst te hebben. Schijn bedriegt echter. Wie weet wie de wereldkampioenen bridge zijn? Niemand toch. De redacties van NRC en Trouw kennelijk ook niet want die schrapten hun bridgerubrieken. Ook bridge is niet meer wat het geweest is en bevindt zich op een hellend vlak op weg naar het einde. Nederland telt plus-minus 115.000 bridgers. Dat lijkt veel. Hun gemiddelde leeftijd is echter 64 jaar en ook bridgers worden ouder. Het is een kwestie van tijd en er zullen er niet veel meer over zijn.

Bij het schaken sleepten toppers als Willem Broekman, Hans Meijer, Henk Noordhoek, Joost Mostert en Sjaak Sibbing de felbegeerde titel van schaakkampioen van Zoetermeer in de wacht. Ook wij schakers hebben lange tijd gedacht dat de toekomst er fantastisch uitzag. Als Jan Timman in Rio de Janeiro een stuk verzetten werden de persen bij De Volkskrant gestopt en als Anatoli Karpov in Baguio City een blauw bekertje met yoghurt kreeg aangereikt haalde de rel die erop volgde de voorpagina's. Alles werd anders toen computers het schaakspel onder controle kregen en elke onderbonder zich een grootmeester kon wanen. Het aantal schakers liep vanaf dat moment gestaag terug naar ongeveer 23.500 nu. Ook kranten trokken hun conclusies. Trouw stopte met de schaakrubriek van Herman Grooten en NRC Handelsblad halveerde die van Hans Ree. Nu ploeteren Gert Ligterink bij De Volkskrant, Hans Ree bij NRC Handelsblad en Hans Böhm bij De Telegraaf plichtmatig voort en is het wachten op het moment dat zij door hun hoofdredacteuren met pensioen gestuurd worden. Als zij vertrekken zal het ook in deze kranten Sudoku zijn wat de klok slaat. De laatste schaker kan dan het licht uit doen.

Op maandagen gaat de wekker om kwart voor zeven. Ik geef 's ochtends schaakles op een basisschool, vandaar. Ik wil me niet haasten en als ik van huis ga heb ik de krant al doorgenomen.

Het is een experiment. Verplicht schaakles voor de hele klas. Een stelletje enthousiastelingen schaakles geven, dat lukt. Maar een hele klas? En dan ook nog eens een gewone klas. Gewone klas, geen gemiddelde klas. Want de hoogbegaafde leerlingen zitten allang in de stad Groningen op school en de ouders die een hoog verwachtingspatroon van hun kinderen hebben, doen die massaal op de scholen van het bijzonder onderwijs. Vooral de R.K. school barst zo beetje uit haar voegen. Saillant detail is dat ondanks het grote aantallen leerlingen door de R.K. school jaarlijks slechts enkele communicanten worden afgeleverd. Doch dit geheel terzijde.

In een gewone klas hoeft niet gerekend te worden op een ruime mate van ontlukende belangstelling voor de schaaksport. Sommige leerlingen hebben er thuis al eens kennis mee gemaakt. Dat zijn degene die 'bij de les' blijven. De grote meerderheid zit er omdat het nu eenmaal moet en let een beetje op omdat het nu eenmaal moet. Er is niet veel verbeeldingskracht nodig om je een voorstelling te maken van zo'n les. Je mag al blij zijn als er minder dan 50% van de tijd in het orde handhaven gaat zitten. De leraar had mij al gewaarschuwd: jij wil graag op maandagmorgen komen, maar bedenk dat zeker de helft van de kinderen uit gebroken gezinnen komt en dat die het gehele weekeinde verwend zijn, omdat de ouders niet voor elkaar onder willen doen in het claimen van hun kinderen. Voorts hebben we nog een stuk of zes kinderen met een spectrum zoals ADHD. Elke maandag moeten al deze kinderen weer in het gareel gebracht worden. Daar trekt de leraar dan een kwartier voor uit en daarna start ik met de helft van de klas en neemt hij de andere helft mee voor rekenles. Na een uur wisselen wij.

De eerste groep, met een meisjes meerderheid, is

vrij rustig. Snel afgeleid, dat zijn ze wel. Vrijwel alles kan tot een opmerking leiden, daar komt dan weer commentaar op en binnen enkele seconden praat iedereen door elkaar heen. Weg concentratie, ingrijpen, de boel weer rustig krijgen en dan terug naar de lesstof.

In de tweede groep, met vier ADHD'ers en een gelijk aantal jongens en meisjes is het in feite orde handhaven en tussendoor wat kennis overdragen. Hier zitten ook enkele kinderen tussen die het leuk vinden om de anderen op te stoken. Of te verklikken. Het kost mij veel energie en het echt leren schaken zal wel niet lukken, maar interessant vind ik het zeker. Stuk voor stuk zijn die kinderen, in een 1 op 1 situatie heel leuk en merk ik hoe ze snakken naar aandacht en vooral ook hoe onzeker ze zijn.

Onlangs ging het een keer niet volgens de vaste patronen. In groep 2 was het zeer rustig. Er ontbraken twee onrustige kinderen, nummer drie gaf ik die keer computerdienst (voor mij de stellingen op het bord plaatsen) en ik ben zelf naast nummer vier gaan zitten. Het was nog nooit zo rustig geweest. Ik kon zelfs de beoogde lesstof behandelen, iets wat eerder nog niet gelukt was. Daarentegen kon ik in groep 1 totaal geen vat krijgen op een zestal meisjes. Het bleef onrustig, ze gehoorzaamden niet, trokken steeds elkaars aandacht, lachten om het minste en geringste. Hebben jullie met elkaar een weddenschap gesloten? vroeg ik hen. Kijken wie het eerst straf krijgt. Nee, dat is het niet, zeiden ze. Maar we hebben in het weekeinde wel met elkaar contact gehad op sociale media. En zij (er wijst een vinger), heeft een vriendje.

Ik vertel dit verhaal thuis aan mijn echtgenote en zei er bij dat ik niet snapte waarom het groepje opeens zo onhandelbaar was. Begrijp je dat niet, zegt ze, mij aankijkend zoals alleen een levenswijze vrouw dat kan. Het is lente!

Op 6 april nam ik afscheid van de ondernemingsraad van TNO. Daar hoort een toespraak bij en een boek. “Naar alle ONwaarschijnlijkheid” was de titel van het boek. Geschreven door de hoogleraar mathematische fysica Klaas Landsman.

Als u het boek nog niet heeft: ren naar de betere boekhandel of ga direct online! Een juweel is het. In driehonderd bladzijden passeren de volgende onderwerpen de revue: coïncidenties, finetuning for life, toeval in de natuurkunde, toeval in evolutiebiologie, toeval en vrije wil, toeval en religie. Kortom, dit boek gaat over toeval, waarbij

subtile verschillen in de verschillende contexten duidelijk naar voren komen. Hier nu eens geen filosofengebabbel, maar een kraakheldere uiteenzetting van een hoogleraar met een kraakhelder hoofd. Een verademing.... (Dat wil overigens niet zeggen dat het boek wegleest als een keukenmeidenroman, maar dat zal ook wel niemand verwachten bij zo'n onderwerp.)

In het hoofdstuk over “toeval en vrije wil” kwam ik enkele passages tegen over het schaken, waarbij deze me rechttop deed zitten:

“Wat moet Loeki Knol doen? Een muntje opgooien en verder niet omkijken. Haar hele verdere leven zal afhangen van die worp, zoals dat van mij mede is bepaald door het doen van een verkeerde zet (terwijl ik de juiste overwoog!) waardoor mijn carrière op de 64 velden vroegtijdig strandde....”

Even Wikipedia raadplegen. En jawel hoor, het schaken van de Nijmeegse prof wordt genoemd, maar in een nogal raadselachtige zin: “Hij zag af van een professionele schaakcarrière na de weigering van Max Euwe (wereldkampioen van 1935-1937) hem de hand te schudden na een verdiende nederlaag.” Dat is toch iets anders dan wat de schrijver zelf zegt. Bovendien, zou Euwe verslagen zijn en hem vervolgens niet de hand gereikt hebben? Zou het werkelijk? En is dat dan een reden om van een professionele schaakcarrière af te zien? Hoe het ook zij, Landsman is buiten de 64 velden uitstekend terechtgekomen en als Euwe daaraan bijgedragen heeft door hem geen hand te geven, dan heeft de oud-wereldkampioen de wetenschap, de wetenschaps-journalistiek (en misschien ook de persoon) *toevallig* een goede dienst bewezen.

The Lancet, 14 april 2018: “Risk thresholds for alcohol consumption: combined analysis of individual- participant data for 599.912 current drinkers in 83 prospective studies”. De laatste in een jarenlange reeks wetenschappelijke artikelen over de gezondheidseffecten van alcohol. Met helaas een weinig bevredigende, maar wel aannemelijke conclusie: alcohol, in welke mate dan ook, is ongezond. Een glas bier of een wijntje betaalt je met een levensverkortend effect van ca. een half uur. Het te verwachten effect van deze publicatie was veel ophef in de media en uiteraard volgde ook al snel de vraag aan de gezondheidsraad en andere instanties om indringender te gaan waarschuwen tegen alcoholgebruik.

Ik denk dat het goed is om te weten dat het gebruik van zelfs weinig alcohol risico's heeft. Te lang is daar om heen gedraaid. Maar ik denk dat het ook goed is om te beseffen dat deelnemen aan het verkeer ook riskant is. Een autoriteit van een kwartier heeft ongetwijfeld al een (gemiddeld) levensverkortend effect, door alle risico's waar je tijdens zo'n ritje aan blootstaat. Het zou me niet verbazen als die risico's vergelijkbaar zijn met een of twee biertjes. En dat geldt voor heel wat andere zaken net zo goed. Huishoudelijke klussen zijn bewezen riskant. Naar

een voetbalwedstrijd gaan is vast niet zonder gevaar. Een vakantie naar het buitenland boeken is het accepteren van allerlei risico's. En zelfs zoiets onschuldigs als boodschappen doen kan verkeerd uitpakken. Stress in de rij voor de kassa, gesjouw met tassen, op een overvolle fiets naar huis rijden; onderschat het allemaal niet. Leven zonder risico bestaat niet. Thuis blijven met af en toe een wandeling op het woonerf is waarschijnlijk nog de beste optie.

Van de meeste fysieke sporten is bekend dat de levensverlengende en de levensverkortende effecten elkaar zo'n beetje in evenwicht houden. Reden waarom artsen vrijwel altijd groen licht geven voor sportieve ambities. Ze weten heus wel dat een marathon lopen niet zonder gevaar is, maar de lichamelijke en mentale voordelen zijn blijkbaar zo groot dat hardlopers geen strobreed in de weg gelegd wordt. Een belangrijk positief en levensverlengend element bij fysieke sporten is de verbranding van extra calorieën, waardoor het lichaam getraind en versterkt wordt. Zou dat ook voor denksporten gelden? Ik zet hieronder in een eenvoudige tabel enkele gegevens terzake op een rijtje.

Type activiteit	Caloriegebruik (kcal / uur / kg lichaamsgewicht)
Op de bank hangen	1
Wandelen	3.5
Hardlopen	11
Schaken (thuis)	1.5
Schaken (competitief)	2

Iemand met een lichaamsgewicht van 100 kg verbruikt tijdens een avondje clubschaken van 20 – 24 uur dus 800 Kcal. Vergeleken met iemand die op diezelfde avond een half uurtje gaat hardlopen en 3.5 uur op de bank zit – verbruik 900 Kcal – of iemand die een wandeling van een uur maakt en 3 uur op de bank zit – verbruik 650 Kcal – is dat zo gek nog niet! Ik durf dus wel te stellen dat schaken een levensverlengend effect heeft.

Kanttekening is wel dat alcoholverbruik tijdens dat schaken dit effect weer teniet doet. Mijn, niet deskundige, taxatie is dat het nadeel van twee

alcoholische consumpties ongeveer opweegt tegen het voordeel van een avondje schaken. Ook moet ik wijzen op het gevaar van overdaad. Iemand als Kortsjnoj – hij werd 85 jaar oud – heeft ten volle geprofiteerd van de levensverlengende effecten van competitief schaak. Maar of hij nou een leuker mens werd van die eindeloze competitiedrang is de vraag. Schaken is gezond. Zoveel is wel zeker. Maar overdaad schaadt. Dat ook. Alles met mate: alcohol, beweging en schaken. Dat blijft toch een wijsheid die steeds komt bovendrijven.

Mat in Mar del Plata – 2018

Hans Meijer

Na een busreis van vijf uur kwamen Bernard Bannink en ik vanuit Buenos Aires in Mar del Plata aan. Daar hadden we ons ingeschreven voor het 49ste Abierto Internacional Ciudad de Mar del Plata. Sinds mijn vorige toernooi in Andorra waren er vier jaar verstreken en had ik vrijwel geen partij meer gespeeld. Wat stond mij als veteraan tussen de vele jongeren te wachten.

Tijdens een van onze gesprekken met FM Raúl Lapicki, een andere veteraan, merkte deze op dat wij de eerste schakers uit Nederland waren die in Mar del Plata meespeelden. Toen ik hem vertelde dat Jan Timman ons in 1982 was voorgedaan reageerde hij enthousiast en vertelde ons dat hij Timman toen van wereldkampioen Anatoly Karpov had zien winnen. Timman won in 1982 het GM-toernooi met grote overmacht. Hij scoorde 9.5 uit 13 (+8; =3; -2) en bleef Portisch, 8 uit 13, Seirawan en Karpov, beiden 7.5 uit 13, voor. Een diepgaande analyse van zijn partij tegen Karpov is in Timman's *Schaakwerk 1* (1983) te vinden. In dit boek las ik dat de herrie van de vakantiegangers die in deze badplaats neergestreken waren veel deelnemers parten gespeeld had. Wat dat betreft kan ik melden dat er in Mar del Plata bar weinig veranderd is.

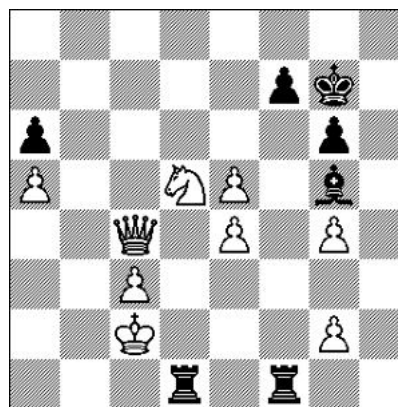
Het nieuws dat de Argentijnse kranten tijdens ons verblijf beheerste was het bezoek van een grote groep Argentijnse nabestaanden aan de graven van soldaten die tijdens de oorlog om de Islas Malvinas, a.k.a. Falkland Islands, sneuvelden. Tijdens deze absurde oorlog, die in 1982 van 2 april tot 14 juni werd uitgevochten, kwamen 649 Argentijnen en 258 Britten om. Negenhonderd doden in een oorlog om een paar eilanden bij het zuidelijkste punt van Zuid-Amerika, waar nog geen 2000 mensen woonden. Het oordeel van de Argentijnse dichter Jorge Luis Borges over deze oorlog was vernietigend '*De Malvinas was een oorlog tussen twee kale mannen om een kam!*' met als zijn tragische slachtoffers *Juan López* en *John Ward* (1985).

Dankzij de inspanningen van velen is men erin geslaagd 90 van de 121 graven op de Malvinas met het grafschrift '*Soldado Argentino solo conocido por Dios*' eindelijk van een naam te voorzien. Dat dit niet al veel eerder gebeurde kwam doordat de relatie tussen Argentinië en het Verenigd Koninkrijk al jarenlang volkomen verstoord is. Er is sprake van een patstelling waaruit ontsnappen onmogelijk lijkt. Beide landen wachten al 36 jaar op hulp van Godot.

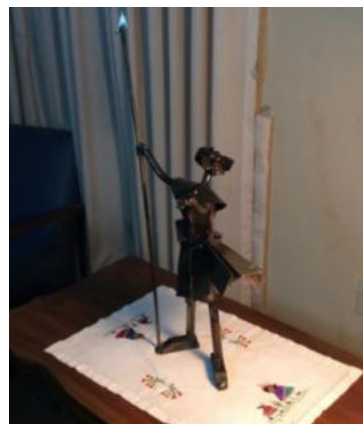

Argentijns soldaat alleen bekend bij God.

Ons toernooi moest zich tevreden stellen met berichten in de lokale krant La Capital die meldde dat de Argentijnse IM Leonardo Tristán met 8 uit 9 het toernooi won. Mijn tweede prijs bij de veteranen haalde de krant niet zodat ik de gelegenheid te baat neem om u hiervan op de hoogte te stellen. Als ik al mijn kansen benut had dan had er meer in gezeten. Hoe had ik bijvoorbeeld met zwart in onderstaande stelling tegen IM Julio Benedetti voort moeten zetten?

40...Td2+ 41.Kb3 Tb1+ 42.Ka3 (Of 42.Ka4 Tdb2 en mat.) **42...Txg2 43.e6 Lc1+ 44.Ka4 Ta1+ 45.Kb4 La3+ 46.Ka4 Ld6+ 47.Kb3 Ta3#**

Don Quijote de la Mancha (2de prijs veteranen)

Het is ongeveer een uur 's nachts. Ik zit in de tuin en rook een sigaar. Rust alom. Ik denk na over een column. Plotseling vliegt een grote vogel de kleine boom in mijn tuin in. Hij komt onhandig tot stilstand en blijft roerloos zitten. Het is een duif.

Bij mijn afscheid van TNO heb ik van een goede collega een boekje gekregen. "De man die de Babson task wilde maken". Tim Krabbé is de schrijver. Het is de totale gekte voorbij, het gedoe. En de kwibus. Die de Babson task wilde maken. Is dit iets voor een column?

De volgende ochtend zie ik een duif op de schutting zitten. Een jong, maar even groot als zijn moeder die naast hem zit. Misschien praten ze met elkaar. Wie weet. Maar het grote jong is inert en heeft een grote krop. Hm, een erg grote.

Kan ik nu een column schrijven over dit boekje? Denk ik in mijn tuinstoel. Maar wat zal ik er dan over schrijven? Wereldvreemdheid in het kwadraat? Maar dat zijn schakers wel gewend.

Telkens wanneer ik even in de tuin ga zitten vliegt moeder duif weg. Het jong blijft ineengedoken zitten. Als ik in zijn richting loop beweegt hij rillerig het hoofd en hikt. Hij vliegt niet weg. Moeder duif verdwijnt voorgoed uit beeld.

De volgende ochtend vroeg zit ik weer in de tuin. Een duif vliegt over de schutting mijn tuin in, en meteen richting raam. Hij probeert te remmen. Oog / vleugel coördinatie is bedroevend. Bam! Tegen het raam. Hij komt versuft op de grond terecht.

Wie het verhaal van Drumare niet kent weet niets van schaken. Aldus begint Tim Krabbé. Een mooie beginzin. Typisch Krabbé dunkt me. Zou ik daar iets mee kunnen? Met deze aanmatigende zin? Misschien biedt een sigaar uitkomst.

De duif zit roerloos in de tuin. Grote krop. Een vlieg zit 'm te pesten. Hij beweegt wat met zijn kop. Ik loop naar de schuur om een schop te halen. Een flinke hijs en hij is uit zijn lijden verlost. Maar dan aarzeling. Wespen vermoord ik met gemak, maar een duif is toch een beetje OSD, Ons Soort Dieren. Later ontstaan in de evolutie, familie van de Grote Hagedissen, net wat eerder dan de mens. Ik geef geen hijs.

Maar wat moet mijn insteek nu zijn als ik over de man die de Babson task wilde maken zou schrijven? Moet ik gaan uitleggen wat dat is, die Babson task? Pffff.

Die avond hoor ik gestommel tegen de achtergevel. Ik weet wie het is. Als ik na het Journaal van middernacht naar buiten loop ligt de duif gestrekt. Ik haal een zaklamp en stel voor alle zekerheid het voorspelbare vast. Dan haal ik wederom de schop uit de schuur en kieper de duif in het gemeentepantsoen. De opruimdienst van Moeder Natuur zal hem daar vernietigen.

Ik herinner me dat ik nog een afspraak met de huisarts wil maken omtrent een euthanasieverklaring. De volgende ochtend wandel ik naar de huisartsenpraktijk, mijn hersens pijnlijk over wat ik nu eens zal gaan schrijven over de man die de Babson task wilde maken.

De Hockeybond kwam begin onlangs in het nieuws omdat deze bond adviseert om geen selectietrainingen en selectiewedstrijden meer te houden voor kinderen tot 12 jaar. Teveel stress voor de kinderen en teveel boze ouders als hun kind niet in het gewenste team komt te spelen. Verder wordt gesteld dat het nog niet zoveel nut heeft omdat bij veel kinderen het talent pas op latere leeftijd naar boven komt.

Bij de verenigingen wordt er verschillend over gedacht en dat vermag niet te verbazen. Is het niet beter om het hele jaar door te beoordelen in plaats van op een duidelijk selectiemoment? Loop je niet het risico dat de kinderen onder de druk van de kortstondige selectie hun kunnen niet goed etaleren? Is het wel zo dat de niveauverschillen op die leeftijd nog niet zichtbaar zijn?

Kinderen moeten op school ook toetsen maken, dat is toch ook stressvol? Kinderen moeten toch leren met teleurstellingen om te gaan? Kinderen moeten toch vooral plezier in de sport hebben, dat is toch belangrijker dan prestaties?

En dan de ouders. Die voegen door hun verwachtingspatroon extra stress toe. Kinderen willen hun ouders graag tevreden stellen. En dan zijn er nog ouders die hun status ontleen aan het sportsucces van hun kinderen.

Ik heb nooit langs de hockeyvelden gestaan, maar des te meer langs de voetbalvelden. Daar stonden in de tijd dat een van mijn zoons voetbalde bij elke wedstrijd zo veel mensen langs de lijn, dat kon de spelertjes niet ongemoeid laten. De clubmensen waren elke zaterdag bezig met beoordelen en regelmatig ging het gerucht dat er een scout aanwezig was. Extra stress voor de uitblinkers, de rest wist toch wel dat die niet voor hen gekomen was. Elf seizoenen heb ik alle ontwikkelingen van zeer nabij meegemaakt en het is echt zo dat de degene die het beste waren op 7 jarige leeftijd, dat als jong volwassenen nog steeds waren. Al moet ik toegeven dat toegewijde spelers met de juiste mentaliteit en lichaamsontwikkeling, ook met beduidend minder talent, tot het eerste team kunnen doordringen. En dat er ouders waren die op onaangename wijze hun kinderen 'coachten', al zou

er beter van 'opjagen' gesproken kunnen worden.

In de tijd dat wij veel schaaakjeugd hadden (ik spreek over de jaren tachtig) hadden wij meerdere jeugdteams en ik moet eerlijk bekennen dat het woord 'selectie' toen nooit bij ons opgekomen is. Wij, de jeugdinstructeurs, wisten wie de besten waren en als die ook extern wilden spelen was het klaar. Daar kwamen geen ouders aan te pas.

Hoe anders is het dertig jaar later. Wij zouden het basisschoolkampioenschap organiseren en ik bood aan van de school die de accommodatie zou leveren, het team te begeleiden. Er meldden zich meer kinderen aan dan in een team pasten en aangezien ik sowieso alle kinderen een keer wil toetsen sprak ik af dat de belangstellenden twee woensdagmiddagen zouden komen. Eén middag om de kennis op te frissen en zo nodig aan te vullen en één middag om te selecteren via onderlinge duels. Ik selecteerde vijf spelertjes voor een team van vier die zouden rouleren. Dat leverde een paar teleurgestelde kinderen en dito ouders op. Dat kan ik toch niet maken! Mijn verweer dat onvoldoende kennis van de regels deelname in de weg zit en dat kinderen die niet voldoende kunnen zwemmen toch moeilijk waterpolo kunnen spelen, werd niet begrepen. Het gaat toch om het plezier van de kinderen? Het kwam uiteindelijk bij het hoofd van de school terecht, die er ook knap in de maag mee kwam te zitten.

Op de wedstriiddag waren de teams uit andere plaatsen ruimschoots op tijd aanwezig. Vlak voor aanvang had ik echter nog maar drie spelers! Een bekend verschijnsel: zij die dichtbij wonen denken dat zij tien seconden voor aanvang kunnen binnenwandelen. De laatkomers heb ik ernstig toegesproken en ook dat bleek weer fout! Eén van beide jongens kon daar helemaal niet tegen en wilde niet meer meespelen. En ook hier een moeder die eerst flink in discussie ging met mij en de volgende dag met de schooldirecteur.

Niet meer selecteren, doet men dat voor de kinderen of om boze ouders te vermijden? Ik denk het te weten.

Al eerder heb ik iets geschreven over mijn liefde voor mooie schaakboeken, de boeken die je als liefhebber graag in je boekenkast hebt. Daar hoort het toernooiboek over het Stauntontoernooi in Groningen uit 1946 zeker bij. Het toernooi heeft op zijn minst twee prachtige eindspelen opgeleverd: het magnifieke toreneindspel tussen Botwinnik en Euwe en het ongelijke lopereindspel tussen Euwe en Yanovski. Iedereen die serieus werk gemaakt heeft van het eindspel is deze twee eindspelen zeker tegengekomen. In het moderne standaardwerk “Grundlagen der Schachendspiele” van Mueller en Lamprecht worden ze overigens beide behandeld.

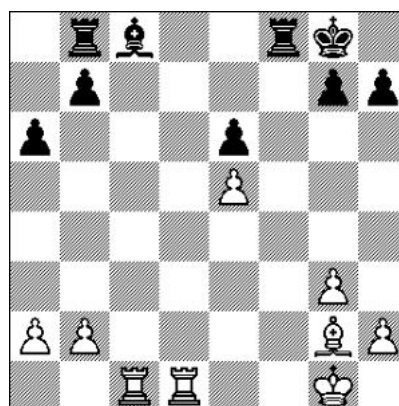
Maar er is meer. Onopvallend, als het ware verscholen, staat er in het toernooiboek een prestatie van Smyslov die volgens mij nooit de aandacht heeft gekregen die het verdient. Het is de partij die de Rus met wit speelde tegen de Belgische deelnemer Alberic O’Kelly de Galway. Wie? O’Kelly de Galway, meermaals kampioen bij de zuiderburen. Niet heel bekend, maar even zo goed tot grootmeester benoemd in een tijd dat er over de hele planeet slechts “tig” grootmeesters waren. En ook nog wereldkampioen bij de correspondentieschakers in de periode 1959-62. Tegen deze O’Kelly speelde Smyslov zijn prachtpartij. Misschien is het een idee dat u eerst even de partij, hieronder weergegeven, naspeelt. Ik besef dat sommigen onder u, na kennis genomen te hebben van de partij, zich zullen afvragen wat er nu zo mooi aan is. Het is toch een doodgewone partij waarin een wereldkampioens-kandidaat een mindere godheid verslaat? Wat is er nu nu bijzonder aan?

Er komt een variant van het Catalaans op het bord die nu vrijwel niet meer wordt gespeeld. Zwart heeft moeite met de ontwikkeling van zijn damevleugel. Overigens wel eigen schuld, dikke bult. O'Kelly probeert door vereenvoudiging verlichting te krijgen. Het lukt niet. Smyslov doet simpele zetten, jast zijn e-pion op het juiste moment naar voren en vergroot zijn voordeel door almaar af te ruilen.

Uiteindelijk blijven bij Zwart toren en looper over die niet zoveel te vertellen hebben, simpelweg omdat ze niet kunnen samenwerken. Uiteindelijk stort Zwart zich in het zwaard in een laatste poging om in vredesnaam iets te doen, want anders gaat Wit er met een opgewekte koningsmars een einde aan maken. Het doek valt. Het maakt allemaal zo'n eenvoudige indruk. Je zou denken dat je dit zelf ook kan, maar dat is grootheidswaanzin. De partij loopt af als een wekker waarvan de veer is gesprongen. Het is zo logisch, tortuur met kleine middelen. Er spatten geen vonken af en dat is misschien ook wel de reden dat de partij geen grote bekendheid verworven heeft. Maar voor mij is dit genieten, schoolvoorbeeld van fluwelen onverbiddelekheid.

Smyslov – O’Kelly de Galway, Groningen 1946

1.d4 Pf6 2.c4 e6 3.g3 d5 4.Lg2 dc4x 5.Da4+ Pbd7
6.Dc4x c5 7.Pf3 a6 8.Dc2 cd4x 9.Pd4x Db6 10. Pb3
Lb4+ 11.Ld2 Pc5 12.0-0 Pb3x 13.Db3x Lc5
14.Db6x Lb6x 15. Pa3 Pd5 16.e4 Pe7 17.Lc3 0-0
18.Pc4 Lc7 19.Tfd1 Pc6 20.e5 f6 21.f4 Tab8
22.Tac1 fe5x 23.Pe5x Pe5x 24.Le5x Le5x 25. fe5x
Zie diagram.

25...b5 26.Tc7 b4 27.Lh3 h6 28.Tf1 Tf1x+ 29.Kf1x
Kf8 30.Kf2 a5 31.Ta7 Tb6 32.Lg2 La6 33.b3 a4
34.ba4x Lc4 35.a5 Tb5 36.Tc7 La2x 37.a6 Ta5
38.a7 b3 39.a8D+ Ta8x 40.La8x b2 41.Le4 l-0

Het is 13 oktober 2018 en ik zit heerlijk in het zonnetje in de achtertuin. Het was voorspeld en het kwam uit: de warmste oktoberdag ooit gemeten in Nederland. Kopje thee gedronken, de partij Ding-Duda uit de Olympiade in Batumi nagespeeld vanaf de Volkskrantsportpagina en vervolgens koesterend in de zon met de ogen dicht nadenken over de column die de komende week van mij verwacht wordt. Van alles gaat door mijn hoofd, waarvan vast wel enkele onderwerpen ooit aan bod zullen komen in een column.

Ding Liren – Jan Krzysztof Duda

Later op de dag lees ik op de BBC nieuwspagina over de overstromingen in Wales door extreme regenval, een 'terug' geblazen waternival in Schotland en de verwoestingen aan de kust van Florida na weer een orkaan. In het NOS nieuws verneem ik van het grote watertekort waar wij in Nederland mee kampen na de lange droge zomer. Ecosystemen en de biodiversiteit zijn in gevaar. Nederland zal iets moeten doen om het water dat wij in de winter ontvangen langer vast te houden. Dat gaan wij zeker doen en wij hebben de kennis, kunde en het geld. Ook het wapenen tegen hogere waterstanden in de rivieren zal lukken evenals het verhogen van de zeedijken. Niet te voorkomen is dat plaatselijk grote wateroverlast zal ontstaan bij extreme wolkbreuken. De Nederlander zou dus best kunnen uitkijken naar een subtropisch klimaat: de Provence in de Lage Landen. Dagen met een mooi zonnetje in oktober worden normaal.

De hoge prijs wordt echter elders betaald. Daar waar men zich niet kan wapenen tegen de gevolgen van de opwarming van de aarde. Bijvoorbeeld in Puerto Rico, nog steeds een kolonie van de Verenigde Staten. Door de storm met de naam 'Maria' werd het gehele eiland zo'n beetje met de grond gelijk gemaakt. Daar waar de staten van de unie wel snel hulpprogramma's van de Federale overheid ontvangen, wordt Puerto Rico zo ongeveer aan haar lot over gelaten. In een uitgebreide reportage van het eerder genoemd dagblad in september 2018 komt een van de bewoners aan het woord: "Er was geen elektriciteit, geen water, geen internet. We hadden alleen elkaar. Wij bundelden onze krachten en middelen. De kinderen hadden niets te doen, want er was geen school. Dus leerden wij ze schaken. We namen ons lot in eigen handen en werden weer trotse puertorriqueños".

Wij leren wij hier nu van? Ten eerste dat wij niet moeten zeuren als een keer de kelders onderlopen, een onderdoorgang blank staat of een plezierbootje op de kade wordt geworpen. Ten tweede dat de Westerse landen vooral zichzelf zullen wapenen tegen de klimaatveranderingen. Ten derde dat het schaken weliswaar de wereld niet kan redden, maar wel een bijdrage kan leveren aan het in stand houden van een gemeenschap.

Voor morgen is weer een mooie dag voorspeld.

In het clubblad van Promotie – te downloaden van www.svpromotie.nl - heb ik mijn ervaringen tijdens het toernooi van Paisley, in juli van dit jaar, beschreven. De nadruk lag daarbij dan wel vooral op een misantropische analyse van mijn beminnelijke reisgenoten, maar ook hier kon ik het niet laten weer wat op te merken over pestjochies. U kent ze vermoedelijk wel, want als u aan een schaaktoernooi meedoet en niet voortdurend in de top meedraait komt u ze geheid tegen. Ze hebben een dat-is-een-smakelijk-hapje rating van 1600, maar als je niet oppast kegelen ze je van het bord. Levensgevaarlijk!

GM Abhimanyu Mishra 12 jaar 4 maanden 25 dagen

Zo'n vijftien jaar geleden zat ik in Oberwart – mooi toernooi trouwens - tegen twee turven hoog. Hij had een flesje frisdrank bij zich met een rietje. Hij zoog er voortdurend aan en het geluid van opgezogen vloeistof vermengd met lucht begeleidde onze schaakpartij wanneer ik aan zet was. *Alleen* wanneer ik aan zet was. Bovendien was twee turven hoog extreem bewegelijk. "Nou ouwe, schiet 'ns op. Ik doe er toch ook niet zo lang over!" Dat dacht hij vermoedelijk, want hij maakte er een blitzpartijtje van en zat te rijden op z'n stoel of ging bij vriendjes buurten. Dat ging lang goed, maar uiteindelijk maakte hij dan toch een fout en kon ik incasseren.

In Andorra 2014 moest ik aantreden niet tegen een pestjochie maar tegen een pestgrietje. Nee, dat moet ik nuanceren. Mijn dertienjarige tegenstandster was geen Wiebel Wip. Haar moeder bleef trouwens angstvallig in de buurt, want je weet maar nooit met zo'n enge vent. En toen gebeurde het. Het meisje raakte een stuk aan, zette, en kwam er direct achter dat zij "suboptimaal" had gespeeld. Zij zette het stuk terug en keek mij met een pruillip aan. Letterlijk. U weet wel, dat wordt de dames van jongs af aan geleerd om hun zin te krijgen. Ik schudde met mijn hoofd en verliet schielijk het bord. Dat leek me verstandig. Na een aantal minuten deed zij de verplichte zet en de rest is geschiedenis. Wat je al niet meemaakt als oudje!

In Paisley tenslotte zat ik tegen een bloedfanatiek joch van veertien met schaakpotentie. Ik werd getrakteerd op de London – heb ik weer. Er zaten nu dus *twee* oude mannen achter het bord. Het pestjochie schaakte goed. Ik offerde onder druk een boertje en kon afruilen naar een lopereindspel waarvan ik vermoedde dat het remise te houden was. Ik zag wat hij dacht. "Zo ouwe, nu ga ik je grijpen!" Hij bleef het zo'n vijfendertig zetten lang proberen en betoonde zich behoorlijk getruukt. Maar omdat ik de enige echt oude man was van ons tweeën, hield ik het kranig remise. Je zag de walging op de veertienjarige snoet toen hij nauwelijks hoorbaar mompelde "Draw". Dat was trouwens geen vraag maar een bevel. Later ontdekte ik in de lounge dat er verscheidene vieze boekjes lagen van het type "Win met de London" of zoiets. Een heel circus van pestjochies bleek neergestreken in Paisley om met behulp van de London goede zaken te doen. Elke welmenende schaakleraar zou het moeten verbieden, maar dat is een gans ander onderwerp.

Ik heb inmiddels de geneugten leren kennen van het seniorentoernooi dat ieder jaar in Dieren wordt gehouden. Oudjes onder elkaar die weten hoe het hoort. Geen geluk aan rietjes, geen overdreven hoeveelheid kinetische energie en geen pruillippen. Een verademing.

Een van mijn dromen is het runnen van een koffiehuis dat een toevluchtsoord is voor liefhebbers van de kunsten, onder wie natuurlijk ook schakers. Een koffiehuis dat toegankelijk is voor iedereen, behalve voor schreeuwers en fanatiekelingen van welke soort dan ook. Als naam van het koffiehuis heb ik voor ogen: “Het paradijs om de hoek”, naar het gelijknamige boek van Mario Vargas Llosa. Voorbeelden die ik in mijn hoofd heb zijn het Haagse “Schaakhuis”, het Katwijkse café “Boeien” en het historische schaak-koffiehuis “Café de la Régence”. Aangevuld met een snuffje “Balie” misschien, maar dan zonder de pretentie van ‘maatschappij- en cultuurvernieuwing’. In mijn droom is “het paradijs om de hoek” een kruising van een bruin café, een goede boekhandel, een oude bioscoop en een Frans kerkje. Een plek waar je een gesprek kunt voeren, maar waar je ook stil kunt zijn. Met goede koffie en op zijn tijd een biertje of een goed glas wijn. En ja, een plek waar schakers altijd welkom zijn ook al consumeren ze niets.

In oktober 2010 schreef ik een kort verslagje van een avondje schaken met vrienden in Lombok (Utrecht). Ik citeer er een kort stukje uit:

“Het eenvoudigste en meest elementaire menselijke streven is leven in vreugde”, aldus Mario Vargas Llosa, de meest recente Nobelprijswinnaar voor de literatuur. Een avondje schaken past wel in dat streven, vind ik. Zo gezegd, zo gedaan. Op vrijdagavond 15 oktober 2010 ben ik met twee vrienden te vinden in een klein, onooglijk buurthuis in de Abel Tasmanlaan van de Utrechts wijk Lombok. Al meer dan tien jaar organiseert Pascal Boittin er eens in de maand een snelschaaktoernooi voor mensen in de wijk. Mijn vrienden en ik studeerden ooit in Utrecht. We weten de weg in

Lombok, dus we kunnen meespelen, maar gasten van buiten zijn natuurlijk ook welkom. Pascal begroet ons vriendelijk en schrijft ons in. In het kleine groepje vaste deelnemers doen we mee alsof we nooit anders gedaan hebben. (....). Vrouwen zijn er niet. Utrechtse schakers hebben net als wij drieën lieve vrouwen. Ze verdienen de kost en met het schaken bemoeien ze zich niet. In het buurthuis is er koffie en bier en in de loop van de avond blijven de rokers steeds vaker binnen. Ik denk dat hier de laatste tien jaar niets veranderd is. Het is een avond waarop het kwaad bijna volledig afwezig is.”

Dat was 2010. Café de la Régence kwam in mijn gedachten toen ik onlangs het prachtige boek van Leo Diepstraten “Vermaarde schaakcafé’s en hun illustere gasten” (2004) weer eens opensloeg. Het verhaal gaat dat Robespierre in het Café de la Régence regelmatig schaakte. Na een nederlaag tegen een vermomde schaakster zou hij in 1793 het leven geschonken hebben aan haar ter dood veroordeelde man. De genade die hij toen verleende heeft niet verhinderd dat hij in 1794 voor zijn gruwelbewind zelf gestraft werd onder de guillotine. Naar verluidt met het gezicht naar boven.

Ik heb geen geld voor mijn “Paradijs om de hoek”, maar in dromen is dat slechts een detail. Vargas Llosa vertelt in het begin van zijn roman waar de titel vandaan komt. Een Peruaans kinderspelletje gaat zo. Kinderen vragen elkaar: “Waar is het paradijs?”, waarop lachend het antwoord volgt: “Het paradijs is om de hoek.” Het zal geen toeval zijn dat het boek van Vargas Llosa gaat over een Franse feministe-utopiste (Flora Tristan) en haar net zo dromerige kleinzoon (Paul Gauguin). Ze hebben elkaar nooit gekend, maar zijn in dit meesterwerk van Llosa bijeengebracht.

De fotograaf – 2018

Hans Meijer

Vijf jaar geleden heb ik in mijn column *Bekers te koop* gepleit voor interessantere prijzen dan bekens voor schaaktoernooien. Veel is mogelijk. In Mar del Plata, waar ik in maart in het Open als tweede bij de senioren eindigde, kreeg ik als prijs duizend Argentijnse pesos (toen veertig euro nu nog ongeveer vijftientig). Van dit geld kocht ik in Buenos Aires een van schroot gemaakte Don Quijote. Dit originele kunstwerk staat nu op de bridgetafel in mijn studeerkamer.

Hoe kijken professionele schakers tegen bekens aan? In het schaaktijdschrift *New in Chess* 2018-3 stond bij een artikel van Jan Timman over het Tal Memorial een foto van de prijsuitreiking in Moskou van de fotografe Maria Emelianova. Zij heeft op schitterende wijze de sfeer van deze gebeurtenis in haar foto weten te vangen, zie mijn vierregelige toelichtingen.

Tal Memorial, Moskou, 2-5 maart 2018 (*New in Chess* 18-3)

Maria Emelianova

Tot Anand is het nog niet goed doorgedrongen dat hij het toernooi gewonnen heeft en nu met een onmogelijk grote beker in zijn handen staat. Misschien toch maar een groter huis zoeken?

Dubov is klaarblijkelijk de enige die het jammer vindt dat hij geen beker gewonnen heeft. Zo te zien vindt hij die twee van Sergey niet gek. Thuis heeft hij nog plaats voor een paar bekens.

Nepomniachtchi staart voor zich uit. Waarom een beker lijkt hij te denken. Wat moet ik er mee? Zou hij deze aan een fan kunnen verkopen? Een bloemenvaas van laten maken is ook een optie.

Karjakin tuurt in de verte. Twee bekens! Als jongste grootmeester aller tijden heeft hij al een pakhuis vol bekens. Misschien deze twee toch maar door een bevriende autosloper laten pletten.

Nakamura en Mamedyarov hebben net wat met elkaar staan te ginnegappen. Hikaru gaat zijn beker in het vliegtuig achterlaten en Shakh gaat de zijne achter de rododendrons flikkeren.

De vier schakers op de achtergrond, Gelfand, Grischuk, Kramnik en Svidler, zijn zo te zien in gedachten al op weg naar huis. Zij hebben geluk want er hoeven deze keer geen bekens mee.

Het hoofd van de man die dit alles op zijn geweten heeft is op de foto nog net te zien. Sinds 7 mei 2018 is Arkady Dvorkovich deputy prime minister af. Zou er een verband zijn?

PS1 - Zoals bekend is Arkady Dvorkovich inmiddels opgeklommen tot president van de FIDE. Mijn vermoeden dat hij gestraft zou zijn voor het 'beker schandaal van Moskou' is onjuist.

PS2 - Enkele gerenommeerde schaakfotografen zijn: Maria Emelianova, Alina I'Ami, Lennart Ootes, Peter Doggers, Harry Gielen, David Llada (*The Thinkers*), Anastasiya Karlovich, Michael Hanke (schaakfotograaf van het jaar 2017), Ray Morris-Hill en Harry Benson (Bobby Fischer).

U hebt een klein probleempje met iemand. U staat voor de kantonrechter, mr. Befje, en naast u staat uw raadsman mr. Spraakwaterval. Meester Spraakwaterval kletst de blaren op zijn tong. Of het juridisch hout snijdt weet u niet. Dat hangt af van de mening van mr. Befje die achter de verhoogde tafel zit. Zou die het slikken? Kwestie van interpretatie misschien? Meester Befje doet direct uitspraak. Vordering afgewezen. U hebt de smoor in. Maar even later beseft u dat mr. Befje dan wel binnen de wet opereert, maar desondanks grote interpretatievrijheid heeft. Meester Spraakwaterval had nog zo gezegd dat u goede kansen had, maar niet dus. Nou ja, het lag niet aan u. De smoor gaat over in doffe berusting.

Een week later doet u mee aan een wedstrijd met het volleybalteam. U springt zich de hamstrings aan gort, maar uw team wordt desalniettemin afgedroogd. U hebt de smoor in. Uw teamgenoot Steef Hark kwam nauwelijks van de grond als dat moest. Iedereen had gedacht dat het team wel zou winnen, maar niet dus. Als er eentje zijn dag niet heeft Nou ja, het lag in ieder geval niet aan u. De smoor gaat over in doffe berusting.

Een maand later doet u mee aan een schaakwedstrijd in de externe competitie. U speelt bepaald aardig. Uw openingsvoorbereiding werpt zo te zien zijn vruchten af. Tegenstander doorziet een manoeuvre niet en verliest een pion. Niet echt nodig. U wint. Leuk, maar toch eigenlijk wel een beetje suf, die fout van de tegenstander. Thuisgekomen ontdekt u zelfs dat de partij eigenlijk niet veel voorstelt. Als de opponent even had opgelet waren er nauwelijks winstkansen geweest. Het besluit is dan al snel genomen: het notatiebiljet gaat gewoon mee met de wagen van de gemeentereiniging.

Wederom een maand later doet u opnieuw mee aan een schaakwedstrijd voor de externe. De tegenstander is bepaald zwakker. Redelijkerwijs moet u winnen. Maar dat gebeurt niet. U zit tegen uzelf te schaken. De stelling bevalt u niet. Tijdens de

partij realiseert u zich een paar rare zetten te hebben gedaan. Uiteindelijk een krachtige bok van een halve zet diep. U geeft walgend op, het schaamrood stijgt u naar de kaken. Hoe kon dit in vredesnaam gebeuren? Was de koffie niet goed? Nee, die was uitstekend. Was er lawaai? Nee, het was rustig. Was de lichtval op het bord slecht? Nee, daar was niets mis mee. Te hard gewerkt die dag? Absoluut niet. Het dringt in al zijn pijnlijkheid tot u door dat u en alleen u verantwoordelijk bent voor dit debacle, voor deze afgang. Er is geen mr. Befje of mr. Spraakwaterval die het voor u verknallen, geen Steef Hark die zijn dag niet heeft. Nee, alleen u. U hebt de smoor in. En u weet dat die smoor niet gauw zal verdwijnen. Getormenteerd vraagt u zich af of de aftakeling dan nu is begonnen. U begrijpt niet hoe dit anders mogelijk is. Als u de volgende morgen wakker wordt, is de nederlaag het eerste waaraan u denkt. Dit wordt een lastige week. De winst van een maand geleden was leuk, maar ook niet meer dan dat, een klein piekje van vreugde. Maar dit, dit is een diep dal. Wat een hondenspel is het schaken toch!

Waarom schaken, mijnheer Taimanov?

Maar *waarom* blijft u dan toch iedere keer weer achter het schaakbord plaatsnemen?

Stel je speelt een match van twaalf partijen tegen een tegenstander met vrijwel dezelfde ELO rating als jezelf, hoeveel partijen win je, speel je remise en verlies je? Na enig zoeken in oude clubbladen van de schaakvereniging Promotie vond ik het antwoord op deze vraag in een artikel van Manuel Nepveu in de Promoot 44-2 van 23 januari 1996. Het antwoord op deze vraag blijkt vier keer winst, vier keer remise en vier keer verlies te zijn.

Met weinig meer dan de ELO tabellen uit het FIDE handboek, de Maximum Entropie methode en zijn formidabele brein berekende Manuel de winst/remise/verlies verhoudingen bij een gegeven ratingverschil. Op mijn verzoek stuurde Manuel mij zijn berekeningen toe. Combinatie van de formules van Manuel en de benaderings-formule voor ratings uit het FIDE handboek leverden een Maple programma op, zie het einde van deze column, waarmee ik het verwachte aantal winst-, remise- en verliespartijen bij een gegeven ratingverschil uit kan rekenen.

Laten we eens kijken hoe de formules van Manuel sporen met een toernooi uit de praktijk. Ik heb hiervoor het Isle of Man Open 2018 gekozen omdat dit een toernooi is waar veel geld te verdienen viel en hard om de punten gevochten werd. Veel ontzag had het voetvolk op het eiland Man niet voor de gevestigde namen want slechts twee top tien spelers, Aronian en Vachier-Lagrave, kwamen de eerste twee ronden zonder kleerscheuren door. De rest van de top tien was toen al in de grauwe massa verdwenen. Het was dan ook geen echte verrassing toen aan het eind van het toernooi er slechts één ontmoeting tussen twee top tien spelers te noteren viel, namelijk die tussen Vachier-Lagrave en Grischuk die elkaar in de laatste ronde troffen. Voor mijn berekeningen heb ik, om mij het leven enigszins te veraan-genamen, voor elk van de negen ronden van het Isle of Man Open 2018 de spelers geclusterd in groepen met rating-verschillen van veelvouden van 50 punten. Voor elk van deze groepen stelde ik vast hoe vaak de speler met de hoogste rating won, remise speelde of verloor van de speler met de lagere rating. Ik constateer dat het verwachte aantal winstpartijen voor de sterkste spelers (424) weinig afwijkt van het feitelijke aantal winstpartijen (419). Verder verliezen de sterkste spelers minder (71) dan verwacht (102) en spelen zij vaker remise (230) dan verwacht (194). Een mogelijke verklaring hiervoor is dat spelers met een lagere rating in voor hen kansrijke stellingen te snel remise accepteren dan wel aanbieden.

Hoe functioneert dit model voor matches om het wereldkampioenschap schaken? Voor matches kantelt het beeld. De verschillen tussen de verwachte en feitelijke waarden zijn vaak groot. Bij veel van deze matches is het alsof de spelers met de voet op het rempedaal schaakten want de aantallen winst- en verliespartijen zijn laag en het aantal remises is hoog. Slechts bij de match van Fischer tegen Petrosian in 1971 was er sprake van een perfecte uitslag. Het andere uiterste was de match van Carlsen tegen Caruana dit jaar die twaalf remises opleverde.

Dit brengt mij bij de match om het wereldkampioenschap van 2020. Het zou mooi zijn als Vladimir Kramnik de volgende uitdager wordt. Nu Kramnik geen wereldkampioen meer is heeft hij zich een veel dynamischer stijl aangemeten dus het belooft een boeiende match te worden. Wat kunnen we verwachten? Op de FIDE lijst van december 2018 heeft Magnus Carlsen een rating van 2835 en Vladimir Kramnik een rating van 2777. Laten we er van uitgaan dat er sprake zal zijn van 20 ronden, dit kan door het schrappen van al die volstrekt overbodige vrije dagen en de tiebreak. De tiebreak is overbodig als we als regel hanteren dat de wereldkampioen de match moet winnen omdat hij anders zijn titel aan de uitdager kwijtraakt. Afwachten heeft dan geen zin meer. Toepassen van de Nepveu-methode geeft 8 keer winst, 7 keer remise en 5 keer verlies en een verwachte score van 11.5-8.5 voor de wereldkampioen. Ik zet mijn geld echter op Vladimir Borisovitsj omdat hij volgens mij veel steviger in zijn schoenen staat dan Magnus.

MAPLE program – Hans Meijer; Maximum Entropy formulas – Manuel Nepveu.

```
# Probabilities: win = p(1), draw = p(2), loss = p(3),
score best player = sbp.
# FIDE Handbook Ratings Regulations; See:
https://handbook.fide.com/
DiffELO := 2835-2777; # Difference in Elo ratings
between the two players.
n := 20; # number of rounds of the match
Digits := 4: s := evalf(1/(1+10^((-DiffELO)/400)));
a := (s-1): b := (s-1/2): c := s: x := (-b-sqrt(b^2-
4*a*c))/(2*a):
lambda := (-2)*log(x): mu := log((exp(-lambda)+exp(-
lambda/2)+1))-1: sbp := s;
p(1) := exp(-(1+mu))*exp(-lambda); p(2) := exp(-
(1+mu))*exp(-lambda/2); p(3) := exp(-(1+mu));
games(1) := p(1)*n; games(1/2) := p(2)*n; games(0) :=
p(3)*n; totalscore := sbp*n;
```

Over het kersttoernooi in Groningen van afgelopen jaar zult u mij niet horen klagen. Op tweede kerstdag reisde ik af met de vurige wens er wat moois van te maken, maar met in mijn achterhoofd de wetenschap dat ik al geruime tijd in een schaakdipje zat. In het donker scheurend op de A12 zat ik mijn hoofd leeg te maken. Schone lei, Manuelletje en gewoon goed uit je doppen kijken als je aan het schaakbord zit, niet suffen!

Beste lezer, ik ga u hier beslist niet vervelen met allerlei technische wederwaardigheden, maar ik wil u deelgenoot maken van een mooi moment tijdens mijn partij uit de derde ronde, een gna-gna-gna moment. Nou ja, het begon als een moment, maar dat breidde zich allengs uit tot een periode van zo'n veertig minuten, een gna-gna-gna periode, zeg maar.

Om te beginnen dit: bij mijn openingskeuze let ik op de tegenstander. Niks bijzonders, want dat doet u ook als u een toernooitje speelt. Maar er zijn soms tegenstanders die flink onder de radar blijven in termen van partijen die er van hen te vinden zijn op internet. Dan kijk ik mijn tegenstander er fysiek op aan. Jonkie? Oogt ie agressief? Zou dit het beruchte type "pestjochie" kunnen wezen? Misschien maar een kalm-aan-opening en niet meteen de lont in het kruitvat flikkeren. Oudje? Maakt ie een kwieke indruk? Is ie al halfdood? Nadat de eerste openingszetten zijn gespeeld pas ik mijn

variantenkeuze daarop aan. Ik hoor u denken: "Hm, dit is wel een erg subjectieve aanpak. Dat gaat vast niet altijd goed voor je." Klopt, maar het gaat ook vaak wél zoals ik het me had voorgesteld.

In de derde ronde kwam ik met wit tegen iemand te spelen die wel een paar jaar jonger was dan ikzelf, maar bedaagder leek te zijn dan ik. Dat was mijn indruk. Die was misschien niet helemaal verkeerd, want er verscheen een ouderwetse Dame-Indiër op het bord. Dus van het albekende langzaam-aan-dan-breekt-het-lijntje-niet type. Na zes zetten hadden we beiden gerokeerd en daar speelde ik zeer weloverwogen de zet 7 d5!? Nee vriend, we gaan het niet rustig aan doen. Mijn tegenstander begon te denken. 1 minuut, 5 minuten, 20 minuten. Oeps, U beseft uiteraard wat hier aan de hand was: mijn tegenstander had dit nooit eerder gezien en nam zijn tijd. Heel verstandig, maar hij vond dit vast en zeker niet leuk. Ik daarentegen genoot onbedaarlijk van een gna-gna-gna moment, een gna-gna-gna periode zelfs. Heb ik je mooi te pakken, vriend! Uiteindelijk speelde mijn opponent het gebruikelijke antwoord. Toen ik expres bliksems vlug - om niet te zeggen met een zekere arrogantie - 8 Ph4 liet volgen ging hij weer 20 lange minuten in de denktank. Hier was een oude kater in een verdomd vreemd pakhuis terechtgekomen. Ook in de volgende twee zetten werd trouwens ruim tijd geïnvesteerd. Toernooideelnemer en oud-clubgenoot Ruurd, die een kijkje kwam nemen toen hij even "vrij" had, schudde het hoofd. "Speelt ie Dame-Indisch, kent ie deze variant niet !?". Ik vond het helemaal prima, zo liet ik Ruurd weten.

Na afloop van de partij – de uitslag laat zich wel raden – begaven mijn tegenstander en ik ons naar buiten voor een saffie respectievelijk een sigaar. Er volgde een redelijk geanimeerd gesprek. Ik geloof niet dat ik hem daarbij heb toevertrouwd hoe intens boosaardig ik gedurende die 40 minuten aan het genieten was geweest. Dat zou inderdaad een schandelijke mededeling zijn geweest. Gna, gna, gna.

In de Argentijnse badplaats Mar del Plata heeft het vroeg in de ochtend licht geregend, maar de zon breekt al door en droogt de kleine plassen snel op. De gele bloemen van de mimosa-bomen geuren als parfum. Er is nauwelijks wind, de zee is kalm. Badgasten wandelen op hun gemak naar het nog bijna lege strand. Het badseizoen loopt op zijn eind, maar het belooft een mooie dag te worden.

In de oude speelzaal van het beroemde schaaktoernooi, in het centrum van de stad, worden de stukken opgezet. De tweede ronde staat op het punt om te beginnen. Twee jonge spelers, een Rus en een Amerikaan, schuiven aan voor hun onderlinge partij. Ze zijn ruim op tijd en schudden elkaar kort de hand. De dag ervoor hebben ze beiden hun eerste ronde-partij gewonnen. Beiden met zwart, na boeiende gevechten waarin ze hun bijzondere klasse demonstreerden. Ze kennen elkaar van naam, natuurlijk, maar hebben nog nooit tegen elkaar gespeeld. De jonge Rus, 23 jaar, is opvallend elegant gekleed. Hij is een echte schaakliefhebber, maar heeft meer pijlen op zijn boog. Zijn eerste huwelijk is al achter de rug en bij die eerste vrouw is het niet gebleven. Toch is hij geen losbol, hij heeft ook de zorg voor zijn gehandicapte moeder en die zorg neemt hij serieus. In 1942 vluchtte zij met hem als 5-jarig jongetje uit Sint Petersburg voor de oprukkende Duitse troepen. Die ervaring heeft hem vroeg volwassen gemaakt.

De net 17-jarige Amerikaan ziet er formeler uit. Sinds kort kleedt hij zich als een gentleman. Hij reisde alleen naar het toernooi, als enige deelnemer uit Noord Amerika. Zijn passie voor het schaken is eenzijdiger, fanatieker zelfs. Vermoedelijk zou hij veel meer van zijn leven kunnen maken, maar die ruimte gunt hij zich niet. Ook hij heeft een sterke band met zijn moeder, al is hun relatie gespannen. De Rus heeft wit, hij opent met het Koningsgambiet, een opening die hij al vanaf zijn 12e speelt. Het is begonnen als trainingsopdracht om hem te dwingen tot aanvallend spel, tegen zijn natuur in. Gaandeweg is hij van de opening gaan houden, zoals je verslaafd kunt raken aan iets dat je zelf nooit gezocht hebt.

Het wordt geen lange partij. Na de 29e zet geeft de jonge Amerikaan op. Hij geeft zijn tegenstander een hand en staat snel op, zonder te zien dat de Rus zich met een handgebaar verontschuldigt voor het partijverloop. Met tranen in zijn ogen verlaat hij de speelzaal. Boos op alles en iedereen en vooral op zichzelf. Het Koningsgambiet! Hoe kan hij tegen zo'n koffiehuis-opening verliezen!

Boris Spassky en Bobby Fischer eindigen in Mar del Plata 1960 samen aan de top van de ranglijst, beiden

met 13.5 uit 15, in een redelijk sterk deelnemersveld, met onder anderen Fridrik Olafsson en David Bronstein.

Spassky en Fischer, ca. 1960.

Spassky staat lang alleen bovenaan, maar speelt in de 13e en de 15e ronde remise tegen twee outsiders. Hij vindt het niet erg. Voor de machthebbers in Moskou is zijn prestatie goed genoeg, hij wint van Fischer en eindigt als (gedeeld) eerste. Voor hemzelf is het ook goed. Heimelijk is hij de jonge Amerikaan gaan bewonderen en hij is blij dat bij Fischer het gevoel van vernedering na hun onderlinge partij niet is blijven hangen. De geschiedenis zal hen op een bijzondere manier en op bijzondere momenten bij elkaar brengen, al hebben ze daar nu, in Mar del Plata, nog geen idee van. In 1972, in Reykjavik, zullen ze geschiedenis schrijven, en in 1992, in Montenegro, opnieuw. Ze zullen kameraden worden. Lotgenoten.

Na gedane arbeid op het stembureau thuisgekomen nestelde ik mij op de bank met wat wij 'supper' noemen. Crackers met kaas, chocolade en vruchtenkwark.

Ik was net op tijd om op de televisie de toespraak van Rik Mayall te horen. Ik vernam dat wij op de brokstukken stonden van wat ooit de grootste en mooiste beschaving was die de wereld ooit heeft gekend en die alle uithoeken van de wereld bestreek. Ik vroeg mij meteen af of de volkeren die door deze beschaving 'en passant' werden uitgemoord, onderworpen en uitgebuit er net zo over dachten. Lang kon ik daar niet bij stilstaan, want daar werden de vijanden van deze beschaving al genoemd: de universiteiten, de pers, de architecten en de ontvangers van kunstsubsidies. Met name de architecten zullen opgekeken hebben van deze eervolle plaatsing. Ik hoopte van ganser harte dat de denksporters en de natuurliefhebbers er ook bij zouden horen want dan was bijna geheel intellectueel Nederland in de beklagdenbank gezet. Dat bleef uit, maar de grootste zondaars moesten nog komen: onze bestuurders. Die deugen echt niet, geen van allen.

Ik had ook snel een krabbeltje gemaakt: straks 'boreaal' in het woordenboek opzoeken en wat betekende 'immanente' ook alweer?

De triomfantelijk uitdrukking op het gezicht van de spreker was niet te missen. Hier stond iemand zich met volle overgave als 'El Salvador' te presenteren. Nu werd ook meteen duidelijk dat degene die 'voor hem kwam' slechts de doper was geweest en niet de

ware messias. En dat het lot van de doper was voorbestemd. De messias hebben wij zien geboren worden op woensdag 20 maart 2019. Hij is nu, gezeten op een ezel, omringd door met palmtakjes wuivende aanhangers onderweg naar Den Haag.

Tot die aanhangers behoort Loek de Leeuw, een schaakgrootmeester, wiens denksportcarrière in de nadagen terecht was gekomen. Hij gaat het beter doen dan de denksport wereldkampioenen Harm Wiersma en Garry Kasparov, die ook ooit de politiek ingingen. Hij wordt senator en statenlid in Brabant. Hij gaat zich helemaal omscholen tot beroeps politicus, maar dan wel eentje die boeken leest en nimmer uit eigen belang of groepsbelang standpunten zal innemen. Om vervolgens te ontdekken dat zijn partij een top-down partij is zonder democratische inbreng van de leden. En dan zal hij afstand nemen en zeggen dat hij in persoon gekozen is en zonder last en ruggespraak in de senaat en in de provinciale staten zit.

Op woensdag 20 maart 2019 daalde de uil van Minerva neer. Ik merkte daar weinig van, maar had wel het 'unheimliches Gefühl' dat op de achtergrond 'ein Adler' stond. Die wacht tot de tijd rijp is.

De centrale vraag waar het boek *Evil-Doer: Half a century with Viktor Korchnoi* (2018) van Genna Sosonko om draait is ‘blijven of vertrekken’. Vertrekken wordt door de officiële instanties in de Sovjet-Unie, en met hen door vele Sovjet-burgers, gezien als verraad. Vertrekken betekent dat je alle banden met het moederland, dus ook met je familie, doorsnijdt. Er is geen weg terug. Blijven en conformeren is het alternatief. Kritiek op de partijlijn wordt in de communistische heilstaat namelijk niet op prijs gesteld. Afwijkende meningen zijn riskant.

Voor een schaker is vertrekken relatief eenvoudig. Schakers communiceren overal op de wereld met elkaar door het verplaatsen van stukken op een vierkant geruit bord. Blijven of vertrekken is in zekere zin irrelevant. Onze taal is universeel. Voor dichters ligt dit anders. Vertrekken houdt in dat je je band met jouw moedertaal doorsnijdt. De dichter Anna Achmatova (1889-1966) wilde beslist in Rusland blijven. In 1917 dichtte zij: “Ik hoorde een stem. Zij beloofde troost. / Kom hier zei ze verleidelijk, / Verlaat jouw donkere en zondige land, / Verlaat Rusland voor altijd. / Ik was het bloed van jouw handen, / Ik ontlast jouw hart van zwarte schande. / De pijn van mislukkingen en beledigingen / Bedek ik met een nieuwe naam. / Maar onverschillig en kalm / Bedekte ik mijn oren met mijn handen, / Opdat door deze onwaardige woorden / Mijn treurende geest niet werd bezoedeld.” Later verwijt Achmatova op bittere wijze haar vriend Boris Anrep dat ook hij Rusland verlaat: “Jij bent een afvallige: voor een groen eiland / Jij verried, ja, verried jouw moederland / Verliet onze liederen en heilige iconen / En de pijnboom boven het stille meer.”

Toen iemand Viktor Lvovitsj Korchnoi (1931-2016), nadat hij geëmigreerd was, vroeg of hij de dichter Joseph Brodsky (1940-1996) kende, een andere Leningrader, haalde hij demonstratief zijn schouders op: “Jij begrijpt het niet!” riep Korchnoi uit, “Ik was rijk, beroemd, had privileges, reisde regelmatig naar het buitenland. Brodsky was niemand. Hoe konden wij elkaar ontmoet hebben?”. Anna Achmatova herkende vrijwel meteen nadat ze Brodsky in 1961 ontmoette zijn grote talent. Brodsky werd in 1964 na een geruchtmakend proces vanwege ‘parasitisme’ tot vijf jaar dwangarbeid veroordeeld maar kwam, na interventie van onder meer Jean-Paul Sartre, na anderhalf jaar vrij. In 1972 adviseerden de Sovjet autoriteiten hem te emigreren maar Brodsky gaf er

de voorkeur aan om in de Sovjet-Unie te blijven, want een schrijver in ballingschap is iemand die overleeft als een vis in het zand. Nog geen tien dagen later zette men hem op een vliegtuig naar Wenen waar vandaan hij naar de Verenigde Staten vertrok. In 1987 gunde Brodsky ons tijdens zijn Nobelprijslezing een blik in zijn gedachten: “Voor iemand die nogal op zijn privé-leven gesteld is, voor iemand die zijn hele leven de voorkeur gaf aan zijn privé-leven boven een sociale rol van enig belang, en die in deze voorkeur nogal ver ging – ver van het moederland in ieder geval, want het is beter om een totale mislukking in een democratie te zijn dan een martelaar of de crème de la crème in een tirannie – als zo iemand plotseling zichzelf achter dit spreekgestoelte terugvindt staat hij voor een wat ongemakkelijke en lastige opgave.”

Genna Sosonko (1943-heden) vertrekt in 1972 uit de illusoire wereld die Rusland heet en komt via een omweg in Nederland terecht. In de Sovjet-Unie schrapte men zijn naam uit de boeken. Dit heeft tot gevolg dat als hij in 1973 samen met Coen Zuidema en Bert Enklaar het NK schaken wint een sportmagazine in Leningrad vermeldt dat een driemanschap, bestaande uit Zuidema en Enklaar, dit NK gewonnen heeft. In 1976 vraagt Viktor Korchnoi in Amsterdam politiek asiel aan. Hij is een wereldberoemd schaker en dit verraad wordt in de USSR door de autoriteiten hoog opgenomen. Korchnoi's vrouw en zoon bleven in Leningrad achter en mochten het land niet uit. Schaaktoernooien waaraan Korchnoi deelnam werden geboycot. Alle herinneringen aan hem werden gewist. In 1977 wint Korchnoi het NK schaken met drieëneenhalf punt voorsprong op Jan Timman en Hein Donner, zie zijn artikel *Wolft ihr das totale Schach?* in *De Koning* (1987). Zijn absolute top bereikt Korchnoi tijdens zijn match om het wereldkampioenschap met Anatoly Karpov in Baguio in 1978, een match die hij op het nippertje verliest. Sosonko beschrijft in zijn boek hoe Hans Ree in Amsterdam in 1979 aan Viktor Baturinsky, het hoofd van het Sovjet schaak, een wat frivole vraag stelt. Ree: “Vijftig jaar geleden, in de Sovjet Rusland, werd Aljechin een monarchist en een witte gardist genoemd. Desondanks worden er vandaag de dag in Moskou toernooien ter herinnering aan hem georganiseerd. Vandaag is Korchnoi in de USSR een verrader en overloper. Denkt u ook niet dat u over twintig jaar toernooien ter ere van hem zult organiseren?”. Er ging een schok door de zaal. Na een lange denkpauze beantwoordde Baturinsky de vraag van Ree: “Over twintig jaar? Ik weet niet

wat er dan zal gebeuren. Over twintig jaar zal ik er in ieder geval niet bij zijn.” Na de val van de Berlijnse muur in 1989 en het uiteenvallen van de Sovjet-Unie in 1991 ontstond een totaal nieuwe situatie op het wereldtoneel. Plotseling was Korchnoi weer welkom in Rusland. In mei 1992 ging hij terug naar Sint Petersburg, voorheen Leningrad (1924-1991), waar hij als een held ontvangen werd. Ook voor andere emigranten betekende deze ommekeer dat zij terug konden naar hun moederland.

Als eind 1933 *De Heerser* (Stalin Epigram) van de dichter Osip Mandelstam (1891-1938) in de USSR begint te circuleren duurt het niet lang of de geheime politie is naar hem op zoek. Nadat Mandelstam gearresteerd is wordt hij verbannen

naar Cherdyn en later Voronezh waar Anna Achmatova hem opzoekt. In haar gedicht *Voronezh* (1936) verhaalt zij over hun ontmoeting: ‘In de kamer van de verbannen dichter / houden Angst en Muze beurtelings de wacht, / en er breekt een nacht aan / die geen morgenstond kent.’ Na zijn verbanning wordt hij weer opgepakt en veroordeelt men hem tot vijf jaar werkkamp, maar voordat hij er aankomt sterft hij. Met zijn dood bevestigde hij zijn eigen uitspraak: ‘Alleen bij ons hebben ze respect voor de poëzie, alleen bij ons kun je er de doodstraf voor krijgen!’ Zijn vrees voor dit noodlot, dat in zijn moederland voor een dissident permanent op de loer lag, droop al van zijn gedicht *Leningrad* (1930) af.

ЛЕНИНГРАД

Я вернулся в мой город, знакомый до слез,
До прожилок, до детских припухлых желез.
Ты вернулся сюда, так глотай же скорей
Рыбий жир ленинградских речных фонарей,
Узнавай же скорее декабрьский денек,
Где к зловещему дегтю подмешан желток.
Петербург! я еще не хочу умирать!
У тебя телефонов моих номера.
Петербург! У меня еще есть адреса,
По которым найду мертвецов голоса.
Я на лестнице черной живу, и в висок
Ударяет мне вырванный с мясом звонок,
И всю ночь напролет жду гостей дорогих,
Шевеля кандалами цепочек дверных.
Осип Эмильевич Мандельштам, 1930.

Dicht op de Muur 1+2, Marleen van der Weij, 1992.

LENINGRAD

Terug in de stad mij tot tranen bekend,
In het merg, in het bloed tot het laatste bekend.
Je bent weer terug, dus je vreet je meteen
Door de levertraanmist van de avonden heen.
Zorg dat je de dag van december herkent,
Boosaardige teer is met eigeel gemengd.
Petersburg! En mijn sterven wordt uitgesteld:
Ik heb nog zovelen niet opgebeld.
Petersburg! Ik heb menig adres in mijn boek
Waarmee ik de stem der gestorvenen zoek.
Ik woon driehoog achter in kommer en kwel,
En schrik me te pletter bij iedere bel.
Terwijl ik mijn dierbare gasten verwacht,
Rammelend aan mijn deurketting ied're nacht.
Osip Emiljevitsj Mandelstam, 1930.

Vertaling: Vertaalgroep Leidse Slavisten.

Anna Achmatova en Osip Mandelstam (Moskou, 1933)

Benieuwd naar de andere ruim 120 muurgedichten? Stap op de trein en ga naar Leiden! muurgedichten.nl

Het land in de titel waar ik op doel is Schaakland. Het is een land zonder wetten waaruit ontsnappen niet goed mogelijk is. Huurmoordenaars staan je er naar het leven. Nee, het is geen land voor oude mannen zoals ik en toch ga ik eind augustus naar Schaakland. Ik ga er de dood trotseren. Ik doe dit samen met Bernard Bannink, Henk Noordhoek en Rens Minnema, maar die zijn vergeleken met mij nog jong en lopen dus minder gevaar. Manuel Nepveu gaat niet mee. Hij heeft een hekel aan pestjochies en heeft zich teruggetrokken in het bedaagde senioren schaak. Verstandig? Wellicht. Misschien zou ik ook een excuus moeten zoeken. Het kan nog.

Stoppen met schaken is een andere optie. Garry Kasparov (42 jaar) deed het en nu doet Vladimir Kramnik (43 jaar) het hem na. Tijdens het Isle of Man Open 2018 was het commentaar van Kramnik nadat Anand en hij een bye opgenomen hadden: “We are old chaps and it is difficult to play nine games in a row.” (Wij zijn oude kerels en het is lastig om negen partijen achter elkaar te spelen). Daar kon ik inkomen, maar dat hij na het Tata Steel Chess 2019 zou aankondigen dat hij stopte met schaken had ik niet verwacht. In mijn column ‘Twaalf remises’ zag ik hem nog als potentiële uitdager van Magnus Carlsen. Dat zal dus niet meer het geval zijn.

Een blik op de top 100 van de wereld leert dat de gemiddelde leeftijd ongeveer 32 jaar is en dat die van de top 10 daar zo'n 20 maanden onder ligt. Het aantal schakers in de top 100 dat voor 1970 geboren is schommelt rond de vier. Viswanathan Anand wordt eind dit jaar vijftig terwijl Boris Gelfand en Vassily Ivanchuk die mijlpaal al gepasseerd zijn. De tijd zal ons leren of zij, net als Vasili Smyslov (1921-2010; senior wereldkampioen 1991) en Viktor Korchnoi (1931-2016; senior wereldkampioen 2006), tot op hoge leeftijd op hoog niveau onverdroten voort zullen schaken. De kans dat dit het geval zal zijn schat ik hoog in.

Ook in Nederland bijten diverse oudere jongeren nog steeds fel van zich af. Jan Timman (67; de oudste in de top 100) doet dat bij Wageningen, Peter Scheeren (63; de op een na oudste in de top 100) bij Messemaker 1847, Hans Ree (74) komt voor Caissa uit en Eddie Scholl (74) voor K.S.C. Philidor 1847. Ik vermoed dat zij allemaal in het harnas zullen

sterven. Wellicht zelfs, zoals ooit Adolf Olland (in 1933) en Eduard Spanjaard (in 1981), achter het schaakbord.

Het advies van de dichter Dylan Thomas, zie de foto, aan ons: ‘Do not go gentle into that good night, Old age should burn and rave at close of day; Rage, rage against the dying of the light.’ (Verdrijf niet zomaar in de zoete nacht, Licht op en vlam wanneer je ouder wordt; Vecht, vecht, omdat het licht niet sterven mag).

De vermaarde natuurkundige Klaas Landsman¹ was onlangs te horen in het NPO4-radioprogramma “Een goedemorgen met ...”, op zaterdagochtend. In dit programma krijgen bekende Nederlanders de gelegenheid om hun favoriete klassieke muziek te laten horen. Landsman, die in zijn jeugd een topschaker was, vertelde dat hij spijt had van deze fanatieke jeugdhobby, waarmee hij na zijn tienerjaren abrupt stopte. Hij had, achteraf, zijn tijd liever besteed aan de muziek, bijvoorbeeld door piano te leren spelen.

Klaas Landsman

Zijn opmerking trof me. Ook ik heb in mijn tienerjaren veel tijd aan het schaken besteed. Boekjes van Bouwmeester doorgewerkt, openingen bekeken, partijen gespeeld en nagespeeld, afgebroken posities geanalyseerd (nog zonder computer), toernooien bezocht en ga zo maar door. Had ik mijn tijd beter kunnen benutten? De uren die ik aan het schaken wijdde had ik ook in pianolessen of gitaarspel kunnen stoppen. Ik zou een ander mens geworden zijn, met andere vrienden en een andere herseninhoud, misschien zelfs een andere identiteit. Het zou interessant zijn om hierover met Landsman eens verder te praten. Zou hij zonder zijn jeugdige

schaak-passie de wetenschapper geworden zijn die hij nu is? Of zou hij via de muziek een bredere interesse ontwikkeld hebben, andere vrienden en vriendinnen gekregen hebben en aan de natuurkunde niet meer toegekomen zijn? En zou dat erg zijn?

De vraag naar het “nut” van schaken doet me bedenken dat heel veel kinderen duizenden uren doorbrengen in saaie zwembaden en tennishallen of op voetbal- en hockeyvelden en daar na hun tienerjaren doorgaans allemaal mee stoppen. Verloren tijd?

Ik weet het niet. Schaken is geen kunst, net zo min als voetbal of tennis dat zijn, maar het is meer dan het doden van de tijd. Een schaakpartij is niet “de allerindividueelste expressie van de allerindividueelste emotie”. Maar het is ook geen simpel tijdverdrijf. Het is steeds ook een vorm van schoonheid, het is sport, het is ontspanning, het structureert je geest, het is een oefening in vriendschap en misschien zelfs een oefening in karakter.

Hetzelfde geldt voor de vele doorgebrachte uren op de tennisbaan en in het zwembad of de trainingsuren op het voetbalveld en de wedstrijden op zaterdag of zondag, hoe belabberd het niveau misschien ook was. Ik kom maar zelden iemand tegen die daar met spijt op terugkijkt. Integendeel. Kennelijk vormen die inspanningen je en draag je ze mee als herinneringen aan kameraadschap, plezier en (soms zelfs) schoonheid. Zijn die uren minder waard dan de oefeningen in toonladders en techniek op een piano of viool? Ik betwijfel het. Het zijn appels en peren.

Op internet tref ik overigens een foto aan van Landsman bij het graf van Bobby Fischer in IJsland, dat hij op latere leeftijd bezocht. Zo radicaal is zijn breuk met het schaken blijkbaar toch niet geweest, ook al wil hij ons anders doen geloven. Oude liefde roest niet. Ik ben er van overtuigd dat we hem nog een keer gaan terugzien achter het schaakbord. Wat mij betreft in een speelzaal met live muziek. In een ontspannen sfeer. Appels en peren gebroederlijk bij elkaar.

¹ https://nl.m.wikipedia.org/wiki/Klaas_Landsman

Extreem grote getallen komen in de geschiedenis van de mensheid pas laat aan bod. Zo'n getal gaat ons voorstellingsvermogen ver te boven hetgeen evolutionair goed verklaarbaar is. Kleine getallen kunnen we gemakkelijk duiden maar bij echt grote getallen laat onze intuïtie ons in de steek. Die komen we namelijk vrijwel nooit tegen. Een voorbeeld. Beroemd is het verhaal van koning Shirham die niet aan de wens van zijn grootvizier om steeds het aantal graankorrels op de velden van een schaakbord te verdubbelen kon voldoen, zie mijn column 'Vierenzestig'. Op de eerste helft van het schaakbord lukte hem dit nog wel maar op de tweede helft van het schaakbord raakte hij in onoverkomelijke problemen. Er was in zijn rijk gewoon te weinig graan voorhanden.

Wat voor getallen verschijnen er zoal op de tweede helft van het schaakbord? Ik zal het verdubbelingsverhaal moderniseren door in plaats van graankorrels euro's op het bord te plaatsen. Dus op veld a8 leg ik één euro neer, op veld b8 twee euro, op veld c8 vier euro's, etc.. Verder maak ik gebruik van een uit de informatica afkomstig trucje: tien keer verdubbelen komt neer op vermenigvuldigen met een factor 1024 en dat getal is ongeveer gelijk aan 1000. We zien dan al snel in dat op veld 32 ongeveer twee miljard euro's neergelegd moeten worden. Getallen van een miljard euro of meer komen we in de pers geregeld tegen. Zo bedroeg de Nederlandse staatsschuld op 14 september 2019 bijna 400 miljard euro. Kortom van een miljard meer of minder kijken minister van financiën Wopke Hoekstra, u en ik doorgaans niet echt op.

Amsterdam: de Amstel met schepen aan de wal

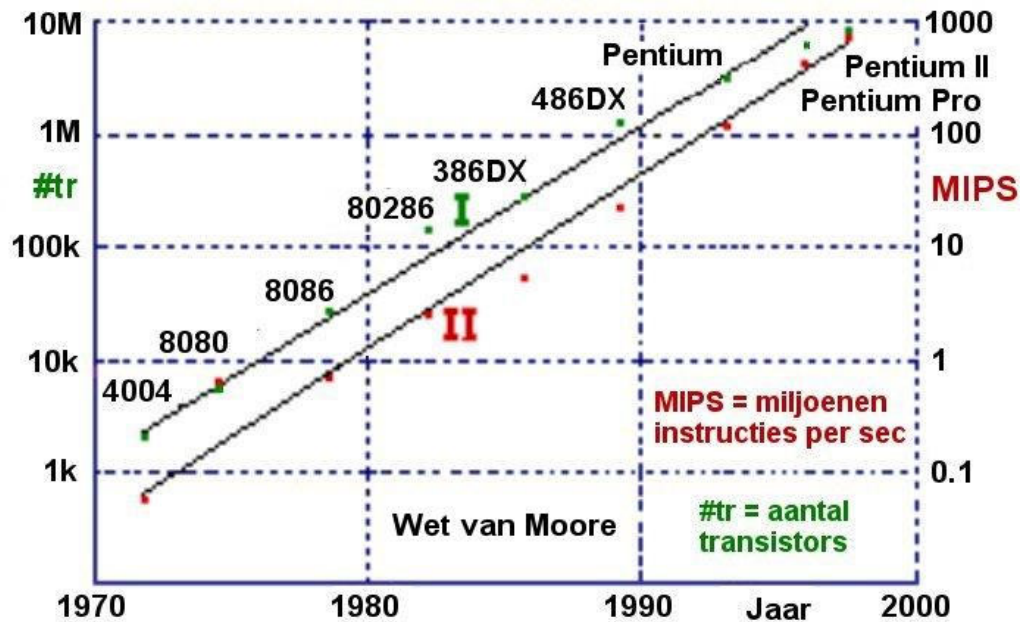
Laten we eens veronderstellen dat u over twee miljard euro beschikt. Wat kunt u hiermee doen? Als een echte prins van Oranje zou u met uw euro's appartementen in Amsterdam kunnen kopen die per stuk 400.000 euro waard zijn. In dat geval bezit u vijfduizend appartementen en begint u bij het gemeentebestuur van Amsterdam op te vallen en loopt u de kans dat u bij hen op het matje moet komen. Misschien is het verstandiger om in plaats van appartementen te kopen uw geld te beleggen in schilderijen. Voor de tien duurste schilderijen had u in de loop der tijd 2300 miljoen dollars neer moeten tellen hetgeen iets meer dan twee miljard euro is. Dat is veel geld maar dan heeft u bij u thuis natuurlijk wel iets aan de muur hangen. U kijkt liever naar sport? U kunt met uw geld een aardig voetbalteam kopen. U als enige eigenaar van Ajax, beurswaarde ongeveer 340 miljoen euro, lijkt u dat wat? Juventus? Manchester United?

Twee miljard euro is waarschijnlijk toch wat meer geld dan u aanvankelijk vermoedde. Hoe staat het met de rest van de getallen op de tweede helft van het schaakbord? Als op veld 32 twee miljard euro ligt dan ligt op veld 42 twee biljoen (tweeduizend miljard) euro, op veld 52 ligt dan twee biljard (twee miljoen miljard) euro en op veld 64 acht triljoen (acht miljard miljard) euro, een acht gevolgd door achttien nullen. Allemaal onvoorstelbaar grote getallen.

Deze inleiding dient als introductie voor het onderwerp van deze en mijn volgende column: verleden, heden en toekomst van schaak-computers. Ook hier komen we de verdubbelaar tegen. In de volgende figuur zien we dat het aantal componenten op een chip en de rekenkracht in MIPS van de microprocessoren van Intel in 20 jaar met ruwweg een factor 1000 toenamen. Dit komt neer op een verdubbeling per twee jaar. Kenners herkennen

hierin de Wet van Moore, een ‘praktijkwet’ die Gordon Moore van Intel in 1965 formuleerde. Zijn wet geldt overal waar computerchips gebruikt worden. Zo ontdekte ik in 1997, exact 32 jaar na

Moore, dat zijn wet ook opgaat voor de toename van de bandbreedte in bits per seconde bij u thuis respectievelijk de mobiele telefoon die u nu waarschijnlijk in uw hand vasthoudt.

De wet van Moore

De eerste stappen op het gebied van computerschaak werden gezet door gerenommeerde wetenschappers als Alan Turing (1948) en Claude Shannon (1950). Bij gebrek aan hardware om zijn programma op te draaien speelde Turing voor computer. Hij berekende elke zet zelf. Het voor schaakcomputers kritieke tijdvak liep van 1972 (Belle van Ken Thompson) tot 1997 (Kasparov tegen Deep Blue). Enkele opvallende namen uit deze periode zijn die van de Nederlandse programmeurs Ed Schröder (Rebel), Frans Morsch (Fritz) en Johan de Koning (The King). In dit kader doet het mij plezier om ook de naam van Richard Pijl (The Baron), een oud lid van Promotie, te vermelden. Omstreeks het jaar 2000 zaten microprocessoren op het niveau van een miljard instructies per seconde. We bereikten toen de tweede helft van het schaakbord. Daarna ging het hard. In 2005 vernietigde Hydra de Engelse GM Michael Adams in een match met 0.5 tegen 5.5. En in 2006 verloor wereldkampioen Vladimir Kramnik met 2 tegen 4 van Deep Fritz. Begin dit jaar stelde Leonard Barden in zijn schaakrubriek in The Guardian dat hierna de algemene opinie was dat matches van mensen tegen computers niet meer haalbaar waren.

Op de website van Swedish Chess Computer Association zijn gegevens te vinden van de speelsterkten van allerlei bekende schaakprogramma's als Mephisto, Rebel, Fritz, Schredder, Rybka, Komodo en Stockfish in de jaren die liepen van 1984 tot 2018. De ratingwinst van deze programma's was gemiddeld 50 Elo punten per jaar. De Mephisto Rebel, de enige computer waar ik in 1987 tijdens de schaakbedrijfsolympiade in Amsterdam een serieuze partij tegen speelde, had een rating van 1900. Nog geen twintig jaar later, in 2006, bereikte Rybka een Elo rating van 2900. Dat is ongeveer de rating van wereldkampioen Magnus Carlsen. Tot op dat moment kon de speelsterkte van computers nog gekalibreerd worden met die van de 'human players pool'.

Daarna eigenlijk niet meer. In 2008 schoot Deep Rybka door het Elo 3200 plafond en in 2015 ging Stockfish 6 door het Elo 3300 plafond. Momenteel draait op mijn PC resp. iPad het gratis verkrijgbare Stockfish 9 schaakprogramma, omvang 1.1 Megabyte (1 Mega = 1 miljoen; 1 byte = 8 bits), met een Elo rating van 3500. Een duizelingwekkende rating waar ik mij niets meer bij voor kan stellen.

De min of meer vergeten schrijver en mediapersoonlijkheid Godfried Bomans (1913-1971) heeft in een van zijn meer bespiegelende werkjes ooit geschreven dat “bezit” een fictie is. Dat is triviaal waar, maar het feit dat ik mij herinner dat hij dit ooit geschreven heeft, geeft aan dat deze vaststelling indertijd toch als een “bewust-wordingsmomentje” binnenkwam. Bezit is een fictie, maar gevoelsmatig is het soms meer dan dat. Voor bezittingen van strikt persoonlijke aard, zoals de zegelring van mijn vader die ik sinds mijn achttiende draag, is dat eveneens triviaal waar. Maar wat te denken van het bezit van een Rembrandt waarvoor een iets te rijke bankier een groot aantal miljoenen heeft neergeteld? Een bezit van persoonlijke aard is dit niet, maar het bezit ervan is verbonden met status of met het (opwindende?) besef iets unieks jouw eigendom te kunnen noemen. Hier heeft bezit alles te maken met begeerte. Of die begeerte wellicht infantiele trekjes heeft moet iedereen maar voor zich uitmaken.

In mijn boekenkast heb ik de complete serie leerboeken theoretische natuurkunde staan van L.D. Landau en E.M. Lifshitz, een tiendelige serie die oorspronkelijk in het Russisch geschreven is. Later werd de serie vertaald in de gebruikelijke westerse talen. Ofschoon ik van deze tien delen er maar enkele intensief gebruikt heb, wilde ik ze per se allemaal hebben. Het is namelijk een zodanig monumentale prestatie van L&L geweest dat de serie zoiets is als een Rembrandt, maar dan op natuurkundig gebied. Wat een verzengende denkkraft wordt hier ten toon gespreid! Wat een heldere presentatie! Ik wilde de hele serie bezitten. Juist ja, voor de “heb”, althans gedeeltelijk.

Er staat nog zo’n opzienbarende serie in mijn boekenkast, maar dan op schaakgebied. Zou u heel misschien kunnen raden over welke monumentale serie ik het heb? Inderdaad, “Lehr- und Handbuch

der Endspiele” van André Chéron (1895-1980). Vier handzame deeltjes, elk gebonden in een vuurrode kaft, samen pakweg 1500 zeer dicht bedrukte bladzijden. Maar als je een van de deeltjes openslaat, zinkt je de moed in de schoenen om eraan te beginnen. Ik ben er dan ook nooit aan begonnen en dat geldt ook, zo vermoed ik, voor verreweg de meeste anderen die deze delen hebben aangeschaft. Als je bedenkt dat deze boeken werden gedrukt in de jaren ’50 toen er nog klassieke zetters aan het werk moeten zijn geweest, kun je je afvragen hoeveel van deze ongelukkigen met rollende ogen en schuim rond de mond zijn afgevoerd tijdens hun slavenarbeid aan Chérons werk. Het moet een gepriegel van jewelste zijn geweest: vette letters, gewone letters, de haakjes rond nevenvarianten, de onvermijdelijke diagrammen en daar ook nog eens tekst tussendoor. De creator van dit alles had een pittige taakopvatting. In het voorwoord van deel I schrijft hij: “Mein bestreben ist es gewesen, in dem vorliegenden Handbuch das gesamte gegenwärtige Allgemeinwissen ueber das Endspiel darzubieten.” Alstublieft! Chéron geeft dan ook aan dat hij meer dan twintig jaar aan dit werk bezig is geweest en de tijd daarvoor kreeg hij door een noodgedwongen “hoogtestage” in een sanatorium. Wie het boek ook maar doorbladert ziet met welk een verbetenheid - dat is het woord – hij de eindspelen onderzoekt, onverbiddelijk op zoek naar de Waarheid. Met een hoofdletter uiteraard. Chéron is zelf nadrukkelijk aanwezig in zijn werk, als hij het bijvoorbeeld ergens in het laatste deeltje heeft over “*Meine neue Regel des Mittelbauern*”. Je kunt dit lezen als pedanterie, maar ook als een soort trots van de meester, want dat was hij. Zoiets geeft hoe dan ook een persoonlijke “touch” aan een monumentaal werk. En dat monumentale werk heb ik in mijn boekenkast staan voor de “heb”, als een stil soort eerbetoon aan een visionair schaakvorser.

In het begin van het computerschaaktijdperk werd er verschillend over de toekomst van deze machines gedacht. Max Euwe (10-06-1980): ‘Een computer zal nooit op grootmeesterniveau spelen. Daar ben ik vrijwel van overtuigd!’ en Hein Donner (13-04-1981): ‘De computer is een moron!’ hadden bepaald geen hoge verwachting van het computerschaak. Dit in tegenstelling tot Genna Sosonko (16-08-1980): ‘Voor het jaar 2000 verslaat een computer de wereldkampioen!’ en Jaap van den Herik (01-01-1990): ‘Op 1 januari 1995 zal er een programma zijn met een Elo van 2600!’ en ook ‘Op 1 januari

2000 zal er een programma bestaan dat een rating heeft van 2800 Elo punten!’. Van den Herik en Sosonko kregen gelijk want schaakcomputers overvleugelden langzaam maar zeker zelfs de allersterkste schakers, zie mijn vorige column ‘Schaken tussen wal en chip’. Inmiddels behoren matches tussen computers en schakers dan ook tot het verleden. Wij mensen schaken gewoon niet goed genoeg voor computers. ‘No challenge!’ zouden schaakcomputers tegen ieder van ons kunnen zeggen.

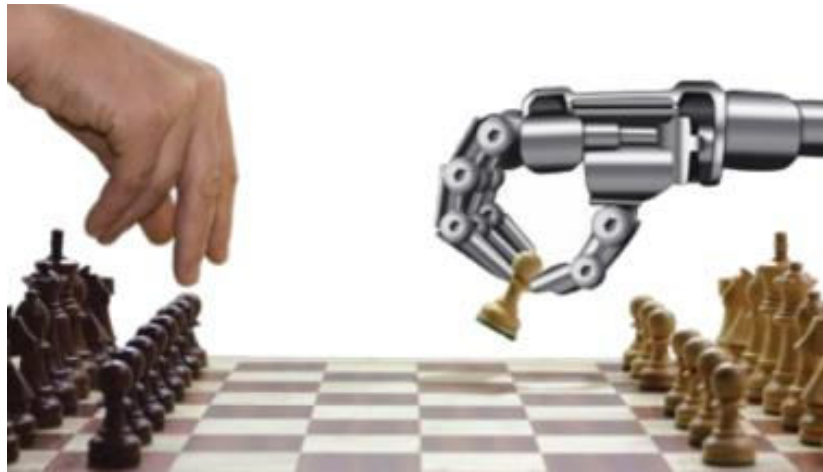
De computer: ‘Kunnen mensen schaken?’

Wat is schaken? John von Neumann, de man die aan de wieg stond van de speltheorie, gaf de volgende omschrijving: ‘Schaken is geen spel. Schaken is een goed gedefinieerde vorm van calculatie. Je kunt wellicht niet alle antwoorden bepalen, maar in theorie moet er een oplossing zijn, de juiste procedure in elke positie.’ Zoals bekend kunnen computers uitstekend rekenen maar kunnen ze schaken? De eerste schaakcomputers wisselden bizar zwakke zetten af met flitsende combinaties. Er viel vaak geen peil op te trekken. Een verontwaardigde Tim Krabbé stelde in zijn column ‘Het Fritz schandaal’, AD Magazine 17 juni 2000, dat hetgeen computers doen geen schaken is. Ik zou Spock uit Star Trek geparafraseerd hebben: ‘Het is schaken, Tim, maar niet zoals wij het kennen!’ (zie ook de voetnoot). De wisselvalligheid van schaakcomputers nam dankzij betere technologieën en slimmere algoritmen in de loop der tijd af. De vraag of computers kunnen schaken kunnen we in 2019 zonder meer met ja beantwoorden. De verontrustende vraag die computers ons nu stellen is: ‘Kunnen mensen schaken?’

De spilfiguur van het computerschaak in Nederland was Jaap van den Herik. Op 21 juni 1983

promoveerde hij aan de Technische Universiteit Delft op het proefschrift ‘Computerschaak, Schaakwereld en Kunstmatige Intelligentie’. Met zijn rubriek computerschaak in Schakend Nederland resp. Schaakmagazine hield hij ons op de hoogte van de ontwikkelingen in dit aparte wereldje. In 1987 werd hij tot hoogleraar in de Informatica in Maastricht benoemd en in de jaren daarna volgden benoeringen in Tilburg en Leiden, zie zijn exact 64 pagina’s tellende afscheidsrede ‘Intuïtie valt te programmeren’ die hij in januari 2016 uitsprak. Een van de onderwerpen waar Jaap van den Herik als professor aandacht aan besteedde was het schaken, het fruitvliegje van de AI (Artificial Intelligence). De wiskundige Hendrik Lenstra maakte zich in zijn intreerede ‘Aeternitatem cognita’ (Denk aan de eeuwigheid) in mei 2000 in Leiden hier vrolijk over. Lenstra: ‘Stel dat de Rector Magnificus een hoogleraar in het schaken benoemt, in het fundamentele en toepassingsgerichte schaken. Daar hoeft U niet om te lachen, ik was twee weken geleden in Maastricht, en daar hebben ze inderdaad een hoogleraar in het schaken. Ze noemen het alleen kunstmatige intelligentie.’ Misschien dat Lenstra mijn column ‘Trucjes’ over

wat een wiskundige zoals hij in essentie doet toch maar eens moet lezen.

WK Match 2020: I. Robot (Elo 3600) – M. Carlsen (Elo 2900) 13.5 – 0.5

Veronderstel dat we in 2020 een match over 14 partijen organiseren tussen wereldkampioen Magnus Carlsen en I. Robot. Tijdens een partij kiest I. Robot zijn zetten na zeer diepe berekeningen. Wij mogen verwachten dat I. Robot blijk zal geven van geniale ingevingen, volgens Max Euwe het essentiële element van het betere schaak. Dat wil zeggen hij doet zetten die voor de toeschouwer uit de lucht komen vallen. Ook Magnus Carlsen zal, gebruikmakend van zijn parate kennis (informatie), geconsolideerde ervaring, combinatievermogen en attitude, intuïtief zetten doen die ons versteld doen staan. Je zou kunnen zeggen dat I. Robot over ‘computer intuïtie’ en Magnus Carlsen over ‘menselijke intuïtie’ beschikt. Mijns inziens reikt ‘computer intuïtie’ inmiddels breder en dieper dan ‘menselijke intuïtie’. De stelling van Jaap van den Herik dat de intuïtie van een schaker te programmeren valt lijkt mij dan ook juist. A. D. de Groot, de man die ‘Het denken van den schaker’ (1946) schreef, dacht daar overigens anders over, zie zijn artikel ‘Intuïtie is onmisbaar voor schakers’ in de NRC van 27 mei 1997.

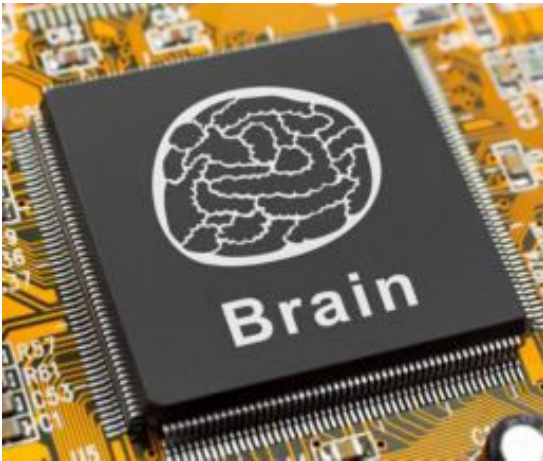
Laten we eens naar twee andere provocerende uitspraken van Van den Herik over de toekomst van het schaken kijken. Voorspelling A, gedaan tijdens de schaakolympiade in Dresden 2008, zie Nieuwsbrief MEC, nr. 74, p. 24, maart 2010: ‘In 2035 heeft computer het schaakspel opgelost’. Voorspelling B, gedaan in een interview met Wim van der Wijk van de Holland Media Combinatie in december 2017: ‘Computer kan Carlsen een stuk voorgeven’.

Voorspelling A. Dankzij uitputtende retrograde analyses beschikken we over databases voor eindspelen met vijf stukken (Ken Thompson, 1986), zes stukken (Ken Thompson, 1996) en zeven stukken (Victor Zakharov & Vladimir Makhnychev, 2012, grootte 140 terabyte = 140 duizend miljard byte). Gelet op deze jaartallen verwacht ik dat er omstreeks het jaar 2035 een eindspel database voor acht stukken op de markt komt. Op een eindspel database voor 32 stukken, dat wil zeggen alle schaakstukken, zullen we veel langer moeten wachten. In 2035 zal het schaakspel naar het zich laat aanzien dus nog niet definitief opgelost zijn. In zijn interview met Wim van der Wijk stelde Jaap van den Herik het volgende: ‘Dat [het schaakspel in 2035 geheel is opgelost] betekent dat elke partij tussen computers dan bij optimaal spel in remise zal eindigen. Of wit zal op grond van het voordeel van de beginzet winnen, dat weet ik nog niet zeker.’ Zij die een gokje willen wagen, Hans Böhm en Hans Ree wellicht, kunnen zich bij Jaap van den Herik melden.

Wij weten dat schaakcomputers, mede dankzij de Wet van Moore, elk jaar zo’n 50 Elo punten sterker worden zodat naar verwachting de nu nog onbekende startup OmegaChess in 2035 een schaakcomputer met een Elo van 4300 ratingpunten zal presenteren. Deze schaak-computer zal het tegen die tijd op moeten nemen tegen wereldkampioen Alpha-Infinity van DeepMind in een match over 1000 partijen. De door mij verwachte uitslag: +50, =900, -50. Wat voorspelt u?

Terzijde. Diverse spelen zijn al opgelost. Clifford Pickover noemt in *The Math Book* (2009) o.a.

Boter-Kaas-en-Eieren (Tic-Tac-Toe), Awari, Checkers, Hex en Mastermind. Interessant voor ons schakers is dat Mark Watkins van de Universiteit van Sydney Weggeefschak heeft opgelost.

Het is een open vraag of de Wet van Moore, de rekenkracht van microprocessoren verdubbelt ruwweg elke twee jaar, tot 2035 blijft gelden. Gordon Moore keek vrijwel nooit verder vooruit dan een of twee generaties computerchips en er waren in het verleden momenten dat hij twijfelde aan de toekomst van zijn wet. Ik verwacht echter dat de toekomst volgens plan zal verlopen. De Wet van Moore is immers al vijftig jaar de drijvende kracht achter de ontwikkelingen op de microprocessor markt en wij mogen hopen dat dit ook de komende zestien jaar het geval zal zijn.

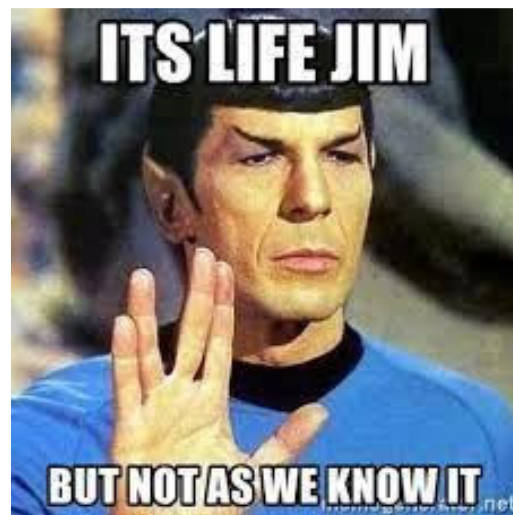
Veel wordt verwacht van schaakprogramma's zoals AlphaZero die zichzelf leren schaken. Nu wij mensen te zwak schaken voor computers zullen zij het verder alleen moeten doen. Wij kunnen hen niets meer leren. In het boeiende boek *Game Changer* (2018) van Matthew Sadler en Natasha Regan is uitgebreide informatie over AlphaZero te vinden. Voor een fraaie aanvalspartij van AlphaZero tegen Stockfish met videocommentaar van Matthew Sadler zie de column 'De denkkraft van AlphaZero' van Gert Ligterink in de Volkskrant van 19 december 2018.

Voorspelling B. Van de hand van Hans Ree verscheen op 27 januari 2018 in NRC Handelsblad de column 'Carlsen geeft een stuk voor'. Magnus

Carlsen (ELO 2834) raakte in zijn partij tegen Gawain Jones (Elo 2640) tijdens het Tata Steel 2018 per ongeluk een stuk kwijt maar slaagde er toch in om deze partij te winnen omdat Jones in de complicaties die Carlsen hem voorschotelde verdwaalde. Een ander voorval dat Ree aan de orde stelde was een partij met als voorgift een paard. Dit betrof een snelschaakpartij van Hans Ree (Elo 2535) tegen Bobby Fischer (Elo 2796) in Netanya 1968. Tot zijn grote verbazing verloor Ree. 'No challenge!' moet Fischer gezegd hebben toen Ree na die vernedering echt revanche wilde. Deze twee partijen suggereren dat een groot verschil in rating zekere kansen verschaft aan de sterkere speler met het stuk minder.

Ik sluit niet uit dat Magnus Carlsen al een match met als voorgift een loper of paard tegen AlphaZero gespeeld heeft en ons zou kunnen vertellen wat het resultaat van die match was. Ik verwacht dat hij dit niet zal doen. Wat u wel kunt doen is om, net als Jaap Ames, een match met voorgift tegen Stockfish spelen. Spoiler alert: Jaap verplettert Stockfish.

Voetnoot:

Spock: 'It's life, Jim, but not as we know it!' A misquotation that sounds much better than the original.

Wonderkinderen – 2019

Hans Meijer

Mijn oog viel op een berichtje in de krant van woensdag 11 december 2019 waarin de faculteit Electrical Engineering (EE) van de Technische Universiteit Eindhoven (TUE) genoemd werd. In de jaren zeventig studeerde ik op de TUE bij EE en ik heb uitstekende herinneringen aan die tijd zodat ik meteen klaarwakker was. Het berichtje in de krant behelsde het vertrek van de negenjarige Laurent Simons (geb. 26 december 2009) bij EE. Het werd mij al snel duidelijk dat dit wereldnieuws was want o.a. CNN, New York Times, Washington Post, BBC, El País, Frankfurter Allgemeine, AD, NRC, de Volkskrant, Eindhovens Dagblad en Trouw besteedden er aandacht aan zodat ook ik er niet aan ontkom om aandacht aan dit wonderkind te besteden.

Laurent Simons (9 jaar 11 maanden)

De ouders van Laurent Simons, zie de foto, verwachtten dat hun zoon voor zijn tiende verjaardag op 26 december zou afstuderen maar de TUE was niet genegen om hierin mee te gaan. Laurent zou als de TUE meewerkte de B.Sc. (Bachelor of Science) titel verworven hebben waarvoor voor gewone stervelingen een studietijd van drie jaar staat maar voor Laurent slechts tien maanden. Het behalen van de B.Sc. titel is weinig meer dan een tussenstap op weg naar de M.Sc. (Master of Science) titel waar normaal twee jaar extra voor nodig is. Wonderkinderen en andere excellente studenten kunnen daar vier jaar extra aan vastknopen om te promoveren tot doctor. De B.Sc. titel stelt wel iets maar niet zo heel veel voor en het is natuurlijk volstrekt irrelevant of Laurent voor of na zijn tiende verjaardag aan de eisen voor de bescheiden B.Sc. titel zou voldoen. Het kan zijn dat er een competitie gaande is tussen wonderkinderen wereldwijd wie als jongste de B.Sc. titel in de wacht sleept maar die competitie is mij totaal ontgaan. Potentiële deelnemers aan deze bizarre competitie

raad ik trouwens met klem aan om voor een andere studie dan de als zwaar bekend staande EE studie te kiezen.

Hugo de Groot (16 jaar)

Bij het begrip wonderkind moest ik meteen aan Hugo de Groot (1583-1645) denken. Hugo ging op elfjarige leeftijd naar de Universiteit Leiden en promoveerde op 5 mei 1598 op vijftienjarige leeftijd in Orléans op het wereldlijk én het kerkelijk recht. Op het schilderij van Jan Anthonisz. van Ravesteyn is Hugo 16 jaar oud. Wereldberoemd werd hij na de publicatie van 'Mare Liberum' (1609) over de vrije zee. Hij was toen 26 jaar oud. Ook voor een wonderkind geldt namelijk dat hij of zij iets origineels moet presteren om voorgoed een plek in de geschiedenisboekjes te verwerven. Laurent heeft dus nog zo'n zestien jaar de tijd heeft om met iets op de proppen te komen waar de wereld niet om heen kan. Zelf denk ik voor Laurent aan een definitieve en goedkope technologische oplossing voor diabetes patiënten. Voor mijn nichtje de fagottiste Ivette Guillen Giacomani (31 juli 1985 – 29 april 2018) komt die oplossing te laat maar miljoenen anderen zou hij dankzij zo'n uitvinding veel leed besparen. Mijns inziens kan hij in dat geval het beste gewoon bij EE op de TUE blijven. Zij zijn daar zo gek om hem allerlei faciliteiten te verlenen waar anderen slechts van kunnen dromen. Verhuizen met pa en ma naar Eindhoven lijkt mij ook een goed idee en als vrijetijdsbesteding lijkt voetballen in een team met leeftijdsgenoten mij zeer geschikt. Contact met de pers is overbodig tot het moment daar is dat er iets echt belangrijks te melden valt.

De volgende stap na het behalen van de doctor titel is ergens ter wereld aan een gerenommeerde

universiteit benoemd worden tot hoogleraar. De carrière van de wiskundige Jack van Lint kan als voorbeeld dienen. Op de TUE werkten toen ik er studeerde vermaarde wiskundigen als N. G. (Dick) de Bruijn (1918-2012), E. W. (Edsger) Dijkstra (1930-2002) en J. H. (Jack) van Lint (1932-2004) die allemaal dankzij J. J. (Jaap) Seidel (1919-2001), die gevreesd werd om zijn overtuigingskracht, naar Eindhoven kwamen. Van Lint zou later als anecdote vertellen dat professor H. (Hans) Freudenthal (1905-1990) een spion op het NS station van Utrecht had neergezet, die hem moest alarmeren wanneer Seidel arriveerde. Dat was het signaal om de hele wetenschappelijke staf een middagje vrij te geven om op de Loosdrechtse Plassen te gaan zeilen. Jack van Lint, die op 26 jarige leeftijd in juni 1959 aan de TUE benoemd werd tot hoogleraar in de wiskunde, kwam bij Freudenthal vandaan. Hij was op dat moment de jongste hoogleraar aan een Nederlandse universiteit. Van 1991 tot 1996 was de sportfanaat Van Lint rector magnificus van de TUE. Van Lint was een briljant docent en wereldwijd een veel gevraagd spreker.

Een ex-wonderkind dat op de TUE terechtkwam was Johannes Boersma (1937-2004). Boersma was 15 jaar oud toen hij vanuit het Friese Marrum naar de Universiteit Groningen ging om daar wis- en natuurkunde te studeren. Zijn docenten in Friesland konden hem niets meer leren. Boersma, die de schijnwerpers welbewust vermeed, was een wiskundige van de eerste orde die in 1964 promoveerde op een perfect proefschrift. Zijn werk was zijn visitekaartje.

Laurent Simons (7 jaar 10 maanden)

Misschien hadden pa en ma Simons voor Laurent beter voor de carrière van schaakwonderkind

kunnen kiezen. Bij ons schakers is het begrip wonderkind tot op de dag nauwkeurig gedefinieerd (chess prodigies). De jongste grootmeester (GM) aller tijden is Sergey Karjakin (geb. 12 januari 1990) die de GM titel behaalde toen hij 12 jaar, 7 maanden en 0 dagen oud was, zie de foto. Schakers uit de top 10 van december 2019 die jong de GM titel behaalden zijn Magnus Carlsen (geb. jaar 1990), Teimour Radjabov (1987), Maxime Vachier-Lagrave (1990), Anish Giri (1994) en Fabiano Caruana (1992). Magnus was dertien en de overige vier veertien toen ze grootmeester werden.

Sergey Karjakin (12 jaar 7 maanden)

Om het record van Sergey te breken staat Laurent nog zo'n tweeëneenhalf jaar ter beschikking. Dat lijkt te kort maar wie weet lukt het hem want in 2016 was Laurent al een schaker in de dop.

Mijn nichtje Janneke heeft twee hoogbegaafde zonen en zij vertelde mij dat dit niet gemakkelijk is. Zij vragen om veel extra aandacht die op school, waar men de situatie soms niet goed inschat, niet altijd gegeven kan worden. Hoe slim deze twee jongens ook mogen zijn er is veel dat ze natuurlijk niet weten. Mijn schoonzoon Jan Hendrik Blank maakte daar misbruik van door op de jaarlijkse familiedag aan een van hen de volgende gemene vraag te stellen: "Hoe spreek je ananas uit in het Engels? Is het ánanas of anánas?" De hoogbegaafde keuze viel op ánanas. Een vrolijke dr. Jan Hendrik: "Nee, sufferd, ananas is pineapple in het Engels!"

Wat zal er van Laurent terecht gekomen zijn als hij 26 jaar oud is? Iets tussen een pronkprofessor en een Nobelprijswinnaar vermoed ik. De tijd zal het leren.

De algemene vergadering van de Verenigde Naties heeft een resolutie aangenomen om 20 juli van elk jaar uit te roepen tot Wereldschaakdag. Ik denk bij de Verenigde Naties vooral aan gewichtige geopolitieke zaken. Het uitroepen van speciale dagen, daar zou je niet direct opkomen.

De kalender zit vol met speciale dagen. Er zijn naast de dagen van de Verenigde Naties ook internationale dagen, al weet ik niet welke instantie die uitroept. Een voorbeeld daarvan is de Internationale dag van de burgerluchtvaart. Vervolgens zijn er wereld dagen zoals de Wereld bodemdag of Wereld filosofiedag. Dan zijn er Europese dagen zoals de Europese dag van de muziektherapie en nationale dagen (4 en 5 mei, Sinterklaas, St. Maarten, Dierendag) en de feestdagen die geworteld zijn in een mondiaal geloof. Maar dan zijn wij er nog niet. Wij kennen nog dagen voor de mantelzorg, de uitvinders en ga zo maar door. Speciale weken en maanden zijn er ook. Ik noem de borstvoedingweek en de brandpreventiemaand. Dat zijn allemaal ernstige zaken. De commercie heeft, dat mag geen verbazing wekken, de kalender aangevuld met zogeheten aanhaakdagen. Zo is er een nogadag, een dag van de wafel en een kersentaartdag. Een goede kans dat uw favoriete snack er bij zit. De kalender telt zelfs te weinig dagen om dit allemaal te herbergen. Doublures zijn onvermijdelijk. Op een dag als 26 maart kan bij vier dingen worden stilgestaan.

De schaaksport is dus op de hoogste ladder terecht gekomen. Daar hoort natuurlijk een onderbouwing bij die wij allemaal kennen en ondersteunen. Eén zin haal ik er toch even uit: 'Schaken kan bijdragen

tot het verkrijgen van meer wederzijds begrip en respect voor elkaar en het verbeteren van een sfeer van tolerantie'. Door het woordje 'kan' is het wel een slappe motivering, los van het feit dat het wel heel ernstig zou zijn als schaken niet zou bijdragen aan respect en begrip.

De Verenigde Naties roepen alle lidstaten en organisaties op om de voordelen van het schaken breed uit te dragen en van de Wereldschaakdag een succes te maken. Dat 20 juli, de dag van de oprichting van de FIDE in 1924 gekozen is begrijpelijk. Hij concurreert ook niet met andere belangwekkende aandachtsvelden. Voor ons in Nederland is het geen goede datum. 20 juli valt altijd in de zomervakantie. Niet bepaald de beste tijd om veel energie te stoppen in een promotionele actie. Wij kunnen wel een keertje met een kraampje gaan staan op de zomermarkt, maar veel meer dan een bezienswaardigheid zullen we waarschijnlijk niet zijn. Een stukje in een huis-aan-huisblad dan? Haalbaar, zeker omdat het komkommertijd is. Maar hoe hou je het jaar in jaar uit interessant? Een zomertoernooitje voor de thuisblijvers? Alleen haalbaar in een grotere gemeente. Vakantieschaakworkshop voor de jeugd? Heb ik jaren aan meegewerkt, doch is hier zo'n tien jaar geleden gestopt. Met een vaste dag is het sowieso lastig, want de organisator kan die dag dan zelf niet met vakantie. Voor mij is 20 juli zelfs een onmogelijke schaakdag. Op 20 juli 1968 keek ik mijn echtgenote voor het eerst in de ogen en die dag wordt nog steeds gevierd.

Mijn echtgenote diende een kleine chirurgische ingreep te ondergaan aan haar hand. Na het vruchteloos doorlopen van het hele protocol van huisartsbezoeken en behandelingen door de, fysiotherapeut, waren we zover dat de mini-operatie toegestaan werd. We hadden ons al mentaal voorbereid op de lange wachtlijsten bij het ziekenhuis, maar alras bleek dat niet nodig. Wij kregen te horen dat zij in een particuliere kliniek kon worden geholpen. De doktersassistentie had al het nodige voorwerk verricht en mijn echtgenote kon de eerstkomende donderdag al terecht voor het gesprek. Natuurlijk hadden wij wel eens van particuliere klinieken gehoord, maar dat de behandeling van deze aanbieder zonder meer door de ziektekostenverzekering zou worden vergoed, dat was nieuw voor ons. Het tempo zat er trouwens meteen goed in, want een donderdag later ging zij al onder het mes.

In vergelijking met een ziekenhuis, is zo'n kliniek een oase van rust. Het ontbreken van een afdeling spoedeisende hulp, speelt daar de belangrijkste rol in. Geen gehol en gevlieg. De jongeman die ons bij de balie ophaalde en ook terugbracht, bleek de chirurg zelf te zijn. De tussenlaag van gespecialiseerde verpleegkundigen ontbrak hier ogenschijnlijk. De afgesproken tijden werden op de minuut nagekomen, dat geef ook een rustig gevoel.

De wachtruimte bij de balie was tot mijn opluchting voorzien van kwaliteitslectuur. In een van de tijdschriften kwam ik een artikel tegen over een machtige Chinese keizer, uit een dynastie van enige eeuwen geleden. Hij was machtig met name

door zijn vloot. Hij bezat complete armada's aan schepen die superieur waren in zeegevechten. En aangezien zijn bemanningen ook zeer goed getraind waren, heerste de keizer over de zeeën rond China. Op de schepen werden regelmatig belangrijke mannen meegenomen en om deze mannen te vermaken werden op deze reizen ook jonge vrouwen toegevoegd aan de bemanning. Aan deze vrouwen werden, het zal niet verbazen, andere eisen gesteld dan aan de mannelijke bemanningsleden. Naast het voeren van een mooi uiterlijk en goede omgangsvormen moesten de dames ook kunnen schaken! Een intrigerende voorwaarde. Want hoe zullen de dames geïnstrueerd zijn? Als de belangrijke man een sterkere schaker is dan de vrouw, is er niets aan de hand. Dan heeft hij de touwtjes in handen en zal het afhangen van zijn ridderlijkheid hoe de partijen zullen aflopen. Maar hoe te handelen als de man in kwestie een matig speler is en de vrouw sterker. Express een partij verliezen zonder dat het opvalt, kan alleen tegen de echte knoeiers. De matige schaker een zodanig stelling in handen spelen dat hij door eigen vondsten een partij kan winnen, daarbij niet geholpen door flagrante blunders, is een kunst op zich.

Ik weet niet in welke ambiance de partijen gespeeld werden. Als er meerdere partijen tegelijk gespeeld werden, komen de machtsverhoudingen om de hoek kijken. De hoogste in rang zal zeker niet mogen verliezen, waar anderen bij zijn. En het is nog de vraag of het verstandig was in een privévertrek wel een goed resultaat te boeken tegen hem. De dames moesten dus ook nog goed geïnformeerd zijn over hun gasten.

Als de partijen in private vertrekken gespeeld werden, waren de schaakpartijen wellicht een opmaat voor een intiemer samenzijn. In dat geval komt er nog heel veel 'mannenkennis' om de hoek kijken. In hoeverre zal het resultaat in de schaakpartij invloed hebben op het succes in de bedpartij?

Heden ten dage zijn er de nodige schaakkoppels. Zij weten daar zeer zeker meer van dan ik, want mijn echtgenote kan niet schaken.

En, laat ik het niet vergeten: het is mij gelukt om de plagerij "als je er toch bent, laat dan meteen dat gat in je hand maken" niet uit te spreken

Mijn kleinzoon werd geboren op Anti-Kerst 2014. De kersverse ouders stonden (en staan) vanaf dat moment voor de taak om het metabolisme van het wezentje structureel te ondersteunen en dat voor de komende paar decennia. Maar niet alleen ondersteuning van dat metabolisme, ook het aanbieden voor stimuli voor het onwijs krachtige sponsje in die lieve hersenpan zou en zal in eerste instantie op hen neerkomen. Opvoeden heet dat.

Welke rol spelen de grootouders eigenlijk in dit geheel? In mijn concrete situatie spelen opa en oma momenteel de rol van oppas, met een prettige, niet overdreven regelmaat. De jongeman heeft een intense belangstelling voor dinosaurussen en alles wat daar maar mee te maken heeft. Maak vooral niet de fout om een triceratops met een stegosaurus te verwarren, want dan krijg je de wind van voren. Daarnaast heeft de kleine energiekeling groot plezier in zwaardvechten en als hij spelletjes doet, wil hij een ding vooral niet...verliezen! Voorgelezen worden vindt hij prima en het liefst met rijmende ritmische versjes over dieren die grote gelijkenis vertonen met de dino's waar hij zo gek van is. Maar opa heeft ondertussen stiekem een snoed plan: hij wil de jongeman leren schaken. En zo langzamerhand komt de vraag naar boven wanneer dat moet gaan gebeuren...

Tijdens een schoolreisje ergens in de vroege jaren '60, toen we even niet werden beziggehouden, zag ik twee klasgenootjes ingespannen achter een schaakbord zitten. Ik kende het spel niet, maar hun volle aandacht voor die grappige houten poppetjes intrigeerde me. Wat was dit precies? Eenmaal thuis begon ik erover, dit wilde ik ook kunnen. Bord en stukken werden geregeld, net als iemand die enig geduld kon opbrengen om het me te leren. Dra was ik opgeklommen van complete ignoramus tot knoeier. Van schaaklessen was in die tijd geen sprake, je moest jezelf leren schaken. Het boek van Euwe, "'Volledige handleiding....'" was een prima hulpmiddel. Het hielp ook dat ik later met een klasgenoot op de middelbare school elke donderdagmiddag na de lessen schaakte – waarbij we een keer in het schoolgebouw opgesloten raakten omdat we ietwat lang waren doorgestaan, maar dat terzijde. Uiteindelijk, op de dag dat Godfried Bomans overleed, werd ik lid van BSG. Ik was een serieuze schaker geworden. Maar mijn leerproces was verre van optimaal geweest, dat pijnlijke besef heb ik.

Maar nu sta ik dus zo langzamerhand voor de vraag wanneer en hoe ik mijn kleinzoon moet leren schaken, want het is duidelijk dat ik degene ben die dat zal moeten doen. En ja, ik zie hier toch wat beren op de weg.

Beer 1. Didactische vaardigheid? Indertijd hielp ik mijn dochter af en toe met wiskunde. Dat eindigde meestal met geluidsoverlast voor de burens. Mijn geduld was schandalig beperkt. Ofschoon gewapend met een eerstegraads lesbevoegdheid, bleek ik niet in staat om wat ik geleerd had aangaande de didactiek toe te passen bij dochterlief. Misschien een puntje van aandacht.

Beer 2. Wanneer? Ik zie de springerige jongeman op dit moment nog niet direct rustig achter een schaakbord zitten terwijl ik hem vertel wat de houtjes allemaal (niet) mogen. Vlotte kans dat hij mijn fijne uitleg over de paardensprong ruw onderbreekt met het moordende "Zullen we wat leuks gaan doen, opa?". Wanneer kan hij voldoende concentratie opbrengen?

Beer 3. Leren verliezen? En als het dan zover is dat hij de spelregels kent, dan weet ik gewoon wat er gaat gebeuren. Natuurlijk speelt hij 1 h4 om zijn toren direct voor het front van de troepen te krijgen. Ik heb dat vaker zien gebeuren, zoals onlangs nog bij een achternichtje dat met die geweldig sterke oudoom wilde schaken. Natuurlijk heb ik het lieve kind niet in sneltreinvaart van het bord gezwiept. Ik deed mijn zinnen en gaf af en toe (en vooral niet al te nadrukkelijk) aan waarom. Maar ik heb haar niet laten winnen. In een column uit mei 2017 heb ik al eens geschreven over het laten winnen als abjecte vorm van bedrog: ik ga dat niet doen. Onlangs, tijdens een reuze geanimeerd gesprek na een begrafenis, vertelde een neef me iets wat ik allang wist: dat ik hem bij het schaken nooit had laten winnen. Hij had daarvan geleerd om vol te houden, door te zetten. Hij had het leerzaam gevonden. Dat was een onverwacht compliment – hoe leuk kan een begrafenis uitpakken – maar mijn kleinzoon zal e.e.a. vooralsnog stellig anders waarderen. Ik schreef het al, hij wil vooral niet verliezen.

Kortom, ik zie wat probleempjes opdoemen, ik zit een weinig met mijn handen in mijn gemillimeterde haar. Help!

Marcel Duchamp in Uruguay – 2020

Misschien moet ik volgend jaar maar eens naar Uruguay gaan. Met Bernard Bannink was ik er in maart 2018 vlakbij. Ons plan was de snelle veerboot van Buenos Aires naar Montevideo te nemen maar uiteindelijk ging dit niet door. Wij moesten verder naar Mar del Plata waar strand en schaaktoernooi op ons wachtten. Als ik mijn bezoek slim plan dan kan ik mooi in 2021 in Montevideo de vijfde *Copa Marcel Duchamp* bezoeken.

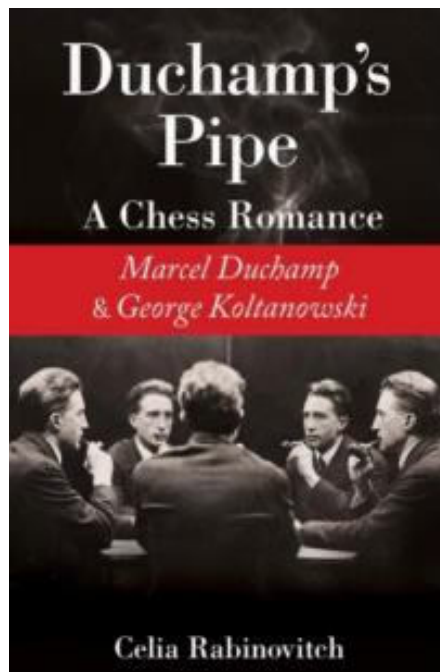

Pablo Ismael Acosta

Dit jaar werd het vierde toernooi gewonnen door de Argentijnse IM Pablo Ismael Acosta, zie de foto, die zeven grootmeesters achter zich liet. In 2009 zat ik nog tegenover de toen negenjarige FM Pablito aan het schaakbord in Yacuiba aan de Boliviaans-Argentijnse grens. In de laatste ronde won ik mijn partij van hem en sleepte op die manier nog net een klein prijsje in de wacht. Na die tijd ging het crescendo met Pablo die van FM opklom naar IM en nu zijn eerste GM norm noteerde. Ik weet nog niet of ikzelf volgend jaar in Montevideo meespeel. Het debacle van het Vienna Open 2019 ben ik nog niet vergeten. Soms speelde ik in Wenen zetten die ik vlak ervoor nog verwierp. Tijdens de partijen die Alexandra Gorjatsjkina en Ju Wenjun om het wereldkam-pioenschap speelden dacht Ree af en toe ‘Maar zoiets doe je toch niet?’. Hij denkt dat vaker, vooral als hij zijn eigen partijen naspeelt. Iets dat ook mij niet onbekend voorkomt. De jaren tellen. Ondertussen schaakt de vijfenzeventigjarige Ree in Amsterdam bij Caissa gewoon door en wie weet misschien bezwijk ik volgend jaar ook voor de verleiding. In Montevideo mogen er 120 schakers aan het toernooi meedoen en driekwart heeft een rating die lager is dan die van mij. Een paar moet ik er toch wel kunnen verslaan? Ik moet mijn boeken

Hans Meijer

van de stappenmethode maar weer eens uit de kast halen en mijn Boliviaanse schaakvrienden uitnodigen voor wat oefentoernooitjes.

In *The Oxford Companion to Chess* (1992) van David Hooper en Kenneth Whyld wordt Marcel Duchamp als de hoogst gewaardeerde kunstenaar die op meesterniveau schaakte omschreven. Duchamp is wereldberoemd en zijn kunstwerken zijn schaars dus worden er fantastische bedragen voor elk object dat hij aangeraakt heeft neergeteld. Een goed voorbeeld is de pijp die Duchamp in 1944 aan George Koltanowski cadeau gaf die volgens *Finding the right move* (2016) van Jack Castle nu 87.500 dollar waard. Tot op zekere hoogte is dit een koopje want voor Duchamp's *Echiquier* (1937) werd in 2013 een bedrag van 2.573.000 dollar betaald. ‘Waarom schaken, mijnheer Duchamp?’ vroeg Hans Richter aan hem. Dat vraag ik mij ook af.

Marcel Duchamp (1887-1968) verbleef tussen september 1918 en juni 1919 in Buenos Aires. In deze periode nam, volgens Hans Ree in *Een blinde reus* (1989), zijn serieuze schaakcarrière een aanvang. Buenos Aires was in die tijd de enige stad die er in Zuid-Amerika toe deed maar Duchamp was er niet van onder de indruk. In een van zijn brieven merkte hij het volgende op: ‘Buenos Aires bestaat niet. Het is niet meer dan een grote provinciale stad met zeer rijke mensen zonder een greintje smaak die

alles in Europa kopen, tot de stenen van hun huizen toe.’ Ree is een bewonderaar van Duchamp en het verbaasde mij niet dat hij in *Mijn schaken* (2010) nogmaals uitgebreid stilstaat bij zijn held. Het zijn twee interessante verhalen die de moeite van het lezen waard zijn. Zij die deze boeken niet in hun bezit hebben raad ik aan een bezoek aan de bibliotheek van het Max Euwe Centrum in Amsterdam te brengen om er deze verhalen te lezen. Met een beetje geluk treffen ze Hans Ree er in levende lijve aan want het MEC fungeert als zijn privé-bibliotheek. Mijn vrouw en ik troffen hem een keer in het MEC aan tijdens een bespreking over een lezing. Ik hoorde dat zijn gesprekspartner Ree voorstelde een lezing te geven over de betekenis van Duchamp voor het schaken. Uit Ree’s afwerende reactie maakte ik op dat hem een iets andere lezing voor ogen stond. De invloed van Duchamp op de schaakwereld is immers beperkt zoals onder meer uit *Duchamps Spiel* (1994; met 84 partijen) van Ernst Strouhal blijkt.

Ik had die dag een vrijwel nieuwe tweedehands versie van Ree’s boek *In den eersten stoot pat* (1979) bij Evert-Jan Straat van het MEC gekocht en mijn vrouw maakte van de aanwezigheid van Ree gebruik om hem om zijn handtekening te vragen. Mijn eerste boek merkte hij goedkeurend op en zette er met een zwerige haal op 16 april 2014 zijn handtekening in.

Een vreemd land eigenlijk dat Uruguay. Af en toe plaag ik mijn vriend Enrique Arce die uit Montevideo komt door op te merken dat Uruguay (3,5 miljoen inwoners) eigenlijk geen bestaansrecht heeft en beter bij Argentinië (44,3 miljoen inwoners) gevoegd kan worden. Een plaagstootje waar hij vriendelijk glimlachend op reageert. Hij ziet dat anders. Ook van mijn land Bolivia zou gezegd kunnen worden dat het geen bestaansrecht heeft. Na de onafhankelijkheids-strijd wilden de Bolivianen noch bij Lima (Peru), noch bij Buenos Aires (Argentinië) horen en zij stelden ‘El Libertador’ Simon Bolivar voor om hun beoogde land naar hem te vernoemen. Gevlei van de hoogste categorie waar Bolivar niet ongevoelig voor was. Zijn woord was wet en op 6 augustus 1825 werd Bolivia gesticht.

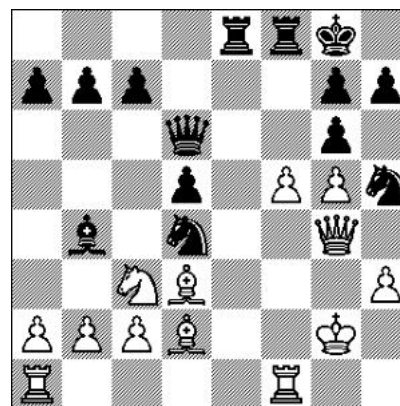
Ik vraag mij af of Duchamp vanuit Buenos Aires per boot Montevideo in Uruguay bezocht heeft. Waarschijnlijk niet want hij besteedde vrijwel al

zijn tijd aan niets anders dan schaken. Hierdoor kwam zijn vriendin Yvonne Chastel er zo bekaaid vanaf dat zij hem en zijn schaakstukken in de steek liet en naar Frankrijk terugging. De film *Todo lo que veo es mío* (Alles wat ik zie is van mij) van Mariano Galperín en Román Podolsky uit 2017 gaat over Duchamp’s tijd in Buenos Aires.

Vanuit de schakershemel zal Duchamp met instemming de partij die Pablo Acosta, tijdens de *Copa Marcel Duchamp 2020*, van de Argentijnse GM Leonardo Tristán won gevolgd hebben. Volgens Duchamp is schaken een sport, een gewelddadige sport. Als het iets is, dan is het strijd!

Leonardo Tristán (2533) – Pablo Ismael Acosta (2416), IV Abierto de Montevideo ‘Copa Marcel Duchamp’ (5.2), Uruguay, 11 februari 2020.

1.d4 e6 2.e4 d5 3.exd5 exd5 4.Pf3 Le7 5.Ld3 Lg4 6.h3 Lh5 7.g4 Lg6 8.Pe5 Pf6 9.Pc3 0–0 10.Pxg6 fxg6 11.g5 Ph5 12.Dg4 Lb4 13.0–0 Pc6 14.f4 Pxd4 15.f5 Dd6 16.Kg2 Tae8 17.Ld2 Zie diagram.

17...Pxf5 18.Lxf5 Txf5 19.Txf5 gxf5 20.Dxh5 Dc6 21.Pb1 d4+ 22.Kf2 Lc5 23.b4 d3+ 24.bxc5 Te2+ 25.Dxe2 dxe2 26.Pc3 Dxc5+ 27.Kxe2 De5+ 28.Kf3 Dh2 29.Td1 Dxh3+ 30.Kf4 Kf7 31.Ke5 b5 32.a3 a6 33.Le1 Dh2+ 34.Kxf5 Dxc2+ 35.Kf4 Kg6 36.Ke3 a5 37.Ld2 b4 38.axb4 axb4 39.Tc1 Db3 40.Ke4 De6+ 41.Kd3 c5 42.Pe4 Db3+ 43.Ke2 c4 44.Pc3 Da3 45.Ke1 bxc3 46.Txc3 De7+ 47.Kf2 Dd7 48.Ke2 Dg4+ 49.Kf2 Kf5 50.Tf3+ Ke4 51.Te3+ Kd5 52.Tc3 h5 53.gxh6 gxh6 54.Tg3 Df5+ 55.Tf3 Dc2 56.Ke1 h5 57.Th3 Db1+ 58.Ke2 De4+ 59.Kf2 Df5+ 60.Tf3 Dc2 61.Ke2 h4 62.Ke1 Dg6 63.Kf2 Dg4 64.Lf4 Ke4 (0-1)

Wie schaker is en de titel van dit stukje leest, denkt vermoedelijk aan het piepend en knarsend tot stilstand komen van het (schaak)leven in Nederland en de rest van de wereld, de gedwongen rust. Ikzelf had tot voor kort nog nooit van corona-virussen gehoord. De corona was voor mij gewoon het buitenste deel van de zonneatmosfeer waar het altijd lekker warm is (10⁶ Kelvin en meer) en juist helemaal niet rustig. De corona kan je met het blote oog zien bij een totale zonsverduistering, zoals die schitterende van 11 augustus 1999 die ik vanuit mijn Delftse werkplek van dat moment kon bewonderen. Tijdens het kijken even geen bespiegelingen aangaande de kolkende plasmafysische processen die daar voor prachtige magnetische structuren zorgen, maar genieten van de schoonheid en de stilte. Alle mensen hielden hun waffel en de vogels ook. Stilte.

Stilte ook nu, maar dan net iets anders. Stilte eveneens in de sportwereld. Slechts in Jekaterinenburg leek men dapper stand te houden tegen de beperkingen die het virus dicteert, het enige grote sportevenement dat nog doorging. Ja, het schaken kwam zelfs om die reden kort op televisie. Hiep hoi! Maar goed, de realiteit rammelde uiteindelijk toch te hard aan de ivoren torenpoorten en na de eerste zeven ronden was het voorlopig einde oefening. Dat betekent dat ik toch nog altijd zeven ronden lang het schaakcommentaar kon volgen, tijdens de partijen gegeven door de GMs Miroshnichenko en Dubov. Daarbij kregen ze ondersteuning van de mij totaal onbekende jonge GM Daniil Yuffa, die achter de schermen monitorde wat de engines te melden hadden over de partijen en daar op gezette tijden kond van deed. Er zijn mij een aantal dingen opgevallen die ik met u delen wil.

① Tijdens het volgen van het commentaar uit Jekaterinenburg kon ik in een bewegend balkje lezen wat de toernooiorganisatie wilde meedelen. Zo las ik dat de spelers niet voor de veertigste zet remise mochten aanbieden. Huh? Kan dat zomaar geëist worden? Kennelijk wel. Het gaf een paar maal aanleiding tot onzin op het schaakbord. Spelers moesten kennelijk doorspelen in stellingen die zelfs op clubniveau als “potje” zouden worden beschouwd. Anish Giri was bij zoiets betrokken en vluggerde, evenals zijn tegenstander, de partij naar de veertigste zet. Kul in het kwadraat.

② Als een partij beëindigd was, werd er een interview gegeven. Er waren spelers die “out of the blue” begonnen met teksten in de trant van: “Ja ik had Kf8 kunnen spelen, maar ik dacht dat b3 dan onaangenaam

kon worden. Daarom toch maar naar d8 en, ja, misschien had X nu via Dh5 sterker kunnen spelen, maar nu had ik alles onder controle...”. Waar had de goede man het over? Geen schaakbord om iets te verduidelijken, slechts verbale diarree zonder een grein van context. Zou het echt niet tot de heren doordringen hoe verschrikkelijk autistisch dit overkomt? Uiteraard begrijp ik dat zij zo kort na de partij vol van eigen indrukken en gedachten waren, maar toch. Gristjoeck kreeg de vraag voorgeschoteld of hij tegen de stukken speelde, of tegen de persoon van vlees en bloed. Gristjoeck antwoordde dat je eerst maar eens de techniek moet beheersen om goed tegenstand te bieden en gaf eigenlijk geen antwoord op de vraag. Als dat bewust gebeurde was dat begrijpelijk. [Wie Krogius’ “Psychologie im Schach” (Sportverlag Berlin, 1986) heeft gelezen, weet overigens dat er maar een antwoord mogelijk is, hoezeer schaaklegendes als Rubinstein en Capa dat ook bagatelliseerden, zie pag.7 van het genoemde boek]. Overigens gaf Gristjoeck al bij het interview in ronde vijf of zes te kennen dat hij vond dat ze met deze vertoning moesten stoppen. Hij zat kennelijk niet comfortabel in de ivoren toren en was daar buitengewoon eerlijk over.

③ Tijdens de partijen kwam meer dan eens de vraag naar voren: “Zit X nog in zijn voorbereiding of niet?” Diezelfde prangende vraag werd trouwens ook meermaals gesteld door de commentatoren bij Tata Steel. Hans Ree liet in de NRC van 28 maart de partij zien van Maxime Vachier-Lagrave met Zwart tegen Kirill Alekseenko. Ree beweerde dat “MVL” zo ongeveer de hele partij al thuis op de computer had zien langskomen en wist waar de mijnen in het mijnenveld precies zaten. Iemand als Anish liet er in de interviews al of niet bewust geen twijfel over bestaan hoe belangrijk die voorbereiding is. Dat is niet nieuw, maar hoever gaat dit? Even lekker bot: heb ik naar acht aapjes zitten kijken die hun computerzetten uitbraken en weten hoe ze elke afwijking moeten beantwoorden? Het zal wel niet, maar als ik Hans Ree beluister, lijkt het daar soms wel een beetje op. Zijn we dan uiteindelijk toch tot RandomChess veroordeeld om het schaken SPEL te laten zijn? Je kunt je trouwens afvragen of beroepsschaak inderdaad nog spel is; de belangen zijn daarvoor wellicht iets te groot.

En zo zitten we nu, nadat ook het Kandidatentoernooi is gestopt, in een algehele coronale stilte. Qua sport dan. En terwijl ik deze regels invoer zingt op enkele tientallen meters afstand een vogeltje het hoogste lied.

De race tussen een zwart en een wit ‘schaap’.

Schaakvereniging En Passant Texel viert dit jaar haar 60-jarig jubileum. Reden voor de vereniging, waar ik lid van ben, om een speciale Texel-studie te laten componeren.

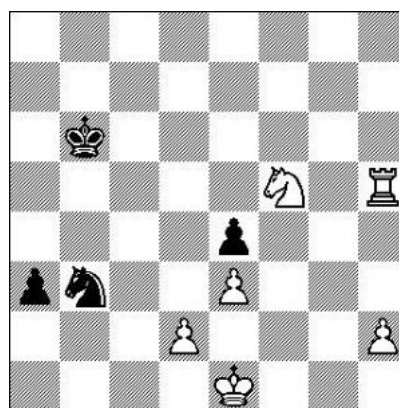
‘Maakt u de studie niet te moeilijk?’, vroeg ik [Jan Willem Duijzer] aan Yochanan Afek. Afek is schaakgrootmeester op het gebied van de compositie van schaakstudies. Schaakstudies zijn speciale schaakpuzzels: niet alleen mooi om op te lossen, maar vaak ook erg moeilijk. Vandaar mijn vraag. Een Texel-studie die voor de gewone Texelse schaker niet op te lossen is: dat leek geen goed idee...

Yochanan Afek (foto: Alina l’Ami)

Afek (68) bezocht Texel voor het eerst in 2019, om mee te doen aan het toernooi **Mat op ‘t Wad**. De Israëlisch-Nederlandse Amsterdammer was tot dan in Noord-Holland nooit verder gekomen dan Wijk aan Zee, om het beroemde Tata Steel Chess (vroeger Hoogovens Schaaktoernooi) te spelen en te bezoeken. Voorafgaand aan het toernooi op Texel reed ik hem even rond over het eiland en ik merkte dat hij zijn ogen uitkeek. Tijd om het strand te bezoeken was er niet, maar het landschap met de vele schapen vond hij prachtig en juist dat moet hem hebben geïnspireerd om de Texel-studie te componeren. Een studie waarin schapen, in de vorm van pionnen, een bijzondere rol spelen.

Ik vroeg hem om in de studie ook iets te doen met en passant, de regel waarnaar de schaakvereniging op Texel is genoemd. Die regel is van toepassing als een schaker zijn pion vanaf de beginpositie twee velden naar voren schuift, naast een pion van de andere partij; de tegenstander mag de pion dan toch ‘schuin’ slaan: en passant. Afek beloofde om dat te doen. De lezer mag er dus vanuit gaan dat ergens in de oplossing en passant een rol speelt. Ik verklap daarnaast dat een belangrijk thema van de studie de strijd tussen de witte h-pion en de zwarte a-pion is, het witte en het zwarte ‘schaap’.

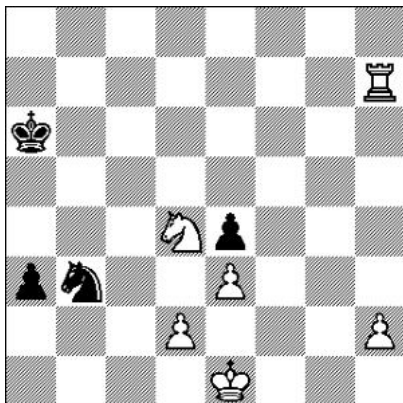
Texel-studie, Yochanan Afek (2020)

Kan wit de zwarte a-pion afstoppen? En kan hij dan ook nog zijn eigen h-pion naar de overkant brengen? Voor de Texel-studie van Afek geldt zoals gebruikelijk dat wit speelt en wint.

De studie van Afek kent twee grote uitdagingen, die de ijverige lezer als het goed is al slapeloze nachten hebben bezorgd. De eerste uitdaging is het tegenhouden van de zwarte a-pion. Dat alleen al is niet eenvoudig. De tweede uitdaging is om daarna ook nog te winnen, en ook dat zal lastig blijken. Het ligt voor de hand om te beginnen met 1.Th8 om na 1... a2 2.Ta8 a1D+ de toren te offeren met 3.Txa1, waarna wit een simpel gewonnen stelling heeft. Maar helaas, zwart speelt niet 2... a1D+, maar het venijnige 2... Pa5! Wit kan dan de promotie van de zwarte a-pion niet meer voorkomen en verliest zelfs nog. Is na 1.Th8 a2 2.Tb8+ Ka7 3.Txb3 misschien een optie? Nee, ook niet, zwart speelt 3... a1D+ 4.Kf2 Dh1 en maakt gemakkelijk remise.

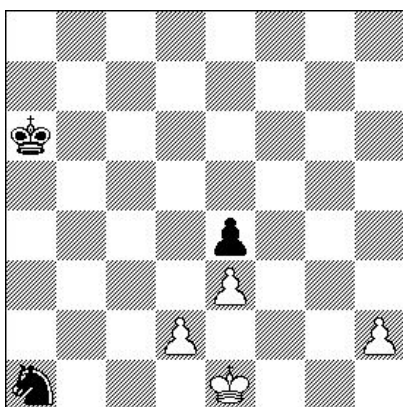
Wat dan wel? Het activeren van de witte toren is in ieder geval de goede keuze. De enige winnende zet voor wit is 1.Th6+. De beste verdediging is daarna 1...Ka7. Op 1... Kb5 volgt 2.Th8 a2 3.Ta8 a1D+ (3...Pa5 faalt nu op 4.Pd4+, gevolgd door 5.Pc2) 4.Txa1 Pxa1 en wit wint eenvoudig. Na 1.Th6+ Ka7 volgt 2.Th7+ Ka6 (of het passieve 2... Ka8, met een vergelijkbaar vervolg). Na 2...Kb6 3.Pe7 a2 4.Pd5+

Kc5 5.Ta7 wint wit simpel. De pointe van de studie is **3.Pd4!!** Een zet die een apart diagram verdient.

Een prachtige oplossing. Zwart moet het witte paard natuurlijk slaan; het is slaan of geslagen worden. Maar dan kan de witte toren via de c-lijn langszij komen, omdat de zwarte koning inmiddels op de a-lijn staat. Dus: **3...Pxd4 4.Tc7!** De witte toren kan nu de zwarte pion gaan stoppen. Let wel: dit verklaart ook waarom de tweede zet van wit, 2.Th7+, nodig was. Met de toren op h6 zou de switch naar de damevleugel niet mogelijk zijn omdat veld c6 gedekt is. Na 4.Tc7 volgt **4...a2 5.Tc1 Pb3** en nu komt weer een bijzondere zet: **6.Td1!** Zwart heeft geen betere optie dan **6...a1D 7.Txa1 Pxa1**. De eerste witte uitdaging is bereikt. De zwarte pion is achterhaald. Maar nu de tweede uitdaging: kan wit met zo weinig materiaal nog winnen?

Het leuke van de Texel-studie van Afek is dat er op verschillende momenten als het ware deelstudies verborgen zijn in de totale compositie. Hieronder de laatste fase van de studie, die eigenlijk een opgave in het klein is.

Nogmaals: wit speelt en wint! De eerste zet ligt voor de hand. **8.h4**. De witte pion blijft hierdoor buiten het bereik van de zwarte koning. Kan zwart de pion met zijn paard nog tegenhouden? **8... Pb3**. Ja, dat kan. Als wit verder gaat met 9.h5 dan volgt 9... Pc5 10.h6 Pd3+ 11.Ke2 Pe5 12.h7 Pf7 en zwart kan de pion nog net tegenhouden en remise maken. Maar nu

komt de laatste pointe: wit speelt **9.d4!!** Zwart moet nu **9... exd3** (en passant!) spelen, zodat het paard toch nog naar c5 kan. Maar na **10.h5 Pc5 11.h6** kan het paard niet meer naar d3 met schaak. En dus is zwart niet 42 meer op tijd om de witte h-pion af te stoppen. Zwart kan nog proberen **11... d2+**, maar wit speelt koeltjes **12.Kd1** en de witte randpion doet de rest. Wit wint. **12... Pe4 13.h7** en de pion is niet meer te stoppen. Het witte 'schaap' bereikt de overkant. En zorgt voor de overwinning.

Bron: Mat op 't Wad, J.W. Duijzer e.a., 2020.

TEXEL SCHAAKSPEL

Ontwerpers Jan Willem Duijzer en André van Schie
Zie: <https://youtu.be/C0OiH8cO1J4>

Uitgelachen worden door een grootmeester, het zal je maar gebeuren. Mij overkwam het. Met schaakmaten deed ik in 1999 aan het “Dresdner Open” mee, het toernooi dat ons het jaar daarvoor ook al zo goed bevallen was. Dit jaar hadden we uitzonderlijk veel last van wespen. Met behulp van mijn sigaren joeg ik de beesten de stuipen op het lijf. Op zijn minst. Maar op het moment dat ik me heel vriendelijk en geciviliseerd gedroeg en geen vlieg of wesp kwaad deed, werd ik door zo’n apparaat gestoken. Geluid en gebaren maakten omstanders direct duidelijk wat er aan de hand was. Algehele vrolijkheid, Schadenfreude in optima forma. Grootmeester Wolfgang Uhlmann lachte meedogenloos met de aanwezige meute mee.

Terwijl ik met ons Boliviaanse clublid Hans een trans-Atlantische discussie uitvecht ontvang ik een mailtje van Bernard: “Uhlmann heeft Dresden verlaten. 24/8”. Het is een opvallende echo van een mailtje uit 2001, toevallig afkomstig van bovengenoemde Hans: “Alexei Suetin (1926-2001) eindelijk weg uit Moskou”. En dit mailtje was overduidelijk weer een echo van Suetin zelf die, op onze vraag waar hij woonde, antwoordde: “Leider in Moskau”.

De toernooitijgers van Promotie hebben wel wat met Uhlmann. Henk werd door de Franse kunsten van de grootmeester vermorzeld, Bernard speelde met wit remise tegen hem en kwam er thuis achter dat hij de partij had kunnen winnen. Ik heb nooit de eer gehad, maar anders had ik misschien wel 1 e4 tegen hem gespeeld om Franse les van de grand maître te krijgen. Uhlmann en het Frans, een liefde voor het leven. Een exclusieve liefde: op 1 e4 speelde hij niets anders. In het pre-internettijdperk, toen openingsnieuwttjes zich min of meer via diffusie over de aardbol verspreidden, kon de schaakprofessional zich deze ‘openings-economie’ klaarblijkelijk nog wel permitteren, nu vermoedelijk niet meer.

Ik heb vier boeken van Uhlmann in mijn bezit. Een boek uit 1991 waarin de grootmeester 60 van zijn meest waardevolle Franse partijen bespreekt, het boek “Meine besten Partien” uit 2015 en twee didactische werkjes, geschreven samen met Gerhard Schmidt, schaaktrainer. De boekjes “Bauernschwächen” en “Offene Linien” zijn pareltjes van didaktiek. Ik vermoed dat de analyses van de partijen van Uhlmann zijn. Die analyses zijn helder maar niet afmattend en datzelfde geldt ook voor de analyses in de andere twee boeken. “Meine besten Partien” is uiteraard het meest persoonlijke boek. De terugblik van de auteur begint

met een hoofdstuk “Siege gegen die Weltmeister”. Hij vermeldt trots met jaartal en plaats zijn acht ontmoetingen met Robert James Fischer (niks geen “Bobby”) en spreekt hartverwarmende woorden over diens sportieve ethos. De eerste partij in het boek is dan ook niet toevallig zijn enige overwinning op deze schaaklegende. In de schaakolympiade van Varna (1962) moet Uhlmann tweemaal tegen Botwinnik aantreden: remise met Zwart – “natürlich Französisch” - en een overwinning met Wit. Als Uhlmann in vliegende tijdnood en in zeer complexe stelling de veertigste en laatste zet voor de tijdcontrole uitvoert komt de vreugde, de bevrijding eruit: “Der letzte Zug ist getan und zum ersten Male hatte ich das Gefühl, dass der Weltmeister geschlagen werden konnte.” En zo geschiedde.

Maar uiteraard telt ook mee hoe er gewonnen wordt. Uhlmann speelt tegen Nana Alexandria, Halle 1981, het moeilijke Botwinnik-systeem (D44). Op de twintigste zet blundert hij - een voor hemzelf onverklaarbare kortsluiting omdat hij de winstzet zag en als zodanig herkende - maar zijn tegenstandster “revancheert” zich en hij wint alsnog. Maar dan eindigt hij zijn bespreking van de partij overduidelijk in mineur: “...Trotzdem bedauere ich tief, dass ich mit dem Zug 21 Dd5?? statt 21 bc3x eine der schönsten Partien in meiner Karriere verdorben habe.” Uit het boek blijkt ook dat Uhlmann op 1 d4 Konings-Indisch speelde, wat ik in combinatie met het Frans moeilijk te rijmen vind. Wanneer iemand me de samenhang van een en ander kan uitleggen, dan graag.

Ik heb voor deze column uiteraard wat op het internet gesnuffeld. Daarbij is een interview van ruim een kwartier tevoorschijn gekomen waarin Uhlmann onder andere iets vertelt over hoe de DDR-politiek zijn carrière beïnvloed heeft. Dat hij, toen het er echt een keer toe deed, hulp van de Russen nodig had om toch “buiten” te mogen spelen, buiten de DDR dus. De DDR-politiek richtte zich namelijk op de Olympische sporten, op zoek naar internationale erkenning; de rest deed er eigenlijk niet toe en hun beoefenaren moesten “binnen” blijven. De tijdens dit interview bijna tachtigjarige GM lucht zijn hart...

Tot slot nog wat venijn. Er staat een ouderwets, ivoren schaakspel opgesteld tussen de grootmeester en zijn interviewer. Op zeker moment voert Uhlmann de eerste zetten van de Franse Verdediging uit. Zonder blikken of blozen. Maar kijkt u eens goed : <https://youtu.be/RmJ43NAGGcQ>

Joaquín Salvador Lavado Tejón (17 juli 1932 - 30 september 2020), alias Quino, was een Argentijnse striptekenaar. Quino tekende op het niveau van beroemdheden als Bill Watterson (1958-heden), de man achter Casper en Hobbes, en Charles M. Schulz (1922-2000), de man die Charlie Brown, Lucy, Linus, Woodstock en Snoopy, gestalte gaf. In Latijns-Amerika en Spanje is Quino een begrip maar vreemd genoeg geldt dit niet voor Nederland. In ons land zijn Quino's alter ego Mafalda, haar broertje Guille, en haar vriendjes en vriendinnetjes Felipe, Susanita, Manolito, Miguelito en Libertad nauwelijks bekend. Maar wat niet is kan altijd nog komen.

In de Mafalda strip is Felipe de schaker en keer op keer gaf Quino er blijk van dat hij een liefhebber van ons spel was. Als eerbetoon aan hem hieronder vier schaakgrapjes van zijn hand. In het eerste grapje maken we kennis met de originele kijk van Mafalda op het schaakspel. Het tweede grapje deed mij aan mijn zoontje Eric denken. Hij sabbelde weleens op mijn torens. De mascotte van Mafalda het schildpadje Burocracia vervult een belangrijke rol in de derde grap. Het vierde grapje is afkomstig uit een Mafalda kalender die ik samen met Bernard Bannink in Buenos Aires op de kop getikt heb. Susanita dreigt te verliezen van Felipe en vindt dat niet leuk.

Voor Quino's kijk op de wereld zie de messcherpe cartoon hieronder. De urgentie van de leden van de familie Rosales in Villa Tachito van Buenos Aires

is duidelijk van een andere orde dan die van de medewerkers van de Verenigde Naties in Rome, New York, Genève en Parijs.

QUINO

Buenos Aires, 29 oktober 2006.

In 2005 was Quino een van de winnaars van de 2005 Prince Claus Awards voor *Humour and Satire*, zie de pagina's 44 tot en met 49 van het Awards Book (princeclausfund.org). Voor een informatief in memoriam over deze stripgigant zie

The Guardian van 15 oktober 2020 (theguardian.com/world/2020/oct/15/quino-obituary).

Onderweg van Tomsk naar Moskou

Het toestel van Aeroflot is opgestegen met als bestemming Moskou. Aleksej Navalny voelt zich niet goed. Een vreemde somberheid overvalt hem. Misschien heeft hij te weinig gegeten. Een cracker en een flesje water in het hotel, dat was alles. Boris Ivonov, zijn assistent, informeert hem over zijn afspraken in Moskou, maar hij heeft geen zin om te luisteren en draait zijn hoofd weg. Even rust. Enkele rijen achter hen zitten twee mannen. Ze wisselen geen woord. Een van beiden, de jongste, heeft een kleine, hermetisch afgesloten koffer onder zijn stoel geplaatst. De bezwaren van de stewardess tegen die koffer verdwenen snel toen hij zijn legitimatie toonde: FSB, de geheime dienst. Ze informeerde direct de gezagvoerder, met wie ze al vaak gevlogen heeft. Hij knikte kort. Hij had de twee mannen al gezien bij het vertrek van Luchthaven Tomsk.

In het ziekenhuis van Omsk, in het hart van Siberië heeft Alexander Murakhovsky avonddienst. Hij is met zijn 34 jaar de jongste chef-arts van het oude Omsk Ziekenhuis nr. 1. Direct na zijn promotieonderzoek in Moskou is hij teruggekeerd naar Omsk, waar hij geboren is. Zijn collega's in Moskou verklaarden hem voor gek: "Wat zoek je daar?" Voor hen is Siberië een verbanningsoord. Voor Alexander is het de plek waar hij zich thuisvoelt. Hij leest graag en is een fanatiek schaker. Hij kan goed alleen zijn en heeft zich neergelegd bij zijn status als vrijgezel, al heeft hij met zijn vriendelijke gezicht en zijn zachtbruine ogen over vrouwelijke belangstelling nooit te klagen gehad. Het is rustig in het ziekenhuis. Op zijn computer speelt hij een partij van Kramnik tegen Kasparov na. De Berlijnse verdediging. Hij is onder de indruk van de behoedzaamheid van Kramnik, die met vooruitziende blik steeds de angel uit het aanvalsspel van Kasparov haalt. Zo zou hij als arts ook willen zijn. Alexander heeft vandaag een gesprek gehad met de geneesheer-directeur van het ziekenhuis, Vladimir Oltov. Een oude rot, die zich teleurgesteld neergelegd heeft bij de belabberde staat van onderhoud van het ziekenhuis. In de grote kast op zijn kamer is meer plek ingeruimd voor flessen wodka van het exclusieve merk "Five Lakes wodka" dan voor geneeskundige literatuur. Toch was het geen vervelend gesprek. Alexander proefde in de woorden van de directeur ook de passie voor het vak. "We zijn er om levens te redden, Alexander, ook hier in Siberië". Enigszins duister voegde hij daar aan toe: "en de rest is onbelangrijk".

Het is een rustige vlucht, maar Boris voelt zich niet op zijn gemak. Het bevalt hem niet dat Aleksej zo stil is. Hij stoot hem voorzichtig aan. "Hoe gaat het?" Maar Navalny antwoordt niet. Zijn gezicht is spierwit en hij ademt traag. Zijn anders zo opvallend

helderblauwe ogen zijn dof. Hij kan niet goed uit zijn woorden komen. Heeft hij een infarct? Boris aarzelt geen moment en vraagt hulp aan de stewardess. Ze weet wie Navalny is en informeert de gezagvoerder. De situatie van Navalny lijkt stabiel, maar het is duidelijk dat hij er slecht aan toe is. Boris loopt met de stewardess mee naar voren en vraagt hoe lang de vlucht nog duurt. Nog meer dan 6 uur. Veel te lang. Aleksej heeft direct medische hulp nodig. De gezagvoerder komt even bij hen staan. Hij is een ervaren Aeroflot piloot, die Navalny al vaker gevlogen heeft. Hij praat op zachte toon. "Weet je dat de geheime dienst een paar rijen achter jullie zit?" Boris knikt. Voor hem is dat een vertrouwd beeld. De gezagvoerder vertelt hem niets over de koffer, maar hij draait zich ineens om. Hij heeft zijn beslissing genomen. Vijf minuten later meldt hij de passagiers dat het toestel een tussenlanding in Omsk zal maken, in verband met een medische calamiteit. In Omsk zal een ambulance klaarstaan om Navalny zo snel mogelijk naar het ziekenhuis te brengen. De jonge FSB-medewerker staat direct op en vraagt de stewardess waarom dit nodig is. Ze haalt haar schouders op. De gezagvoerder heeft deze beslissing genomen. De man aarzelt even, maar gaat dan weer zitten en overlegt druk met zijn collega. Boris heeft van de stewardess medicijnen gekregen en een koud doekje om Navalny te helpen, maar het lijkt erop dat zijn situatie snel slechter wordt. Hij is half bewusteloos en praat niet meer. Zijn gezicht en handen zijn opvallend bleek. Het toestel heeft de landing ingezet. Boris is stil. In een flits trekken de afgelopen jaren aan hem voorbij. De energie van Aleksej, het plezier dat ze samen hadden, maar ook de risico's, het gevaar. Het gevaar dat Navalny altijd weglachte.

In Omsk

Murakhovsky heeft de IC in gereedheid gebracht. Hij is gebeld door de luchthaven en heeft een ambulance gestuurd. Navalny... de oppositieleider. Wat zou er met hem aan de hand zijn? Het bericht van de luchthaven was niet erg duidelijk. Een hartinfarct lijkt hem het meest waarschijnlijk. Hij maakt zich zorgen. Moskou is gelukkig ver weg, maar hij verwacht al snel belangstelling van de media. Wat een gedoe allemaal. Voor de zekerheid heeft hij alvast zijn baas op de hoogte gesteld. Die zal proberen om nog even langs te komen. Alexander had de indruk dat hij al gedronken had. Vanavond staat hij er alleen voor.

Als de ambulance arriveert ziet hij al snel dat het niet goed is. Zo ervaren is hij wel. Navalny is bewusteloos en heeft een vreemde, onheilspellende kleur. Alsof hij al dood is. De dienstdoende assistent-arts onderzoekt samen met Alexander de patiënt. Hij ademt moeizaam en zijn hartslag is onregelmatig en

snel. Ze nemen bloed af voor verder onderzoek en proberen de situatie te stabiliseren. Alexander geeft opdracht om ook wat urine en huidweefsel af te nemen. Hij is ongerust. Hij kan de symptomen niet goed duiden en besluit om in het ziekenhuis te blijven. Gelukkig is de pers nog niet gearriveerd.

De twee mannen van de FSB hebben het vliegtuig in Omsk verlaten. De gezagvoerder probeerde met alle passagiers direct door te vliegen, maar kon niet verhinderen dat beide mannen uitstapten. Buiten het vliegtuig hebben ze direct contact opgenomen met Moskou. “Wat moeten we doen?” Na kort beraad besluiten ze een auto te huren en een hotel te zoeken in de nabijheid van het ziekenhuis.

Alexander heeft voor de ingang van het ziekenhuis even contact met Boris, die totaal in paniek is. Hij bezweert de arts dat Navalny vergiftigd is. Dat moet wel. Hij is kerngezond. Boris wil Navalny zien, maar Alexander verbiedt hem de toegang tot het ziekenhuis. De assistent van Navalny vertrekt boos. Bij het weggaan roept hij nog iets over de FSB, die Navalny zou hebben achtervolgd. De jonge arts haalt zijn schouders op en besluit zich te concentreren op zijn eigen taak. Hij geeft het ziekenhuispersoneel opdracht om niemand binnen te laten die in het ziekenhuis niets te zoeken heeft. Het is Oltov helaas niet gelukt om naar het ziekenhuis te komen, hij heeft gebeld en probeert er de volgende ochtend vroeg te zijn.

In de nacht is het stil. Stilte voor de storm bedenkt Alexander. Morgen zal het een chaos zijn. Hij heeft besloten om zelf bij de patiënt te blijven. Vergiftiging? Het lijkt hem onwaarschijnlijk, maar je weet het nooit. Hij checkt de symptomen nog een keer en zoekt in de vakliteratuur naar mogelijke achtergronden. Een nierprobleem lijkt hem het meest logisch, mogelijk een verstoring van de alvleesklier. De patiënt is gelukkig rustig. Hij is in coma, maar zijn situatie verslechtert op het oog niet. Toch blijft de situatie kritiek. Pas in de vroege ochtend zullen de eerste analyseresultaten beschikbaar zijn. Tot die tijd kan hij weinig doen. Hoewel het al laat is besluit hij de hoogleraar bij wie hij promoveerde, professor Valentin Boski, in Moskou, te bellen. Die neemt gelukkig de telefoon nog op. Hij legt hem de situatie voor en ze spreken elkaar die nacht nog verschillende keren. De hoogleraar vraagt hem dringend om met niemand over deze gesprekken te praten. Voor het verdere contact spreken ze af om dat via de chatfunctie van de schaaksite ‘chess.com’ te laten lopen, waar ze beiden met een ‘nickname’ op spelen. In de vroege ochtend bekijkt Alexander de resultaten van het lab en belt hij Oltov met de vraag of hij direct naar het ziekenhuis kan komen. De geneesheer-directeur vraagt niet waarom en is er binnen een half uur. Samen zien ze de patiënt. Alexander brengt zijn directeur op de hoogte van zijn

vermoedens. Voor hem is duidelijk geworden dat Navalny vergiftigd is en dat zijn overlijden zonder snel ingrijpen onvermijdelijk is. Alle tekenen wijzen daarop. Ze spreken af om het vermoeden van Alexander met niemand anders te bespreken. Familie, autoriteiten en media zullen het bericht krijgen dat er sprake is van een ernstige stofwisselingsziekte en dat de situatie zeer kritiek is. Alexander kijkt even naar de kast met wodka-flessen van zijn directeur. Kan het echt tussen ons blijven? Vladimir Oltov knikt. “Je kent me nog niet jongeman. Ik ben een alcoholist, dat klopt, maar ik ben op de eerste plaats arts. Hierover zal niets naar buiten komen, nooit.”

In Moskou probeert Yulia Navalny wanhopig contact te krijgen met Boris Ivonov. Wanneer dat lukt besluiten ze de media in te schakelen. Aleksej is in groot gevaar, dat is hen wel duidelijk. Het ziekenhuis is niet voor informatie bereikbaar. Na lang aandringen is de reactie dat alleen directe familie welkom is voor een gesprek met de geneesheer-directeur. Boris is niet welkom. Yulia neemt het besluit om naar Omsk te vliegen. Ze vreest het ergste.

Naar Berlijn?

In Berlijn legt professor Uberlich van de wereldberoemde academische Charité kliniek zijn telefoon neer. Hij vraagt zijn secretaresse om met spoed contact op te nemen met het ziekenhuis in Salisbury; specialisten daar hebben ervaring met de behandeling tegen novitsjok. Hij besluit ondertussen om zelf met het kantoor van de bondskanselier te bellen. Hij kent mevrouw Merkel persoonlijk. In deze zaak heeft hij hulp op het hoogste niveau nodig. Het contact met Salisbury levert hem snel de gevraagde gegevens op. Die informatie mailt hij door naar zijn collega in Moskou, professor Boski. Misschien is het nog niet te laat.

Murakhovsky heeft met Oltov afgesproken dat hij volledig beschikbaar is voor de behandeling van Navalny en dat Oltov het contact met de buitenwereld voor zijn rekening neemt. Ze besluiten om voor Navalny een kamer in te richten in een afgelegen hoek van het ziekenhuis en brengen hem daar naar toe. Voor Alexander is duidelijk dat Navalny zonder aanvullende behandeling snel zal overlijden. Zijn bloedwaarden gaan geleidelijk achteruit en hij heeft geen idee of er nog een behandelmethode is. Op chess.com gaat hij na of Boski actief is. Boski blijkt al online te zijn en ze leggen direct contact. Via de chat informeert hij Alexander over een kansrijke behandelmethode, die in Engeland succesvol is geweest bij slachtoffers van novitsjok. Hij drukt de jonge arts opnieuw op het hart om niemand te informeren. “Weet wel dat er ook specialistische vervolgbehandeling nodig is. Als Navalny in Rusland blijft zal hij het nooit redden.”

Hopelijk zal er snel een aanbod voor behandeling uit Duitsland komen. Ze spreken af om zo snel mogelijk weer een ‘partij’ te spelen.

Navalny vecht ondertussen voor zijn leven. Af en toe is hij even bij kennis, maar hij heeft geen idee waar hij is en hij is niet bij machte om te communiceren. Een beeld dat hem steeds voor ogen komt is dat van een man in een witte jas met diepliggende bruine ogen. Een arts?

De eerste hele dag van Navalny in Omsk eindigt in chaos. Media uit het hele land zijn bij het ziekenhuis gearriveerd en eisen verklaringen. Ook de vrouw van Navalny heeft zich bij het ziekenhuis gemeld. Geneesheer-directeur Oltov heeft haar kort gesproken en gemeld dat haar man zeer ernstig ziek is. Ze mag hem niet zien. Ook de FSB-medewerkers hebben zich gemeld. Oltov heeft hen uitgelegd dat Navalny vrijwel zeker zal overlijden. Meer wilden ze niet weten. Aan het eind van de middag hebben Oltov en Murakhovsky contact. Alexander informeert zijn directeur over de behandelmethode die hem zojuist is aangereikt en krijgt carte blanche om die methode in te zetten. Oltov vertelt Alexander dat een beroemd Duits ziekenhuis zich heeft gemeld om Navalny specialistische zorg te bieden. De Duitse bondskanselier Merkel heeft daarvoor al contact gelegd met Poetin. Dat is goed nieuws. Maar eerst is nodig dat de toestand van Navalny verbetert. Transport in de huidige situatie zou vrijwel zeker zijn overlijden tot gevolg hebben.

Midden in de tweede nacht van het verblijf van Navalny in het Ziekenhuis Omsk nr. 1 heeft Alexander een gesprek met Navalny. De Russische oppositieleider voelt zich bijzonder zwak, maar is helder. Hij schrikt van de diagnose. De twee mannen spreken ruim een half uur met elkaar. Navalny geeft toestemming voor de behandeling die Alexander wil inzetten en voor een aansluitend transport naar Duitsland als dat mogelijk is. Ze weten beiden dat het een gevecht op leven en dood zal worden. Na afloop van het gesprek omhelzen de twee jonge Russen elkaar en brengt Alexander de patient weer in coma. De behandeling gaat starten. Langer wachten is niet verantwoord.

In de loop van de aansluitende ochtend informeert Alexander zijn directeur dat het ergste gevaar is geweken. De behandeling is gelukkig effectief. Wat hem betreft mag Navalny vervoerd worden. Oltov informeert de autoriteiten dat hij bereid is om het transport van Navalny toe te staan, zeer tegen zijn zin. Tijdens een persconferentie licht hij toe dat Navalny herstellende is van een heftige stofwisselingsziekte en dat er geen enkel spoor van vergiftiging is aangetroffen. Vervolgbehandeling in Duitsland is niet nodig, maar als de familie van de patient dat graag wil is er geen bezwaar tegen.

Alexander heeft voor het eerst in twee dagen enkele uren geslapen. Als hij wakker wordt zorgt hij ervoor dat Navalny, nog steeds in een lichte coma, onder strenge medische begeleiding naar het vliegveld gebracht wordt. Het toestel naar Berlijn staat al klaar. De medewerkers van de FSB hebben opdracht gekregen om Navalny te laten gaan. Bericht uit Moskou is dat ze gefaald hebben.

Yulia Navalny en Boris Ivonov zijn blij met de toestemming voor het transport naar Duitsland, maar zijn bezorgd over de afloop. Kan Navalny echt nog behandeld worden? Ook de Duitse artsen laten weten dat dit nog maar de vraag is. Via de chess.com-route tussen Murakhovsky en zijn Moskouse hoogleraar zijn ze echter al geïnformeerd dat de behandeling van Navalny tegen novitsjok gestart is. Ze zullen die behandeling in het diepste geheim overnemen en vervolgen.

Epiloog: Kerst

Weken later, als de novitsjok vergiftiging bewezen is en als Navalny in staat is om weer met de pers te praten, spreekt hij schande van de behandeling in Omsk - een toneelstukje voor de media. De verantwoordelijke chef-arts, Alexander Murakhovsky krijgt er in het bijzonder van langs. “Je liegt, je vervalst testresultaten, je bent bereid om je bazen op allerlei manieren te plezieren”, schrijft hij op Twitter en hij voegt er aan toe dat hij de chef-arts als een “liegende nietsnut” ziet.

Speciaal voor de Kerstavond 2020 heeft Navalny een bijzondere wodka opzij gezet. Eind november arriveerde de fles. Uit Omsk, als bijzondere gift van het ziekenhuis. De fles werd bezorgd bij zijn artsen in Berlijn. Navalny kreeg de fles bij zijn laatste consult overhandigd: “Five lakes wodka”, de beste wodka uit Siberië. Volgens de traditie moet de wodka uit de fles gedronken worden. Navalny zal dat ook doen. Zonder controle op de inhoud. Zonder enige aarzeling. Zoals Russen dat doen.

Op Kerstavond drinken Alexander Murakhovsky en Aleksej Navalny beiden dezelfde wodka, Alexander alleen op zijn flatje in Omsk, Aleksej in zijn ‘safehouse’ in het Zwarte Woud, met Yulia en de kinderen. Alexander heeft zijn schaakbord voor zich en denkt terug aan de afgelopen maanden. Hij heeft net voor de Kerstdagen de Netflix serie The Queens Gambit gezien en ervan genoten. Als hij ooit nog eens een vrouw gaat zoeken, dan moet ze op Beth Harmon lijken. Aleksej steekt een sigaret op. Een slechte gewoonte die hij nooit zal afleren. Alexander en Aleksej weten dat ze elkaar nooit meer zullen zien. Ze weten ook dat ze nooit meer contact zullen hebben. Maar ze weten ook dat ze vrienden zijn. Vrienden voor het leven.

Een belangrijk moment in de geschiedenis van de schaakvereniging Promotie uit Zoetermeer was de wedstrijd van Promotie 1 tegen het Schaakcollectief Jan Timman 1 uit Delft op 15 april 1986. De KNSB had besloten om een landelijke derde klasse te starten en de eerste vier uit de promotieklasse van de Haagse Schaakbond zouden dat jaar promoveren. Twee clubs waren al zeker van promotie namelijk Rijswijk 1 (11 mp; 35 bp) en DD 4 (8 mp; 39.5 bp; uitgespeeld). Collectief 1 (7 mp;

34.5 bp) en Promotie 1 (7 mp; 33 bp) hadden nog gevaar te duchten van DD-3 (6 mp; 29 bp). Voor de laatste ronde stonden de wedstrijden DD 3 tegen kampioen Rijswijk 1 en Promotie 1 tegen Collectief 1 op het programma. Een simpele rekensom leerde dat bij een gelijkspel van 5 tegen 5 bij Promotie 1 tegen Collectief 1 DD 3 voor de opgave stond om met 9.5 tegen 0.5 van Rijswijk 1 te winnen. In dat geval zou niet Promotie 1 maar DD 3 promoveren.

Schakersmaaltijd in AA-Zicht ter viering van het sluiten van de *Vrede van Zoetermeer*

Wij speelden in Zoetermeer in het denksportcafé aan de Gondelkade. Spelen of niet spelen was de vraag. Onze wedstrijdleader extern Harry Breuker was als directeur van een basisschool de integriteit zelve dus van afspraken vooraf met de tegenstander kon geen sprake zijn. Verder vond hij dat tien remises er wel zeer verdacht uit zouden zien. Wij moesten dus gewoon schaken. Ik en met mij vele anderen besloten eerst maar eens rustig de kat uit de boom te kijken. Iemand die dat niet deed was de jonge Bernard Bannink die doldriest de aanval zocht en snel won. Dat betekende dat er aan een ander bord een punt ingeleverd moest worden voor de beoogde vijf tegen vijf. Manuel Nepveu was de kop van Jut. Toen hij verloren stond was dat voor de rest van de spelers het sein was om remise overeen te komen. Ik deed dit na negen zetten en Henk Noordhoek na twaalf. DD3 versloeg intussen Rijswijk 1 met 6.5 tegen 3.5 zodat Schakerscollectief Jan Timman en Promotie naar de derde klasse van de KNSB promoveerden. Aan het einde van de middag werd de *Vrede van Zoetermeer* door de teamleiders ondertekend en konden we aanschuiven voor een groot banket dat ons door het bestuur van Promotie in restaurant AA-Zicht werd

aangeboden, zie het schilderij van Bartholomeus van der Helst.

Interessant is hetgeen Hein Donner in *De Koning* (1987, p.190; Schaakbulletin 80, augustus 1974), naar aanleiding van de schaakolympiade van Nice 1974, over dit type vredesverdrag te melden heeft. Donner: 'Met Genna Sosonko is een nieuw element in het Nederlandse schaak gekomen, de echte professional. Serieus en gedegen heeft hij als geen ander in de gaten waar het in deze wedstrijden allereerst om gaat, namelijk *niet te verliezen*. Hij verloor dan ook geen partij. Maar ook werden wij wel door hem bestraffend toegesproken, dat het niet te pas kwam nog op winst gespeeld te hebben, terwijl remise genoeg was geweest.'

Tijdens de schaakolympiade van Thessaloniki 1988 ging Sosonko nog een stapje verder. Tijdens de elfde ronde moest Nederland tegen de USSR en stelde Sosonko op een gegeven moment Garry Kasparov vier remises voor. Hij leek hiermee in te stemmen, zie New in Chess 1989-1, maar omdat de spelers aarzelden zette Sosonko de klok aan het bord van de partij van Beliavsky tegen Piket stil, dit tot verrassing van Beliavsky die aan zet was. De

toernooileider wist even niet wat er aan de hand was maar noteerde toch maar het gelijkspel op het scorebord. Nederland bleef zo in de race voor een medaille. Na nog een gelijkspel tegen de USA en

overwinningen op Zweden en Engeland eindigde Nederland op de derde plaats. Een uitstekende prestatie van het jonge Nederlandse team en dat terwijl Jan Timman verstek moest laten gaan.

Gezicht op Dordrecht – Albert Cuyp (ca. 1660)

In 2013 was er sprake van een soortgelijke affaire als die van Promotie in 1986 maar deze keer in de Rotterdamse Schaakbond. In april 2013 liepen de gemoederen hoog op in de promotieklasse van de RSB. In de laatste ronde bleken de wedstrijden Messemaker 1847 2 – SO Rotterdam 2 en Dordrecht 2 – Sliedrecht 2 allebei in vier tegen vier, elk 8 remises, geëindigd te zijn. Hierdoor degradeerde het team van 3-Torens 1 uit Lansingerland dat met 4.5 tegen 3.5 van kampioen De Willige Dame gewonnen had. In Berkel en Rodenrijs riep men matchfixing en er werd ingrijpen van hogerhand geëist. Ik weet niet hoe deze affaire afgelopen is maar mijn raad aan de schakers van 3-Torens, die toch maar mooi de kampioen verslagen hadden, zou geweest zijn gewoon het jaar erop promoveren en dan die vier samenspanners in de pan hakken.

Hoe dichter bij Dordt, hoe rotter het wordt las ik in een van de stukjes. Deze uitdrukking kende ik niet maar ze herinnerde mij aan de roofridders van

Groothoofd (nu Dordrecht) die ons eind 1986 vrijwel zonder punten naar Zoetermeer terugstuurden. Deze roofridders promoveerden in 1986/87 en ook, hetgeen ongewoon is, in 1987/88. In de late middeleeuwen raakten schippers en handelaren in Dordrecht toegeld kwijt, in de vorige eeuw waren het match- en bordpunten.

Sosonko gaat in zijn boek *Genna Remembers* (2021) in het hoofdstuk *An Opening of Four Knights and Two Jackasses* uitgebreid in op het onderwerp afgesproken remises. Hij stelt vast dat dit in het moderne schaak door iedereen geaccepteerd wordt. De twee jackasses, waar Sosonko aan refereert, zijn José Raúl Capablanca en Andor Lilienthal die in Moskou 1936 voor hun partij remise afgesproken hadden maar tijdens de partij, een vierpaardenspel, moeite hadden dit op geloofwaardige wijze op het bord te realiseren.

Helemaal bekomen van de schok ben ik nog niet. Een Nederlandse winnaar van Tata Steel Chess 2021. Jorden van Foreest. Wat een succes! Meer punten dan Magnus Carlsen en Fabiano Caruana, die hij allebei comfortabel op remise hield.

Jorden van Foreest

Aan de krankzinnige slotronde ging een spannende twaalfde ronde vooraf. Anish Giri kreeg daarin een geweldige stelling tegen achtervolger Alireza Firouzja. Hij kreeg een eindspel van toren, a,b, g- en h-pion tegen toren en paard. Dit was gewonnen maar hij won het niet en hij had daardoor, met nog een ronde voor de boeg, slechts een half punt voorsprong op Alireza, Fabiano en Jorden.

In de laatste ronde kwam Giri vrijwel verloren te staan tegen David Anton. Van Foreest won, en Firouzja leek ook te gaan winnen. Caruana speelde remise. Als Giri zijn partij remise hield dan zou hij de eerste plaats delen met Firouzja en van Foreest. Wat bleek nu: de regels schrijven voor dat bij gelijk eindigen van meer dan twee spelers alleen de twee spelers met de hoogste Sonnenborn-Berger score een tiebreak spelen. In dit geval zou Firouzja afvallen!

Giri hield inderdaad op zijn tandvlees remise. En dat in de Najdorf variant van het Siciliaans waarover hij een cursus heeft gemaakt. Het was toen niet meer relevant of Firouzja zou winnen of remise zou houden.

Een Nederlandse winnaar van TataSteel 2021 stond vast! Maar wie zou die winnaar worden? Tie-break time! Voor deze tiebreak tussen Giri en van Foreest wilden de organisatoren dat Firouzja en zijn tegenstander Wojtaszek op een ander bord verder zouden spelen, om zo geen last te hebben van de tiebreak. En dat midden in hun partij! Kom op nou!! Dit kan toch niet??? Het is alsof tijdens Wimbledon de nummers 20 en 24 van de wereld op het Centre

Court hun partij spelen in de halve finale en dat ze hen vragen om door te spelen op baan 1 omdat Nadal en Djokovic op het Centre Court moeten spelen. Beste wedstrijdleiders van Tata Steel Chess, dit hadden jullie toch kunnen voorzien na ronde 12? ¹

Firouzja - Wojtaszek

Naar verluidt stond Firouzja gewonnen op het moment dat men hem verzocht op te krassen naar een ander bord. Meteen daarna gaf hij zijn voordeel weg en werd het remise. Dit betekende dat er slechts twee spelers op de eerste plaats eindigden. Zie ik hier een complot van de wedstrijdleiding om Firouzja niet gedeeld eerste te laten worden? Het zou sowieso heel zuur voor hem geweest zijn om op Sonnenborn-Berger af te vallen voor de tiebreak. En dat nadat hij in de voorlaatste ronde een verloren stelling tegen Anish remise had gehouden. Het enige dat je hem kan “verwijten” is dat hij in de eerste ronde van Carlsen verloor. Zou men dit “verhuisverzoek” ook aan Carlsen voor hebben durven stellen?

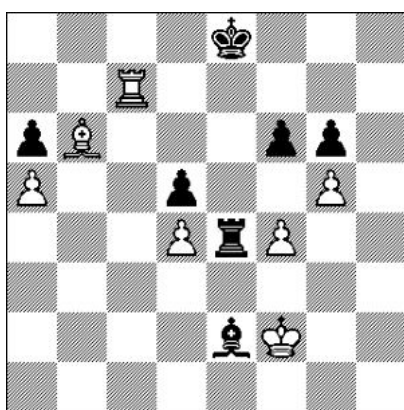
Maar goed, tiebreak dus. Na twee remises in de reguliere snelschaakpartijen kwam de Armageddon partij waarin Anish met wit 5 minuten had en Jorden met zwart 4, elk voor 60 zetten zonder increment.

Daarna 3 seconden increment per zet. Anish moest deze partij winnen, Jorden was bij remise toernooiwinnaar. Jorden trok aan het langste eind!

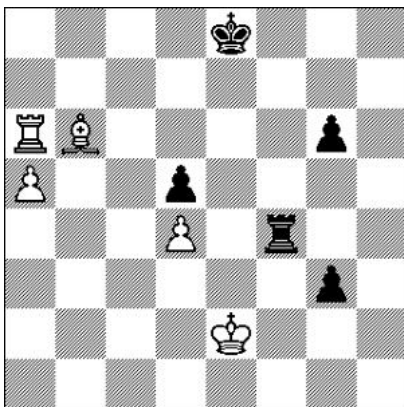

Giri – Van Foreest

Ik belicht het slot van die Armageddon partij tussen Anish en Jorden.

In het NOS filmpje dat je [hier](#) kunt zien zie je deze stelling na 1 minuut 22 seconden verschijnen. Jorden vervolgde hier met **56...Txf4??**. Geeft zomaar de loper weg. Wat is dit voor waanzin? **57.Kxe2 fxe5** **58.Ta7** Bij het doen van deze zet gooide Anish zijn loper en een of twee pionnen om. Hij zette alles netjes in eigen tijd recht. Dit is goed te zien in het NOS filmpje. **58...g4** **59.Txa6 g3**

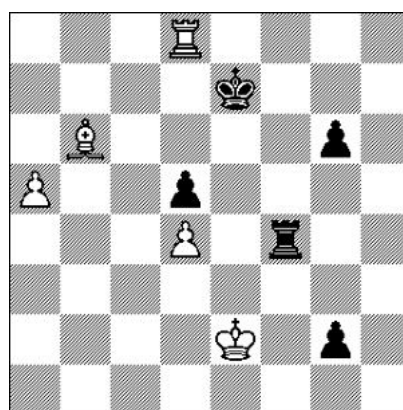

Anish vervolgde met: **60.Ta7??** Ongetwijfeld nog van de schrik gespeeld, dit vanwege het omgooien van de stukken en de daardoor verloren kostbare

seconden, met de 60^e zet in zicht, daarna zouden de spelers er 3 seconden per zet bij krijgen .

Hier had Giri **60.Ta8+** moeten spelen en daarna met deze toren naar c1 moeten gaan om de g-pion af te stoppen. Bijvoorbeeld: **60.Ta8+ Kd7** **61.Td8+ Ke7** **62.Tc8 g2** **63.Tc1** en het is uit. Als zwart met **63...Tg4** de g-pion dekt wint wit na **64. Kf2**. Het eindspel na torenruil is gewonnen voor wit omdat hij de d4-pion nog heeft. Anders was de stelling met alleen de a-pion remise vanwege de loper van de verkeerde kleur.

Na **60.Ta7** stond zwart in plaats van wit gewonnen. Het vervolg was: **60...g2** **61.Ta8+** Eén zet te laat! **Kd7** **62.Td8+ Ke7** en de g-pion promoveert. Anish leunde achterover, verbijsterd over wat hij had aangericht terwijl zijn klok aftelde tot zijn “vlag” viel 0-1. De slotstand van deze partij ziet u hieronder.

Een schaakgezegde luidt: schaken is de tragedie van één tempo. Een betere illustratie van deze stelling dan deze partij is er niet.

Ik constateer dat Anish in de twaalfde ronde en in de tiebreak kansen heeft laten liggen en dat Jorden vrijwel geen fouten heeft gemaakt en elke kans greep die hem geboden werd. Jorden dus terecht kampioen. Wat een ongelooflijk succes!! Wat jammer dat de toernooizaal niet gevuld kon zijn met enthousiaste schaakfanaten om dit live mee te maken. Dat dit nu net dit jaar moest gebeuren!

Arme Anish! Hij nam het bijzonder sportief op. Klasse! Net als in 2018 tegen Carlsen werd hij ook nu tweede door de tiebreak te verliezen. Nu kon hij het zichzelf wel een beetje verwijten. Hij had immers in de vorige ronde een gewonnen stelling remise laten lopen. In 2018 mocht hij boos zijn op Gawain Jones. Die won tegen Carlsen een stuk, weet u nog? Maar Jones slaagde er toen niet eens in remise te maken vanuit een gewonnen stelling en verloor zelfs nog! Hierdoor eindigden Carlsen en Anish gedeeld op de eerste plaats waarne Carlsen de tiebreak won.

Inmiddels gaan er geruchten op social media dat Firouzja vindt dat men hem bestolen heeft. Hij is een campagne gestart genaamd: “stop the steal” (stop de diefstal). Dit kan nog worden omgedoopt in: “stop the steel”. Firouzja heeft al contact opgenomen met ene Donald Trump om zijn strategie te bepalen. Hij verzamelt aanhangers om de directiekamer van Tata Steel te bestormen. Er heeft zich al een man in dierenvel met buffalohoorns en tatoeages aangemeld en ook anderen die geloven in de gevreesde Pi-Anon theorie, welke behelst dat de wedstrijdleiders van Tata Steel Chess zich enkele uren voor de speelronden vergrijpen aan weerloze pionnen.

Garry Kasparov ✓

@Kasparov63

Congratulations to Jorden van Foreest, the first Dutchman to win the traditional Wijk aan Zee supertournament in 36 years. Long past are the days when the local players were considered ripe targets! Great news for a great chess nation. [NL](#)

Het zeer geslaagde Tata Steel Chess 2021 is niet de enige reclame voor ons mooie spel. Het effect van de Netflix film “The Queens Gambit” zweept de schaakwereld al langer op. Schaakborden en stukken kun je al nergens meer krijgen, klik [hier](#) voor een artikel over dit onderwerp in The Guardian. En de servers die de Tata Steel Chess partijen verwerkten werden zo warm als een kernreactor in meltdown.

Onderzoek moet uitwijzen of zwarte pionnen vaker slachtoffer zijn van deze praktijken dan witte.²

Ik heb dit keer de commentaren van Peter Leko en zijn medecommentatoren gevolgd en dat was echt schitterend. Dat ga ik volgend jaar zeker weer doen. Allerlei trucjes die de toppers gebruiken en die voor mij als eenvoudige speler achter de coulissen verborgen blijven lichten ze toe.

Garry Kasparov stuurde naar aanleiding van Jordens overwinning de volgende tweet:

Wij schakers zijn weer hip, net als in 1972 ten tijde van de Spassky – Fischer match. Daar draagt het schitterende succes van de jonge, frisse en fotogenieke Jorden van Foreest zeker aan bij.

Dear friends: let’s enjoy it while it lasts!

¹ Het schijnt dat de mogelijkheid tot verplaatsen van een partij naar een ander bord in het reglement staat, maar ik vind dat toch zeer merkwaardig.

² De in Amerika beruchte QAnon theorie lijkt overgewaaid naar Wijk aan Zee en is kennelijk gemuteerd naar het schaakbord! Zou het een virus zijn?

Linda is een slimme jongedame, psychologe en ze werkt bij een bank. Ze stelt belangstelling in alles wat met vrouwenrechten te maken heeft. Dit wetende, welk van de volgende uitspraken is dan het waarschijnlijkst?

- 1) Linda werkt bij een bank.
- 2) Linda werkt bij een bank en zit in een feministische werkgroep.

Deze of een soortgelijke opgave legde psycholoog en Nobelprijswinnaar Daniel Kahneman voor aan een groep proefkonijnen. En wat bleek? Vijfentachtig procent (85%) van de konijnen gaf het verkeerde antwoord. Ik ken de omstandigheden niet waaronder de test werd afgenomen, maar als het snel moest, “faciliteert” dat slordige omgang met de gegeven informatie. Ik vermoed dat die 85% eenvoudigweg op zijn of haar eerste indruk, intuïtie is afgegaan.

Intuïtie is een schone zaak, maar op sommige gebieden notoir onbetrouwbaar. Dat geldt zeker als er kansen om de hoek komen kijken. Begin jaren negentig kwam het probabilistische Driedeurenprobleem van ene Monty Hall in de belangstelling te staan, een simpel ogend probleempje met een contra-intuïtief antwoord. Er ontstond ophef over, met horden ingezonden brieven waarin de schrijvers hun foute antwoord hartstochtelijk bepleitten. Velen van u zullen ervan hebben gehoord en daarom ga ik het hier niet opdissen (zie Wikipedia). De conclusie van de episode is glashelder: de kracht van de intuïtie was soms zo sterk, dat zelfs lieden die volledig capabel waren om het goede antwoord te vinden aan die foute intuïtie bleven vasthouden. Soms was zelfs nuchtere berekening niet in staat om ze te overtuigen van de juistheid van het correcte antwoord en moesten er computersimulaties aan te pas komen. In Wikipedia wordt tot mijn ongeloof in dit verband het wiskundige kanon Paul Erdős genoemd. Ook hij kon het juiste antwoord heel lang niet geloven; het lijkt haast een onbetamelijke grap. Kahneman lanceerde de theorie van twee denkmodi in onze geest: “Fast en Slow Thinking”. Het eerste gaat onbewust, moeiteloos, automatisch, berust op intuïtie en heuristieken. We zouden dat 98% van de tijd gebruiken en wel voor de duizenden beslissingen die we dagelijks nemen. Het tweede is bewust, doordacht, kost moeite, en zoekt bijvoorbeeld naar missende informatie. We moeten hier zo gezegd voor gaan zitten. Terwijl deze denkmodus de kans op fouten behoorlijk omlaag schroeft, kan het deductieproces bij de snelle modus flink uit de rails lopen, de denkmodus dus waarin intuïtie een grote rol speelt. Het verklaart wellicht wat er bij boven genoemde voorbeelden is gebeurd.

In een video noemt Kahneman het schaken zoals dat op meesterniveau wordt gepraktiseerd als een voorbeeld van fast-thinking. Dat heeft vermoedelijk alleen betrekking op zetkeuze, want daarna moet er nog wat gerekend worden en dat zal toch de slow-thinking modus zijn, hoe snel misschien ook uitgevoerd. En het kan volgens Kahneman alleen zo succesvol zijn omdat het schaakuniversum simpel is, niet zo gecompliceerd als de “echte” wereld waarin succes niet alleen afhankelijk is van hoe goed je beslissing op zich is. Vaardigheid en bedrevenheid staan het de meester toe het gelijk aan zijn zijde te hebben gedurende “ninety percent of the time” om Kahneman te citeren; <https://suebehaviouraldesign.com/nl/kahneman-fast-and-slow-thinking-uitgelegd>.

Ik was ooit aanwezig bij een post-mortem van een toernooipartij in Amsterdam tussen clubgenoot Henk N. en de voormalige “Kabouter” Roel van Duijn. Hans Ree schoof aan en bemoeide zich met de analyse. De twee combattanten (en ik) kregen een half uur college. Schitterend. Het viel me op hoe gemakkelijk Ree zag welke stukken van het bord moesten en welke vooral niet (“Anders kun je nooit meer winnen”) in wat ik me toch herinner als een redelijk gecompliceerde stelling. En dat ging alles in rap tempo, een demonstratie van het intuïtieve, snelle en ook nog eens zelfverzekerde inzicht van de meester. Voor de GM sprak het allemaal vanzelf. Je vraagt je af hoe het toch komt dat de processoren in zijn kop die intuïtie hebben kunnen opbouwen uit de partijen die hij in de loop van jaren heeft gezien en waarom dat bij stervelingen als ik niet zo heel goed is gelukt. Antwoorden dat dit met “aanleg” te maken heeft is volstrekt nietszeggend. Zeggen dat het met hard werken te maken heeft idem, ook al is dat vast en zeker waar. Ik herinner me een gesprek, decennia geleden, met oud-collega IM Helmut Cardon. Hij had tijdens een vakantie in het Verre Oosten een plaatselijke vorm van schaken leren kennen en gespeeld. Hij had dus geen diepgaande kennis van die variant, maar versloeg de plaatselijke en ongetwijfeld ervaren beoefenaars desalniettemin. Zijn devies was eenvoudig: je moest ervoor zorgen dat je spel had, vrijheid van handelen, desnoods ten koste van hout. Dit is het soort generieke inzicht dat uitgaat boven de details van het concrete spel, een krachtig heuristiekje dat ongetwijfeld was gedestilleerd uit honderden gespeelde schaakpartijen en dat werd overgedragen op een nieuwe situatie. Een tot recept verdichte vorm van intuïtie? Hoe dan ook, een nuttige raad. Nu nog even toepassen... met de nodige intuïtie.

Ik presenteer u graag 13 “schaakweetjes”. Hopelijk kent u er enkelen nog niet.

1. Zürich 1953

In 1953 vond in Zürich het Kandidatentoernooi plaats. De Sovjet delegatie was één van de laatste die in Zürich aankwam. Als gevolg daarvan hadden ze weinig keuze uit de beschikbare hotels. Ze vonden er één in de rosse buurt. Het is onbekend of de Sovjet-spelers hierdoor werden afgeleid.

2. Spasski (1)

Ex-wereldkampioen Boris Spasski wilde naar een belangrijk toernooi dat buiten de Sovjet-Unie plaatsvond zijn vrouw meenemen. Tegen de Sovjet schaakfederatie zei hij: “een secondant vind ik ter plaatse wel”. De federatie antwoordde: “Nee, je neemt een secondant mee naar het toernooi. Een vrouw vind je daar wel”.

3. Spasski (2)

Dezelfde Spasski zei over de Tsjechische schaker Vlastimil Hort: “Zijn stellingen zijn zeer ondoorzichtig en rommelig. Maar toch zit er wel structuur in, alleen is dat voor de buitenstaander niet direct zichtbaar. Het is net een ogenschijnlijk ongeorganiseerd zigeunerkamp, waarbij de structuur alleen voor de zigeuners duidelijk is”.

4. Wie kreeg gratis schaakles?

De eerste match om de wereldtitel tussen Karpov en Kasparov begon in 1984 en duurde tot februari 1985. Na 48 (!) partijen werd de match opgeschort bij de stand 5-3 voor Karpov (remises telden niet mee). Eind 1985 begon een nieuwe match met een 0-0 stand. Deze ging over maximaal 24 partijen en elke partij telde mee. Kasparov won deze match. Karpov zei later: “*Kasparov won in 1985 de titel omdat ik hem in de eerste match 48 gratis schaaklessen had gegeven*”. Kasparov antwoordde droogjes: “*Als dat zo is, dan heb ik in de match van 1985 aan Karpov 24 gratis schaaklessen gegeven. Kennelijk heeft hij daar niets van geleerd, want in 1986 verloor hij weer een match tegen mij...*”.

5. Fischer en Aljechin

De wereldkampioenen Bobby Fischer en Alexander Aljechin waren beiden bezeten van het schaakspel en analyseerden op de meest vreemde momenten partijen. Maar waar de stijl van Fischer super rechtlijnig was, was die van Aljechin creatief en vol onverwachte wendingen. Fischer vond de stijl van Aljechin maar niets. Vreemd, naar mijn mening.

Maar ik schaak niet sterk genoeg om zijn mening te begrijpen.

6. Bent u gezond?

Nadat Bent Larsen, een Deense topspeler in de jaren 60 en 70, weer eens een partij had gewonnen sprak zijn tegenstander: “Ja, ik voelde me vandaag niet helemaal fit”. Tegen een journalist zei Larsen: “Ik heb nog nooit een partij gewonnen van een gezonde tegenstander”.

7. Een kostbare tip

Probeer als witspeler altijd je twee torens op de 7^e rij te krijgen. Ze kunnen dan zowel materiaal roven als de zwarte koning het leven zuur maken. Onthoud: “seven is heaven!”

8. Aljechin over combinaties

Aljechin zei over combinaties: “bij het berekenen van combinaties moet men monnik en roofdier tegelijkertijd zijn”.

9. Capablanca en Aljechin

Wereldkampioen Capablanca speelde in 1927 een match om de wereldtitel tegen Aljechin. Aan het eind kreeg Capablanca goede technische stellingen, zijn specialiteit bij uitstek. Maar hij won ze niet. Zijn befaamde techniek liet hem in de steek en hij verloor de match. Later zou hij zeggen: “techniek is een kwestie van je zenuwen in bedwang houden. Mijn zenuwen waren niet sterk genoeg”.

Na het verlies van de titel bewoog Capablanca hemel en aarde om een revanche match te spelen. Dit werd toen door de spelers onderling bepaald, de wereldschaakbond FIDE bestond nog niet. Aljechin hield de boot echter af en hun relatie werd daardoor bitter. In het beroemde AVRO toernooi van 1938 in Nederland versloeg Aljechin Capablanca verpletterend in één van hun twee onderlinge partijen. Het was de op 50e verjaardag van Capablanca. Dit was hun laatste onderlinge partij. Als je remises niet meerekent was hun onderlinge eindstand 7-7. In 1942 stierf Capablanca in New York in een schaakclub, slechts 53 jaar oud. Hij leed al jaren aan hoge bloeddruk, vermoedelijk was het erfelijk. Zelfs Julius Caesar werd ouder. Zie weetje nr. 11.

10. Genie of niet?

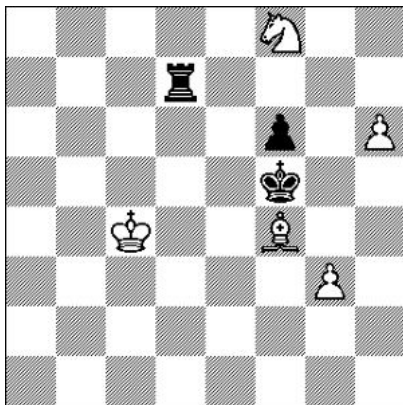
“*Hoe vaak moet ik deze man nog verslaan, opdat men eindelijk eens ophoudt hem een genie te noemen?*”. Dit zei Viktor Korchnoi over Michael Tal. Korchnoi was één van de weinige spelers die door het magische aanvalsspel van Tal niet werden gehypnotiseerd. Hij accepteerde gewoon al het

materiaal dat Tal tegen hem offerde, “ging erop zitten”, en won meestal de partij.

11. Blindschaak

Nadat de eerste wereldkampioen Wilhelm Steinitz een blind simultaan had gegeven zei men over hem: “hij kwam, hij zag **niet**, hij overwon”. Dit is een bewerking van het Latijnse “veni, vidi, vici” (ik kwam, ik zag, ik overwon) dat wordt toegeschreven aan Julius Caesar. Hij zou deze woorden hebben uitgesproken na zijn overwinning in de slag bij Zela op Pharnakes II van Pontus³, in 47. Voor degenen die Caesar niet zo goed kennen: dit is natuurlijk het jaar 47 vóór Christus, want 3 jaar later, in 44 voor Christus werd Caesar vermoord, hij was toen 56 jaar.

12. “Heeft u deze stelling misschien gezien?”

In 1944 speelden Bronstein (wit) en Botvinnik in het kampioenschap van de USSR. Hoewel de Tweede Wereldoorlog nog woedde was de rust enigszins teruggekeerd in de Sovjet-Unie. Het Rode Leger had de Duitsers uit het land verjaagd en achtervolgde ze door onder meer Polen op weg naar Duitsland. Tijd om weer lekker te schaken dus.

Bronstein had zojuist de zet 1.Pe6-f8 gespeeld en ging een kopje koffie halen. Toen hij terugkwam waren zowel zijn bord als zijn tegenstander verdwenen. Hij zocht de speelzaal af, en vroeg ook aan spelers of ze zijn stelling op een bord hadden gezien. Maar nee...

Uiteindelijk ging hij naar de wedstrijdleiding. “Mijn bord is verdwenen” zei hij. “Dat klopt en gefeliciteerd” zei de arbiter. “Botvinnik heeft

opgegeven en op jouw tafel laten we nu een afgebroken partij uitspelen.” Raadsel opgelost.

In de diagramstelling speelt wit na 1...Ta7 (of Tb7/Te7) gewoon 2.h7 en wint simpel. Na 1...Tf7 of 1...Td8 volgt 2.Ld6 en 3.h7.

Na 1...Td1 2.h7 Th1 loopt de witte koning naar g7 (3.Kc5) en wint. De zwarte koning staat ingesnoerd. Dat heeft Bronstein kunstig gedaan.

13. Doe mij een vrouw als die van Tal...

Tijdens een toernooi begin jaren 60 zag Fischer Tal en diens vrouw. Tals vrouw was bijzonder mooi en Fischer zette een dame zoals zij op zijn “verlanglijstje”. Hij sprak: “als ik wereldkampioen ben wil ik 100 maatpakken, 6 schitterende huizen en een vrouw als die van Tal!”.

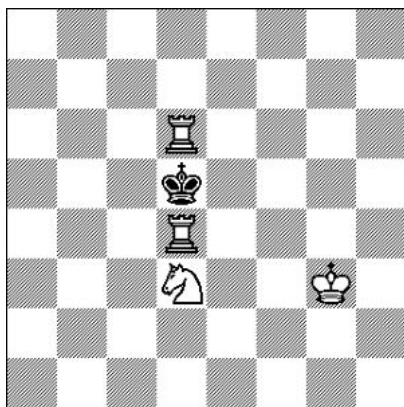

Sally en Misha

Sally Landau was de eerste echtgenote van Mikhael Tal. In 2019 is haar boek “Checkmate! The love story of Mikhael Tal and Sally Landau” verschenen.

³ Inderdaad, dit was de zoon van de nog befaamdere Mithridates van Pontus, precies wat u reeds vermoedde...

Vorige week was er nieuws. Er wordt gewerkt aan een ‘Matlas’. Aha, dacht ik nadat ik de titel had geanalyseerd. De atlas van het mat, een mat-atlas. Dat is goed nieuws! Dat moet haast wel een mooi boek zijn over allerlei soorten mat op het schaakbord. Mat-achter-de-paaltjes, een zeekadettenmat, een herdersmat, reine matten enzovoort, enzovoort. Met mooie verhalen erbij over, ik noem maar wat, hoe vaak het echt is voorgekomen, hoe oud het is, welke bekende meesters er ingetrapt zijn of wie het in een compositie of probleem heeft opgenomen. Met pictogrammen, statistieken, geografische kaarten en diagrammen, en zelfs met foto’s. Een koffietafelboek dus! Inwendig juichte ik al. Kunnen we weer eens laten zien hoe mooi onze sport is. En dan niet via moeilijke diagrammen met teksten over matdreigingen en zetten als konijn-f6, maar gewoon, de eindstelling in al zijn pracht. Persoonlijk zat ik stilletjes ook al te hopen op een obscuur hoofdstukje over heel bijzondere matten, ergens achteraan in het boek, waarin onderstaand mat een plaats zou hebben gevonden: (mat midden op het bord met twee torens en een paard, maar er klopt iets niet, dank aan Willem Broekman!).

De ‘Matlas’ is er nog niet, maar er wordt via een crowdfundingcampagne geld opgehaald om dit boek in mei van dit jaar uit te laten komen. Ik

was enthousiast: dat belooft veel, dus zocht ik op internet naar ‘Matlas’ met mijn inlogcode voor online-betalingen al bij de hand. Heeft u dat ook al gedaan? Nou, dat liep een beetje op een teleurstelling uit voor mij (zie bv. focusmagazine.nl/2021/02/12/eerste-matlas-ter-wereld). Het blijkt dus niet om een atlas van het *schaak*mat te gaan, maar om een atlas van het *haar*mat. Een haarmatje: u weet het misschien wel, die haardracht met kort haar bovenop en lang haar in de nek. Of deze haardracht typisch Haags is of misschien ook wel niet was mij niet helemaal duidelijk, maar de ‘Matlas’ gaat alleen over Haagse matdragers. En ik had verwacht dat het nauwelijks meer voorkwam, dat het een zuiver jaren tachtig fenomeen was, maar dat blijkt niet zo te zijn. Sterker: ze zijn er nog steeds, en de ‘matdragers’ blijken zeer verknocht aan hun haardracht te zijn. Je kan er straks dus alles over lezen en bekijken in de ‘Matlas’.

Niets ten nadele van deze matdragers natuurlijk, en misschien zitten er ook wel schakers tussen de matdragers (dubbelmatters!), en wellicht is het ook een zeer interessant boek over dit fenomeen, maar het zal u denk ik niet verbazen dat ik op een ander boek had gehoopt.

De crowdfundingcampagne voor de ‘Matlas’ is inmiddels geslaagd, lees ik op andere plekken. Dat is mooi voor hen, gefeliciteerd, van harte, goed gedaan, maar nu zitten wij schakers een beetje met de spreekwoordelijke gebakken peren. Onze kans op een ‘Matlas’ is verkeken. Wat nu? Tot ik een ingeving kreeg. Er is nog hoop natuurlijk! Een mooi koffietafelboek over schaken is nog steeds mogelijk.

Op naar de ‘Patlas’.

Het wordt nog best spannend voor Jorden van Foreest. Gaat hij definitief tot de schaakkanonnen behoren, het selecte clubje dat het Magnus moeilijk probeert te maken? Tata was een opsteker. Natuurlijk. En de 2700-grens is gepasseerd. Er zullen echter nog meer bewijzen nodig zijn voordat het lidmaatschap van de selecte club definitief binnen is. Maar als het lukt dan zit Jorden gebeiteld.

Dat staat dan in schril contrast tot die vele schakers die wel goed genoeg zijn om een sterke IM of GM te worden, maar die niet tot het selecte clubje (zullen gaan) behoren. Zij willen in de schaakwereld actief zijn, maar krijgen te maken met het niet onbelangrijke probleem hoe ondertussen het hoofd boven water te houden.

In de eerste ronde van het Liechtenstein Open, jaargang 2000, kwam ik tegenover een IM te zitten. Zijn naam kwam mij niet bekend voor, zijn gezicht wel. De reden werd snel duidelijk: hij deed aan de organisatie van open toernooien mee en speelde als zijn werk dat toeliet. Het *spelen* in zulke toernooien was dus nadrukkelijk niet zijn eigenlijke werk. Zoals hij zei: met een rating van even in de 2400 kun je het leven als schaakprof maar beter vergeten. Daar denkt niet iedereen zo over en zeker niet in Oost-Europa. Hoe dan ook, het lot van mijn tegenstander zou ik niet schrijnend willen noemen, maar simpelweg bepaald door gezond verstand. IM Egon Brestian maakte er gewoon het beste van.

In het alleraardigste toernooi van La Fère in Noord-Frankrijk in 2009 moest ik in een van de latere ronden tegen een Oost-Europese GM aantreden. Met zo ongeveer 400 ratingpunten verschil waren de taken eerlijk verdeeld: GM laveert, amateur kiest niet voortdurend de beste, GM ratst een boertje en amateur wordt opgebracht. Na afloop kreeg ik nog even les in dat Oost-Europese Engels waarbij alle lidwoorden zorgvuldig worden vermeden (“Normal move is...”). En ik kreeg een complimentje. Dat laatste bezorgde mij meteen een vervelend gevoel. Hoezo complimentje? Zo fantastisch had ik tenslotte niet gespeeld. En ja hoor, onmiddellijk daarna kwam de vraag of ik “in Holland” nog clubs wist die

misschien van zijn diensten gebruik zouden willen maken. Ik had een humoristischer - smaken verschillen - aanpak beter kunnen pruimen: “Luister vriend, je hebt geschaakt als mijn oudoom met een fles rakija in zijn tandeloze bakkes. Maar goed, je hebt het 39 zetten volgehouden. Niet onverdienstelijk. A propos, ken jij in Holland...”. Misschien ben ik wat overgevoelig op dit punt, maar ik vind het triest als iemand schaamteloos zit te likken om toch in vredesnaam maar aan werk te komen.

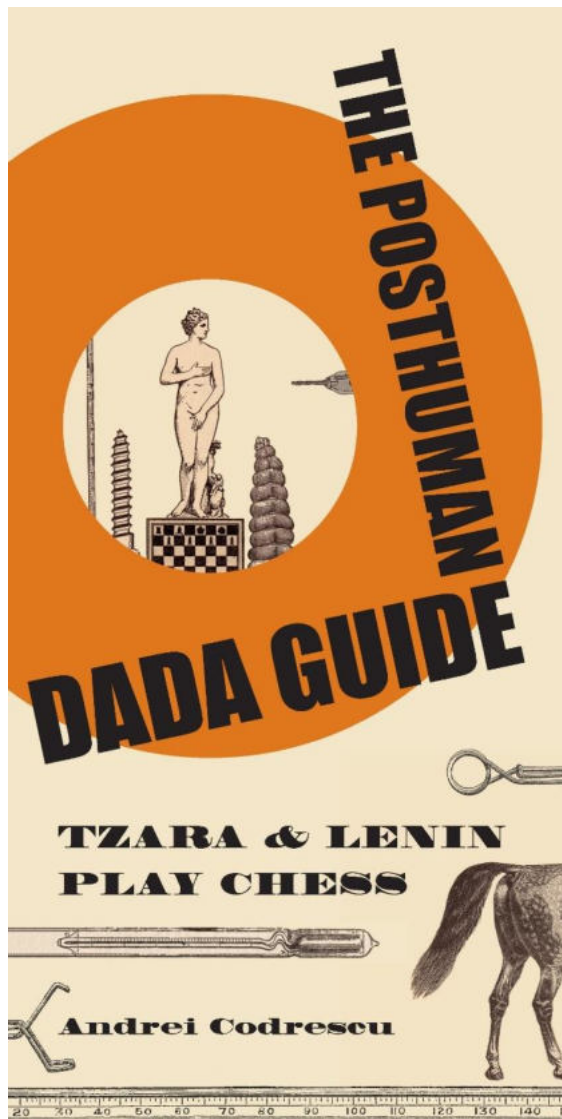
Tijdens een van mijn vele “optredens” in het prachtige kersttoernooi in de Parel van het Noorden liep ik, op weg naar het hotel, achter een groepje schakers. Onder hen was een sjofele figuur die op de achterkant van zijn schoenen liep. Ik wist wie hij was. Plotseling zag ik dat iemand uit het groepje hem een rekening toestopte, zonder twijfel van de maaltijd die de heren zojuist hadden genoten. De sjofele figuur uitte zijn dankbaarheid op hoorbare en uiterst serviele wijze. Aalmoes in grote dank aanvaard, geslagen hond likt goedertieren meester, dat werk. Mijn maag draaide zich nog net niet om. Zover kon het dus komen met een beroeps ver op zijn retour. Het tafereel heeft zodanige indruk gemaakt, dat ik nog precies weet waar we liepen toen dit gebeurde.

Uiteraard kunt u uw schouders hierover ophalen. En ja, het kan allemaal natuurlijk veel erger. Toen de Sovjet-Unie ophield te bestaan en kennelijk allerlei regelingen voor schakers verdwenen, schijnen er nogal wat mindere schaakgoden daaruit de bitterste consequentie te hebben getrokken. Dat zou bijvoorbeeld bij de “minor master” Alvis Vitolinsh het geval zijn geweest.

Het is mooi hoor, om je leven serieus aan het schaken te kunnen wijden. Maar wie niet tot de toppertjes behoort, moet wellicht ervaren dat er fel venijn in de staart zit: problemen met de boterhammen-voorziening. En dat is een hard gelag... Maar dat gaat Jorden niet gebeuren. Tuurlijk niet!

Pat? Nee, nee, nee. Eeuwig schaak! – 2021

Het is de laatste jaren steeds gebruikelijker geworden om moeilijke situaties te ‘verduidelijken’ door een schaakmetafoor in te zetten. In eerste instantie vond ik dat nog wel grappig (iedere aandacht voor het schaken is beter dan niets, en slechte aandacht is beter dan geen aandacht), maar het begint me nu steeds meer te ergeren. Zeker nu het weer formatietijd is en dat iedereen aan lijkt te zetten tot weer nieuwe (verkeerde) betekenissen.

Zo is daar ‘De anderen zijn nu aan zet!’. In de formatie wordt er dan bedoeld ‘Ik heb mijn bod gedaan, ik doe niets meer, de ander moet nu maar mijn kant op bewegen, en als ze met wat goeds komen kunnen we misschien verder’. Of die anderen moeten daarna nóg een zet doen, of een andere als we die niet goed genoeg vinden,

Gerhard Eggink

natuurlijk. Bij het schaken betekent ‘De ander is aan zet’ dat ik ga wachten op de zet van de ander, ik ga even rondlopen misschien, en daarbij hoop ik dat mijn tegenstander de in de stelling gevlochten dreiging niet ziet. En als hij (m/v) heeft gezet ga ik weer zetten. Altijd om en om.

En wat dacht u van ‘Geeft zijn openingsstrategie weg’? Dan wordt er bedoeld dat de onderhandelingsstaktiek bij iedereen bekend wordt. Bij ons werkt dat niet zo. Alsof je dagen op een openingsnieuwte zit te broeden en je op de dag voor de partij laat fotograferen met dat nieuwtje op een zichtbaar vel papier. Haha, ‘pion, functie elders’, dat begrijpen wij schakers wel, daar is niets nieuws of geheims aan.

‘De (in)formateur doet de openingszet’. Wat is dat nu weer? Aha. De (in)formateur speelt dus met wit. Maar hij is helemaal geen deelnemer, alleen maar een bemiddelaar. Bij ons is een kop als ‘De witspeler begint’ toch eigenlijk niet denkbaar (behalve in een spelregelboek misschien).

Laatst hoorde ik ook ‘Formeren is schaken voor professionals’. Dat klinkt heel geleerd, maar wat staat er nou eigenlijk? Waarschijnlijk wordt er bedoeld dat formeren moeilijk is, en dus zeker alleen aan échte professionals moet worden overgelaten. Gelukkig denken we er bij ons bij Promotie anders over. Daar is iedereen welkom, of je nou een paard van een looper kan onderscheiden of niet. Nou ja, beter van wel natuurlijk, maar het idee is duidelijk. Iedereen kan leren schaken, en iedereen kan er plezier aan ontlennen.

Een ander is ‘De formatie komt in tijdnood’. Daarmee wordt dan bedoeld dat er andere dingen gaan spelen, dat er nu echt een oplossing gevonden moet gaan worden, dat er iemand moet gaan toegeven. Maar het is geen indicatie dat het snel zal gaan. Bij ons betekent ‘tijdnood’ dat de oplossing er als vanzelf aankomt. Dat er een vlag op vallen staat en dat het einde van de partij nabij is.

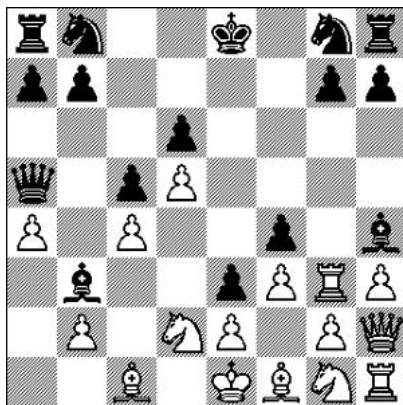
Een andere hele enge is ‘Dit is allemaal een herhaling van zetten’. Vaak gezegd als er iets

een tweede keer gebeurt. Of als er iets gebeurt wat lijkt op iets wat eerder is gebeurd. Nee, nee. Herhaling van zetten is als er meerdere keren achter elkaar dezelfde zetten worden gedaan. Al denkt iedereen meteen aan schaken, het is geen schaakterm, want bij ons gaat het natuurlijk om ‘drie maal dezelfde stelling’. Exact dezelfde stelling, natuurlijk. Met dezelfde positie, speler aan zet en mogelijkheden.

Wat dacht u van ‘Een paard in nood maakt rare sprongen’? Je kan er een andere mening over hebben maar bij het schaken worden de regels tijdens het spel niet zomaar veranderd. Zoiets is in een fatsoenlijke partij geheel ondenkbaar.

‘De verkenner geeft het op’. Nog zo een. Verkeerd. Er wordt dan bedoeld dat de goede persoon (m/v) de opdracht teruggeeft en dat iemand anders de opdracht krijgt. Bij ons is ‘opgeven’ het einde van de partij, waarna we een biertje gaan drinken aan de bar en (al dan niet huilend) naar huis gaan.

En dan heb ik het nog niet over ‘En passant slaan’, ‘Een gambiet spelen’, ‘Rokeren’, ‘Regeren is vooruitzien’ of ‘We schaken op meerdere borden tegelijk’. En helemaal niet over de ‘Vijftigzettenregel’, ‘Dameoffers’ en ‘Remise aanbieden’.

Pat, Sam Loyd (1906)

Maar het toppunt is wel ‘De formatie is in een patstelling terechtgekomen’. Daarmee bedoelen

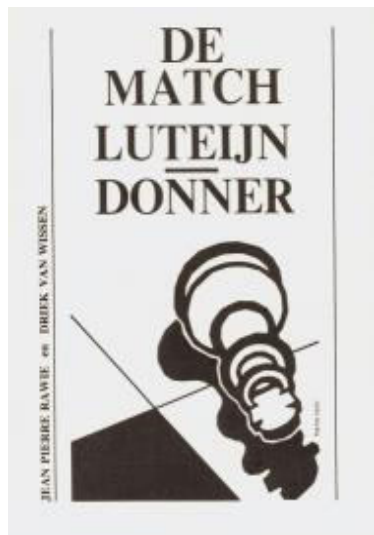
ze dat dan het een echt moeilijke situatie is waarin niemand het meer weet, en dat er extra hulp van buiten moet komen. Dat het nog lang kan gaan duren voordat dat wordt doorbroken. Bij ons is dat heel anders. Dan is het juist heel duidelijk: pat beëindigt de partij onmiddellijk. Onmiddellijk. En de uitslag is remise. Niets onduidelijks aan. Een betere metafoor zou daarom zijn dat de formatie in een ‘eeuwig schaak situatie’ beland is. Dat beide kanten misschien wel anders kunnen, maar dat niet willen omdat dat nadelig voor hen is. En dat die situatie heel lang kan duren.

Dus wil ik iedereen oproepen om dit soort metaforen niet meer lukraak, zonder kennis van zaken, te gebruiken. Als je het doet, wees dan nauwkeurig.

Dus:

De formatie gaat heel lang duren, het wordt een laveerpartij waarin heel lang heel weinig gebeurt, en waar de partijen maar langzaam naar elkaar toekomen. De pionnenketens worden in elkaar geschoven, de lichtere stukken beginnen voorzichtig wat schermutselingen, maar de zware stukken blijven nog even op de achtergrond. Er worden stukken geruild, niet geofferd en er worden geen blunders begaan. Niemand lijkt een strategisch voordeel te behalen. Even lijkt het op eeuwig schaak, maar wederzijds wordt remise afgeslagen totdat de zware stukken zich er echt mee gaan bemoeien. Dan komen we in het eindspel waarin, met de vlag op vallen, één van de partijen opeens wint door een winnende wandelkoning(in), waarbij één van de pionnen opeens tot het hoogste promoveert. Waarop de ander de handdoek in de ring gooit (maar dat komt uit een ander sport). En beide spelers een biertje gaan drinken aan de bar.

De carrière van de Dichter des Vaderlands Driek van Wissen (1943–2010) begon met de publikatie van de dichtbundel *De match Luteijn – Donner: een schaakcursus in twee maal twaalf sonnetten* (1976).

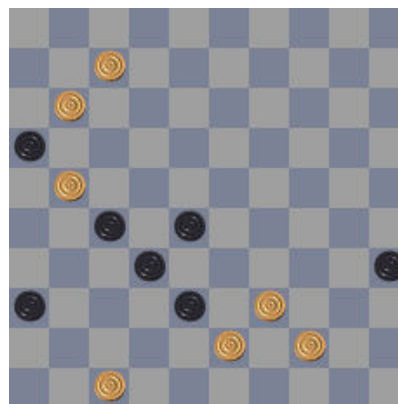
Hij schreef deze dichtbundel samen met Jean Pierre Rawie. Allebei Groningers. Begin jaren tachtig zag ik dit boekje bij boekhandel Van Stockum in Den Haag maar wist niet goed wat ik ervan moest denken en vergat het te kopen. Deze misser heb ik inmiddels via bol.com recht kunnen zetten. Benieuwd naar de wijze waarop grootmeester Jan Hein Donner door jonkheer Folkert J. A. Luteijn steeds weer te grazen genomen wordt? Voor drie voorbeelden uit deze wat eenzijdige match zie de eerste referentie. Op de website van Renzo Verwer las ik dat Donner nog op dit boekje gereageerd heeft. De eerste keer negatief maar later, toen hij de schrijvers ontmoette, was hij heel positief en bleek zich toch wel vereerd te voelen.

Schaakgedichten van Van Wissen verschenen ook in het schaaktijdschrift *Matten*. In *Matten* 1 (2007) Fritz, in *Matten* 4 (2008) Bobby Fischer en in *Matten* 5 (2009) Schaakcafé.

In zijn rol van dienstdoende Dichter des Vaderlands mocht Van Wissen op 16 april 2005 de prijsuitreiking van het Nederlands kampioenschap dammen verbaal opluisteren. Hij sprak daar als verstokte bridger en schaker over het wijdverbreide vooroordeel dat nog steeds bestond ten aanzien van

het dammen. Dammen lijkt immers in vergelijking met andere denksporten simpel en ongecompliceerd, maar Driek legde uit dat hij tot het besef was gekomen dat juist door de eenvormigheid en de schijnbare eenvoud van de regels er veel dieper moet worden nagedacht en dat er welbeschouwd veel meer achter steekt. De arrogantie van vooral de schakers jegens het dammen is volledig misplaatst. Van Wissen trok zelfs een vergelijking met zichzelf en de kritiek die door sommige critici op zijn poëzie geleverd werd. Zijn tegenstanders redeneren volgens hem eigenlijk net als de schakers en kennen zich, wellicht ten onrechte, veel meer diepgang toe. “En ik Driek van Wissen”, zo zei hij, “Ik ben de dammer onder de dichters!”

Ik denk dat Van Wissen gelijk heeft wat de diepgang van het dammen betreft. Laat ik dit toelichten aan de hand van een elegant miniatuurtje van de uit Senegal afkomstige damgrootmeester Ndiaga Samb (Bron: Frank Drost, Trouw 1991).

Oplossing: **1. 47-42! 38x40** (meerslag) **2. 39-33 28x39** **3. 7-1 16x7** **4. 1x41!! 36x38** (meerslag) **5. 21x45!! 35-40** **6. 45x34** (2-0) De Excelsior van het dammen, maar dan van links naar rechts.

Referenties.

1. Voor de match Luteijn – Donner bezoek dbnl.org/titels/titel.php?id=rawi001matc01
2. Voor de schaakgedichten van Driek van Wissen bezoek dichterdesvaderlands.nl

Het AVRO-toernooi van 1938 zal, vermoed ik zomaar, niet heel scherp op uw netvlies staan. Dat is niet vreemd, want “voor de oorlog” is langzamerhand zoiets als de Grijs Oudheid van het schaken. Maar u kent ongetwijfeld die prachtpartij tussen Botwinnik en Capablanca, die Nimzo-Indiër met die moordende zettenreeks beginnend met 30 La3!! Welnu, die partij komt uit dát toernooi.

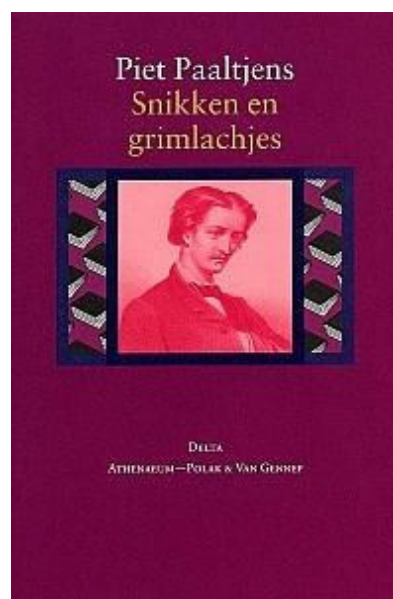
En hoe zit het met het AVRO-toernooi van 1973? Voor ieder van u die nu ogen als schoteltjes opzet: In 1973 bestond de KNSB honderd jaar, de AVRO vijftig en deze twee organisaties besloten e.e.a. gezamenlijk te vieren middels een toernooi met hetzelfde format als vijfendertig jaar eerder: een dubbelrondige achtkamp. De acht spelers: Andersson, Geller, Ivkov, Ljubojevic, Poloegajevski, Sax, Szabo, Timman. Niet allemaal wereldtoppers zoals in 1938, maar een mix van oude rotten en jong aanstormend talent. Er werd gespeeld in de AVRO-studio in Hilversum, in de maand juni. De schaak minnende jeugd was dus in de gelegenheid om de ronden bij te wonen. En er was deskundig commentaar. In de twee ronden dat ik erbij was werd het commentaar door Donner verzorgd. In al zijn majesteitelijke omvang. Met baard. Met sigaret. Een schets in het toernooiboek laat aan duidelijkheid niets te wensen over.

In ronde negen moest Jan Timman met Wit tegen de Rus Efim Geller aantreden. Er kwam een Tartakower op het bord, een Tartakower met een verhaal, zoals de zwartspeler in het toernooiboek liet weten. In de WK-match van 1972, een jaar eerder dus, was deze variant in de zesde partij op het bord gekomen. Spasski met zwart had op een cruciaal moment een zet gespeeld die niet optimaal was: 14...a6?! Geller, die enkele jaren eerder zelf een mindere ervaring had opgedaan met deze zet, had Spasski al voor Reykjavik verteld welke zet Zwart dan wel op zet 14 moest spelen. De wereldkampioen had die suggestie niet gehonoreerd. Dus nu kon Geller de wereld laten zien hoe het dan wel moest, 14...Db7! Een pionoffer en volgens de Fritz-database zo’n vijftig jaar na dato hier nog steeds de meest gespeelde zet.

Donner betrok zijn publiek bij de analyses terwijl de gespeelde zetten binnenkwamen. Dat deed hij op zich wel vermakelijk, maar niet altijd subtiel, zoals ik zou ondervinden. Op zet 20 had Timman een zet gedaan met zijn koning. Die zet zou in het

toernooiboek van Geller een vraagteken krijgen. Toen de Rus zijn eenentwintigste zet moest doen was Donner flink aan de praat. Wat zou het worden? Suggesties allerwege. Ik vermande me: “21...d4 misschien?” Donner reageerde kortaf en duidelijk: “Nee, dat is niets.” Hij ging er niet verder op in. Was mijn suggestie soms te stupide geweest om een nadere uitleg te rechtvaardigen? Ik hield aan Donners reactie een zéér matig gevoel over. En toen kwam de verrassende zet van Geller binnen: 21...d4. Jawel! Naderhand door Geller zelf met een uitroepeteken versierd in het toernooiboek, dus 21...d4! Ik werd niet op het schild gehesen, Donner bood niet zijn nederige excuses aan voor zijn plumpe afwijzing. Niet verwacht en ook niet nodig. Want nu, terwijl de gevolgen van deze zet zich voor de ogen van het publiek ontrolden, grimlachte ik inwendig. Vooral met veel grim. Natuurlijk, de zet was niet leuk voor Timman, wiens koning weldra de ene linkse na de andere rechtse directe uitgemeten kreeg. Maar ik vond het stiekem wel mooi. Die lang aangehouden grimlach maakte mijn middag helemaal goed. Nepveu-Donner 1-0. Mag ik zo onbescheiden zijn?

P.S. Hier past een woord van postume dank aan Piet Paaltjens, zonder wiens “Snikken en grimlachjes” (1867) ik dat laatste woord natuurlijk nooit had gekend.

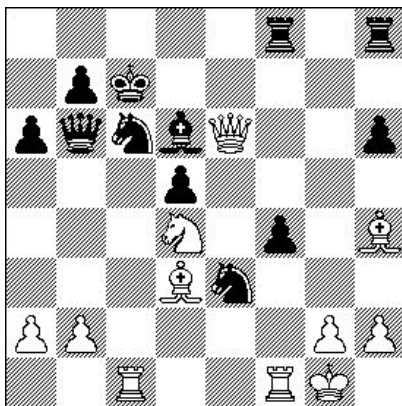
Karpovs eerste schaakboek was er een met partijen van Capablanca. Ik vraag me af of hij daardoor niet ook de fouten van Capablanca heeft overgenomen. Bijvoorbeeld het overzien van de zet achteruit.

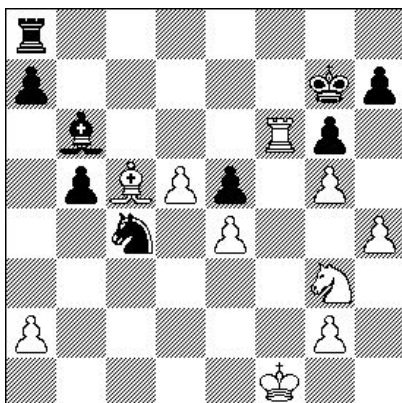
Anatoli Karpov

Dit zal ik illustreren met enkele voorbeelden.

Eerst wat Capablanca overkwam. Deze gaf in London een simultaan op 28 april 1929. Eén van de tegenstanders was Mir Sultan Khan uit India. In de diagramstelling hieronder speelde de grote Cubaan **1.Dxd5???** en na **1...Pxd5** gaf Capablanca op. De slagzet achteruit van het paard had hij overzien.

Dat Karpov hier niet van had geleerd bleek in zijn WK match van 1987 in Sevilla, Spanje, tegen Kasparov. In de 11^e partij was hij met wit bezig zijn voordeel uit te bouwen. Zie onderstaand diagram.

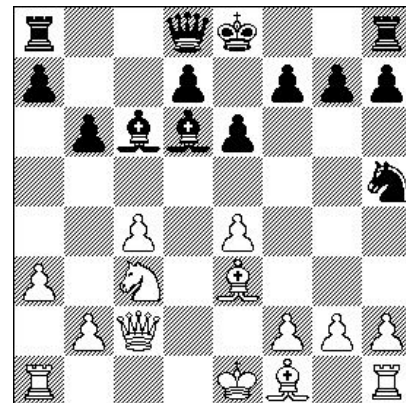
In de perskamer vroeg iemand aan Timman wat wit nu moest spelen. Timman antwoordde: “wit zal zijn stelling versterken met **1.Tc6**”. Na enkele seconden verbeterde hij zichzelf: “O nee, dat kan niet wegens **1... Pa5**”.

U begrijpt het al: Karpov speelde inderdaad **1.Tc6??** en verloor na **1... Pa5 2.Lxb6 Pxc6** de kwaliteit. Weer een dodelijke achteruitzet met een paard.

In het Hoogoven toernooi van 1993 speelde Karpov met zwart tegen Larry Christiansen. Na de zetten **1. d4 Pf6 2.c4 e6 3.Pf3 b6 4.a3 La6 5.Dc2 Lb7 6.Pc3 c5 7.e4 cxd4 8.Pxd4 Pc6 9.Pxc6 Lxc6 10.Lf4 Ph5 11.Le3 Ld6??** was onderstaand diagram bereikt.

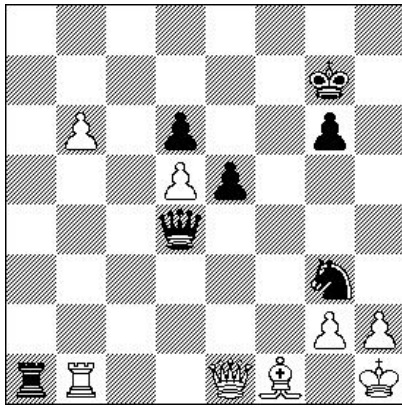

Karpov had geblunderd met **11...Ld6**. Er volgde **12.Dd1!** met aanval op Ld6 en Ph5. Zwart verliest een stuk en gaf meteen op. Een achteruitzet met de dame in dit geval.

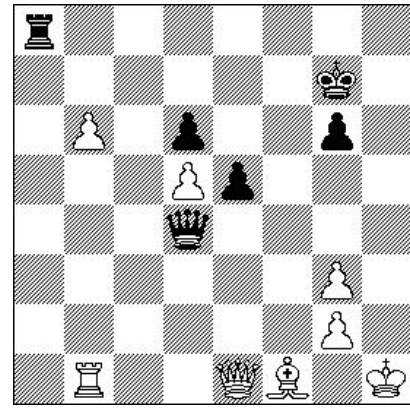
Karpov speelde in dit toernooi ook nog met wit tegen Christiansen en nam wraak, maar die partij was geen miniatuurtje. Stel je voor, als ex-wereldkampioen op zet 11 een stuk weggeven!

Dan onderstaande befaamde partij tegen Mark Taimanov uit 1977 in Moskou. Karpov had wit. Hij was toen wereldkampioen.

Taimanov had net **1...Pf5-g3+** gespeeld en Karpov gaf op. “Maar wacht es effe” zult u zeggen. “Waar is de achteruitzet?”

Ok, daar gaat-ie. Variant: 2.Dxg3 Txb1 met kwaliteitsverlies en een verloren stelling. Maar het alternatief is nog erger: 2.hxg3 Ta8!! (de achteruitzet!) en mat op h8 is niet te voorkomen. Zie onderstaand diagram. Wit kan geen g2-g3 kan spelen omdat zojuist een pion van h2 daar naartoe is gegaan.

Het toernooi waarin deze partij in 1977 werd gespeeld was ter herdenking van het feit dat 60 jaar eerder de Russische Revolutie plaats vond, in 1917 dus. Karpov werd in dit toernooi slechts 3^e. Ik vermoed dat hij zelf geen herdenking aan dit toernooi zal organiseren, hoewel dat in 2027 zou kunnen, 50 jaar na dato.

Peter – 2021

PRdV: “Als ik iets doe, ook als het gaat om sport of spel, doe ik het om te winnen, ja, met overgave. Waarom begin je er anders aan? Iets half doen gaat me slecht af. Mensen vragen me vaak: hoe krijg je het toch voor elkaar, al die primeurs, scoops en oplossingen in de meest lastige zaken? Ze denken dat ik een geniaal brein heb, maar dat is helemaal niet zo. Het is vrij eenvoudig om te excelleren, antwoord ik dan. Doe wat je belooft, kom op tijd en zet een halve stap meer dan de rest. Dan loop je altijd voorop en word je al snel als briljant gezien”.

Peter R. de Vries

Of de vorige week vermoorde misdaad-journalist Peter R. de Vries ooit heeft geschaakt is mij niet bekend. Ik heb hem nooit ontmoet, kende hem alleen van TV. Maar als hij had geschaakt en als hij zich er echt op had geworpen had hij een topper kunnen worden, lezen we in dit citaat uit een recent interview met hem in de thrillergids van Vrij Nederland (versie 2021)*. Maar waarschijnlijk had hij er helemaal geen tijd voor gehad, want een beetje schaakstudie is tegenwoordig een volle dagtaak; dat is geen hobby maar een beroep. Talent helpt ook, zeker, zonder enig talent wordt het nooit wat natuurlijk, maar een sterke gedrevenheid

Gerhard Eggink

helpt misschien nog wel meer. Een combinatie levert het beste resultaat op, natuurlijk. Maar dan zijn we in de wereld beland van de nature/nurture-discussie en het halve experiment dat László Polgár met zijn kinderen heeft uitgevoerd. Ik heb er een mening over, maar ik ga me daar niet in mengen.

Dus. Is er een groot schaakspeler aan Peter R. de Vries verloren gegaan? Ik denk het eerlijk gezegd niet. Ik kan me heel goed voorstellen dat hij een gedreven schaakstudent zou zijn. Boeken, computers, bellen, gebeld worden om het naadje van de kous te weten te komen, alles controleren. Maar een paar uur stil denkend aan een bord gekluisterd? Nee, dat wil er bij mij niet in.

Dat hoeft ook niet: ieder zijn talent. Iedereen is anders, gelukkig maar. In de Nederlandse maatschappij heeft hij een veel belangrijkere rol gespeeld dan willekeurig welke Nederlandse schaker dan ook. Zeker voor wat betreft de rehabilitatie in de Puttense moordzaak, en in de ondersteuning van families die een zoon of dochter hadden verloren. Allemaal zaken die ver uitstijgen boven het belang van het schaken. Maar we kunnen ook niet allemaal zijn zoals hij was. “Niet iedereen kan een held zijn; er moeten ook mensen gered”, zoals Acda en De Munnik al zongen (‘Slaap zacht, Elisabeth’).

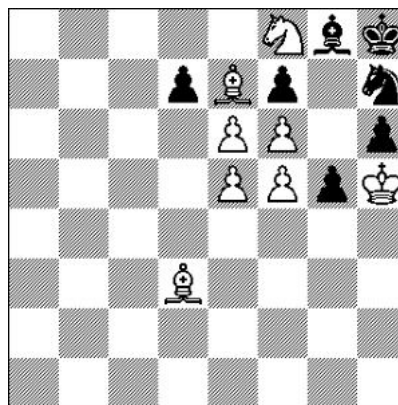
Er is wel een gedreven mens aan hem verloren gegaan. We maakten hier thuis ook wel eens grapjes over hem, als “daar heb je hem weer, als een van de usual suspects”, maar hij kwam wel altijd op voor de waarheid en gerechtigheid. Het is moeilijk een opvolger te zien die het net zo goed kan als hij.

Wat ik me wel iets beter bij hem kan voorstellen was een zoektocht naar de waarheid tijdens de

partijen. Heeft persoon X een computer gebruikt bij het online schaken? Had persoon Y oortjes in zijn oren om de beste zetten ingefluisterd te krijgen? Gebruikte persoon Z het schaakprogramma op zijn telefoon tijdens de bezoeken aan het toilet? Maar nee. Daarvoor is schaken (helaas, moet ik zeggen) te zeer een bijverschijnsel in de wereld: “Het is maar een spelletje”, er zijn geen mensenlevens mee gemoeid. Een belangrijk spelletje, misschien zelfs een sport, maar nauwelijks levensbedreigend.

Wat schaaktechnisch het dichtst bij hem in de buurt komt is de retrograde-analyse. Hoe is het gekomen, wat is er gebeurd. Oude, onopgeloste zaken. Een beroemd voorbeeld van een probleem dat bij ons op de club heel wat stof heeft doen opwaaien (en zelfs ons jubileumboek heeft gehaald) staat hieronder. Zoals Hans Meijer schreef: “Denkend aan dit probleem kon Max (Toxopeus) niet slapen, en niet slapend dacht hij aan dit probleem”. De opgave is makkelijk: wit speelt en geeft mat in 2 zetten.

Het is verleidelijk te denken dat Peter R. de Vries dit probleem in één oogopslag zou hebben opgelost. **

En weet je: laten we dat ook maar denken.

* : de sport in dit citaat is squash.

** Ga voor voor de analyses van Frits Fritschy en Wijnand Engelkes van dit probleem naar: schaaksite.nl/2021/08/15/peter-door-gerhard-eggink

Als ik dit schrijf is zojuist naar buiten gekomen dat er dit jaar ophef is geweest rond een dartwedstrijd tussen Raymond van Barneveld en Martin Adams. Er werden vlak voor de betreffende wedstrijd hoge bedragen ingezet op een verlies van Barney. Echt hoge bedragen. Barney, door kenners als de favoriet gezien, verloor met 5-0, een voor zijn doen ongehoorde afstraffing. Matchfixing?

Barney zelf zei dat hij voor aanvang van de partij hoorde van rare bewegingen op de gokmarkt in verband met zijn partij. Dat was niet lekker voor zijn gemoedsrust, met een wanprestatie als gevolg. Tja. Nogmaals: matchfixing? We weten het niet. Hoe zou je erachter moeten komen? Met behulp van probabilistische methoden is er misschien enig vat op te krijgen, maar dat zou een heidense en vooral heel glibberige klus zijn. In het gunstigste geval voor Barney zou de zaak met een soort ‘onbeslist’ eindigen; beter dan dat wordt het nooit. Een ding staat van meet af aan vast: zijn naam wordt hoe dan ook door het slijk gehaald en menigeen zal ook bij zo’n onbesliste uitkomst denken aan dat vervelende gezegde: waar rook is, is vuur.

Veel schakers zullen in de afgelopen anderhalf jaar op internet hebben geschaakt. Verreweg de meesten die dachten met een menselijke tegenstander te maken te hebben, zullen ook inderdaad tegen lieden van vlees en bloed hebben gespeeld. Maar niet allen. Internetfora hebben regelmatig accounts gesloten omdat de verdenking wel heel erg sterk was dat ‘het account’ een elektronisch vriendje te hulp had geroepen. Als iemand met een stabiele bordrating van 1700 er een gewoonte van maakt lieden met een

FM-rating van het bord te zwiepen is dat reden om je achter het oor te krabben. En om eens te kijken wat de bekende elektronische vrienden over de gespeelde partijen te melden hebben. Dat hebben ze bij de internetfora dan ook gedaan. Men mag veilig aannemen dat het vervolgens sluiten van het betreffende account niet lichtvaardig is gebeurd.

Ook ik heb partijen gespeeld via het internet, vluggertjes maar ook serieuzer spul. Ook ik heb af en toe het gevoel gehad dat een opponent aanzienlijk sterker speelde dan ik mocht verwachten. Dat zijn/haar resultaten consistent opvallend goed waren. Had hij/zij dan alleen maar goede dagen? Maar ja, was mijn wantrouwen wel gerechtvaardigd? Ben ik misschien een beetje paranoïde? Of kan ik alleen maar slecht tegen mijn verlies en zoek ik spijkers op laag water?

Ik ben blij dat de gewone schaakcompetitie weer is begonnen. Niet alleen maar staren naar een steriel bord, maar ook de gewaardeerde vijand zien, daar aan de overkant. Lekker driedimensionaal. De vijand observeren terwijl je hem de tandjes uittrekt. En ja, bedrog is ook dan nog steeds mogelijk met al die telefoontjes waar elektronische schaakvriendjes op staan. Even naar de bar en vriendje vragen of er op b7 gehapt mag worden. Het kan, maar je staat wel voor dinges als je gesnapt wordt. Ach, weet je wat? Ik ga er gewoon vanuit dat het niet gebeurt, dat is het beste. Ik wil gewoon keihard en onbegaanlijk gelóven dat het niet gebeurt. Het is soms simpelweg rustgevend om de wens tot vader van de gedachte te bombarderen.

Zou Lucas zijn zus Machteld omhelzen als ze thuiskomt? Ik vermoed van niet. Te gevaarlijk. Stel dat hij het corona virus bij zich draagt en haar ermee besmet. Dan is haar NK toernooi voorbij.

Banksy in Bristol

Sinds het corona virus door Bolivia waart omhelsde ik alleen nog maar mijn vrouw. De Boliviaanse gewoonte om vrienden en vriendinnen te omhelzen heb ik al ruim een jaar geparkeerd. Te gevaarlijk. Maar gisteren heb ik Britta omhelsd. Dat was na afloop van de ‘afternoon tea’ in Casa Deco. Nu zowel Britta als ik gevaccineerd zijn waagde ik het erop.

Tijdens de thee vertelde Hedwig mij dat in Suriname de Indianen, Hindoestanen, Javanen en Chinezen gevaccineerd zijn. Bij de Marrons en Creolen schiet het niet op. Zij missen een leider die hen verteld zich te laten vaccineren. Er zijn wel predikanten die hen het tegendeel vertellen.

Catherine Green, een van de Oxford wetenschappers achter het AstraZeneca vaccin, werd tijdens een korte vakantie geconfronteerd met de verhalen van een vrouw die vaccins totaal afwees. Zij vertrouwde hen (de makers) niet waarop Catherine Green antwoordde met “I am ‘them!’”. Zij moest de vrouw teleurstellen want zij wist helaas niet hoe ze chips in een vaccin moest stoppen en ze beschikte ook niet over het telefoonnummer van Bill Gates.

Dit speuren naar een vaccin deed mij terugdenken aan het Triesen Open 2000 in Liechtenstein waar ook GM Ludek Pachman (1924-2003) aan deelnam. Pachman had in zijn jeugd polio gehad en liep moeizaam. Hij had de pech dat er pas in de jaren

vijftig vaccins tegen polio ontdekt werden. Het Salk vaccin dateert van 1955 en het Sabin vaccin van 1961. Vader en moeder Meijer zullen opgelucht adem gehaald hebben toen hun acht kinderen hiermee gevaccineerd werden. Dankzij deze vaccins kon een verschrikkelijke ziekte langzaam maar zeker uitgeroeid worden.

Wat is de COVID-19 stand van zaken in Europa? Portugal gaat op kop met 86% compleet gevaccineerden (16-10-2021). Nederland volgt op enige afstand met 67%. In Portugal verklaarde vice-admiraal Henrique Gouveia e Melo corona de oorlog. Zijn aanpak sprak volgens dagblad Trouw de bevolking aan. Toen in maart 2021 in Europa paniek ontstond over het gevaar van bloedstolsels door het AstraZeneca-vaccin koos hij, zoals zo vaak, voor een militaire metafoor om de risico’s te schetsen. Gouveia e Melo beschreef twee wegen: eentje voor gevaccineerden en eentje voor mensen die nog wachtten met vaccineren. Op de weg van de gevaccineerden zou een sluipschutter 1 op de 500.000 mensen doodschietsen, legde hij droogjes uit, op de weg van de ongevaccineerden 1 op de 500. “Dus”, vroeg de voormalige onderzeebootkapitein: “Welke weg kies je?”

GM Kevin Spraggett is een corona scepticus die in Portugal woont van wie ik zijn website een tijdje geleden in de ban gedaan heb. Ik nam er weer eens een kijkje. Het eerste artikel was al meteen raak: ‘Smile! October 15, 2021. Crisis in Dutch Championship. Top players boycott covid restrictions. Here’s an interesting story. Some six Dutch chess players took their federation to court when the latter tried to insist. Read the rest.’ Waarna de Engelse vertaling van een artikel van Genna Sosonko op een populaire Russische website volgde.

“What shall I do now? What shall I do?” dichtte T.S. Elliot in ‘Part II. A game of chess’ van ‘The Waste Land’. Wat zal ik nu doen? Na mijn twee AstraZeneca prikken (1 april en 29 juni 2021) denk ik nu na over een booster prik. Bolivia heeft via het COVAX mechanisme namelijk de beschikking gekregen over extra AstraZeneca vaccins. Bolivia telt momenteel 30% compleet gevaccineerden. Te hard van stapel lopen met het omhelzen van mensen lijkt mij voorlopig dan ook niet verstandig. Voorzichtigheid is de moeder van de porseleinkast.

Sinds het begin van dit jaar werk ik bij een ander softwarebedrijf dan daarvoor. Omstandigheden, gebeurtenissen, plannen. Door de huidige omstandigheden en beperkingen had ik, ondanks dat we nu een jaar verder zijn, een aantal collega's tot nu toe alleen maar gesproken via Zoom of Teams, en had ik ze nog niet in levende lijve ontmoet. Daar is dit weekend verandering in gehouden want we hadden een bedrijfsuitje. Er is lang over gesoebat of het wel mocht/kon/zou moeten doorgaan, maar uiteindelijk ging het toch door. Met de standaard riedel aan beperkende maatregelen: QR-codes, testen, geen handen schudden, handen wassen, geen geborrel bij de bar na achten 's avonds, toch zoveel mogelijk afstand houden, enzovoort enzovoort. Dat is jammer maar dat is nou eenmaal de huidige werkelijkheid. Dat wat de minpunten betreft. Gelukkig waren er ook veel pluspunten. Zo was het erg gezellig en leuk, waren er genoeg activiteiten (voornamelijk buiten), die met genoeg afstand konden worden gevolgd, en uiteindelijk gaat het er ook gewoon om elkaar ook eens in een andere situatie tegen te komen. Elkaar eens diep in de ogen kunnen zien. Hebben we het ook weer eens ergens anders over dan over die ene stomme regel code (we blijven nerds natuurlijk), of die vervelende klant, of die leuke klant, of die bijzondere beveiliging, of een nieuwe koppeling met een ander systeem, of de mooie nieuwe mogelijkheden van de volgende uitrolversie... Nou ja, nerds onderling, u kunt het denk ik wel uittekenen.

Wat dit met schaken te doen heeft? Daar kom ik nu op.

Op zaterdag, na afloop van het door de organisatie geplande deel van het programma van het bedrijfsuitje, toen de groepsfoto's waren genomen, stond iedereen wat te dubben: nog wat leuks doen of naar huis? Op dat moment kwam één van mijn collega's met het idee om een schaakactiviteit te gaan doen. We waren tenslotte in de "Schaakstad van Nederland"! Iedereen was er wel voor te porren en in plaats van dat iedereen naar huis ging togen we naar één van de organisaties in de stad die

schaakactiviteiten organiseert. Ik hoef u als schaker niet te vertellen dat we een hele leuke middag hebben gehad. Een clinic over de geschiedenis van het schaken!

Max Euwe

Polygoon-beelden over Euwe die wereldkampioen wordt! "The Dark horse"! "The Queen's Gambit"! "Lang leve de koningin"! Les over het middenspel! Openingstrucjes! Tijdverdeling! Eindspelen! De vertoning van een openings-DVD van een bekende grootmeester over het Siciliaans! Een simultaan! Handtekeningen van de plaatselijke helden! Een meet-and-greet met een echte Grootmeester! Voor de jeugd was er een heuse speurtocht waarbij ze openingen moesten herkennen en dan naar de plek in het gebouw moesten gaan waar dat was. "Scheveningen" was boven, achterin rechts. "Spanje" was boven, rechts voorin. De "Bird" zat in een boom op het plein voor het gebouw. Het was leuk en aardig, iedereen had het naar zijn of haar zin en er werd flink gelachen. Één collega tuinde bij het spelen met het tuinschaakspel op het centrale plein liefst vier keer in dezelfde

openingsval en dat was de nodige bron voor hilariteit, maar hij kon er ook wel om lachen en natuurlijk vergeet hij het nooit meer. Dat zijn alvast extra punten voor de bedrijfscompetitie waar we vanaf volgend seizoen natuurlijk aan mee willen doen – als Corona dat toestaat.

Na afloop van dit schaakgebeuren namen we afscheid: van alle activiteiten die we dit weekend hadden gedaan vonden de meesten dit het leukste, ook al was het facultatief geweest. Het was een groot succes. Dat gaan we volgend jaar weer zo doen! Tevreden kon iedereen naar huis. Wel thuis! Tot maandag!

Echt?

Nee natuurlijk.

Zo ging het niet.

Niets van dit alles.

Na afloop van het officiële gedeelte was er geen collega die het schaakpretpark voorstelde. Er was ook helemaal geen schaakpretpark. We zijn na afloop van het officiële programma met vier collega's een Escaperoom gaan doen en na afloop hebben we nog een uurtje gebowld. Dat zijn activiteiten die je niet hoeft te plannen; je zoekt op internet en binnen vijf minuten heb je een afspraak om een half uur later te kunnen beginnen. Het was erg leuk, zeker, we hebben ons enorm vermaakt, maar het was natuurlijk niet zo'n succes als hierboven beschreven. Als we al iets met schaken hadden willen doen hadden we dat lang van te voren moeten bedenken en boeken. Maar waarschijnlijk was het lang voor de datum van het uitje als mogelijke activiteit door de anderen al afgeserveerd....

Maar zou het mogelijk zijn? Een soort schaakpretpark? In Nederland? Met bovengenoemde

activiteiten, voor ieder wat wils? Waar je als het ware zonder afspraak naar binnen kan lopen en dan wat leuks op schaakgebied kan gaan doen? Iets leren, iets beleven, iets doen... Onderwerpen genoeg natuurlijk, ik heb er al een paar beschreven..

Eerlijk gezegd: ik zie het niet gebeuren. Misschien zou het kunnen als Jorden of Lucas... Nee natuurlijk, als Promotiaan hoop ik natuurlijk, nee, ga ik ervanuit dat Robby boven zichzelf zal uitstijgen. Anish die over twee jaar de wereldtitel wint, en twee jaar later wordt uitgedaagd door onze Robby! Euwe-achtige taferelen! Misschien dat de Nederlandse schaakgekte dan echt doorbreekt. Ik fantaseer even verder: dat het sportjournaal na een uur schaaknieuws over de WK-match Giri-Kevlishvili (inclusief commentaar van Mr. Chess en een nabeschouwing van Timman) droogjes meldt: "Ander sportnieuws dan. Ook op het WK Voetbal in Noord-Amerika zijn de Nederlanders goed bezig. Het Nederlandse team is doorgedrongen tot de finale door een 3-2 overwinning op Brazilië. De doelpunten werden gemaakt door, eh, Janssen en Janssens als ik het goed lees. Goed nieuws dus daarvandaan. Maar het belangrijkste nieuws van vandaag was dat de match tussen onze schaakcoryfeeën gelijk op gaat en dat er een zinderende apotheose nadert. Komt dat zien! Morgen de achttiende partij!"

Maar ook dat zal wel niet gebeuren. Het volgende bedrijfsuitje zal ook wel geen schaakactiviteiten hebben.

Of misschien....

Robby, zet hem op!

Laatst was ik aan het bladeren in ‘Oordeel en Plan’, het bekende boek van Euwe over de strategie van het schaakspel. Ik vroeg me af in hoeverre beweringen die daarin door de grootmeester werden gedaan door Fritz werden overgenomen, ‘door de computer’ zeg maar. Voor mij ligt de derde druk, uitgekomen in 1973. Aan het eind van hoofdstuk 2 (“De pionnenmeerderheid op de damevleugel”) wordt de partij Kostic – Grünfeld, Teplitz-Schönau 1922, besproken. Het zal u niet verbazen, de Grünfeld Verdediging komt op het bord - misschien wel de stampartij van deze schitterende opening.

Na 1 d4, Pf6 2 c4, g6 3 Pc3, d5 4 cd5x, Pd5x 5 e4, Pc3x 6 bc3x, c5 7 Pf3, Lg7 8 Lb5+, Ld7 9 Ld7x+, Dd7x 10 0-0, cd4x 11 cd4x, Pc6 12 Le3, 0-0 verklaart de theorie (terecht) dat zwart iets beter staat.’ aldus onze grootmeester. Het aardige is nu dat de waardering van mijn versie van Fritz voor deze stelling licht rond de 0.00 schommelt. Pas na wits 24ste zet ontstaat er plots een duidelijke disbalans (-0.73). Zwart veroverd de c-lijn, slaagt erin de dames van het bord te krijgen en Wit mag keihard voor remise knokken. Volgens Euwe eindigt de partij na zet 55, volgens www.chessgames.com na zet 61. Hoe dan ook: 0-1.

Waarom zegt Euwe dat Zwart na twaalf zetten iets beter staat? De druk op het witte centrum en de boertjesmeerderheid op de damevleugel zullen er iets mee te maken hebben. Als we daarentegen de computer mogen geloven lijkt er niets aan het handje. Natuurlijk weet ik ook wel dat het elektronische vriendje slechts rekent, een rekenhorizon heeft en geen fluit begrijpt, in tegenstelling tot Euwe. Maar stel je nu een volstrekt onpartijdige rechter voor, tevens schaakmoraal. De naam Euwe zegt hem niets en Fritz is voor hem een of ander onduidelijk ‘schaak-appje’.

Hij ziet de beoordeling van Fritz en vraagt de ontwerper(s) wat dat oordeel nu eigenlijk betekent en hoe het tot stand komt. De programmeurs kunnen zonder twijfel het “hoe” uitleggen. Dat wil zeggen, hoe het algoritme er uit ziet, welke vernuftige trucs zijn gebruikt, et cetera. Maar dan nog: wat betekent een waardering van -0.73 nu precies? Euwe wordt anderzijds gevraagd wat hij precies bedoelt als hij zegt dat Zwart na zet 12 iets beter staat. Euwes antwoord op de vraag van de rechter zou iets kunnen inhouden als ‘Zwart heeft grotere kansen op succes’, ‘prettiger, gemakkelijker spelen’, ‘meer kans op fouten van Wit’. De rechter kan doorvragen: heeft u de stelling na zet 12

heel vaak zien uitspelen door competent geachte spelers en wordt dan significant vaker door de Zwart gewonnen? Deze vraag is de opmaat tot een concrete interpretatie van Euwes gedane bewering: een experimentele onderbouwing langs deze moeizame weg is denkbaar.

Bij een ‘Fritz-antwoord’ als -0.73 denk je aan iets als een Zwart voordeel ter waarde van driekwart pion. Zo is dat, meen ik, bedoeld. Maar wat is dat precies? Wat betekent het bijvoorbeeld een voordeel ter waarde van een pion te hebben? De ene pluspion is de andere niet, de ene stelling de andere niet. Het is niet duidelijk wat de concrete verwachting is voor de uitkomst van de partij bij ‘correct’ spel, wat dat ook betekenen moge. Daar komt bij dat het getalletje in de loop van de partij verandert, zonder dat de speler een concreet idee heeft waarom. En ja, als de verandering slechts met de rekenhorizon te maken heeft, zegt het oorspronkelijke getalletje -0.73 dus ook niets. Al met al betekenen de getalletjes weinig als er geen *hanteerbare operationele betekenis* aan wordt gegeven. De exactheid van de computerevaluatie is vooral schijn, het resultaat van een of ander sommetje. Ook nog met twee cijfers achter de komma. Yeah right! Natuurlijk, wanneer Fritz oordeelt dat ik op ‘plus heel veel’ sta, dan weet ik dat ik mijn tegenstander van het bord moet kunnen spelen. Alhoewel... de numerieke evaluatie bij eindspelen kan af en toe kwalitatief aantoonbaar onjuist zijn als er geen eindspel-bases worden gebruikt - velen van ons zullen zo’n gevalletje van evaluatie-onzin ooit wel zijn tegengekomen. Dit feit alleen al roept de nodige vragen op. De conclusie van het voorgaande moet zijn dat Euwes kwalitatieve bewering in principe testbaar is, terwijl juist het waarderingsgetal van Fritz hoogst problematisch is in al zijn (schijn)exactheid.

Maar als ik nu kijk hoe wij schakers omgaan met computerevaluaties, dan hebben we de neiging de getalletjes een serieuze status toe te kennen. Ondanks alles wat ik te berde heb gebracht doe ik dit zelf ook. Helemaal schuldig. De drang om iets te hebben dat uitgaat boven het vage “Zwart staat iets beter” is groot, het getalletje stelt in zekere zin gerust. Wij geloven erin, houden ervan. We gebruiken het getalletje als bewijs dat ons gekozen plan helemaal nog niet zo gek was, maar dat alleen die ene grafzet.... het getalletje is dan onze onpartijdig en betrouwbaar geachte getuige à décharge. Het getalletje speelt een rol in onze discussie met andere schakers. Wij zijn computergelovigen.

Max-1 en Max-2 – 2021

Rudi Matai

Ja lieve lezers, we hebben weer een wereldkampioen die Max heet. En wat voor één! En wat een eindstrijd, tegen wat voor een geweldige tegenstander.

Max-2: Max Verstappen

Onze nieuwe Formule-1 kampioen noem ik Max-2. Wie Max-1 is mag u zelf raden.

Max-1: Max Euwe

Max-1 won in 1935 het wereldkampioen schaken. Tegen een zeer ervaren, gevaarlijke en gevreesde tegenstander, die al meermaals wereldkampioen was geweest: Alexander Aljechin. Max-1 had het in het begin van de tweekamp tegen Aljechin erg lastig en kwam op achterstand, maar op het einde nam hij een voorsprong die zijn tegenstander niet meer in kon halen. Dat Max-1 Aljechin zou kunnen inhalen werd door niemand verwacht, maar het gebeurde toch. Max-2 had een safety-car situatie nodig om vlak achter Lewis Hamilton te komen en om in de laatste ronde de inhaalmanoeuvre uit te voeren.

Alexander Aljechin

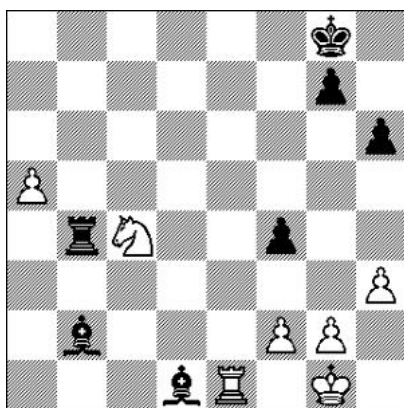
Ook Max-2 had een zeer ervaren, gevaarlijke en gevreesde tegenstander te bestrijden, die al meermaals (7 keer!) wereldkampioen was geweest. Aan het begin van de beslissende partij zei Max-1, die een punt voor stond, tegen Aljechin: “Op elk moment ben ik tot remise bereid!”. Ook Max-2 had een soort voorsprong bij aanvang van de laatste race, hoewel hij op punten gelijk stond met Hamilton. Als beiden geen punten zouden halen zou hij (Max-2) de winnaar zijn omdat hij in 2021 1 race meer had gewonnen dan Hamilton. Ik denk niet dat Max-2 tegen Hamilton heeft gezegd: “Ik ben akkoord om samen met jou buiten de top-10 te eindigen in deze race” (Dan zouden beide coureurs namelijk geen punten verdienen).

Twee zaken in de titelstrijd tussen Max-2 en Hamilton doen mij denken niet zozeer aan de match tussen Euwe en Aljechin, maar meer aan de matches tussen Karpov en Kasparov.

Overeenkomst 1: missen van de winst

Hamilton had de strijd voor de titel in 2021 waarschijnlijk kunnen beslissen in de race van Baku, Azerbeidjan, de geboortestad van ... Garry Kasparov! Max-2 kreeg daar namelijk een klapband en viel daardoor uit. Hamilton leek de zege bij de herstart kado te krijgen, of in elk geval een hoge klassering. Maar in plaats van meteen na de start de bocht naar links te nemen ging hij rechtdoor, een doodlopend steegje in. Hij eindigde ook puntloos. Ongelofelijk, hoe kun je als wereldkampioen een bocht missen die je al tientallen keren hebt genomen?

Ook Karpov kreeg de kans om de wereldtitel veilig te stellen tegen Kasparov. In de eerste match die in 1984 begon moest de winnaar 6 winstpartijen boeken. Remises telden niet mee. Karpov boekte 5 winstpartijen en leek in partij 41 de winst te kunnen pakken.

In bovenstaande stelling had Karpov daartoe 33.a5-a6! moeten spelen. Hij sloeg het stuk echter terug met 33.Txd1 en de partij werd later remise. Ongelofelijk, hoe kun je als wereldkampioen een dergelijke krachtzet missen? Uiteindelijk zou Karpov nooit een match van Kasparov winnen.

Overeenkomst 2: ingrijpen van de wedstrijdleiding.

Aan het eind van de laatste Formule-1 race in Abu Dhabi was de safety-car op de baan. Eerst werd door de wedstrijdleiding gezegd dat de auto's die zich tussen Max-2 en Hamilton bevonden daar moesten blijven. Echter Formule-1 wedstrijdleader Michael Masi besloot dat deze auto's weg moesten. De voorsprong die Hamilton in de wedstrijd op Max-2 had werd teruggebracht tot 1 wagenlengte. De

safety-car verliet de baan en er werd nog één ronde verreden. Max-2 had echter veel betere banden, haalde Hamilton in en won de wedstrijd. Daarmee was hij wereldkampioen. Hamilton vond dat de regels niet eerlijk waren toegepast.

Lewis Hamilton

Aan het eind van de eerste match tussen Karpov en Kasparov greep de wedstrijdleiding ook in: Campomanes besloot de tweekamp stil te leggen, omdat naar zijn zeggen beide spelers uitgeput waren na een marathon match van 48 partijen. De stand was 5-3 voor Karpov, maar Kasparov had de laatste twee partijen gewonnen. Kasparov was woest, maar was de beslissing wel in zijn nadeel? De nieuwe match, die ging over 24 partijen, begon namelijk met een 0-0 stand. Wel moest Kasparov de match echt winnen, dus 12,5 punten behalen, om wereldkampioen te worden. Hamilton kreeg niet de kans om vanaf een gelijke stand met Max-2 opnieuw te beginnen. Zijn banden waren veel slechter.

Zowel Max-1 als Max-2 waren de eerste Nederlander die wereldkampioen werd in hun eigen sport. Bij beiden vierde het land feest. In 1935 werd de oorlogsdreiging uit Duitsland misschien al gevoeld. Nu, 86 jaar later, voelen we de oorlogsdreiging uit Rusland. Ook weer een overeenkomst met de match Euwe – Aljechin.

Ik wens u allen alvast een vrolijk Kerstfeest!

Wie wil er geen lid zijn van een club van schaakverzamelaars waar je op een van hun veilingen voor vijf pond een schaakstuk koopt dat een Lewis chessman blijkt te zijn. De werkelijke waarde? Zevenhonderdvijfendertig-duizend pond na het veilen bij Sotheby's (SK162 - zie de voetnoot).

En wat te denken van een Russische schaakpostzegel die in 1962 ongeveer tien cent kostte maar als er sprake was van het horizontaal en verticaal in elkaar doorlopen van de tanding, afwijking L12, bij Raritan Stamp Auctions voor US\$ 1200 over de toonbank ging (SK154).

Of probeer je het buitenkansje voor te stellen dat de 'Bobby Fischer verzamelmaniak' Nico Schoenmakers overkwam. Hij tikte op een veiling voor een gering bedrag een badhanddoek met schaakmotief op de kop waarmee de echte Bobby zich tijdens zijn match tegen Boris Spassky afgedroogd bleek te hebben. Er bleken namelijk DNA sporen van hem op de handdoek aanwezig te zijn. Nico rekende zich al rijk toen hij een belletje kreeg van de IJslandse ambassade in Brussel die de badhanddoek opeiste voor IJsland. De ambassadeur repte over een van de IJslandse 'Elgin Marbles' en deze moest absoluut terug naar Reykjavik (SK161).

Iedere zichzelf respecterende schaker die dit leest meldt zich uiteraard vandaag nog aan bij de Motiefgroep Schaken, zo heet de club van Nederlandse schaakverzamelaars. Zij die dit niet doen zijn dieven van hun eigen portemonnee. Zelf was ik een late roeping. Ik werd pas in 2013 lid van deze exclusieve club. Tijdens een schaakreis door Peru kreeg ik van Henk Alberts, de voorzitter van de Motiefgroep Schaken, enkele nummers van hun

lijfblad De Schaakkoerier cadeau en die nummers deden mij besluiten om mij op te geven als lid.

Johan Hut stelde zich de vraag wat voor mensen schaakverzamelaars eigenlijk zijn. Zijn het filatelisten of historici? (SK147). Een beetje van beide blijkt. Uiteraard wordt er tijdens de veilingen op de contactdagen gehandeld in postzegels en allerlei andere kavels. In De Schaakkoerier zijn daarnaast diep doorwrochte artikelen te vinden over onderwerpen die met schaken te maken hebben, zoals Schaken in Stripverhalen (SK89), Openluchtschaakspellen (SK118 en SK133), het Ritmeester schaaktoernooi (SK145), Schaaknotatieboekjes (SK156), de Schaakolympiade voor vrouwen te Emmen 1957 (SK165), Schaakfilms (SK171), enzovoort. Sympathiek zijn de rouwkaarten van bekende en onbekende schakers zoals die van Lex Jongsma (SK130), Tabe Bas (SK144), Berry Withuis (SK147), Klaus Bodlaender (SK157), Fenny Heemskerk (SK160) en Henk de Kleijnen (SK177) die ik in verschillende Schaakkoeriers aantrof.

Sommige artikelen brengen je op ideeën. Zo kocht ik in het verleden de *Reisgids voor Schaakliefhebbers* (2017) van Rob Spaans (SK154) en inmiddels staat zijn *Anekdoteengids voor Schaakliefhebbers* (2020) op mijn nog aan te schaffen schaakboekenlijst (SK168).

Vóór het lezen van de special over schaakfilms van de hand van Rob Spaans vroeg ik mij af welke van die films ik al gezien had. Rob bespreekt honderdtwaalf schaakfilms en daar steken de drie films die ik mij herinnerde natuurlijk wel erg schriel bij af (SK171).

Liefde voor Hout (1979) van Jop Pannekoek, Max Pam, Jan Timman, Hans Ree, Hein Donner, Gert Ligterink, Genna Sosonko, Ulf Andersson, Mulder van Leens Dijkstra en vele anderen met de fantastische openingszin van grootmeester Hein Donner: "Het begint toch, geloof ik, met liefde voor hout. Als die stukken daar zo glanzend voor je staan, dan heb je moeite er met je vingers af te blijven."

Pawn Sacrifice (2014) van Edward Zwick. Ik zag deze film over Bobby Fischer in bioscoop Tuschinsky in Amsterdam. Ik vind het, in tegenstelling tot Rob Spaans, een aardige film met Tobey 'Spider-man' Maguire als Bobby Fischer en Liev Schreiber als Boris Spassky.

The Queen's Gambit (2020) van Scott Frank. Een film over de opkomst van schaakster Beth Harmon die in Moskou uiteindelijk van de wereldkampioen wint. Vierhonderd minuten film verdeeld over zeven afleveringen op Netflix. Een leuke film voor schaker en niet-schaker. Het effect van deze film was een geweldige hype. De schaakspellen vlogen de winkels uit.

Na het lezen van deze special staat *The Dark Horse* (2014) van James Napier op mijn lijst van films die ik zeker een keer moet zien. Deze film won de Publieksprijs van tienduizend euro bij het Internationaal Film Festival 2015 in Rotterdam. In de advertentie van het castingbureau voor deze film stond de volgende hoogst originele zin: 'Gezocht: Maori mannen, leeftijd 50-65, tattoos en strafblad welkom.' (SK138).

Schaakverzamelaar is een bijzonder woord. Volgens Jules Welling is het een pluriaal, dat wil zeggen een woord met minimaal tien verschillende medeklinkers. Henk Alberts koos SchaakVerzamelaar als zijn bijnaam op lichess.org (SK169).

'Is er leven na de schaakpostzegels?' vroeg Sjoerd C. van Ketel zich af. Een prima vraag want een nieuwe schaakverslaving ligt op de loer voor allen die op het punt staan zich in te schrijven als lid van de Motiefgroep Schaken. Sjoerd noemt zijn hobby een 'maniakale liefhebberij' en voegt er aan toe 'verzamelen is dagwerk en dit hoort ook zo te zijn' en dat zegt eigenlijk genoeg. Hij was altijd een ijverige verzamelaar: postfris en gestempeld, in blokken van vier idem, en gelopen maar liefst aangetekende eerstedagenveloppen en in vervlogen tijden heeft hij zich ook op schaakstempels gestort. Voor de rest van het verslag van hetgeen deze schaakverzamelaar allemaal interesseerde verwijs ik naar zijn artikel in De Schaakkoerier, nr. 147, december 2016.

Mijn advies. Word lid! Maar zeg niet dat ik u niet gewaarschuwd heb als u te gelegener tijd bij Anonieme Schaakverzamelaars Nederland van uw verslaving probeert af te komen.

Een SKxxx code verwijst naar een Schaakkoerier met informatie over het onderwerp.

De website van de Motiefgroep Schaken, met inschrijfformulier, is te vinden op euwe.nl

Op zondag 13 februari keek ik naar de uitzending van Buitenhof waarin het boek ‘De zeven vinkjes’ van Joris Luyendijk werd besproken. Aan tafel zaten gespreksleider Twan Huys, Joris, Sylvana Simons en Neelie Kroes. De zeven vinkjes? Dat zijn zeven kerngegevens waaraan volgens Luyendijk degenen voldoen die het in Nederland bestuurlijk voor het zeggen hebben en op allerlei gebied de norm bepalen. Neelie mist het vinkje ‘man’ en Sylvana mist ze (bijna?) allemaal. Dat zal vast de reden zijn geweest dat juist zij voor de discussie in Buitenhof waren gevraagd. Ik had het boek de dag ervoor aangeschaft en ook al wat kritiekjes gelezen in de krant. Ik ging er voor zitten.

De redactie van Buitenhof had de dames van tevoren een exemplaar van het boek toegestuurd. Joris Luyendijk gaat in op de achtergrond van bekende Nederlanders, voornamelijk bestuurders en ondernemers, zowel mét de zeven vinkjes als zonder. Hij maakt aannemelijk hoe veel moeilijker de laatste categorie het moet hebben om zover te komen. Al die personen stonden keurig in een register achterin het boek. Het bleek al gauw, dat Sylvana en Neelie zichzelf eventjes hadden opgezocht, maar het boekje verder niet hadden gelezen. Beiden niet. En dan toch optreden bij een discussie !? Bij Neelie werd een en ander snel duidelijk. Boekje, bladzijde 119: “... *dochter van een zwaar calvinistische ondernemer uit Rotterdam Neelie Kroes nam ooit het besluit overdreven deftig te gaan praten...*” Neelie reageerde in de uitzending als door een wesp gestoken. Haar vader was juist heel vrijzinnig en zij had nooit bewust besloten om nu eens overdreven deftig te gaan praten. Ze wilde wel eens weten hoe Joris aan die onzin kwam. Neelie zette al haar veren op. Joris was compleet verrast door deze gezellige binnenkomer en beklagde zich van de weeromstuit dat de redactie hem niet had voorbereid op deze vraag. Hij kwam er duidelijk niet uit -kennelijk in de stress vergeten dat hij achterin het boekje iets over research en ‘fact checking’ had opgenomen. Haaibaai Neelie zei even later nog fijntjes dat ze wel eens een *goed* boek over het bewuste thema zou lezen. Gedurende het hele item was Joris zichtbaar aangeslagen ... en tijdelijk van het padje af, want hij maakte even later gespreksleider Twan Huys ook nog een verwijt. Terecht of niet: onder omstandigheden een tikje onhandig. Buitenhof is een programma puur voor de inhoud, zeker geen infotainment. De discussies zijn er beschaafd afstandelijk. Nu zat er echt emotie in. Om

die reden was dit onverwachts opwindende live tv. Geen rel in de echte zin van het woord natuurlijk, maar zichtbaar ‘embarrassing’ voor Joris de zeven-vinker. En ja, geen groter vermaak dan leedvermaak, dus ik genoot.

Dat is nu niet mooi van je, Manuel! Ik weet het, ik weet het. Want, welke schaker kent vergelijkbare situaties niet uit eigen ervaring, die van de onverwachte binnenkomer en diens nasleep? Op 8 oktober 1977 speelde ik met een Gronings team in de tweede klasse uit tegen het toen nog zelfstandige ASG uit Apeldoorn. Wij Groningers werden aldaar met 7,5-2,5 afgedroogd, maar met die zeperd was ik achteraf niet zo bezig; wel met mijn eigen dramatische verlies. Mijn eigen zeperd had weinig meer dan een uur in beslag genomen. Toen ik des tegenstanders zet 16 Pd5! in het Groningse clubblad becommentarieerde schreef ik “Alsof je een baksteen in je gezicht krijgt ...”, de plotselinge optater die je te verwerken krijgt. Wat er fysiologisch precies gebeurt mag iemand anders uitleggen, maar het gevoel was inderdaad pittig. Nooit zien aankomen, meteen uit. Ik was groggy en deed nog zeven volstrekt futiele zetten. Pas toen drong het tot me door dat ik mezelf belachelijk maakte. De vergelijking met Joris Luyendijk dringt zich op: pijnlijk verrast worden en dan tijdelijk de weg kwijt zijn. Maar achteraf heeft deze ervaring zijn nut gehad: de opening waarmee ik toen verrast en van het bord gepaald was heb ik nu zelf op mijn repertoire. Bepaald niet toevallig. En dezelfde vieze openingsgrap van toen heb ik in Den Haag, vijftientig jaar later en nu aan de goede kant van het bord gezeten, nog eens door de schaakstukken laten opvoeren, een heerlijk sadistisch moment. Een en ander heeft tot een stukje in de Promoot geleid, want er zat ook nog grootmeesterlijke geschiedenis aan vast. Het is te vinden in ons clubarchief op www.svpromotie.nl (item de Promoot, juni 2003, *Een partij met een verhaal*).

De moraal van wat ik hier geschreven heb is misschien ietwat apart: In vergelijking met Joris Luyendijk ben ik namelijk een bofkont, jazeker. De zeperd van Joris leidt tot een correctie in een eventuele volgende editie van zijn boekje, wonden likken en punt erachter. Mijn zeperd daarentegen heeft me op het spoor gezet van een mooi nieuw wapen in mijn arsenaaltje, eentje waarmee ik spannende partijen heb mogen spelen: een baksteen met een kus van Vrouwe Caissa.

De laatste ronde van het toernooi in dat kleine dorp in Nederland was spannend. Ik speelde de Oekraïense verdediging, en omdat mijn tegenstander moest winnen gooide hij alles ertegenaan. Maar wat hij ook probeerde, het was en bleef remise. Totdat ik in de tijdnoodfase mijn kans greep en won. Ik had het toernooi gewonnen! Vóór de grote plaatselijke favoriet en vóór de IM die dacht makkelijk een prijs te kunnen winnen. Zo vaak speel ik geen toernooi, en ik win ze natuurlijk nog veel minder vaak. Maar dit keer was het raak.

De wedstrijdleiding was in verwarring. Er lag een grote prijs, een gouden juweel, klaar voor de overwinnaar maar die was duidelijk bedoeld voor de IM. Ik had hem er al naar zien kijken, het was echt wel wat voor hem. Dus was het nou wel mogelijk om hem op een of andere manier toch die prijs te doen toekomen? De wedstrijdleiding nam me even apart. Of ik niet...? Wat als...? Wilde ik niet ruilen misschien? Ik was perplex. Gaat dat altijd zo? Maar ik was niet te vermurwen. Ik heb gewonnen, dan krijg ik ook de prijs. De wedstrijdleiding was duidelijk ondersteboven, maar kon uiteindelijk ook niet anders.

En ja hoor, uiteindelijk stond ik op het erepodium. Ik stond op plek 1, de IM en de lokale favoriet stonden wat bedremmeld op de plekken 2 en 3. Nee, er werd geen volkslied gespeeld, en het applaus was ook maar wat minzaam, maar ik stond daar toch maar.

Na afloop stonden de nummers 1 t/m 3 zoals gewoonlijk verplicht de pers te woord. De lokale journalisten dromden om de lokale favoriet en probeerden hem leuke quotes te ontlokken, maar dat lukte niet erg. Verder dan “Konijn f6. Konijn f6! Die zag ik helemaal niet aankomen. Als ik dat toch had gezien had ik makkelijk gewonnen”. Hij refereerde naar mijn partij met hem, die ik in 25 zetten had moeten verliezen maar waarin ik als door een wonder was gered doordat mijn tegenstander één zet fout deed. “Er zijn op internet niet genoeg vraagtekens te vinden voor deze zet”, had ik nog gedacht toen hij hem deed. De IM had ik ternauwernood op remise gehouden, maar hij had dan weer van anderen verloren. Om een toernooi te winnen moeten anderen voor ons werken, wist ik, me de fabel van de spermatozoo herinnerend.

Uiteindelijk kwamen ze toch bij mij, de verslaggevers. Ze moesten wel. De enige interessante vraag die ze me wisten te stellen was “Wat gaat u doen met het gouden juweel?”, waarop ik natuurlijk antwoordde “Ik doneer hem aan het Oekraïense leger, op voorwaarde dat ze er wapens van kopen!”. Zo, dat maakte ze stil.

Even later werd ik wakker uit deze heerlijke droom. Ik wist nog precies wat er was gezegd en geschreeuwd. En als het zou gebeuren zou ik het in het echt ook zo doen.

Er zijn veel dingen die je kunt doen op of met muziek. In de film Bolero (1984) spelen Bo Derek en nog iemand het oudste spel ter wereld terwijl de tonen van de bolero van de Franse componist Maurice Ravel het vuurtje nog eens lekker oppoken. Uit de tijd van de Braziliaanse dictatuur (1964-85) herinner ik me een luguber krantenbericht. Als op zondag de tonen van Bach door de gangen van een bepaalde Braziliaanse gevangenis weerklonken was dit voor de ‘inmates’ een loepzuivere aanwijzing dat er martelsessies werden opgestart. Kortom, onder begeleiding van muziek kun je van alles doen wat onze lieve Heer al of niet verboden heeft.

Schaken op muziek dan? Laat ik putten uit mijn ervaring. In de tijd dat ik bij BSG zat speelde ik zeer regelmatig met clublid en leeftijdgenoot Jan Metsers. De Stones huilden erop los (Get off of my cloud, Under my thumb, Honky Tonk Women) terwijl Jan en ik elkaar met Sicilianen, Fransozen en talloze Grünfeldjes bestookten. Bij hem thuis en nee, geen vijfminutenspul, maar het serieuzere werk. Ik maak mezelf graag wijs dat ik er veel van geleerd heb, maar weet in elk geval zeker dat het opwindende gevechten waren. (A propos, waar zit Jan? Weet iemand dat?). Schaken en klassieke muziek? Mwah, in het algemeen geen doorslaand succes. Ofwel je luistert naar de kathedralen van klank gecomponeerd door de muziekgrootmeesters van het verleden ofwel je schaakt. Allebei is in mijn ervaring geen gelukkige combinatie. Hinken op twee gedachten. Zoiets.

En meteen moet ik een uitzondering maken! Op Schaaksite konden we onlangs lezen dat Filip Goldstern op 65jarige leeftijd in Zwitserland is overleden. Het bericht gaf aanleiding tot mooie persoonlijke terugblikken op de site. Ook ik kende Filip en wel van de middelbare school. Ook nadat ik eindexamen had gedaan (en hij nog lang niet) bleven we elkaar nu en dan opzoeken en werd er geschaakt. Het toeval wilde dat Filips moeder concertpianiste was, in muziekkringen beter bekend als Fania Chapiro. In haar studeerkamer stonden maar liefst drie vleugels. Eentje werd gebruikt voor muziek uit de Vroeg-romantiek en als mevrouw Goldstern – ik kende haar indertijd uitsluitend onder die naam - ergens optrad ging die vleugel mee; de verhuisbranche deed in dienst van de muziek

uitstekende zaken. Zij had als muziekpedagoge leerlingen van het Hilversums Muzieklyceum. Het kwam dan ook voor dat Filip en ik ergens boven zaten te schaken en professioneel geproduceerde klanken van een van de Romantische componisten vanuit de studeerkamer opstegen. Best prettig schaken. Deze muziek leidde niet af, was eerder een klaterende omlijsting.

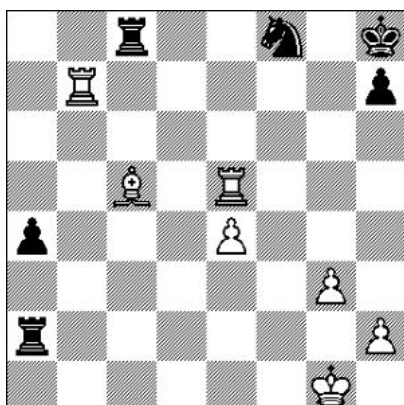
Een heel modern soort muziek, althans in een extreem liberale interpretatie van dat woord, mocht mijn hele schaakclub ervaren toen we te maken kregen met gewichtsheffers die de ruimte boven onze lokaliteit gebruikten. Er viel geen peil op te trekken wanneer zo’n evenbeeld van Suske en Wiske’s Jerommeke weer eens honderd kilootjes ‘vloerde’. Schrik aanjagende muziek dus. Dit feest vond ook een keer plaats tijdens een externe wedstrijd en het moet worden gezegd dat onze tegenstanders zich uiterst sportief opstelden (‘we hebben er allemaal last van’), maar het had anders vervelende consequenties kunnen hebben... Met enige moeite kon worden bereikt dat de mannetjesputters op een ander tijdstip muziek gingen maken en de schaakclub hoefde gelukkig niet naar een ander onderkomen uit te kijken.

Een muzikale omlijsting van een meer koddige soort maakte ik mee tijdens een zaterdagse externe wedstrijd in een Groningse locatie met de wat aparte naam ‘Trefkoel’, eind jaren zeventig. Ergens vanuit het gebouw, waar ook kerkdiensten werden gehouden, was iemand bezig zijn of haar orgelpartij (voor de aanstaande zondag?) in te studeren. Dat ging niet helemaal van een leien dakje. Een muzikale uitglijder zorgde op zeker ogenblik voor een collectieve uitbarsting van hilariteit onder ons schakers. Ik vond het een uitgelezen moment om mijn tegenstander en mezelf baldadig op een VVD-sigaar te trakteren - de zestigplusser denke daarbij aan senator Harm van Riel, de zestigminner zoeke plaatjes bij die naam op internet. Inderdaad, paffend schaken mocht in die dagen nog. Ik won de partij – een Spaanse ruil. Typisch zo’n pot die je snel vergeet, maar dat openingsdetail is me vreemd genoeg weer wel bijgebleven. Zou ik dit nog hebben geweten zonder die orgelklanken? Muziek als kapstok?

Onlangs heb ik de leeftijd der sterken bereikt, zoals dat vroeger wel werd genoemd. In het huidige tijdsgewricht stelt mijn ‘prestatie’ natuurlijk niets voor zoals mijn 87-jarige halfbroer me even fijntjes onder de neus wreef. Feit is wel dat ik me inmiddels nadrukkelijk bewust ben van de eindigheid van mijn aanwezigheid op deze blauwe planeet. Toen ik half zo oud was als nu solliciteerde ik naar een andere baan. Maar voordat het zover was nam ik even contact op met de regelnevenafdeling van de verzekeringsmaatschappij. “Denkt u wel aan uw pensioen?” merkte een regelneef op. Wablief??! Natuurlijk had ik daar niet aan gedacht. Het leven lag voor me en ik had natuurlijk nog een a twee miljard seconden te gaan, minstens! Hoezo, denken aan mijn pensioen?

Nu ligt mijn toekomst achter me. Ik heb een levenslustige, pittige dochter mede gecreëerd. Ik heb grofweg zeventig wetenschappelijke artikelen geschreven en dat werk mag het jonge grut van me overnemen. Niemand is op dit punt onmisbaar. En hoe zat het eigenlijk met het schaken? Pas tegen mijn vijftigste kreeg ik een internationale elorating en die is nooit boven de 2100 uitgekomen. Mijn schakerspad is voornamelijk geplaveid met mislukkingen, zoals bij de meesten van ons. Van het schaken had ik duidelijk nooit mijn beroep kunnen maken. En ondanks dit alles is het een van de dingen die ik het liefste doe. Ondanks de mislukkingen, ondanks het afnemen van de scherppte, ondanks de irritante ‘small oversights’ die mij met enige regelmaat plagen. Het dubbele bij dit alles is dat ik soms ook vreugde kan beleven aan een mislukking, al zou ik mijzelf bepaaldelijk niet als aanhanger van de heer Masoch willen omschrijven.

Het is zaterdag 24 november 2012. Promotie 1 – HWP Sas van Gent 3. Bord 4: Manuel Nepveu – Jim van de Vreede.

Ik win de partij, niets aan de hand. Niets aan de hand? Als de diagramstelling op het bord verschijnt staan er wat lieden rond mijn bord te koekeloeren. Hm, is er iets? Direct na de partij vertelt eerste bordspeler Bernard Bannink dat ik, hier aan zet zijnde, een kleinigheid heb gemist. Ziet u wat Wit moet spelen? Jazeker, u ziet het. Achteraf kan ik me wel voor mijn kop slaan, want als je de situatie even rustig inventariseert, komt de zet echt wel bovendien. Maar ja, die rust....

Onze Boliviaanse schaakvriend Hans Meijer stuurde de stelling spoorlags op naar de Canadese GM Kevin Spraggett die hem op zijn website publiceerde. Lesmateriaal, met schrijver dezes als de Domme August. Nou ja, misschien moet ik me toch een beetje vereerd voelen. Wat de diagramstelling betreft, het zijn dit soort kleine pareltjes die ieder van ons schakers wel eens toegeworpen krijgt... en waar we dan niets mee doen. Enfin, u kent het relevante, niet al te complimenteuzen spreekwoord. Ondanks al deze malheur: opgewekt richting uitgang met een schaakbord voor mijn kop. Dat is wat mij te doen staat. Maar terwijl ik dit schrijf, realiseer ik mij hoe verschrikkelijk anders het ook kan lopen als je wieg toevallig een paar duizend kilometer verderop heeft gestaan...

Via-via ben ik in het bezit gekomen van de notulen van de laatste jaarvergadering van het tweede (HSB-)team van onze vereniging, het 'Bierteam'. In 1998 begonnen als het 'Vijfde', een team om de wat oudere jeugdspelers samen te laten spelen en ze mede daardoor te behouden voor de vereniging, is dit team uitgegroeid tot een begrip, en opgeklommen tot het 'Tweede'. Spelers van het team zijn inmiddels zelfs geïnfiltrerd in het 'echte' bestuur. De jaarvergaderingsnotulen waren nooit inzichtelijk, maar op die van 2022 heb ik beslag kunnen leggen. Het werpt een ander licht op allerlei beslissingen van het bestuur de laatste tijd; zeker nu we een uitnodiging van het bestuur hebben ontvangen voor een ingrijpende verandering van de speeldag van dinsdag naar woensdag.... Vervelend is wel dat alle namen zijn zwartgelakt. Maar dat gaat nog uitgezocht worden.

Notulen van de jaarvergadering van het Bierteam 2022.

Wanneer? Vrijdag. Waarzo? Daarzo.
Aanwezig: ■■■■■■■■■■
■■■. ■■■ komt later.

Punt 1. Opening met bier.

De glazen worden gevuld. ■■■ is nog niet aanwezig, maar die had ook gezegd later te komen (een man een man, een woord een woord). Ook ■■■ is er nog niet maar "die komt toch nooit", dus daar wordt niet op gewacht. ■■■ heeft afgezegd "omdat hij op vakantie is". Er wordt geproost op het afgelopen seizoen waarin het team wederom niet is gedegradeerd. ■■■ memoreert dat het niet erg was geweest om te degraderen, "dan hebben we volgend jaar een makkelijk jaar". ■■■ en ■■■ gaan daartegenin. Er wordt consensus bereikt over de formulering "iedereen moet dan maar gewoon zijn best doen". ■■■ wordt aangewezen om de notulen te maken want "hij woont het verst" en "blijft het frist want hij moet het daarom met alcoholvrij bier doen".

Punt 2. Vacature met bier.

De glazen worden gevuld. Door het plotselinge maar dubieuze vertrek van ■■■ is er een vacature ontstaan. Een zekere X heeft zich

aangemeld om deze vacature te vervullen maar ■■■ merkt op dat hij daartegen is omdat dan zijn positie aan het eerste bord ter discussie komt te staan. Daarop merkt ■■■ op dat hij hem toch altijd de beste speler zal blijven vinden, ook al speelt hij dan misschien volgend jaar op bord 2. ■■■ sputtert nog wat tegen maar als er bijval van ■■■, ■■■ en ■■■ komt bindt hij in. Het wordt bezegeld met bier, al is niet helemaal duidelijk wie X nu gaat benaderen.

Punt 3. Remise aanbieden met bier.

De glazen worden gevuld. ■■■ (die dit punt heeft aangebracht) is gepikeerd omdat ■■■ dit seizoen remise had aangeboden terwijl het hele bord nog vol stond. "Dat is toch geen doen". ■■■ pakt er een bord bij om aan te tonen dat remise onvermijdelijk was. "Maar toch", zegt ■■■ die niet overtuigd is. Er wordt over gestemd over het voorstel om geen remise te mogen aanbieden als er nog meer dan 10 punten op het bord staan. Maar niet iedereen stemt mee, ondanks het voorstel van ■■■ om het centraal te houden. De status van de stemming blijft onduidelijk. Aan de andere tafel is inmiddels ook een schaakbord verschenen.

Punt 3a. Extra ingelast punt met bier.

De glazen worden gevuld als ■■■ opmerkt dat op het parkeerterrein naast de vergaderlocatie linten worden gespannen. Wat is er aan de hand? Het blijkt om voorbereidingen te gaan

voor de feestelijke huldiging van (KNSB-)Promotie-1 morgen. Met twee matchpunten en zeven bordpunten meer kan het niet meer misgaan, en aan de linten is te zien dat wordt verwacht dat heel Zoetermeer uit komt lopen voor de huldiging. ■ merkt op dat het nog wel mis kan gaan. Hoe dan ook, ■ en ■ zien zich nu wel genoodzaakt om hun auto's te verzetten naar een parkeerplek buiten de linten.

Punt 4. Bestellen en bier.

De glazen worden gevuld, iedereen doet zijn bestelling. ■ komt binnen maar "eet toch echt niet mee".

Punt 5. Voorgerecht met bier.

De glazen worden gevuld, onder het genot van een voorgerecht worden ze weer gelege. ■ doet het zonder voorgerecht. "Nee, ik eet echt niet mee", zegt ■.

Punt 6. Voorbereiding volgend seizoen met bier.

De glazen worden gevuld. "Alles gaat goed, we hoeven ons niet voor te bereiden" merkt ■ op. ■ vindt dat dat wel moet en wil er zelfs een soort thema in hebben. Via allerlei associaties komt het gesprek op dieren-openingen. De Gier, de Orang Oetan, de Egel, het Nijlpaardengambiet en het Olifantengambiet komen ter sprake. Op drie borden wordt dit nader onderzocht en het voorstel om het Olifantengambiet zo vaak mogelijk met wit te gaan spelen wordt met algemene stemmen aangenomen.

Punt 7. Hoofdgerecht met bier.

De glazen worden gevuld. De schaakborden worden terzijde gelegd en de hoofdgerechten worden snel opgegeten om de schaakborden weer terug te kunnen leggen. "Nee, ik eet echt niet mee", zegt ■.

Punt 8. Dinsdagen met bier.

De glazen worden gevuld. Een aantal leden (■, ■ en ■) merken op dat de dinsdag als speelavond de laatste tijd steeds slechter wordt, voornamelijk omdat de bar van de speelzaal die dag dan niet beschikbaar is. Zij zouden liever

een andere dag zien. "Welke dag dan ook", merkt ■ op, "Als de bar maar beschikbaar is". ■ zegt toe dit in het 'echte' bestuur aanhangig te gaan maken.

Punt 9. Nagerecht met bier.

De glazen worden gevuld. Zoals gebruikelijk wordt bij het nagerecht nog even nagepraat over de vergadering. ■, ■ en ■ vinden het een eer om een uitnodiging te hebben ontvangen, ook al waren zij maar invaller. Volgens ■ zijn gezellige mensen altijd welkom. Waarvan akte. "Nee, ik eet niet mee", zegt ■.

Punt 10. Jubileum met bier.

De glazen worden gevuld. Volgens ■ bestaat het team volgend jaar 25 jaar. Er ontstaat discussie omdat niet iedereen meer goed kan rekenen of niet goed meer weet wanneer het precies was. ■ oppert september, maar volgens ■ was het juni. Het punt wordt aangehouden tot de volgende vergadering.

Punt 11. Wat verder ter tafel komt.

Bier.

Punt 12. Sluiting met bier.

De glazen worden gevuld. ■ memoreert dat het een goede vergadering was, dat het volgend jaar weer zo gaat. "Of we moeten een halfjaar-barbecue doen bij ■". ■ zegt toe ernaar te gaan kijken. ■ zegt ook dan niet mee te eten. ■ zegt de notulen snel rond te zullen sturen. Daarop vertrekken alle spelers naar huis. De meesten worden opgehaald of zijn met de fiets, een enkeling gaat lopen.

Nagekomen berichten:

Het schijnt dat iedereen ook dit keer weer veilig thuis is gekomen. ■ was er niet omdat hij een 50-jarige bruiloft had. Het eerste is inderdaad kampioen geworden. En er is nog meer goed nieuws: de verandering van speelavond (punt 8) gaat waarschijnlijk wel lukken, zie de uitnodiging van een extra jaarvergadering die deze week in de bus valt. Voor de volgende vergadering zijn we ook volgend jaar Daarzo weer welkom!

Mijn woonplaats Gouda viert dit jaar dat het 750 jaar stadsrechten heeft, en de Goudse schaakvereniging Messemaker 1847 viert dat ze dit jaar 175 jaar bestaat. In het kader daarvan kwam mijn jeugdidool Jan Timman naar Gouda voor een boekpresentatie over zijn nieuwe boek, *'The unstoppable American'*, over de spraakmakende aanloop naar zijn wereldkampioenschap in 1972. Dat mocht ik niet missen! Het was interessant en leuk, en de tijd vloog om; voor ik het wist fietste ik met een gesigneerd exemplaar weer terug naar huis. Maar daar wil ik het dit keer niet over hebben. Want tussen neus en lippen werd er bij gezegd dat één van de redenen tot het schrijven van dat boek het feit is dat het dit jaar 50 jaar geleden is dat de match tussen Fischer en Spasski is gespeeld. Dat wist ik natuurlijk wel, maar op dat moment viel er een kwartje bij mij.

Hoe werkt dat? Opeens kwamen allerlei beelden van vroeger terug. Mijn vader (hij heette trouwens ook Jan) was denk ik gefascineerd door de berichten in de media over de krankzinnige matches van Fischer (6-0, 6-0) waar Jan Timman 50 jaar later dit boek over zou schrijven, en had het plan opgevat om zijn zonen schaken te leren. Ik weet nog wel hoe dat ging; zoals je dat bij veel dingen die van groot belang voor je zijn nog weet. Wij waren boven op onze kamers. Op het kleedje op de eetkamertafel stond een bord en het kistje met de stukken, en wij moesten even naar beneden komen; mijn vader vertelde dat hij ons schaken ging leren. Ik vond het maar wat spannend; wat een mooie stukken. Echt schaken! Ik was 9 en mijn broer was 7. Mijn vader leerde ons in de weken erna de loop van de stukken maar veel meer kon hij ons niet leren. En waar mijn broer snel afhaakte had ik een vriendje bij ons in de straat, Bernard Bannink, en die had ook net schaken geleerd. Dat was leuk! We speelden Stratego, Risk, Carrière, Mediterranee, of Merville, maar ook meerdere keren per week een paar partijtjes schaak. En we bleken er allebei wel aanleg voor te hebben; hij leerde

wat bij en won er een paar, toen kende ik dat trucje ook en leerde ik weer wat bij. Zo golfde het op en neer. In de kranten ging het inmiddels trouwens niet meer over Fischer, maar gingen de schaakberichten inmiddels over onze held, wereldtopper Jan Timman. Als het had gekund hadden we hem naar het WK geschreeuwd. In 1979 meldden we ons aan bij Promotie, en de rest is geschiedenis. Daar bleken we meteen bij de top van de jeugd te behoren. Bernard groeide uit tot FIDE-meester en een echte topper in het eerste tien/achtstal, ik bleef in het tweede hangen en richtte me meer op het organiseren.

We zijn inmiddels 50 jaar verder. Ik ben ook 50 jaar ouder en ik kan me geen leven zonder schaken voorstellen. Sinds 1979 weet iedereen in mijn omgeving (familie, vrienden, werk) dat iedere dinsdagavond een beetje heilig is: dan ben ik weg, dan ga ik schaken. Ik heb er veel tijd ingestoken maar er ook heel veel voor terug gekregen. Ik heb mooie snelschaakavonden beleefd, mooie teamoverwinningen gevierd, promoties gevierd, degradaties weggedronken, Chinees gegeten na zaterdagwedstrijden, mooie buitenlandse toernooien gespeeld, mooie dingen gezien, interessante ontmoetingen gehad, vrienden opgedaan, noem het maar op. Zoals Manuel zegt: ik denk dat ik in een achterafstraatje in Andorra zelfs even Caïssa zelf heb gezien. Het bord en de stukken van mijn vader heb ik hier nog steeds in de kast staan, trouwens. Je kan er wel aan zien dat er heel veel mee geschaakt is.

Allemaal te danken aan het schaken, aan mijn vader en dus indirect aan Bobby Fischer. En het is mooi te merken dat niet alleen mijn vader was gefascineerd door Fischer maar dat dat nog steeds bestaat; eigenlijk is de hele schaakwereld nog niet klaar met dit fenomeen, en zijn er 50 jaar na dato nog altijd nieuwe dingen te ontdekken en te schrijven. Dank je wel Jan Timman. Dank je wel Jan Eggink!